

Jill Evans

«Els referèndums d'Escòcia i Catalunya són
un catalitzador de canvis futurs per Europa»

Una conversa amb Jordi Solé

EINES
20

Arnau Albert

Agustí Alcobarro

Berta Barbet

Montserrat Coll

Jordi Fortuny

Anthony Giddens

Rafael Grasa

Gorka Knörr

Ernest Maragall

Elisabet Nebreda

Clàudia Pujol

Abel Riu

Antoni Segura

Joan Marc Simon

Josep-Maria Terricabras

Ariadna Trillas

Xavier Vence

Vidal Vidal

Woodrow Wilson

BENESTAR
LLIBERTAT
LAÏCITAT
JUSTÍCIA SOCIAL
CULTURA
INNOVACIÓ
TOLERÀNCIA
FEDERALISME
PROGRÉS IGUALTAT
AUTODETERMINACIÓ
SOSTENIBILITAT CIUTATS
DIVERSITAT FRATERNITAT
NACIONS
LLENGÜES
MULTILATERALISME
AMPLIACIÓ
INTERNA
PAU
COSMOPOLITISME
SOLIDARITAT
DESENVOLUPAMENT
MULTICULTURALITAT
COMUNITARISME
SUBSIDIARIETAT
PARTICIPACIÓ
DEMOCRÀCIA
INTEGRACIÓ

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Calàbria, 166 entresòl
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
info@irla.cat

President

Josep Huguet

Vicepresident

Josep Bargalló

Director

Josep Vall

Vocals

Cristina Alsina
Joan Casamitjana
Eduard López
Miquel Pueyo
Isabel Nonell
Jordi Roig
Lluís Salvadó
Anna Simó

Administració

Joan Almacellas

**Arxiu,
Biblioteca
i Documentació**

arxiu@irla.cat

**Secció
d'Estudis
Històrics**

historia@irla.cat

**Secció
d'Estudis
Polítics**

Arnau Albert

**Secció
d'Estudis
Socioeconòmics**

Isabel Nonell

EINES 20

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i EINES no s'hi identifica necessàriament. Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'EINES.

En enviar el seu treball a la redacció d'EINES, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet. Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a eines@irla.cat

Agraïments

Kolja Bienert
Queralt Capsada
Albert Castellanos
Xavier Cuadras
Paul Hofheinz
Max Vives-Fierro

Projecte gràfic

Suki design

Maquetació

Santi Bracons
Glòria Comellas

Impressió

Cevagraf SCCL
Dipòsit Legal B-31564-07
ISSN 2013-1518

Director

Josep Vall

Coordinació

Arnau Albert

Correcció lingüística

Marina Sagarra

Redacció

eines@irla.cat

Subscripcions

Joan Almacellas
Telèfon 93 567 78 63
administracio@irla.cat

Sumari

- 5 **PORTAL**
Europa, Europa
Josep-Maria Terricabras
- 6 **INCORRECTE**
La laïcitat, el marc de convivència
Montserrat Coll
- 8 **REPTES**
És l'educació...
(de Roma a Brussel·les,
d'Hèlsinki a Barcelona)
Ernest Maragall
- 10 **VOLTA EL MÓN...**
Rússia: subestimar
una superpotència
pot ser un error fatal
Elisabet Nebreda
- 12 **...I TORNA AL BORN**
M'agraden les europees
Vidal Vidal
- 14 **ELECCIONS**
Parlament Europeu, 1979-2009
Antoni Segura
- CONNEXIONS**
- 17 **De William Penn a l'ampliació**
interna de la UE. Origen i evolució
de l'europèisme
Arnau Albert
- 27 **La solució federal a les crisis d'Europa**
Joan Marc Simon
- 35 **La UE neoliberal i el futur**
d'una Europa dels pobles, diversa,
solidària i democràtica
Xavier Vence
- 45 **La UE i la governança global:**
encara més desig que realitat
Rafael Grasa

- 55 **NAVEGADOR**
La inevitable condició europea de l'economia catalana
Jordi Fortuny
- 65 **FÒRUM**
Jill Evans
«Els referèndums d'Escòcia i Catalunya són un catalitzador de canvis futurs per Europa»
Una conversa amb Jordi Solé
- 77 **VARIABLES**
Què ens fa europeus?
Berta Barbet
- 99 **FULL DE CÀLCUL**
La taxa Tobin. Qui posa el cascavell als bancs?
Ariadna Trillas
- 109 **ARXIU**
Una guerra europea, múltiples històries. La Guerra de Successió i les historiografies nacionals
Agustí Alcoberro
- 119 **EXPLORADOR**
El laberint ucraïnès
Abel Riu
- 129 **FINESTRA**
«Un continent turbulent i poderós: quin és el futur d'Europa?»
Anthony Giddens
- 138 **CLÀSSIC**
«Els Catorze Punts»
Woodrow Wilson
- 144 **TRIBUT**
Recordant a MacCormick
Gorka Knörr
- 146 **FILMOTECA**
***Camins de glòria,* de Stanley Kubrick**
Clàudia Pujol
- 148 **PUNT DE LLIBRES**

PORTAL

Europa, Europa

Som a les portes d'unes eleccions al Parlament Europeu. Tot i que els catalans acostumem a considerar-nos molt europeus, si examinem la participació que hem tingut en una sèrie llarga d'eleccions europees, observarem que sempre hem votat entre quatre i set punts per darrere dels espanyols. En les darreres del 2009 només un 37,5% dels catalans va anar a les urnes. Això no ho diu tot, però insinua alguna cosa.

Potser la UE ens queda lluny, potser pensem que hi tenim poc a veure, que les seves resolucions ens afecten poc. Ens enganyaríem si penséssim així: ben bé el 70% de les nostres activitats diàries i de les nostres institucions ja estan influïdes i regulades per directives europees, des de l'agricultura i la universitat fins a les comunicacions, la seguretat alimentària, la salut, el medi ambient, el món digital o l'economia, els tribunals i les forces armades. Per tant, la UE és casa nostra i cada dia ho serà més.

Potser ens en sentim lluny, però, perquè no ens agrada gaire la direcció que la UE ha anat prenent en els darrers vint anys. I llavors tenim raó. No ens agrada que s'hagi carregat el pes de la terrible crisi econòmica sobre els treballadors, les classes mitjanes, les petites i mitjanes empreses, però que, en canvi, no s'hagi actuat amb contundència contra els bancs i les grans corporacions que han tingut un paper tan destacat en la gravetat d'aquesta crisi. De fet, a ells, encara se'ls ha ajudat. Aquesta és una política injusta que s'ha de canviar.

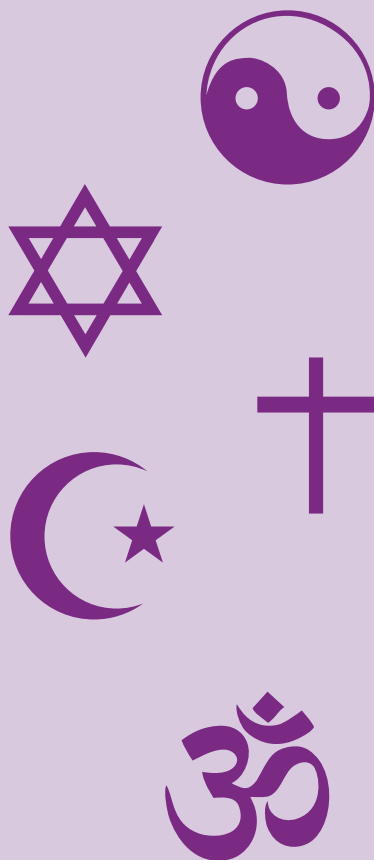
I que molts, a Europa, ja estan disposats a canviar. Els catalans hi hem de posar tot el que pu-

guem de la nostra banda: hem de treballar per una Europa social, interessada en el creixement i en el benestar més que no pas en l'austeritat a qualsevol cost; per una Europa que desplegui polítiques d'autèntica solidaritat amb aquelles regions que són, o han quedat, més desafavorides; per una Europa que respecti la diversitat interna, la pluralitat cultural, l'expressió constant de la llibertat i dels drets humans. Aquests són els fonaments d'una Europa federal, que no federa bancs i economies, sinó sobretot pobles i societats, respectant-ne les diferències i eliminant-ne les desigualtats.

Aquesta Europa sí que ens interessa. Els catalans volem treballar decidits per una Europa així i, en ella, ens trobarem reconeguts com a ciutadans i com a poble. Perquè la UE, amb vint-i-vuit estats fins ara i amb dos més que hi volem ser, és un espai d'entesa, de convivència, de protecció i de projecció, per dir-ho així, és un espai de diversitat i de respecte, un espai que escalfa i que no esclafa. ◀

Josep-Maria Terricabras
Candidat d'Esquerra Republicana-NECat-Catalunya Sí
a les eleccions europees
jmterricabras@esquerra.cat

La laïcitat, el marc de convivència

A l'Europa del segle XXI, la pluralitat religiosa i de creences és evident; hi ha estat sempre, però ha augmentat amb la secularització, la immigració i la globalització. A Catalunya n'és una mostra el mapa de les religions impulsat per la Generalitat, el qual el 2013 va presentar la seva quarta edició. Davant d'aquesta realitat, els governs democràtics i les institucions públiques, que han de respectar la voluntat ciutadana i els drets humans, troben en la laïcitat l'eina adequada i necessària per al respecte a la diversitat dins l'àmbit de les lleis comunes.

La por d'algunes autoritats religioses i els abusos d'alguns laïcistes han propiciat la distinció entre laïcitat i laïcisme, i l'afegitó de qualificatius com «sana» o «positiva» a *laïcitat*. Tot això no caldria si ens centréssim en la definició neutra de laïcitat: el caràcter d'allò que és independent de tota església o confessió religiosa —el filòsof francès Paul Foulquié diu que seria donar-li un sentit abusiu entendre-la com hostil a la religió.

És en aquest sentit neutre que l'adjectiu de laic o laica s'aplica a institucions —escoles, administracions, governs...— les quals, com a tals, no professen ni pertanyen a cap religió. Encara que en un altre sentit també s'anomenin laics els membres d'una església que no són clergues ni d'un orde religiós, cal no confondre la laïcitat de la qual parlem ara amb una opció espiritual i personal més, com seria, per exemple, el budisme o l'ateisme; i cal entendre-la com allò que fa possible la coexistència de les opcions espirituals.

La manera d'evitar confusions és pensar la laïcitat com una relació: un sistema i un principi de separació o de distinció entre institucions públiques i confessions religioses o espirituals, segons el qual aquelles institucions no s'identifiquen amb cap religió ni amb l'ateisme ni amb l'agnosticisme —encara

El model de laïcitat cap al qual hauria de tendir Europa, hauria d'evitar tot menyspreu i tota hostilitat envers la presència social de les opcions religioses

que cada membre tindrà la seva opció. Aquesta laïcitat hauria de ser pròpia de l'Europa del segle XXI, ja que és justament allò que crea l'espai de llibertat on totes les opcions religioses i de pensament legítimes poden desenvolupar-se.

La distinció entre *públic* i *privat* que la laïcitat comporta no identifica *públic* amb «social i manifest» ni *privat* amb «tancat i amagat»: *públic* és allò que afecta tothom —salut, educació...— i *privat* allò que no és compartit per tothom, com una convicció religiosa, que sí que s'estructura en grup i té presència i pes social. Precisament perquè en una societat democràtica no hi ha cap religió o creença pública, cal que les institucions no en professin cap, ja que les han de respectar i permetre totes.

Per tant, el model de laïcitat cap al qual hauria de tendir Europa, hauria d'evitar tot menyspreu i tota hostilitat envers la presència social de les opcions religioses —cosa que no ha fet sempre el model francès del segle XX basat en una llei de 1882 que, malgrat els avenços positius a favor d'un tracte igual a totes les religions, la garantia de la llibertat de culte i la no ingerència en afers interns de les entitats religioses, ha comportat sovint la idea que l'Estat no ha de fer cap reconeixement institucional de les tradicions religioses i

ha dibuixat un escenari de no cooperació—; en l'àmbit escolar, ha arribat a la prohibició dels símbols religiosos personals. En l'extrem, aquest model aniria contra els drets de llibertat religiosa. Actualment, la realitat francesa ha imposat la seva revisió a nivell teòric i a nivell pràctic amb contradiccions com la creació del Consell del Culte Musulmà o la reserva de parcel·les als cementiris per determinats cultes.

Alhora, el model europeu no hauria de perdre de vista la necessitat de cohesió social, és a dir, que el respecte i la defensa dels drets de llibertat religiosa trobin els seus límits en les lleis democràtiques comunes. No s'hauria d'emmirallar en un cert pragmatisme anglès que, en nom dels drets de llibertat religiosa, podria permetre massa excepcions al compliment de les lleis; els privilegis de l'Església anglicana s'han estès a les minories religioses —finançament compensatori, organització d'actes dels diversos cultes en escoles finançades per l'Estat, adaptació dels uniformes...— afavorint una societat multicultural, amb el risc de propiciar la mera coexistència de grups aïllats.

Hi ha un tercer model —discriminatori—, el de l'Estat espanyol i d'algunes regions franceses, que alguns qualifiquen d'aconfessional, i que Europa

hauria d'evitar. Té l'aspecte positiu de considerar el valor social de les institucions religioses, però té l'inconvenient d'establir nivells de reconeixement, de cooperació i de finançament.

En definitiva, a l'Europa del segle XXI li convindria un model de laïcitat semblant al francès pel que fa a la separació entre poder polític i confessions religioses, però sense excloure el reconeixement institucional d'aquestes; un model semblant a l'anglès pel que fa a aquest reconeixement, però que no afavorís la multiculturalitat sinó un espai compartit; i un model que coincidís amb l'espanyol en la possibilitat de col·laboració entre governs i entitats religioses —encara que només en allò que afecta tothom—, però que s'allunyés de l'establiment de categories entre confessions. El Govern català, entre 2004 i 2010, s'hi va acostar força. ◀

Ernest Maragall
Membre del Consell de Nova Esquerra Catalana
info@novaesquerracatalana.cat

És l'educació... (de Roma a Brussel·les, d'Hèlsinki a Barcelona)

Quan ens preguntem què hem de fer per sortir del forat negre en què Europa sembla haver-se ficat, tinc la convicció que l'educació és la resposta. Fins ara la funció europea en matèria educativa ha estat la de fixar objectius a mig i llarg termini sobre alguns indicadors —taxes de graduació, reducció del fracàs escolar...— o bé el desplegament d'escenaris de coordinació/cooperació on els estats hi posen més o menys interès —programes Comenius o Leonardo, mutu reconeixement de títols...

La definició de «política educativa europea» que dona la UE és tan insuficient com economicista. Estats membres consideren l'educació com una matèria d'exclusiva responsabilitat pròpia. En tot cas, es registra la necessitat que l'educació es posi al servei de l'èxit econòmic. S'entén i, en bona mesura, es pot compartir el criteri de reserva amb relació a continguts curriculars i organització dels respectius sistemes. Però no sembla acceptable que aquesta posició unànime «en defensa pròpia» comporti conseqüències negatives sobre el propi concepte d'Europa que, al mateix temps, tothom proclama com d'urgent enfortiment. Mentre no trenquem el principi de reserva educativa «nacional» serà molt difícil que calí la identitat europea.

En els últims anys, ens hem instal·lat en la crítica més que legítima a les polítiques econòmiques conservadores, amb l'austeritat com a símbol. Al mateix temps, formulem l'exigència, més retòrica que real, d'una qualitat democràtica mai assolida del tot, que posi al ciutadà al centre de la presa de decisions i al sistema democràtic per sobre de les forces econòmiques i financeres. Aquests dos grans àmbits de debat mai trobaran la resposta desitjada si en la seva evolució no van acompanyats per canvis en l'educació i el conreu del caràcter europeu que volem compartir. Això inclou el tractament comú d'alguns continguts curriculars, com els de la història d'Europa, però molt especialment demana alguns acords sobre la definició de capacitats i competències

La crítica a l'austeritat i la reivindicació d'una democràcia de qualitat mai trobaran la resposta desitjada si no van acompanyats de canvis en l'educació i el conreu del caràcter europeu que volem compartir

que volem que siguin assolits en cada etapa educativa. Encara més, és necessari obrir un debat de fons sobre els canvis que hem d'introduir en els nostres respectius sistemes si volem posar l'educació en condicions de respondre efectivament al repte de convertir-se en la pedra angular de la construcció europea. Un debat protagonitzat pels propis docents en contacte estret amb les societats a les que serveixen directament. Un debat que gosi posar en dubte conceptes i realitats tan sacralitzats com gairebé obsolets a cavall dels canvis produïts en la pròpia societat.

Algunes qüestions apareixen immediatament quan pensem en aquests «estats generals» de l'educació europea: l'adequació i adaptació dels centres educatius a les demandes de la societat d'avui; el projecte educatiu com a suport bàsic del procés i l'autonomia real del centre per dur-lo a terme; la revisió de conceptes com l'organització d'aules i grups escolars; els nous mètodes pedagògics, capaços de connectar millor escola i societat, coneixements i competències, centre educatiu i entorn natural; la connexió formació/treball; la formació inicial i continuada dels docents; el propi concepte de mestre i professor, en qualitat de servidor públic; l'avaluació sistemàtica d'alumnes

i professors, centres i administració educativa; l'aplicació efectiva del principi d'atenció individualitzada; l'enfortiment del sistema d'educació pública; i per últim, l'educació com a prioritat social i com a estratègia europea.

Aquest plantejament ha de comportar una certa concreció de mesures que puguin ser objecte d'aplicació general i no massa llunyana en el temps:

- L'emancipació del model PISA, reduint el seu rol i significació, per mitjà de la definició d'un primer instrument europeu per avaluar i conèixer qualitats i evolucions de cada un dels seus sistemes educatius. Naturalment, aquesta nova eina hauria d'allunyar-se del model que considera la competitivitat i l'economia com a principals criteris de mesura de l'èxit educatiu.
- La creació d'un institut europeu d'educació, sense competències executives però amb l'encàrrec d'impulsar i coordinar el debat general i les seves concrecions formals i operatives.
- La definició i aplicació gradual d'un batxillerat amb validesa a tot l'àmbit europeu, com a primer nivell de convergència real de sistemes i com a experiència d'equiparació efectiva de currículums i objectius competenci-

als dels estudiants europeus —òbviament, amb la gradual convergència dels criteris i processos d'accés a l'educació superior del mateix àmbit.

- La dotació econòmica suficient dels programes d'afavoriment de la mobilitat i la llibertat de matriculació a qualsevol centre europeu per tots els ensenyaments del que aquí anomenem secundària no obligatòria — batxillerat i formació professional.

Tot això demana una iniciativa clara i potent de les institucions europees, començant pel seu Parlament. Per això, en lògica correspondència amb el que vol aconseguir l'anomenat Procés Bolonya en referència als estudis superiors i universitaris —sense que a hores d'ara estigui clar quins són els resultats— proposem treballar en el que podríem anomenar Procés Barcelona: la posada en marxa dels «estats generals» que abans s'esmentaven sota l'empar inicial del Parlament Europeu i la participació general de totes les parts —ensenyants, famílies, administracions, professionals, societat civil i econòmica... Europa serà el que la seva educació li deixi ser, el que li afegeixi per sobre d'estats i nacions, com l'alliberi dels fantasmes del passat, com la blindi davant dels nous riscos de divisió i enfrontament. ◀

Rússia: subestimar una superpotència pot ser un error fatal

Hi ha qui diu que les espases de la Guerra Freda no s'han embeinat mai del tot però el cert és que la gestió i resolució de la crisi de Crimea s'ha acabat convertint en un estimulant cas d'estudi de les relacions internacionals i ha posat de manifest fins a quin punt Occident hem subestimat una Rússia que des de feia temps venia llençant missatges ben clars a través del seu líder indiscutible, Vladímir Putin, i que es podrien resumir en «Rússia és un participant actiu i independent en l'arena internacional i com altres països posseeix els seus interessos nacionals que cal tenir en compte i respectar».

Amb relació al cas concret al que hem fet referència, aparentment tot es va desencadenar arran de la posada en pràctica de la política de veïnatge de la UE plasmada en un acord de col·laboració amb diversos països de l'antiga URSS i que Ucraïna i el seu aleshores encara president prorús Víktor Ianukòvitx es va negar a firmar per pressions de Rússia. Aquest factor, el de la política de veïnatge i sobretot, la política d'ampliació de la UE, s'ha de tenir molt en compte a l'hora d'analitzar i entendre la reacció i l'actuació de Rússia sobre el terreny a Crimea. Per a Rússia, la UE no representa una institució garant de la seguretat. Ans al contrari, el que realment percep Rússia és que hi ha un lligam molt estret entre l'ampliació de la UE i l'ampliació de l'OTAN. En aquest sentit, una major integració europea representa per aquell país una amenaça greu a la seva seguretat nacional. I la seva seguretat nacional ha estat, és i serà una qüestió prioritària per a Rússia —Putin ha quadruplicat la despesa en defensa, arribant fins al 3,78% del PIB el 2013. Durant la Guerra Freda, les primeres fronteres de l'OTAN amb Rússia eren a 1.000 quilòmetres de Sant Petersburg. Avui són a un centenar. I el punt més proper d'Ucraïna és a 500 quilòmetres de Moscou.

Rússia torna a ser una superpotència a tots els nivells i reclama el seu paper preponderant en el camp de joc de les relacions internacionals i els nous equilibris geoestratègics

La inobservança i ignorància d'aquestes qüestions ha ocasionat un error de càlcul garrafal per a la UE i per a Occident, els quals no esperaven aquesta reacció tan contundent per part de Rússia, i ha acabat desembocant en una crisi internacional de magnituds encara desconegudes on ambdues parts han comès errades molt significatives i on s'hauran d'invertir importants i necessaris esforços per reconduir les relacions. L'error de la UE va ser no entendre que abans de signar un acord amb Ucraïna primer havia de parlar i respectar la posició russa sobre la qüestió. El de Rússia, aprofitar una revolta a Kíev per envair Crimea amb un desplegament militar que ni era legal segons la legislació internacional, ni molt menys necessari perquè no hi havia cap amenaça imminent contra la població ètnicament russa d'aquesta península. La signatura d'un acord de col·laboració entre Bielorússia i la UE no va suscitar cap tipus de recel per part de Rússia. Però parlar d'Ucraïna i especialment, de Crimea, és una cosa diferent, tal com recordava la investigadora Emmanuelle Armadon al diari *Libération*: «per als russos, Crimea és Caterina II, és el període naval de l'Imperi Rus, és alta, els palaus imperials, els poemes de Puixkin i les novel·les de Txékhov».

També és cert que res del que ha succeït després del fallit acord de col·laboració entre la UE i Ucraïna ha facilitat que la qüestió es pugui tractar de manera serena i acordada. La revolta iniciada per una part de la població que volia aproximar-se a Europa va ser aprofitada per grups armats d'ultradreta els quals en van agafar el lideratge, provocant una radicalització dels enfrontaments que van arribar a causar morts fins a acabar enderrocant un règim corrupte tot facilitant la instauració d'un nou govern amb forta presència de grups d'extrema dreta i antirussos. I va ser just en aquest precís moment que Rússia va aprofitar per actuar a Crimea. Un gest de força. Un missatge a Occident: som una superpotència amb capacitat militar i a la nostra àrea d'influència geoestratègica i allà on hi hagi població russa implicada, nosaltres actuarem amb fermesa i amb tota la força que sigui necessària per defensar els nostres interessos nacionals.

Durant molts anys, des del desmembrament de la URSS, s'ha cregut o s'ha volgut creure que Rússia s'havia convertit en un país dèbil, tant econòmicament, com políticament, com militarment. El cert però, és que a dia d'avui, Rússia torna a ser una superpotència a tots els nivells i reclama el seu paper preponderant en el camp de joc de les relacions internacio-

nals i els nous equilibris geoestratègics. Occident sovint critica la manera en què Rússia aborda els seus conflictes interns en matèria de terrorisme o exercici de les llibertats públiques però el cert és que sovint també ha estat capaç de cometre flagrants violacions similars i aquesta doble moral irrita profundament Rússia.

La UE ha de tenir ben clar que no es pot seguir construint Europa sense Rússia i per això cal més diplomàcia, més diàleg, més intercanvis econòmics, molta més col·laboració i integració entre Europa i Rússia per tal que no només no es tornin a repetir errors i tensions com les de Crimea, sinó perquè a més, i sense cap mena de dubte, això contribuirà a facilitar el desenvolupament intern d'una societat russa que assumeixi i visqui plenament els valors democràtics que són comuns a tots els europeus i europees i es puguin consolidar nous espais de participació i exercici dels drets i les llibertats fonamentals a Rússia. Però Rússia no admet lliçons de ningú. Demostrem-li que pot confiar en els seus veïns de l'oest i que fruit de la confiança i col·laboració conjuntes podem obtenir grans beneficis sense renunciar als nostres interessos respectius. I això només passarà quan la comencem a tractar com una igual. Subestimar-la és un error fatal, sobretot per Europa. ◀

Vidal Vidal
Escriptor
vidal@gencat.cat

...I TORNA AL BORN

M'agraden les europees

Si, m'agraden les europees, sempre m'han agradat. Vull dir ara les eleccions, naturalment. Potser no són tan renyides com les altres, els partits se les prenen una mica més esportivament, sense tanta implicació ni tensió, la seva disputa no aixeca tampoc les mateixes passions, el cos electoral no s'hi sent tan atret, les xifres de participació sempre són més baixes, de vegades ridícules, gairebé testimonials, els candidats que formen part de les llistes solen estar amortitzats, velles glòries o noses que no se sap on col·locar, però no per tots aquests motius han de ser considerades irrelevants o intrascendents, de segona categoria.

He sentit des del primer cop que van ser convocades una debilitat especial per aquestes eleccions. Per començar, ens acosten a Europa. Els nascuts i criats en aquella dictadura aïllada i autàrquica del franquisme hem mirat sempre nord enllà amb enveja i esperança. Europa representava i encara representa —per contrast amb el que tenim ponent enllà— una idea de llibertat, d'obertura de mires, de major benestar. Europa, la Unió Europea, ha esdevingut també paradigma de protecció davant els encara avui no del tot improbables rampells de violència i coacció per part dels nostres bel·licosos veïns de península, i queda clar que no m'estic referint als pacífics i malenconiosos portuguesos.

Un altre motiu que ajuda a comprendre la meua predilecció personal pels comicis continentals és el joc que acostumen a donar a tota classe d'opcions més fantasioses o no tan compromeses, com si el ciutadà cridat a les urnes es despullés del seu sentit de la responsabilitat habitual per permetre's una francesilla, que és com tradicionalment se'n deia en aquest país d'allò que ara molts anomenen una «cana al aire». No em refereixo només a la possibilitat de fer el salt a les opcions escollides correntment en altres convocatòries, sinó també a una major llibertat que els votants ens concedim per tastar noves sensacions polítiques.

La Unió Europea ha esdevingut paradigma de protecció davant els encara avui no del tot improbables rampells de violència i coacció per part dels nostres bel·licosos veïns de península

Tota aquella murga del vot útil queda una mica més diluïda quan triem els nostres representants a Estrasburg o Brussel·les.

És evident que en aquesta pròxima cita electoral de finals de maig, els catalans tindrem en compte unes circumstàncies especials, a l'hora de disposar la papereta. El procés, com en diem aquí, designat allà el *desafío*, el *órda-go* o la *deriva*. En conseqüència amb la singularitat dels comicis, que exigeixen una demostració massiva de força per part dels votants del nostre país, s'havia estat especulant amb la conveniència d'una candidatura unitària, que al final no ha pogut ser. Jo no sé si lamentar-ho, perquè he de confessar que no ho veia gens clar. A part, sembla ser que alguna enquesta especialment encarregada per a l'ocasió no donava resultats tant contundents com per aconsellar aplegar candidatures partidistes. És a dir, que les diverses sigles compromeses amb el dret a decidir i la voluntat manifesta d'exercir-lo —res d'aquella ensarronada de la consulta acordada, que és en la situació actual un pur oxímoron, una contradicció en els termes—, potser estan en condicions de sumar més sufragis per separat que no pas juntes.

Sigui com sigui, les coses han anat com han anat i l'important és que pu-

guem donar suport a alguna formació que subscriu els posicionaments sobiranistes, dins l'ampli espectre ideològic del catalanisme, que per sort ara com ara abasta quasi tot el ventall possible. De tota manera, m'ha semblat preocupant, si bé no diré que sorprenent, la reacció suscitada en diferents col·lectius, manifestada sobretot a la xarxa però també en columnes periodístiques signades per col·laboradors habituals dels mitjans, carregant la culpa de la no formalització de la referida candidatura unitària només a una de les possibles forces involucrades, en un nou intent de recuperar el monopoli de la causa per part de la coalició tradicionalment hegemònica en aquest àmbit. Les apel·lacions subsegüents a reforçar un lideratge concret, posant gairebé aquest paper reforçat com a condició per mantenir viu i vigorós el procés sonen no només esbiaixades, partidistes i injustes, sinó també inquietants respecte de la bona voluntat unitarista —que no unionista, no confondre—, a la qual només es recorre quan afavoreix una opció determinada.

D'altra banda, la rapidesa i unanimitat de l'al·ludida campanya mediàtica també pot servir de mostra de fins a quin punt és sincera i fiable la «treva» proposada pels influents opinadors i

mitjans que els acullen. Posaré noms i cognoms per intentar concretar i fer més comprensible la meua queixa. Quan el senyor Duran Lleida, per exemple, acusa Esquerra d'arribar a una entesa amb Nova Esquerra Catalana i incorporar Ernest Maragall en el segon lloc de la seva llista amb l'argument que l'únic que estan fent els republicans és tractar de forjar una alternativa d'esquerres a CiU, l'única resposta possible és: «Sí, i què?». O és que no tenen dret aquests últims a eixamplar el seu terreny electoral i anar creant l'alternativa glossada? En sentit invers, CiU pot ser considerada l'alternativa de dretes a Esquerra. Cap problema, doncs, si ens ho mirem des del punt de vista nacional, ja que tot país que es vulgui normal i complet necessita una dreta nacional i una esquerra nacional. És clar que si ens ho mirem no tant en clau de país com en clau de poder, que és al capdavant l'element que sembla importar més al líder democratacristià, aleshores sí que resulta comprensible el temor expressat per Duran, aquell home que cada dia que passa se li està posant més cara de cavall de Troia. ◀

Antoni Segura
Catedràtic d'Història Contemporània i director
del Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la UB
segura@ub.edu

ELECCIONS

Parlament Europeu, 1979-2009

El 1951 França, la República Federal d'Alemanya, Bèlgica, Països Baixos, Itàlia i Luxemburg signaven el Tractat de la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer. Un any després es creava l'Assemblea Comuna, que es reunia per primera vegada a Estrasburg el setembre de 1952. El 1958, prenia el nom d'Assemblea Parlamentària Europea i el 1962 passava a dir-se definitivament Parlament Europeu.

Fins llavors els parlamentaris europeus eren designats entre els diputats dels parlaments de cada país i no fou fins el 1979 que se celebraren les primeres eleccions per sufragi universal. El nombre de diputats és proporcional a la població de cada país i ha variat en funció de l'evolució de la població i els processos d'ampliació de la UE. Les ampliacions de la UE s'han traduït en una progressiva disminució en la participació en les eleccions europees alhora que s'incrementaven els escons per encabir als representants dels nous països que s'incorporaven.

L'evolució electoral demostra que el Parlament Europeu sempre ha estat dominat per dos grans grups, el socialista i el popular —inicialment la democràcia cristiana. Fins les eleccions de 1999 el predomini corresponia als socialistes, però a partir d'aquest any va passar a correspondre als populars. No obstant, la dinàmica parlamentària fa que, sovint, en les votacions es donin acords puntuals entre l'esquerra (SD+E+V) o entre el centre dreta (PP+CR), mentre els liberals juguen el paper de frontissa. Paral·lelament, s'observa un increment de la presència dels euroescèptics i de l'extrema dreta que podria augmentar en les pròximes eleccions. Això, juntament amb la caiguda de la participació, denota una progressiva desil·lusió i desinterès en les institucions europees i un increment del populisme que, de no rectificar-se, podria arribar a comprometre el futur de la UE. ◀

Taula 01 Distribució d'escons per països (1979-2009)

País	1979	1994	2009
Alemanya	81	99	99
Bèlgica	24	25	22
França	81	97	72
Itàlia	81	87	72
Luxemburg	6	6	6
Països Baixos	25	31	25
Regne Unit	81	87	72
Irlanda	15	15	12
Dinamarca	16	16	13
Grècia	24*	25	22
Estat espanyol	60*	64	50
Portugal	24*	25	22
Suècia	-	22*	18
Àustria	-	21*	17
Finlàndia	-	16*	13
Rep. Txeca	-	24*	22
Estònia	-	6*	6
Xipre	-	6*	6
Lituània	-	13*	12
Letònia	-	9*	8
Hongria	-	24*	22
Malta	-	5*	5
Polònia	-	54*	50
Eslovènia	-	7*	7
Eslovàquia	-	14*	13
Bulgària	-	18*	17
Romania	-	35*	33
TOTAL	410	567	736

*Diputats que els van correspondre en el moment de l'adhesió

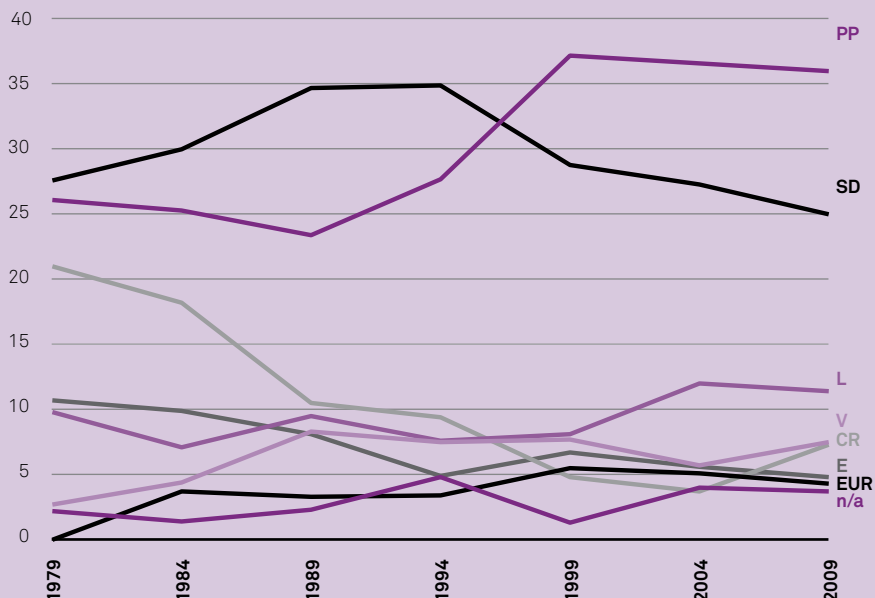
Font: www.europarl.europa.eu

Taula 02 Evolució de la participació i del nombre d'escons (1979-2009)

Eleccions	Total països	Participació	Total escons
1979	9	61,99	410
1984	10	58,98	434
1989	12	58,41	518
1994	12	56,67	567
1999	15	49,51	626
2004	25	45,47	732
2009	27	43,00	736

Font: www.europarl.europa.eu

Gràfica 01 Eleccions europees 1979-2009 (%)

Socialistes (SD): Grup Socialista (SOC) i Partit Socialista Europeu (PES) | **Populars (PP):** Partit Popular Europeu (EPP) i Partit Popular Europeu-Demòcrates Europeus (EPP-ED) | **Conservadors i Reformistes (CR):** Gaullistes i aliats —Aliança Democràtica Europea (ADE); Unió per Europa (UF); Unió per una Europa de les Nacions (UEN)—, Conservadors Britànics i aliats —Grup de Demòcrates Europeus (EDG), desapareix a partir de les eleccions de 1994— i Conservadors italians —Força Europa (FE), només participà a les eleccions de 1994 | **Liberals (L):** Liberals i Demòcrates Europeus (ELD), Partit Liberal, Democràtic i Reformista Europeu (ELDR) i Aliança de Liberals i Demòcrates per Europa (ALDE) | **Esquerra (E):** Comunistes italians i aliats —Grup comunista (COM)—, desapareixen a partir de les eleccions de 1994, i des de 1989, apareixen els Comunistes Francesos i aliats —LU, Coalició d'Esquerres (LU); Esquerra Unida Europea (EUL); Esquerra Unida Europea/Esquerra Verda Nòrdica (EUL/NGL) | **Verds (V):** Independentistes, Regionalistes i aliats —Grup Arc de Sant Martí (RBW); Aliança Redical Europea—; a partir de les eleccions de 1989 apareix el grup Verds i aliats —Verds (G); Verds i Aliança Europea Lliure (G/EFA) | **Euroescèptics i Extrema dreta (EUR):** Extrema Dreta (ER), participa a les eleccions de 1984 i 1989; a partir de 1989 apareix el grup Antieuropeus —Europa de les Nacions (EN) i Europa de les Democràcies i les Diferències (EDD) Grup Tècnic d'Independents (TGI), que només participa a les eleccions de 1999 | **No adscrits (n/a)**

Nota: Les sigles dels partits o coalicions apareixen segons l'acrònim en anglès.

Font: HIX, Simon, NOURY, Abdul i ROLAND, Gérard. *Democracy in the European Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006; i www.europarl.eu

CONNEXIONS

De William Penn a l'ampliació interna de la UE. Origen i evolució de l'uropeisme

A jutjar per l'ús que es fa del terme, és més fàcil parlar d'uropeisme que definir el concepte. Així, intentant clarificar el seu significat, hem elaborat el volum 9 de la col·lecció *Textos Polítics*, el qual, sota el títol «L'uropeisme», agrupa dos textos històrics claus per conèixer els seus principis bàsics: les *Conclusions i recomanacions adoptades en el míting inaugural del Consell Internacional del Moviment Europeu (Brussel·les, 1949)* i la *Carta Federalista (Montreux, 1964)*. El text que us presentem a continuació és la síntesi històrica de l'uropeisme que serveix d'introducció al volum.

L'uropeisme és el conjunt d'idees que advoquen per un projecte polític, econòmic, social i cultural comú dels diferents pobles i nacions del continent europeu. L'uropeisme, que té com a eix central els valors que defineixen la democràcia i els drets humans —la llibertat, la igualtat, la justícia, el progrés, la pau, la solidaritat, la tolerància i la diversitat— busca bastir un futur compartit per tots els pobles i nacions d'Europa, superant la conflictivitat que ha caracteritzat el vell continent al llarg dels segles.

Més enllà d'aquests valors universals, els filòsofs contemporanis Jürgen Habermas (1929) i Jacques Derrida (1930-2004) defensen que les diferents identitats dels pobles i nacions d'Europa tenen un conjunt de característiques compartides que doten de significat al concepte d'uropeisme.¹ Segons ells, la separació entre església i estat, la confiança en l'estat com a representant del poder civil en contraposició als mercats, les expectatives entorn al desenvolupament tecnològic, la defensa de l'estat del benestar, el rebuig a l'ús de la violència i la preferència per unes relacions internacionals sostingudes sobre el multilateralisme, són els principals trets diferencials de l'uropeisme.

Recentment, el politòleg angloamericà John McCormick (1954) ha afegit noves característiques a les proposades per Habermas i Derrida, entre les quals destaca: un redescobriment de les identitats nacionals enfront al nacionalisme d'estat; un cos-

Arnau Albert
Secció d'Estudis Polítics de la Fundació Josep Irla
aalbert@irla.cat

1 HABERMAS i DERRIDA, «February 15, or What Binds Europe Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe».

El comunitarisme, el funcionalisme i el federalisme són expressions polítiques de l'uropeisme que es diferencien pel diferent grau de cessió de sobirania i d'integració europea que contemplen

mopolitisme on la dimensió global no s'entén sense tenir en compte la local; un comunitarisme contraposat a l'individualisme liberal; un desenvolupament sostenible que no comprometi a les generacions futures; una redefinició del concepte de família que inclou totes les formes d'unitat familiar; una concepció del treball postmaterialista on la prioritat és la vida personal; un multiculturalisme base de la convivència entre les diferents cultures d'Europa i la integració de les d'altres continents; i una oposició frontal a la pena de mort.²

Com tot conjunt d'idees, l'uropeisme té diverses expressions polítiques, en aquest cas, diferenciades entre si pel diferent grau de cessió de sobirania i d'integració europea que contemplen. En aquest sentit, cal distingir-ne bàsicament tres: l'unionisme o comunitarisme, partidari d'una simple cooperació intergovernamental on els estats conserven bona part de la seva sobirania; el funcionalisme, on institucions supranacionals amb un marcat caràcter tècnic assumeixen determinades competències dels estats —sobretot en matèria econòmica, sense que aquests renunciïn a la seva sobirania—; i el federalisme —que defensa la creació d'un marc constitucional europeu que assenti unes institucions polítiques fortes que

recullin la sobirania cedida pels estats i desenvolupin una governança comuna.

Fins al moment, aquestes expressions polítiques han cristallitzat en l'actual projecte d'Unió Europea, el qual s'ha vingut construint, principalment, sobre les tesis de l'unionisme i el funcionalisme davant la resistència dels vells estats nació a cedir sobirania. Per la seva part, el federalisme, encapçalat per organitzacions no governamentals com la Unió de Federalistes Europeus, segueix advocant per una integració política real i efectiva, amb institucions que representin les persones i la diversitat de pobles i nacions d'Europa.

Origen: la recerca del manteniment de la pau

La història d'Europa, com la de la resta de la humanitat, està marcada per confrontacions i guerres que solen tenir com a protagonistes els seus pobles, nacions i estats. La resolució de les tensions buscant la imposició a través de la violència ha donat lloc a lluites gairebé permanents, on no hi ha espai per la diplomàcia i on les agressions se succeeixen i superposen. Hi ha poques etapes perllongades de pau, com la coneguda com a Pax Romana (I aC–III dC) quan l'Imperi Romà domina bona part d'Europa. Un període idealitzat al llarg de l'Edat Mitjana i Mo-

derna, fet que es tradueix en iniciatives que volen restablir aquella unitat política —com l'Imperi Carolingi o el Sacre Imperi Romanogermànic— i en propostes primerenques d'actuació conjunta dels estats cristians en la lluita contra l'Imperi Otomà. Una de les principals mostres d'aquest darrer plantejament és el *Tractatus* (1464) de Jordi de Podebrady (1420-1471), rei de Bohèmia, on s'insta a configurar una confederació de reis i prínceps cristians amb una assemblea permanent i una cort de justícia per evitar la confrontació dels pobles de la cristianitat d'Occident i Orient davant l'amenaça que suposa un Imperi Otomà que fa poc ha conquerit Constantinoble (1453).

Ja entrada l'Edat Moderna, la Guerra dels Vuitanta Anys (1568-1648) entre la Monarquia Hispànica i les Províncies Unides d'Holanda, conjuntament amb la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) a nivell europeu, incentiven l'aparició de les primeres propostes modernes encaminades a preservar la pau. El 1623, el frare francès Émeric Crucé (1590-1648) escriu *Nouveau Cynée ou Discours d'Etat représentant les occasions et moyens d'establir une paix générale et la liberté de commerce pour tout le monde* on proposa establir a Venècia una assemblea permanent de prínceps i reis per generar un nou ordre universal fonamentat en el lliure comerç i una incipient responsabilitat social dels estats. El projecte de Crucé

2 MCCORMICK, *Europeanism*.

El federalisme defensa la creació d'un marc constitucional europeu amb unes institucions polítiques fortes que recullin la sobirania cedida pels estats i desenvolupin una governança comuna

és avançat al seu temps, ja que no només proposa reunir a l'assemblea representants de totes les cultures i religions, sinó que fins i tot arriba a plantejar una moneda comuna per afavorir el lliure comerç.

D'aquesta manera, al llarg del segle XVII proliferen les obres i els projectes que advoquen pel manteniment de la pau com a ideal de convivència. En aquest sentit, en l'obra del filòsof i colonitzador anglès William Penn (1644-1718) *An Essay towards the Present and Futur Peace of Europe by the Establishment of and European Dyet, Parliament or Estates* (1693) trobem per primera vegada la proposta de crear uns Estats Units Europeus com a forma per assegurar la pau. La preocupació de Penn pel manteniment de la pau no se circumscriu únicament al camp teòric i instaura a Pennsilvània — colònia britànica a Amèrica del Nord que funda el 1681 per encàrrec del rei d'Anglaterra — un govern que té com a fonaments la divisió de poders i la promoció de la màxima igualtat social entre els seus ciutadans. Una altra característica important de la Pennsilvània de Penn és la renúncia a tenir un exèrcit i la recerca d'una convivència pacífica amb els indígenes americans.

El projecte de Penn pren un nou impuls amb la figura de Charles-Irénée de Castel de Saint-Pierre (1658-1743), més conegut com Abat de Saint-Pierre. Aquest diplomàtic i acadèmic francès

juga a inicis del segle XVIII un paper cabdal en el desenvolupament de les idees il·lustrades, sobretot arran de la seva participació en les converses de pau mantingudes entre els Regnes de la Gran Bretanya i de Portugal per finalitzar la Guerra de Successió Espanyola (1701-1715). En aquest sentit, cal destacar les seves aportacions en les negociacions del Tractat d'Utrecht (1713) a través del llibre *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe* (1713) en les quals esbossa el seu projecte de crear una lliga de nacions europees que elimini les fronteres estatals i fomenti la unió econòmica amb institucions compartides com un tresor comú. En la mateixa obra, l'Abat de Saint-Pierre defensa la instauració d'un govern mundial que assegurí la pau universal entre les nacions.

Amb el naixement dels Estats Units d'Amèrica (EUA) el 1776, a partir de la independència de tretze colònies britàniques del continent nord-americà, els defensors de la unitat política d'Europa troben un primer referent tangible per construir un futur compartit dels diferents pobles i nacions europees. En aquest cas, el federalisme és l'eix vertebrador d'un projecte polític compartit per territoris diferents en base a uns primerencs principis democràtics.

Retornant al camp teòric, cal destacar a Immanuel Kant (1724-1804), un dels principals filòsofs de la Il·lustració i pare

de bona part dels principis polítics de la societat contemporània. Kant recull el llegat de Penn i l'Abat de Saint-Pierre, el qual —conjuntament amb les idees sobre la igualtat i la llibertat de Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) i l'impacte de la Revolució Americana— el porta a escriure *La pau perpétua* (1795), un important assaig jurídic on esbossa com acabar amb els conflictes que flagel·len Europa: creant una federació d'estats lliures que permeti generar les condicions necessàries pel manteniment de la pau. Tot i això, al tombant del segle XIX, la forma de buscar la unitat europea continua sent l'imperialisme, com mostra l'expansionisme de Napoleó Bonaparte (1769-1821).

De la Revolució Francesa a la Segona Guerra Mundial

Les idees liberals de la Revolució Francesa i l'impacte de la Revolució Industrial provoquen la fi de l'Antic Règim i l'establiment de les bases polítiques, socials, econòmiques i culturals del món contemporani. El capitalisme passa a ser el sistema hegemònic i no tardarà a ser identificat com un dels principals responsables dels conflictes socials i internacionals que sacsegen Europa.

Un dels pioners en aquesta crítica és el pensador francès Claude Henri de

» L'actual projecte d'Unió Europea s'ha vingut construint, principalment, sobre les tesis de l'unionisme i el funcionalisme davant la resistència dels vells estats nació a cedir sobirania

Saint-Simon (1760-1825), considerat un dels pares de la sociologia. Recuperant les idees de Kant, Saint-Simon publica *De la reorganització de la societat europea* (1814), on exposa la necessitat d'articular una confederació a escala continental encapçalada per França i Gran Bretanya amb una cambra europea encarregada de fomentar la unió dels diferents estats d'Europa. El seu deixeble August Comte (1789-1857), a la primera meitat del segle XIX, proposa la creació d'una república occidental que en un primer moment uneixi França, Alemanya, Gran Bretanya, Itàlia i l'Estat espanyol.

En aquest mateix context sorgeix el Romanticisme, un moviment estès per tot Europa, amb característiques molt diverses i a vegades contradictòries, però que té el nexa comú del foment de la llibertat de l'esperit i la revalorització de la connexió de l'home amb la terra i en conseqüència dels costums populars i les cultures nacionals. D'aquesta manera, el Romanticisme és un dels principals inductors del despertar nacional dels pobles minorats de l'Europa del segle XIX, i en paral·lel d'un europeisme entès com la garantia de convivència pacífica de les diferents nacions europees. Tampoc s'ha d'oblidar que els ideals romàntics també són rere una visió heroica i idealitzada de la guerra que impregna bona part dels conflictes del segle XIX i XX.

Un dels primers exponents d'aquest

plantejament és Wojciech Jastrzębowski (1799-1882), biòleg polonès, el qual després de l'aixecament independentista fallit de Polònia de 1830 i la forta repressió de l'Imperi Rus va escriure *O wiecznym pokoju między narodami* [Sobre una pau eterna entre les nacions] (1831), on advoca per una república europea sense fronteres, amb un poder judicial comú i unes institucions polítiques amb representants de totes les nacions. Aquest text, per forma i contingut, és considerat una primerenca proposta de constitució europea.

De la mateixa manera, Giuseppe Mazzini (1805-1872) escriptor romàntic i sobretot impulsor de la reunificació italiana aposta, en el manifest *Jove Itàlia* redactat el 1831, per una gran federació europea que uneixi a totes les nacions del continent. El 1834 Mazzini funda a Berna una organització homònima al manifest publicat tres anys abans i el 1843 llança una nova crida per construir una federació de repúbliques europees que assegurí la pau a través de fomentar la cooperació i la igualtat entre els estats.

Però si una acció obté ressò i queda gravada en l'imaginari col·lectiu de l'europeisme és el discurs de Víctor Hugo (1802-1885), destacat escriptor romàntic, en el si del 2n Congrés Internacional d'Amics de la Pau celebrat a París el 1849, organitzat precisament per Mazzini. En ell, Hugo defensa la creació d'un

senat sobirà a nivell europeu recuperant el concepte d'Estats Units d'Europa introduït per Penn al segle XVII. La influència de les paraules d'Hugo es posa de manifest, per exemple, en el congrés de la Lliga Internacional i Permanent de la Pau celebrat a Gènova el 1867, on rep el suport de personatges tan diferents ideològicament com John Stuart Mill (1806-1873), Giuseppe Garibaldi (1807-1882) i Mikhaïl Bakunin (1814-1876).

En l'àmbit català, Francesc Pi i Margall (1824-1901) esdevé un dels primers pensadors del país a parlar de la necessitat de bastir una Europa unida, com queda palès a l'obra *Les nacionalitats* (1877). En canvi, no és fins a l'inici de la Primera Guerra Mundial que trobem la primera organització proeuropea amb la fundació a finals de 1914 d'Els Amics d'Europa amb un manifest fundacional signat per Miquel dels Sants Oliver (1864-1920), Carme Karr (1865-1943), Eugeni d'Ors (1881-1954), Pau Vila (1881-1980), Esteve Terradas (1883-1950) i Rafael Campalans (1887-1933).

Malauradament, no és fins després de la Primera Guerra Mundial que trobem els primers intents de transformar les velles idees europeistes en institucions que recullin els seus anhels. És l'impacte d'un conflicte sense precedents, amb més de 8 milions de morts, 7 milions de discapacitats i 15 milions de ferits, el qual obre les portes a impulsar les idees de Penn,

Amb el naixement dels EUA el 1776, els defensors de la unitat política d'Europa troben un primer referent tangible per construir un futur compartit dels diferents pobles i nacions europees

Kant i Hugo, cercant a través de la democràcia la unificació política del continent i construint un organisme internacional per resoldre els conflictes entre estats. Aquest darrer organisme és la Societat de Nacions (1919), la qual neix debilitada pel fet de no incorporar uns EUA que desaproven les sancions de guerra sobre la República de Weimar, ni una URSS immersa en la Revolució Soviètica.

D'altra banda, la primera proposta formal d'unitat política europea la trobem ja entrada la dècada de 1920 amb la polèmica figura del diplomàtic austríac Richard Coudenhove-Kalergi (1894-1972) el qual defensa un projecte paneuropeu sostingut sobre els principis del liberalisme, el cristianisme i la responsabilitat social. En contraposició, trobem la idea del revolucionari rus Lev Trotski (1877-1940) de construir uns Estats Soviètics Units d'Europa.

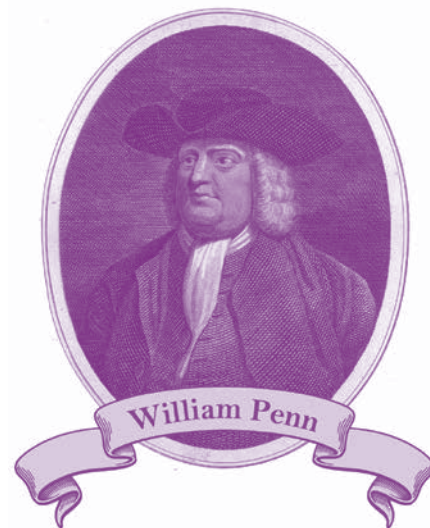
El 1923 la proposta de Coudenhove-Kalergi cristal·litza amb la creació de l'organització Paneuropa —actual Unió Internacional Paneuropea, de marcat caràcter cristià conservador— la qual el 1930 envia un projecte de federació política i econòmica europea a la Comissió d'Estudis per a la Unió Europea creada per la Societat de les Nacions. En paral·lel, el primer ministre francès Aristide Briand (1862-1932), el 1929, pronuncia un impactant al·legat dels Estats Units d'Europa en el si de la 10a Assemblea

de la Societat de Nacions. Del seu discurs en surt l'encàrrec d'elaborar un memoràndum sobre la viabilitat del projecte que ha de ser discutit en l'assemblea anual de la Societat de Nacions de 1930, gairebé simultàniament a la proposta de Coudenhove-Kalergi. Ambdós projectes incentiven un gran debat intel·lectual, però xoquen amb la crisi econòmica derivada del crac de 1929, l'ascens del feixisme i sobretot, la reticència dels estats a cedir sobirania.

Malgrat aquest fracàs institucional, les idees europeistes perduren. Una bona mostra són les obres franceses *Vers les États-Unis d'Europe* (1930) del periodista Bertrand de Jouvenel (1903-1987) i *Europe* (1930) del polític Édouard Herriot (1872-1957), o a casa nostra, els treballs *Libertad y autoridad* (1928) del polític Marcel·lí Domingo (1884-1939) i *Catalunya amb Europa* (1932) de l'advocat Marià Rubió i Tudurí (1896-1961).

Del Manifesto di Ventotène a la Convenció Europea de Drets Humans

Si la Primera Guerra Mundial suposa el primer intent de crear un organisme internacional àrbitre de la política mundial i d'unificació política d'Europa, els 50 milions de morts —13 dels quals civils—, el genocidi nazi o el llançament de les bombes nuclears nord-americana-

William Penn

Altiero Spinelli

No és fins després de la Primera Guerra Mundial que trobem els primers intents de transformar les velles idees europeistes en institucions

nes sobre les poblacions civils d'Hiroshima i Nagasaki de la Segona Guerra Mundial obliguen a fer un pas definitiu en la construcció d'aquestes institucions. Així, l'octubre de 1945 amb la ratificació de la *Carta de les Nacions Unides* per part de 51 estats, neix l'Organització de les Nacions Unides (ONU), la qual avui té 193 membres.

Per la seva part, el projecte europeista també rep un important impuls, malgrat que no cristal·litza amb l'èxit que ho fa l'ONU. De fet, durant la guerra, les idees europeistes alimenten bona part de les iniciatives que volen combatre el feixisme. D'exemples en trobem fins i tot abans de l'inici del conflicte, com l'organització britànica Unió Federal, la qual, el novembre de 1938 comença a advocar per la creació d'una Unió Federal Europea.

Dins del propi antifeixisme, cal destacar la figura d'Altiero Spinelli (1907-1986) autor, conjuntament amb Ernesto Rossi (1897-1967), del *Manifesto di Ventotène* subtitulat *Per un'Europa libera e unita. Progetto d'un manifesto* obra cabdal del federalisme europeu modern, escrita el 1941 quan els seus autors estan reclosos a l'illa de Ventotene per la lluita contra el règim totalitari de Mussolini. L'agost de 1943, Spinelli i Rossi són alliberats i el mateix mes funden a Milà, conjuntament amb altres companys antifeixistes, el Moviment Federalista

Europeu. Aquesta organització, conjuntament amb la Unió Federal britànica i gairebé 80 entitats més representants de 16 països europeus, funden el 1946 a Hertenstein, prop de Zuric, la Unió de Federalistes Europeus (UEF, acrònim de Union of European Federalists).

Al marge de la UEF, cal destacar el naixement el 1947 de l'organització proeuropea de caràcter conservador Moviment Europa Unida, impulsada per Winston Churchill (1874-1965); del transversal Consell Francès per Europa; i la liberal Lliga Europea de Cooperació Econòmica. Precisament, l'exprimer ministre britànic, és el primer polític europeu a proposar formalment —un cop finalitzada la guerra— la necessitat d'unificar políticament Europa. Per la seva part, les diferents tradicions ideològiques també s'organitzen a escala europea. Així, el mateix 1947, la socialdemocràcia impulsa el Moviment Socialista per als Estats Units d'Europa; la democràcia cristiana, el Nous Equips Internacionals; i el liberalisme, el Moviment Liberal per a l'Europa Unida.

L'aparició de totes aquestes iniciatives esperona la creació a finals de 1947 d'un Comitè Internacional de Coordinació de Moviments per la Unitat Europea. La principal atribució del Comitè és l'organització del Congrés d'Europa, celebrat a La Haia el maig de 1948, i que serveix per reunir per primera vegada dirigents de tota l'Europa democràtica per

tal que debatin i posin en marxa el procés d'unificació europea amb l'objectiu de promoure la recuperació econòmica del continent i sobretot preservar una pau amenaçada de nou per l'inici de la Guerra Freda, una confrontació entre el bloc capitalista i el bloc comunista liderats respectivament pels EUA i la URSS.

Entre els prop de 800 delegats hi ha el compositor Pau Casals (1876-1973) i el doctor Josep Trueta (1897-1977). Però al marge d'aquesta representació, el suport català al Congrés també queda palès amb la carta d'adhesió de nou exconsellers de la Generalitat de Catalunya i amb la Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea, un manifest, redactat per l'historiador Ferran Soldevila (1894-1971), que es presenta en el marc del Congrés.

Sota la presidència de Churchill, el Congrés aprova un seguit de resolucions que advoquen per la gestió en comú per part dels estats d'alguns drets sense que això vagi en detriment de la seva sobirania nacional; la creació d'un parlament de les nacions europees que proposi mesures per fomentar la unió política i econòmica del continent; l'elaboració d'una Carta dels Drets de l'Home; la creació d'un Tribunal de Justícia a nivell europeu; la lliure circulació de capitals; la unificació monetària i duanera; i, entre d'altres, la creació d'un Centre Europeu de la Cultura.

Si els plantejaments unionistes tenen el seu màxim exponent en el Consell d'Europa, una clara mostra de la fortalesa de les idees funcionalistes la trobem en la creació el 1951 de la CECA

A l'octubre del mateix 1948, el Comitè Internacional de Coordinació de Moviments per la Unitat Europea es transforma en el Moviment Europeu, amb l'expresident francès Léon Blum (1872-1950) a la presidència d'honor i que té com a principal funció coordinar les accions dels diferents moviments europeistes nacionals. Així, el 1949 neix a París el Consell Català del Moviment Europeu, iniciativa de quatre destacats exiliats a França, —Joan Sauret (1899-1985), Josep Rovira (1902-1968), Enric Adroher (1908-1987) i Josep Sans (1917-1993)— i presidit per Carles Pi i Sunyer (1888-1971), el qual esdevé un important instrument de la lluita anti-franquista a nivell internacional.

Una de les primeres iniciatives del Moviment Europeu és la redacció d'un text que actuï com a declaració de principis per guiar el procés d'integració europea. Aquest text s'aprova en una junta general celebrada a Brussel·les entre el 25 i el 28 de febrer de 1949. El text, sota el títol *Conclusions i recomanacions adoptades en el míting inaugural del Consell Internacional del Moviment Europeu*, advoca per la interdependència política i econòmica per garantir la pau i la llibertat dels pobles d'Europa, i la defensa d'unes institucions democràtiques i d'un sistema econòmic al servei de les persones. En paral·lel, el document recomana la cre-

ació d'una Assemblea Europea on hi estiguin representats els diferents països europeus i una Cort Europea dels Drets Humans.

D'aquesta manera, pocs mesos més tard, neix el Consell d'Europa amb seu a Estrasburg, una organització internacional configurada actualment per 47 estats europeus —més el Vaticà, els EUA, Canadà, Japó i Mèxic com observadors— amb la finalitat de defensar els drets humans, les democràcies parlamentàries i les relacions pacífiques i d'amistat entre els diferents països d'Europa. L'any següent, el 1950, el Consell d'Europa aprova a Roma el *Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals* —més conegut com a *Convenió Europea de Drets Humans*, en vigor des de 1953—, la qual es dota el 1954 del Tribunal Europeu de Drets Humans per vetllar pel seu compliment.

El Consell d'Europa és un clar exemple del predomini dels plantejaments unionistes i funcionalistes en el procés d'integració europea. D'aquí, la campanya que la UEF porta a terme entre 1949 i 1950 pel que anomena Pacte Federal Europeu, un intent de transformar l'Assemblea Consultiva del Consell d'Europa en una Assemblea Constituent de la Federació Europea a través d'una petició signada per milers de ciutadans europeus.

De la Comunitat Econòmica del Carbó i l'Acer al Tractat de Lisboa

Si els plantejaments unionistes tenen el seu màxim exponent en el Consell d'Europa, una clara mostra de la fortalesa de les idees funcionalistes la trobem en la creació el 1951 de la Comunitat Econòmica del Carbó i l'Acer (CECA) amb la signatura del Tractat de París. Els principals impulsors de l'acord són el ministre d'Afers Estrangers francès Robert Schuman (1886-1963) i l'economista Jean Monnet (1888-1979) els quals, el 1950, presenten un document —conegut com la *Declaració Schuman*— on proposen als diferents països que integren el Consell d'Europa gestionar conjuntament la producció d'acer i carbó, elements imprescindibles no només pel desenvolupament econòmic, sinó també pel rearmament. El canceller alemany Konrad Adenauer (1876-1967) i el primer ministre italià Alcide de Gasperi (1881-1954) de seguida donen suport a una iniciativa que finalment és subscripta —a part de la República Federal d'Alemanya i Itàlia— pels governs de Bèlgica, França, Luxemburg i els Països Baixos. Aquest tractat és considerat l'origen de l'actual Unió Europea.

La bona experiència de la CECA incentiva l'impuls d'altres projectes de caràcter similar. D'aquesta manera, el 1955 i per encàrrec dels membres de la CECA,

» Malgrat els innegables avenços, el projecte de la UE continua sent bàsicament una unió d'estats allunyada de l'ideal federalista

Paul-Henri Spaak (1899-1972), exprimer ministre belga, inicia l'elaboració d'uns informes sobre la possibilitat de cooperar a nivell europeu en àmbits més generals de l'economia —mercat comú; coordinació de la política econòmica; llibertat de circulació de persones, béns i capitals; política agrària comuna...— i en matèria d'energia nuclear. Aquest és l'origen dels Tractats de Roma de 1957, subscrits pels mateixos països de la CECA, i a través dels quals es crea la Comunitat Econòmica Europea (CEE) —presidida pel polític alemany Walter Hallstein (1901-1982)— i la Comunitat Europea de l'Energia Atòmica (CEEa, però coneguda popularment com a Euratom) —presidida per l'enginyer francès Louis Armand (1905-1971).

Amb la signatura dels Tractats de Roma, i partint de l'assemblea consultiva de la CECA, el 1958 es crea l'Assemblea Parlamentària Europea, amb Schuman de president. En un primer moment, els membres d'aquest organisme assessor s'agrupen per estats, però a partir del maig del mateix 1958, els diputats passen a adscriure's a grups que representen les diferents famílies polítiques europees. Aquest canvi és considerat l'acte fundacional de l'actual Parlament Europeu, el qual adquireix aquest nom el 1962.

D'altra banda, l'èxit del funcionalisme deriva en una crisi del federalisme eu-

ropeu, el qual es divideix entre els que creuen que cal supeditar la integració econòmica a una unitat política sottinguda sobre una constitució i els que, per contra, són partidaris d'acceptar el model aplicat en considerar que són petits avenços cap a una futura federació europea. Aquestes divergències arriben a la seva màxima ebullició el 1956, coincidint amb la proposta de creació de la CEE, unes tensions que porten al trencament de la UEF i la creació del Moviment Federalista Europeu (MFE) —partidari de la via constitucional de màxims— i de l'Acció Federalista Europea (AFE) —que accepta el model de mínims aplicat. La proposta d'integració per la via constitucional queda recollida a la *Carta Federalista* aprovada en el 10è Congrés del MFE celebrat a Montreux el 1964. Aquest document, malgrat tenir 50 anys d'història, no ha estat superat per cap altre text polític a l'hora de definir les característiques bàsiques del projecte de construcció d'una Europa federal.

Malgrat aquests plantejaments crítics, la integració europea no es detura, com mostra l'inici del procés d'incorporació d'estats que fins al moment s'han mantingut al marge dels tractats europeus, una voluntat d'ampliació que alhora posa en evidència les dificultats per bastir un projecte compartit entre els diferents estats d'Europa. Aquest fet queda palès amb les negociacions

de Gran Bretanya, Dinamarca i Irlanda per ingressar a la CEE, les quals s'inicien el 1961 però no culminen fins el 1973 davant les reticències britàniques a acceptar alguns dels punts del tractat. Un altre exemple d'aquestes dificultats el trobem en el cas de Noruega, la qual sol·licita l'ingrés a la CEE el 1962 però és vetada per França i deu anys més tard, al 1972, un cop assolit l'acord d'integració, la població noruega rebutja el pacte en un ajustat referèndum.

Entremig d'aquest primer procés d'ampliació europea, se signa el Tractat de Fusió de les Comunitats Europees (1965) —més conegut com a Tractat de Brussel·les—, donant lloc a partir de 1967 a les Comunitats Europees (CE), unió de la CECA, CEE i Euratom, els quals, passen a tenir un sol organisme executiu per vetllar pel compliment dels tractats: la Comissió Europea.

El següent pas cap a una major integració és, tal i com preveuen els Tractats de Roma, l'elecció dels membres del Parlament Europeu mitjançant sufragi universal directe. Aquesta perspectiva, conjuntament amb l'èxit de les CE, incentiva el procés de reagrupament del federalisme europeu, el qual culmina el 1973 amb la reunificació del MFE i l'AFE, creant de nou la UEF. Al mateix any es crea la Confederació Europea de Sindicats, la qual agrupa les principals organitzacions de treballadors d'Europa.

Assolir una unió política real conjuntament amb una ampliació que abasti la totalitat de pobles i nacions d'Europa és el principal repte al qual continua enfrontant-se a dia d'avui la UE

Amb la fi de la dictadura i la recuperació de les llibertats democràtiques, es reprèn la tradició federalista europea a l'interior de Catalunya. Així, el 1978 es funda la Joventut Europea Federalista de Catalunya (JEF-C), la qual el 1979 passa a ser membre de ple dret de Joves Federalistes Europeus (JEF), organització juvenil de la UEF, fundada el 1973. Però lamentablement, el 1984 la JEF-C s'incorpora a l'organització estatal espanyola de la JEF, perdent la seva representació internacional.

D'altra banda, l'elecció el 1979 del primer Parlament Europeu escollit directament per la ciutadania obre una nova etapa en el procés d'integració, marcada per successius processos d'ampliació i la recerca d'una unió institucional més forta. Sobre el procés d'ampliació, al llarg dels anys 1980, el projecte europeu abraça a estats del sud del continent que volen enfortir el sistema democràtic després de viure sota règims dictatorials les darreres dècades. Així, el 1981 Grècia s'incorpora a les CE, seguida el 1986 per l'Estat espanyol i Portugal. Un cas especial és el de l'antiga República Democràtica Alemanya, la qual s'incorpora a les CE el 1990 sense cap negociació prèvia per la via de la reunificació alemanya després de la caiguda del mur de Berlín (1989). De la mateixa manera, també cal destacar el cas de Grenlàndia, territori autònom de Dinamarca que el

1982 a través d'un referèndum decideix sortir de les CE en desaprovar la política pesquera europea.

Des del punt de vista institucional, el Parlament Europeu aprova el 1984 el Tractat d'establiment de la Unió Europea en la línia d'assolir una major integració política. Aquesta iniciativa no prospera en no ser ratificada pels estats però en canvi, assenta la necessitat de promoure un reforçament de les institucions polítiques comunes. Un clar exemple d'aquesta dinàmica el trobem amb l'Acta Única Europea, que sota el lideratge de Jacques Delors (1925) —llavors president de la Comissió Europea— entra en vigor el 1986. Aquest text és el precedent més immediat del Tractat de Maastricht (1992) o Tractat de la Unió Europea a través del qual es dona forma a la Unió Europea (UE). D'aquesta manera, a partir de 1993, la UE comença a caminar cap a la creació definitiva d'un mercat comú —l'euro com a moneda; Banc Central Europeu; Acords d'Schengen pels quals s'estableix la lliure circulació de persones, béns i capitals...—, d'una política exterior i de seguretat comuna —sostinguda sobre els principis de la democràcia, els drets humans i l'ajuda humanitària— i d'un sistema de cooperació policial i judicial en matèria penal —creació de l'Europol, especialitzada en crim organitzat, terrorisme i tràfic de drogues, armes i persones.

En aquest context, Esquerra Republicana de Catalunya, aprova la vigent Declaració Ideològica en el 19è Congrés Nacional celebrat a Barcelona el 1993 on advoca per construir una Europa de les nacions, de l'Atlàntic als Urals, deslliurada de la submissió al poder financer i on tots els pobles europeus hi siguin representats en igualtat de condicions.

El 1995 la UE viu una nova ampliació amb l'entrada d'Àustria, Finlàndia i Suècia. En canvi, la població de Noruega rebutja entrar-hi —com ja havia fet el 1972— a través d'un referèndum celebrat el 1994. Precisament, la voluntat d'incorporar nous estats en el si de la UE incentiva el debat sobre la necessitat de dotar-se d'una estructura institucional més forta i eficient. Aquesta qüestió, s'intenta resoldre sense èxit amb el Tractat d'Amsterdam —en vigor des de 1999— i posteriorment, amb el Tractat de Niça —en vigor des de 2003—, posant de manifest l'esgotament dels acords intergovernamentals com a mètode per guiar la integració europea.

La necessitat de buscar unes noves bases per consolidar el projecte europeu desemboquen en la Convenció per al futur d'Europa, on els grups parlamentaris europeus conjuntament amb representants de la societat civil organitzada —sindicats, ONG...— i membres de països candidats a formar part de la UE treballen entre el 2001 i el 2003 en la redacció

L'exercici del dret a l'autodeterminació d'Escòcia i Catalunya obliga a la UE a afrontar el repte de la seva ampliació interna

d'una proposta de Constitució europea que certifiqui la naturalesa política de la UE. D'aquesta manera, el concepte de Constitució Europea supera la família federalista i és abraçat per la majoria de partits polítics europeus.

El 2004, Polònia, República Txeca, Eslovàquia, Estònia, Letònia, Lituània, Xipre, Malta, Hongria i Eslovènia s'incorporen a la UE i el mateix any, s'inicia el procés de ratificació del Tractat de Roma o Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa. Molts països opten per sotmetre l'aprovació a referèndum. És el cas de França i els Països Baixos on el Tractat és rebutjat el 2005 per la ciutadania sobretot per la manca de perspectiva social del text i la reticència a cedir sobirania a un ens supraestatal.

L'intent de sortida d'aquest atzucac és l'aprovació el 2007 —el mateix any que s'incorporen a la UE Romania i Bulgària— del Tractat de Lisboa, el qual recull bona part de les aportacions del Tractat de Roma. Aquest text, amb l'excepció d'Irlanda, no ha estat sotmès al veredict de les urnes, constatant que, malgrat els innegables avenços, el projecte de la UE continua sent bàsicament una unió d'estats allunyada de l'ideal federalista. I és que assolir una unió política real conjuntament amb una ampliació que abasti la totalitat de pobles i nacions d'Europa és el principal repte al qual continua enfrontant-se a dia d'avui la UE.

Fidel a la seva trajectòria europeïsta, Catalunya no es manté al marge d'aquest debat. Així, amb la voluntat de treballar per construir una Europa federal i fomentar la participació dels ciutadans de Catalunya en la construcció europea, el 2008 es funda a Barcelona Horitzó Europa. Des de finals de 2013, aquesta organització és membre de la UEF, assumint el compromís de fer d'ambaixadora del federalisme europeu a l'Estat espanyol.

Amb relació a l'ampliació, el 2013 la UE va sumar un nou soci, Croàcia. Per la seva part Sèrbia i Montenegro ja han iniciat converses per seguir el seu camí. Tots ells són països nascuts de les cruentes guerres balcàniques de la dècada de 1990, les primeres en territori europeu des de la Segona Guerra Mundial. Europa i especialment la UE no només no aconsegueixen evitar aquests conflictes sinó que s'inhibeixen, traint els seus principis fundacionals.

En contrast amb els Balcans, aquest 2014 Catalunya i Escòcia, dues nacions que ja formen part de la UE, decidiran, en referèndum, si es constitueixen en estats. Dos processos que a través de mitjans escrupolosament democràtics busquen exercir el dret a l'autodeterminació dels pobles. Un exercici rigorós de la voluntat popular de ciutadans europeus que obliga a la UE a afrontar el repte de la seva ampliació interna. ◀

MÉS INFORMACIÓ

FUNDACIÓ JOSEP IRLA. *L'europeisme* [en línia]. Textos Polítics 9. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2014. Disponible a: <www.irla.cat>

HABERMAS, Jürgen i DERRIDA, Jacques. «February 15, or What Binds Europe Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe». A *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 31 de maig de 2003.

MCCORMICK, John. *Europeanism*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

La solució federal a les crisis d'Europa

VISTA PRÈVIA

A la darrera dècada, el procés de construcció europea ha vist com el fracàs de la Constitució Europea a nivell polític i la crisi de l'euro a nivell econòmic i financer, posaven en entredit un recorregut reeixit de més de mig segle. Unes crisis que han evidenciat la debilitat i impotència d'unes institucions europees que continuen tenint davant el mateix repte de fa 60 anys: bastir un poder polític democràtic compartit i al servei de tots els europeus.

«Rien n'est possible sans les hommes, rien n'est durable sans institutions»¹

Jean Monnet

Hi ha moltes maneres de veure el procés de construcció europea. Des del qui hi veu una conspiració de les elits per tal d'allunyar el poder del poble i entregar-lo a les multinacionals fins a qui hi veu l'aplicació del somni marxista de «treballadors del món, uniu-vos!» de cara a defensar un estat del benestar que compensi els desequilibris del lliure mercat. Enmig d'aquests dos extrems s'hi poden trobar tot tipus de teories i elucubracions. La majoria d'aquestes interpretacions són de caire ideològic i tenen un plantejament finalista, no instrumental. Deixem clar d'entrada que el plantejament federalista no es basa en un projecte ideològic finalista sinó que simplement pretén proporcionar les eines per tal que els europeus, si volem, puguem viure en pau i fer que la prosperitat sigui més a l'abast.

Dit d'una altra manera, el llarg projecte de construcció europea no és un viatge com el d'Ulisses perquè no es tracta de tornar cap a Ítaca, ni d'una travessia del desert perquè no hi ha terra promesa a la que aspirem arribar.

I és que sovint trobem referències clàssiques en l'empresa colossal que representa la construcció europea. Tanmateix, des d'un punt de vista federalista aquest projecte s'escapa de la mitologia

¹ «Res és possible sense els homes, res és perdurable sense institucions».

Joan Marc Simon
Membre d'Horitzó Europa, del comitè federal de la Unió de Federalistes Europeus i de la junta del Moviment Federalista Mundial
jm@simonlluma.eu

» L'estat no és un instrument suficient per a garantir la seguretat econòmica, social o personal dels seus ciutadans en un món globalitzat

per convertir-se en referent de la més rabiosa modernitat. Sí, Europa va ser raptada per Zeus a la Ilíada, però aquella Grècia clàssica és només el principi d'una llarga història on, des d'un punt de vista institucional, s'ha innovat més aviat poc. I és que Europa i el món han viscut en un estat de guerra constant, primer entre tribus, després entre ciutats i regnes, seguidament entre imperis i finalment entre estats.

Serà durant la Il·lustració que s'assenyalen les bases de l'estructura institucional dels estats que coneixem avui dia. Els imperis aniran desapareixent per obrir pas als estats però aquestes noves estructures que permeten avenços bàsics com són la creació de l'estat de dret, la divisió de poders, el governament democràtic o la creació de l'estat del benestar són incapaces d'evitar que els europeus continuïn esbatussant-se, militarment i comercial, com havien fet sempre. L'experiència recent mostra com la construcció d'estats democràtics i sobirans és lluny de ser el punt final de la història ja que tot i l'avenç respecte l'estadi anterior, l'estat no és un instrument suficient per a garantir la seguretat econòmica, social o personal dels seus ciutadans en un món globalitzat.

Aquest és precisament el punt crucial per entendre el pensament federalista tal com el defensem els moviments fe-

deralista europeu i mundial. El projecte federalista no té com a objectiu imposar una ideologia sinó proporcionar una eina que, si s'empra adequadament, permet que l'ésser humà pugui aspirar a viure en pau i harmonia. Entenent pau no com a l'absència de guerra sinó arribar a l'estadi kantian en què aquesta esdevé impossible. A diferència del socialisme o el capitalisme la solució federal per si sola no promet arreglar res sinó que és la clau que, si volem, ens permetrà obrir la porta cap a llocs on no és possible arribar amb un sistema de relacions internacionals basat en l'intergovernamentalisme o la cooperació confederal entre països. L'instrument permet l'aplicació de polítiques neoliberals, socialdemòcrates o ecologistes, però l'elecció final depèn del que triïn els ciutadans.

Els principis del federalisme tal com el van pensar Immanuel Kant (1724-1804), Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) o els pares de la constitució americana o de la construcció europea es basen en alguns principis que ja són presents en els estats democràtics actuals com són la democràcia i l'estat de dret. El que aporta el federalisme és el principi de subsidiarietat que significa que la presa de decisions s'ha de fer tan a prop dels ciutadans com sigui possible però tan amunt com sigui necessari per a maximitzar-ne l'eficiència.

Per exemple, no té sentit que la neteja viària d'un poble sigui decidida des del parlament nacional com tampoc té sentit que el sistema de pensions sigui decidit a nivell de districte.

La gran diferència entre els federalistes nacionals que es poden trobar en alguns països i els federalistes europeus i/o mundials és que aquests darrers no s'aturen en les fronteres nacionals a l'hora d'organitzar la democràcia multinivell. La contaminació és un mal global i per tant té sentit que s'acordin polítiques per coordinar la lluita contra el canvi climàtic al més alt nivell possible. Si les cimeres contra el canvi climàtic són un fracàs rere l'altre és precisament perquè no hi ha democràcia global —les decisions es prenen per unanimitat— ni aplicació del principi de subsidiarietat. D'altra banda, sobre el medi ambient, la UE pren decisions i les aplica de forma coordinada i exemplar gràcies precisament a ser una competència comunitària decidida per codecisió entre el Parlament Europeu i el Consell de la UE i funcionant per majories i no per unanimitat.

Vet aquí un dels secrets de l'èxit i també la gran innovació que ha aportat la UE a la història de la governança: anar més enllà de la cooperació entre estats per apostar per la integració. Des d'un punt de vista històric és revolucionari que allà on es va inventar el con-

Cal modificar l'anarquia actual que regna en les relacions internacionals perquè les decisions entre estats es prenguin de forma democràtica, tenint en compte l'interès dels ciutadans

cepte modern d'estat, frontera o nació sigui on els estats més tradicionals optin a compartir sobirania. Cal remarcar que aquesta opció es va provar després d'haver testat totes les altres alternatives, guerres mundials incloses.

Com que la sobirania és el bé més preuat d'un estat és comprensible que aquesta es vagi compartint de forma lenta i gradual. A Europa es va començar amb el carbó i l'acer i s'ha anat ampliant durant les darreres sis dècades. No és casualitat que els èxits més importants de la UE s'hagin produït en aquells camps més comunitaritzats com són el medi ambient, el mercat comú o la política comercial. Tampoc no és casualitat que sigui en aquells camps on s'ha compartit menys sobirania com ara política fiscal o de defensa que la UE s'hagi desenvolupat menys i hagi donat més problemes.

En aquest punt és important deixar clar que la proposta federalista per Europa mai ha plantejat crear un superestat europeu que despulli la sobirania dels estats tal com malinterpreten els euroescèptics i part dels partits nacionalistes. Els federalistes europeus sempre hem apostat per la creació d'una democràcia multinivell, cosa que implica que hi hagi algunes competències que té més sentit que es decideixin a nivell europeu, com per exemple la taxació de les transaccions especulatives,

mentre que n'hi ha que millor que es decideixin a nivell local, com ara la recollida de residus, i n'hi ha que millor que es decideixin a nivell global, com ara els acords sobre el canvi climàtic.

En resum, el pensament federalista defensa que la democràcia és quelcom que no s'ha de restringir a les fronteres nacionals i que cal modificar l'anarquia actual que regna en les relacions internacionals perquè les decisions entre estats es prenguin de forma democràtica, tenint en compte l'interès no només dels estats sinó dels ciutadans del conjunt d'estats.

La crisi actual i el federalisme

La «tempesta perfecta» que va colpejar la UE el 2008 i que, una mica amainada, continua fent estralls a la nostra societat és fruit d'una combinació d'elements conjunturals i d'elements estructurals. I és que la crisi financera no va començar a Europa sinó que és fruit d'una política econòmica i monetària egoista dels EUA, fruit del que l'ex-president francès Valéry Giscard d'Estaing (1926) va anomenar el «privilegi exorbitant del dòlar» com a moneda reserva internacional que permet als americans finançar el seu dèficit exterior a base d'imprimir moneda. Es recullen així els fruits de l'escola monetarista

de Chicago que va desvincular la massa monetària de l'economia real, cosa que permet que la primera pugui créixer de forma exorbitant independentment del creixement de l'economia real. Quan la bombolla creada pel diner barat va esclatar tota la UE se'n va veure afectada i encara no se n'ha recuperat. Estudiar els detalls de la crisi financera s'escapen a l'objectiu d'aquest article, el que ens interessa il·lustrar és que la crisi financera, tot i no iniciar-se a Europa, sí que va servir per posar de relleu que la UE no estava preparada ni tenia els instruments necessaris per enfrontar-s'hi.

Com sabem, la crisi financera ha desembocat en una crisi econòmica que ha disparat l'endeutament públic i privat, l'atur i la pobresa i que per tant ha acabat tenint un impacte sobre la política, desacreditant l'estat de dret i l'estament polític. Tot plegat en un marc internacional de creixement constant dels preus de les matèries primeres i de degradació mediambiental. Queda servida la crisi econòmica, social, política i ecològica en la que ens trobem i de la que mica en mica ens anem despertant.

En contraposició, si mirem la primera dècada del segle XXI, veurem que és una dècada perduda per la UE; després de dècades de progrés en les que s'havia construït el mercat comú, s'havia ampliat la UE, s'havien erigit les institucions comunitàries culminant amb l'elecció

» La UE necessita la capacitat de fer política econòmica i per això cal un pressupost europeu, finançat amb fons propis a base d'impostos europeus

directa del Parlament Europeu o l'adopció de la moneda única, la UE es troba que és el moment de fer el pas cap a la unió política. El 2001, la Declaració de Laeken estableix la Convenció sobre el Futur d'Europa inspirada en la convenció de Filadèlfia que havia redactat la Constitució dels EUA dos segles abans. El resultat és un projecte de constitució europea que, per culpa d'un sistema de ratificació incoherent i a una desafecció creixent cap a un projecte europeu poc clar, s'acabarà rebutjant i reciclant en el que es coneix com a Tractat de Lisboa que entra en vigor el 2009.

El Tractat de Lisboa representa un avenç clar respecte als tractats anteriors; el Parlament Europeu guanya poder com a colegislador, es substitueix la unanimitat per la majoria qualificada en algunes decisions del Consell, es creen figures com l'Alt Representant de la Unió pels Afers Exteriors i Seguretat amb el corresponent Servei d'Acció Exterior, i d'altres mesures que, tot i ser útils, són totalment invisibles als ulls dels ciutadans i són absolutament insuficients per a fer front a la crisi econòmica que ens esperava a la fi de la dècada.

El 2008, ningú es plantejava una unió bancària, o la mutualització dels deutes dels estats, o la creació d'impostos europeus per a finançar un pressupost europeu d'una dimensió ridícula si es té en compte la magnitud dels reptes. La

UE portava dècades funcionant amb el pilot automàtic i l'instrument econòmic principal era el Pacte d'Estabilitat i Creixement que encotillava les polítiques econòmiques nacionals limitant l'endeutament. Des dels anys 1980 els federalistes europeus ja alertàvem del perill de crear una política monetària europea sense una política fiscal però els interessos nacionals passaven per davant dels interessos europeus. Mentre l'economia funcionés no hi havia motiu per canviar el sistema de governança.

Quan el 1989 arran de la caiguda del mur de Berlín el president francès François Mitterrand (1916-1996) va demanar al canceller Helmut Kohl (1930) un sacrifici a canvi d'acceptar la reunificació alemanya, aquest últim va oferir una moneda única, acompanyada d'una política fiscal i d'un pressupost europeu. Mitterrand va dir que sí a la moneda única però no al pressupost europeu i a la unió fiscal. El preu que hem acabat pagant per aquesta decisió presa fa 25 anys ha sigut i continua sent enorme. Els alemanys mai més han tornat a posar aquesta oferta sobre la taula.

Els federalistes europeus hem defensat la necessitat de dotar a cada nivell de govern amb les eines polítiques i econòmiques adequades de cara a desenvolupar les funcions que se li encarreguen. En aquest cas això vol dir dotar a la UE de la capacitat de

fer política econòmica i per això es necessita un pressupost europeu, finançat amb fons propis a base d'impostos europeus —no amb aportacions dels estats que sempre es presten a regateig i promouen posicions egoistes tan ben il·lustrades pel «*I want my money back*»² de Margaret Thatcher (1925-2013). També vol dir permetre que la UE es pugui endeutar quan sigui necessari per a finançar projectes de valor afegit supranacional com poden ser xarxes de comunicació, recerca o un mercat comú de l'energia.

Si aquestes eines no s'han creat encara no és perquè els estats membres siguin aliens a la necessitat de disposar d'aquests instruments a nivell europeu sinó perquè són conscients que això suposa compartir una bona dosi suplementària de sobirania que desperta interrogants, implica riscos i fins i tot ratlla la inconstitucionalitat com s'han encarregat de mostrar els veredictes del tribunal constitucional alemany.

I això ens porta a la necessitat de construcció política europea. No es pot pretendre transferir més sobirania al nivell europeu sense tenir garanties que hi haurà un control transparent i democràtic dels procediments de presa de decisions i de rendició de comptes. Per això el moviment federalista europeu,

2 «Vull que tornin els meus diners».

No es pot transferir més sobirania a Europa sense tenir garanties que hi haurà un control transparent i democràtic dels procediments de presa de decisions i de rendició de comptes

ja després de la Segona Guerra Mundial, proposava la necessitat d'iniciar un procés constituent, com es va fer als EUA al segle XVIII, de cara a posar les bases de la governança democràtica a partir de la qual seria molt més fàcil crear els instruments que fessin falta.

Com sabem, la història de la UE no s'ha construït segons la tesi constitucionalista del més important federalista europeu del segle XX, Altiero Spinielli (1907-1987), sinó seguint el model incrementalista —també anomenat pragmàtic— ideat per Jean Monnet (1888-1979). El funcionalisme de Monnet de construir Europa poc a poc a partir d'una integració econòmica que havia d'arrossegar la integració política ha aportat rèdits indiscutibles però també ha provocat una supeditació de la política als requeriments del guió escrit per l'economia.

És per això que el 1984 Altiero Spinielli va intentar dotar Europa d'una constitució com a continuació lògica del procés iniciat amb l'elecció directa al Parlament Europeu el 1979. Es volia així crear una Europa política apoderada per a construir les eines que tan bé ens haurien anat per fer front a la crisi actual. Aquesta iniciativa va ser aprovada per majoria absoluta pel Parlament Europeu però va topat amb el veto d'alguns estats membres. Al final tot plegat va desembocar en l'Acta Única

de 1986 precedent del tractat de Maastricht que arribaria el 1992. Ambdós tractats primen sobretot la integració econòmica deixant la construcció política per més endavant.

Durant la darrera dècada del segle XX i la primera del segle XXI, la UE es va dedicar a ampliar-se cap a l'Est i a desenvolupar el mercat comú i la moneda única. Mentrestant ja hem vist com el projecte d'unió política fracassava per culpa de la desídia dels estats membres que tractaven el tema amb poca convicció i encara menor voluntat.

Actualment la UE disposa de moneda i una política monetària comuna que Mario Draghi (1947), president del Banc Central Europeu, ha utilitzat per aturar l'especulació amb les primes de risc. Ha creat mecanismes per assegurar la responsabilitat pressupostària a nivell nacional i europeu per evitar la repetició d'episodis com l'estafa perpetrada pel tresor grec. Està ultimant la unió bancària amb la creació d'un supervisor pels bancs de l'eurozona, amb normes comunes per tancar o reestructurar bancs i un fons comunitari per intervenir quan s'hagi d'intervenir perquè no es repeteixin escenaris de contagi com els del 2009 i 2010. Vet aquí avenços en la integració provocats pel drama i la urgència de la crisi.

Tanmateix a la UE li continuen mancant els instruments necessaris per

» Construir Europa a partir d'una integració econòmica que arrossega la política ha aportat rèdits indiscutibles però també ha provocat una supeditació de la política al guió escrit per l'economia

sortir i evitar noves crisis. Està clar que plans de recuperació a nivell nacional han estat cars i ineficaços, i que només mitjançant la creació de mecanismes de política econòmica, industrial i energètica europeus serà possible estimular el comerç i la competitivitat, la recerca i l'educació, construir xarxes transeuropees i completar el mercat comú. És necessari dotar a la UE de capacitat de recaptar impostos europeus, per exemple gravant les emissions de CO₂ o les transaccions financeres de caràcter especulatiu, i també d'endeutar-se quan sigui necessari. Abans o després s'haurà de comunitaritzar almenys una part del deute europeu i dotar a la UE d'un pressupost a l'alçada dels reptes.

Però totes aquestes eines imprescindibles necessiten d'una mà que les empri de forma adequada per assolir la prosperitat a què aspirem els europeus. Aquesta mà, aquest executor, només pot ser un govern europeu, polític i econòmic. Ens podem imaginar uns EUA on qui portés la veu cantant i ostentés bona part dels poders executius a nivell federal fossin els governadors dels 50 estats? A part de poc democràtic seria ben ineficient, oi? Doncs, a Europa es dona el fenomen que el Consell Europeu és alhora legislador i executor, violant el principi de separació de poders de Montesquieu (1689-1755) i desprenent el projecte europeu.

Actualment, qui mana a la UE és el Consell Europeu on es reuneixen els màxims dirigents estatals, i com hem vist durant la crisi, qui realment governa aquest Consell és l'estat més fort: Alemanya amb la cancellera Angela Merkel (1954) al capdavant. La cancellera Merkel ha estat democràticament escollida pel poble alemany i rendeix comptes davant el Parlament alemany, tanmateix en absència d'un veritable govern europeu ens trobem en una situació en què qui decideix sobre el futur d'Europa és un govern que no només no hem elegit i no controlem, sinó que a més pot estar prenent decisions que beneficiïn al seu país a costa de la resta de ciutadans de la UE. D'aquesta manera en lloc d'ajudar a solucionar la crisi l'actual sistema de governança pot ser que l'estigui agreujant.

És per això que la proposta federalista ha estat sempre la necessitat de transformar la Comissió Europea en un veritable govern europeu elegit pels ciutadans i rendint comptes davant del Parlament Europeu. Va ser la Unió de Federalistes Europeus qui durant les darreres eleccions al Parlament Europeu va llançar una campanya per demanar als partits polítics europeus que nominessin el seu cap de llista que, en cas de sortir com a llista guanyadora, serviria com a candidat a presidir la Comissió Europea. Aquesta campanya va

revolucionar el galliner de Brussel·les amb personalitats com Martin Schulz (1955), que avui es presenta com a cap de llista socialista, criticant la idea. Com hem vist durant els darrers 60 anys, les idees federalistes es mostren com a radicals al principi però uns anys després són assumides pràcticament per totes les famílies polítiques i a les eleccions del proper maig els partits polítics europeus han presentat els seus candidats a presidir la Comissió Europea. Surti qui surti escollit, es transformarà en l'europeu amb més legitimitat democràtica que mai hi ha hagut al continent. Això vol dir que s'haurà acabat l'era dels presidents febles com Durão Barroso (1956) que han exercit de secretaris del Consell Europeu i que, per primera vegada, el president de la Comissió Europea tindrà la legitimitat per defensar l'interès comú europeu davant de líders nacionals.

Evidentment, totes aquestes reformes i d'altres que afecten a la política de seguretat i defensa, energia i un llarg etcètera hauran de menester de canvis en els tractats. Les reformes a implementar són tan importants i transcendents pel present i el futur dels europeus que la proposta federalista és que tots aquests temes s'incloguin en una nova convenció constitucional que hauria de reunir representats dels estats — governs i parlaments — i representants

Qui mana a la UE és el Consell Europeu, i com hem vist durant la crisi, qui realment governa aquest Consell és el més fort dels governs nacionals: Alemanya amb Merkel al capdavant

europaus —eurodiputats i Comissió. Aquesta convenció hauria d'incorporar les veus de la societat civil, els partits polítics i l'opinió pública.

El tractat constitucional que sorgeixi d'aquesta convenció ha d'instal·lar un govern federal en tota regla, amb una hipòtesis sòlida per garantir la unió econòmica i fiscal. L'eurozona necessitarà tenir els instruments fiscals per ajudar a l'equilibri macroeconòmic. El pressupost europeu ha de ser finançat íntegrament amb recursos propis. Aquest nou tractat ha de permetre la progressiva mutualització d'almenys una part del deute sobirà dins de l'eurozona. Haurà d'acabar amb l'absurda prohibició de finançar-se a crèdit i permetre a l'eurozona l'accés als mateixos llindars de dèficit i deute que tenen els estats membres.

A nivell d'arquitectura institucional, l'estructura federal de la UE requerirà posar les dues cambres legislatives, que són el Consell i el Parlament, al mateix nivell de poders i el Consell Europeu haurà de transferir al nou Govern Europeu tots els poders executius que posseeix. De cara a estimular la vida política europea un cert nombre d'europarlamentaris s'hauran d'escollir en llistes transnacionals de circumscripció europea.

Què ens separa d'aquest escenari d'una Europa federal dotada dels instruments essencials per enfrontar-se

als reptes actuals i futurs? Doncs el mateix que ens en separava fa 10, 25, 50, 75 i 100 anys: la voluntat política per part dels dirigents dels estats nació que s'aferren a cada bocí de sobirania que els queda i que només comparteixen quan no hi ha més remei, sovint fent pagar als seus propis ciutadans un cost injustament elevat.

El món en què vivim és complex i multidimensional, i l'exercici del poder s'ha descentralitzat per poder ser eficient. De la mateixa manera que les regions, i sobretot les ciutats, han vist com se'ls delegaven moltes competències que podien implementar de forma més eficient que l'estat central, també és d'allò més lògic que es cedeixin a nivell superior aquelles competències que l'estat és massa petit per administrar correctament. El projecte federalista europeu no és més que això, posar les eines a l'abast dels europeus perquè puguin decidir conjuntament quin destí volem pel continent. L'èxit del projecte europeu és el millor llegat que poden deixar els estats nació abans de retirar-se als llibres d'història ja que, si triomfa la integració europea, hi sortiran guanyant tant els estats com els ciutadans europeus.

Les dinàmiques de la construcció europea són imprevisibles i sorprenents, i l'experiència mostra que la UE es construeix de forma reactiva i no proactiva. La crisi actual ha obligat a fer uns can-

vis que fa uns anys els experts consideraven impensables. El paper del moviment federalista ha sigut sempre de pensar no en allò que era possible sinó en el que era necessari. Això ha permès a aquest pensament de ser l'avantguarda del procés de construcció europea i mostrar el camí que des de fa 60 anys segueix la UE.

És per això que la via federalista no només és l'única proposta sòlida perquè la UE s'enfronti a la crisi actual i les que vindran, sinó que representa l'únic projecte de futur capaç de garantir una Europa unida. Perquè Europa no podrà ser unida si no és de forma democràtica i no hi podrà haver democràcia europea si no és en forma d'una federació. ◀

Països Catalans

**Mapa comarcal
i municipal**
escala 1:500 000

Puzle de 385 peces
48x68 cm, amb peces
retallades amb la forma
de cada comarca

www.irla.cat · info@irla.cat

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

La UE neoliberal i el futur d'una Europa dels pobles, diversa, solidària i democràtica

VISTA PRÈVIA

Un sistema econòmic al servei de les persones i no dels mercats. Aquest és l'objectiu d'una Europa social que avui és molt llunyana de l'actual UE. Arribar-hi depèn de la capacitat que tinguem de transformar la integració econòmica en unió política. Un pas a redós del qual la UE pot recuperar bona part de la credibilitat que ha perdut arrel de la seva gestió de la crisi econòmica i financera.

Els set anys de profunda crisi de les finances globals, que està sacsejant tota la UE però sobretot la seva perifèria, obliguen a repensar obertament tant un model econòmic que té símptomes de fracàs i esgotament, com l'arquitectura institucional i els principis que han estat guiant el procés d'integració comunitari. Una crisi tan profunda de les regles i institucions dominants acaba fent trontollar aspectes essencials de la nostra societat. La radicalització neoliberal que està en marxa aquests últims anys qüestiona el model de cohesió social, la capacitat per garantir la inclusió laboral i social de les noves generacions, la solidaritat intergeneracional o la cohesió territorial i, finalment, el propi significat i abast de la democràcia, en certa manera la sobirania dels pobles està supeditada a poders aliens, lligada per regles que van exclouint la ciutadania i el poder polític d'àmbits de decisió econòmica essencials.

L'evolució econòmica de la UE en les últimes dècades ha anat mostrant uns resultats precaris, amb taxes baixes de creixement econòmic, escassa capacitat de generació d'ocupació i amb un procés generalitzat de desindustrialització i deslocalització d'empreses. Aquest fet reflexa les conseqüències d'un model d'economia liberalitzada i desregulada amb escreix, atenent a les prioritats estratègiques de les finances i del negoci financer-rendista i especulatiu que ha anat laminant l'economia productiva a gran part dels països de la UE, sent especialment greu a la perifèria. Tanmateix, aquests problemes estructurals de fons van estar

Xavier Vence
Catedràtic d'Economia Aplicada de la Universitat
de Santiago de Compostela i líder del Bloque Nacionalista Galego
xavier.vence@usc.es

**Aquest article recull les principals conclusions de l'estudi de Xavier Vence *An Alternative Economic Governance for the European Union*.*

Traducció: Marina Sagarra

» Els set anys de profunda crisi obliguen a repensar obertament tant un model econòmic que té símptomes de fracàs i esgotament, com l'arquitectura institucional de la UE

parcialment encoberts durant alguns anys en alguns països a causa de fenòmens de bombolla especulativa propiciats per una política monetària que va permetre crear desequilibris financers interns, entre països que, tot i ser molt diferents pel que fa al nivell de vida i productivitat, compartien una moneda única i un mateix tipus d'interès per part del Banc Central Europeu (BCE).

La desviació de la crisi financera cap a la crisi del deute sobirà va posar de manifest d'una manera definitiva que l'eurozona no constitueix una àrea monetària òptima i que les institucions creades no són aptes per enfrontar-se a una crisi d'aquesta magnitud. La inestabilitat financera va acabar contagiant l'estabilitat dels comptes públics i la resolució d'aquesta última és difícil sense comptar amb els instruments típics de les finances públiques, la política monetària i el Banc Central com a prescriptor d'últim recurs. Com a conseqüència d'aquest fet, la crisi financera es va transformar de forma més clara que en altres latituds en una crisi política i institucional i està obligant a repensar aspectes essencials del procés d'integració i, per descomptat, de la governança econòmica i política de la UE.

El primer element per comprendre i discutir els problemes de la governança econòmica de la UE és reconèixer les característiques bàsiques de la realitat

econòmica de base i la seva evolució real en el marc de les regles i institucions que s'han anat creant al llarg de les últimes dècades. Perquè, si no hi ha altre remei, la bondat de la governança econòmica depèn de la seva adequació i congruència amb la base econòmica i de l'evidència que ens proporciona l'avaluació dels seus resultats.

Una UE heterogènia i desigual

La UE-28 engloba països que presenten una gran heterogeneïtat estructural entre ells. Passa el mateix dins de la pròpia eurozona, la Unió Monetària Europea (UME), composta per disset països. Aquesta realitat de base ha experimentat canvis al llarg de les últimes dècades però continua expressant la molt dèbil convergència real existent entre els diferents grups de països. Aquesta persistent heterogeneïtat i desigualtat que caracteritza la UE i la UME és quelcom que va molt més enllà de l'inevitable i positiva diversitat originada en les especificitats de cada estat membre.

La gravetat dels desequilibris externs i interns, tant productius com comercials i financers, que viuen els països de la perifèria europea durant aquesta crisi, evidencia que cada estat té les seves pròpies necessitats regulatòries resultants de la seva estructura posi-

tiva i que la UE, en la seva configuració actual, no és capaç de satisfer tots els països, anteposant doncs les necessitats dels uns a les dels altres. Aquesta crua realitat obliga a pensar amb més realisme que mai l'enorme complexitat del procés de construcció de la UE. Els fets mostren les conseqüències que no s'hagi produït una convergència real entre els diferents països i que no existeixin veritables mecanismes de reestructuració territorial que vagin encaminats a resoldre aquest problema. Més aviat esdevé tot el contrari. Les polítiques predominants, en particular pel pes de la desregularització i la política de competència, amarran econòmicament els països menys avançats, amb el principal objectiu que les economies més desenvolupades no es vegin perjudicades per les dificultats dels més dèbils, fet que acaba reforçant la desigualtat.

A llarg termini la UE només pot ser viable —i desitjable— si crea les condicions per a una convergència real, fet que requereix dissenyar mecanismes dirigits a la preservació de diversos sistemes productius i una distribució de la capacitat productiva entre països i territoris que garanteixi uns nivells acceptables d'ocupació i remuneracions, de manera que es mantingui una distribució raonable de la població en el territori. Per tal que això sigui possible és necessari proporcionar als governs de

Cada estat té les seves pròpies necessitats regulatòries i la UE, <<
en la seva configuració actual, no és capaç de satisfer tots
els països, anteposant les necessitats dels uns a les dels altres

les àrees geogràfiques menys desenvolupades la capacitat de protegir i impulsar aquells sectors que resulten estratègics en les seves regions i que tinguin una vinculació directa amb el territori. Crear condicions per al manteniment de la capacitat productiva i de l'ocupació a la perifèria i impulsar l'atracció i el desenvolupament endogen de noves activitats, requereix mesures de política regional i industrial més audaces, que xoquen sovint amb la cotilla de les polítiques de liberalització i lliure competència que caracteritzen la UE. El problema és que els països més poderosos no només impulsen aquesta mena de polítiques sinó que són obertament recelosos de les mateixes i utilitzen les institucions comunitàries per a una imposició implacable de les polítiques liberalitzadores, fet que ens fa pensar que el procés de construcció de la UE —i tenint en compte la situació econòmica en què ens trobem—, pot veure's seriosament amenaçada a mitjà termini.

El problema de la cohesió és, sens dubte, clau. No només per raons de justícia o per raons polítiques sinó perquè sense cohesió és difícil que es consolidi una àrea monetària única que garanteixi la viabilitat econòmica dels països de la perifèria —que significa que la seva població no es vegi obligada a una mobilitat forçada que obligaria a des-

poblar massivament aquests països, amb la seva llengua i la seva cultura. Si admetem que una liberalització profunda de la UE —creant un veritable mercat únic, sense mesures correctores—, provoca una tendència a la concentració geogràfica de l'activitat econòmica en aquelles àrees amb més fortaleeses acumulades, podem pensar que a llarg termini serà difícil que les àrees menys desenvolupades puguin experimentar un desenvolupament real de la seva capacitat productiva i crear ocupació de manera perdurable. Contràriament, es corre el risc de patir una certa desertització productiva de parts importants de la perifèria europea, fet que forçaria a assumir com a normal una pèrdua continuada d'ocupació en certs països i regions amb un fort flux migratori, i introduiria una dinàmica demogràfica molt regressiva en alguns d'aquests països, creant un cercle viciós difícilment reversible.

Aquest escenari de polarització creixent desequilibra totalment tots els comptes externs i els comptes públics i, sobretot, podria suposar una regressió social difícil d'admetre, raó per la qual possiblement aquest escenari podria ser rebutjat, tard o d'hora, pels països més negativament afectats —no pot ignorar-se la realitat irreductible d'Europa amb nacions, llengües i cultures profundament arrelades que impedei-

xen concebre Europa com un espai pla de mobilitat com pot ser, per exemple, els EUA. Per això, més enllà de les miops mesures d'ajust imposades en el fragor d'aquesta crisi, un projecte viable per la UE requereix la implementació de forts mecanismes de cohesió social i territorial, que passen no només per la transferència de fons compensatoris sinó per la implantació d'un sistema d'incentius i profunds canvis en les polítiques del mercat interior amb l'objectiu de preservar la capacitat productiva i de creació d'ocupació i ingressos a les àrees perifèriques d'Europa.

L'experiència de les dues últimes dècades mostra que els fons estructurals i els fons de cohesió són instruments clarament insuficients per enfortir i garantir la cohesió territorial de la UE. Tant per la seva orientació en excés marcada a l'entorn de les infraestructures —que en molts casos convida a fer inversions d'escàs interès estratègic i fins i tot de reduïda utilitat social— com per la seva progressiva reducció i també per la seva vinculació a l'acompliment del pacte d'estabilitat i la implantació del cofinançament com a regla general, acaben esdevenint instruments que contribueixen molt modestament a la cohesió.

En conseqüència, la gravetat i profunditat de la crisi actual obliga a replantejar quin tipus d'UE volem: una UE a diverses velocitats, clarament asimètrica,

» La viabilitat de la UE requereix mecanismes de cohesió social i territorial per preservar la capacitat productiva i de creació d'ocupació i ingressos a les àrees perifèriques d'Europa

amb blocs d'interessos contraposats i on les deficiències dels estats membres més desfavorits puguin provocar un risc de fractura política; o una UE que intenti avançar com un espai cohesionat, amb sòlides institucions democràtiques, on les mesures adoptades condueixin a un camí de convergència real entre els diferents països. En aquest sentit, l'elaboració d'una estratègia que reforci la cohesió obliga a repensar la rellevància dels territoris i les dificultats dels grans estats centrals per garantir la cohesió o convergència interna, així com també a aprofundir en l'avaluació de la funció i les oportunitats de les nacions petites i les nacions sense estat en el marc de la UE. L'evidència empírica mostra que els estats petits presenten millors resultats en termes de creixement econòmic que els grans i també que les nacions sense estat, fet que permet afirmar que una configuració institucional basada en estats més petits no només tindria el mèrit de respectar les aspiracions nacionals de moltes d'aquestes nacions sense estat sinó que, a més, reforçaria Europa en el seu conjunt, impulsaria el creixement i milloraria la cohesió.

Per altra banda, en un entorn mundial extremadament competitiu, és necessària una major regulació de l'economia mundial si volem una millor estabilitat i si pretenem satisfer les

necessitats de les regions menys desenvolupades. I és aquí on la UE podria desenvolupar un paper clau pel que fa a la redefinició de les regles de joc globals. El problema és que l'estratègia de les elits que actualment dirigeixen la UE, com evidencia l'Acord de Lliure Comerç i Inversions que s'està negociant amb els EUA, va justament en la direcció d'avançar en la liberalització dels intercanvis i dels moviments capitals i en la reducció del paper dels governs i fins i tot dels tribunals. Les conseqüències d'aquesta aposta de l'elit de les finances i dels *lobbys* seran desastroses per l'economia productiva de la UE i especialment per la perifèria. En aquest sentit, cal una proposta alternativa que recuperi un paper destacat per la regulació on la intervenció pública és una necessitat per garantir tant la cohesió territorial com la social. Amb això no es planteja que la UE bloquegi o impedeixi el desenvolupament econòmic dels països menys desenvolupats, sinó més aviat tot el contrari. El desenvolupament mínimament distribuït i just, tant pels països ja desenvolupats com per la resta, ha de ser realitzat dins d'un marc regulatori mundial que garanteixi unes condicions mínimes d'equilibri en el procés en qüestió. En cas contrari, els resultats poden ser satisfactoris pel capital que es mou amb gran llibertat en un espai sense fronteres econò-

miques, aprofitant les diferències de costos, regulacions i oportunitats, però pels països pot resultar ingovernable. El caos generat pels mercats desregulats provoca que a mitjà-llarg termini la situació es torni insostenible tant per les economies desenvolupades com per les que es troben en vies de desenvolupament.

El fracàs de Maastricht, la crisi i la radicalització neoliberal

En aquestes dues últimes dècades l'evolució del procés d'integració europea ha estat determinada per l'agenda neoliberal, que pren carta de naturalització a nivell comunitari des de finals dels anys 1980. El Tractat de Maastricht suposa el punt de partida del predomini de la ideologia neoliberal a la UE i des de la seva aprovació les polítiques aplicades han seguit la línia de la desregulació, que s'ha anat reforçant amb el pas del temps.

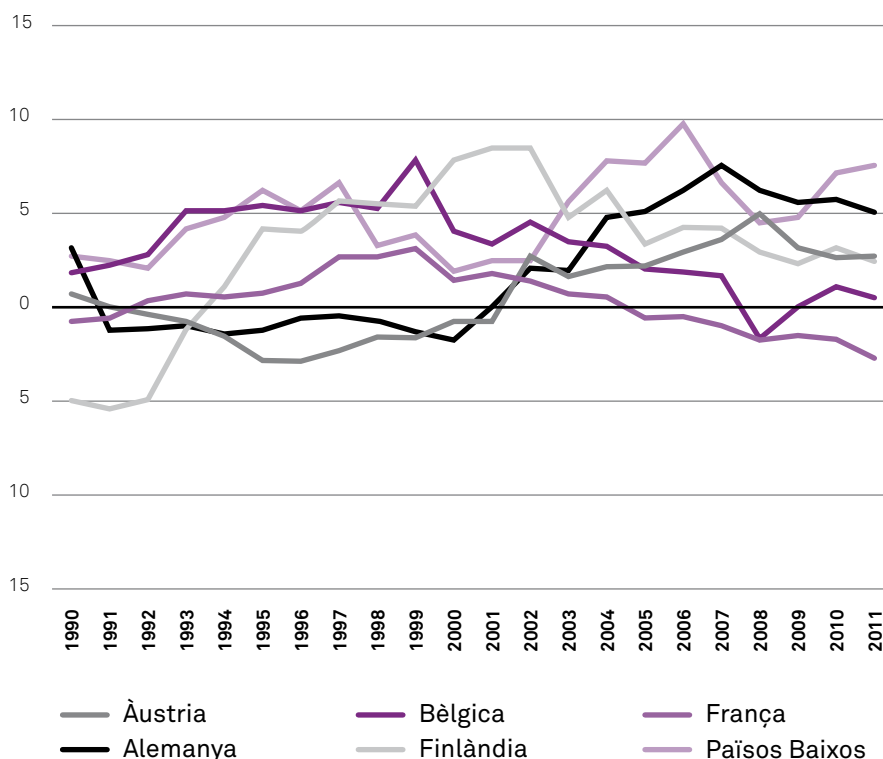
El que estem vivint aquests anys de crisi és la conseqüència d'un diagnòstic erroni sobre l'origen de la crisi del deute i una resposta de l'eurozona igualment —i interessadament— equivocada. Els dirigents dels països centrals de l'eurozona, en especial d'Alemanya, asseguren que la crisi és el resultat de l'endeutament estatal, tot i que en re-

Una UE basada en estats petits no només respectaria les aspiracions nacionals de moltes nacions sense estat sinó que impulsaria el creixement econòmic i la cohesió social d'Europa

Gràfic 01

Balances comercials: Àustria, Bèlgica, Finlàndia, França, Alemanya i Holanda, 1990-2011 (% del PIB)

Font: Elaboració pròpia. Dades extretes del FMI.

alitat no va ser la despesa fiscal la que va originar la situació crítica, sinó una concessió descontrolada de crèdits per part dels bancs. En altres paraules, l'increment dels deutes dels estats no va ser la causa sinó una conseqüència de la recessió econòmica provocada per l'explosió de la bombolla financera. Per això el que realment s'hauria d'integrar en l'estructura institucional de la UE no només és l'austeritat fiscal sinó una estricta reglamentació financera prudencial. Sense altres canvis en les bases del model, les mesures d'austeritat no disminuiran el deute públic sinó que crearan un cercle viciós a l'eurozona. En la mesura que els estats restringeixen cada cop més les despeses, es contrau la demanda final i conseqüentment el creixement econòmic, i fa que la càrrega impositiva sigui baixa perquè l'economia no creix, fent que el dèficit fiscal no disminueixi sinó que augmenti. En realitat ja hem comprovat que els plans d'austeritat implementats des de 2009 —i amb severitat absoluta en els països de la perifèria europea— no han ajudat en tres anys a restablir l'equilibri financer dels estats endeutats, ni tan sols a començar una sendera en aquesta direcció; en canvi, sí que han frustrat la tímida recuperació observada el 2010 i enfonsat Europa en una nova recessió des de finals de 2011 que es prolonga

en forma d'estancament i amenaces de noves recessions. La conseqüència és un deteriorament dels serveis públics i una desigualtat més gran en la distribució de la riquesa a nivell

europeu que afavorirà el capital i les finances i que anirà en detriment dels treballadors i perceptors de pensions i subsidis. Aquesta és, en essència, l'última causa de l'actual crisi europea i

» Cal una proposta alternativa on la intervenció pública és una necessitat per garantir tant la cohesió territorial com la social

les prolongades mesures d'austeritat agreujaran aquesta configuració, desmantellant el que s'ha denominat «model social europeu».

En aquest sentit, el nou pacte d'estabilitat i creixement suposa un agreujament de les ja complicades situacions econòmiques de molts països, al mateix temps que implica un important lligam perquè els estats puguin prendre aquelles mesures que millor s'adaptin a les seves necessitats per impulsar el creixement, fet pel qual haurien d'existir altres polítiques encaminades a la reducció i contenció del dèficit sense que aquestes bloqueguessin el creixement i el desenvolupament econòmic. L'adopció de mesures per tal de recuperar uns comptes macroeconòmics més equilibrats no pot centrar-se en accions dirigides de forma unívoca i unilateral a les retallades de la despesa pública, aplicant mesures d'extrema austeritat, o elevant els impostos a les capes d'ingressos mitjans o modestos. Tant les unes com les altres tenen un impacte negatiu en el consum i, per tant, contrauen la demanda, l'activitat econòmica i l'ocupació. Els seus efectes estan esdevenint devastadors en els països de la perifèria europea i ja arrossegueu diversos anys de depressió que encara poden prolongar-se durant molt de temps; és més, el conjunt de la UE acaba sent arrossegat cap a una situació d'estancament prolongat.

Un BCE al servei de la banca

Tenint en compte les apreciacions suarres esmentades el veritable taló d'Aquil·les de l'arquitectura institucional de la UME està en el disseny i funció del BCE —i l'Eurosistema en el seu conjunt. Per això cal replantejar-se d'arrel el paper que ha de jugar el BCE, ara i de cara al futur. La primera opció seria que el BCE seguís actuant de la mateixa manera que ho ha estat fent fins ara, és a dir, com un organisme independent dels estats i dels governs, l'únic objectiu del qual seria aconseguir l'estabilitat de preus i no el creixement o l'ocupació ni l'actuació com a prestador d'última instància. Com hem vist, aquesta opció resulta molt negativa per l'estabilitat financera i el creixement econòmic de l'eurozona i de forma molt especial per un important nombre de països membres. A més, com que actua prioritàriament com a generador de liquiditat per la banca privada, les seves actuacions d'injecció massiva al sistema financer per tal d'evitar la seva fallida, no han fet més que proporcionar a aquest sistema una immensa quantitat de recursos —per exemple un bilió d'euros entre desembre i febrer de 2012—, fet que consolida un model de banca de dubtós interès per a l'economia productiva i li atorga un gran poder per seguir coaccionant les polítiques de

molts governs i desestabilitzar l'economia d'un gran número de països a escala internacional.

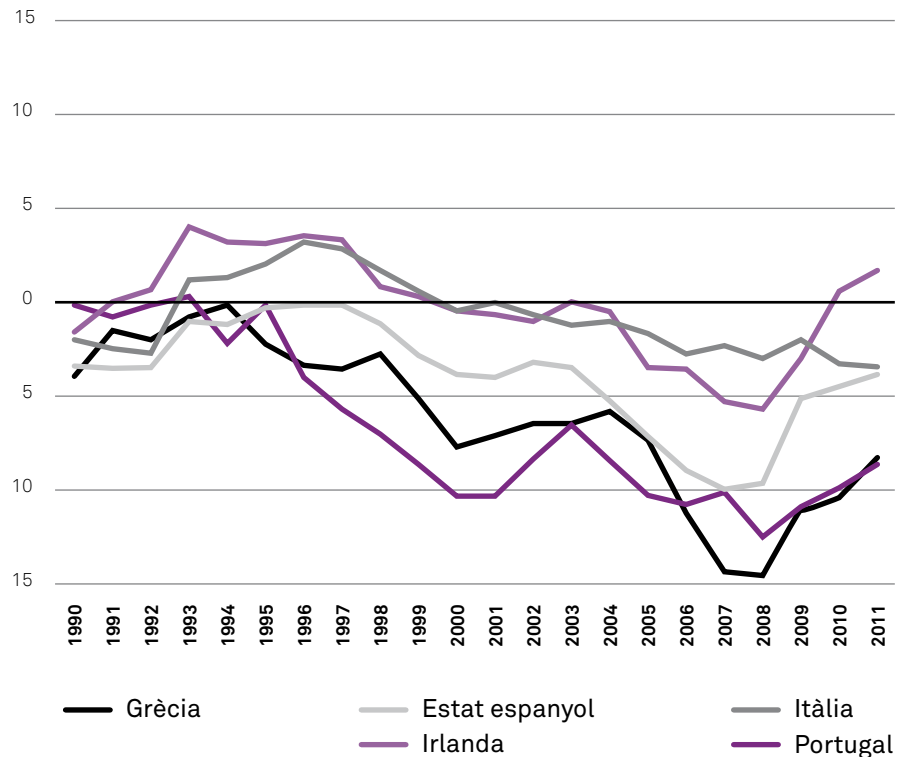
Així doncs, tenint en compte que per l'estabilitat de la zona euro el BCE no pot seguir actuant com ho ha fet fins al moment, els dirigents de l'eurozona, capitanejats per Alemanya, estan assajant possibles solucions parcials mitjançant el desenvolupant d'instruments complementaris que d'alguna manera supleixin les carències del BCE. Una via va ser la creació d'un «fons de rescat» per fer front al problema del deute sobirà d'alguns països de la perifèria: el Fons Europeu d'Estabilitat Financera —en vigor fins el 2012. Amb aquest fons s'intenta calmar mínimament l'espiral de deute dels països «rescatats» dels quals preveuen dràstics programes de retallades de la despesa pública. Aquest fet, a la pràctica, està portant al col·lapse d'economies com la grega, la irlandesa o la portuguesa. Un nou fons de major dimensió i abast és el Mecanisme d'Estabilitat Financera, que va començar a operar el 2012. En tot cas, també aquesta solució només tindria una transcendència limitada a curt/mitjà termini, ja que si no s'actua sobre molts conflictes que es troben a l'arrel de l'actual crisi, a llarg termini tornarien a sorgir i cada vegada amb més força. Una opció més avançada seria la creació de la Unió Bancària

L'increment dels deutes dels estats no va ser la causa
sinó una conseqüència de la recessió econòmica provocada
per l'explosió de la bombolla financera

Gràfic 02

Balances comercials: Grècia, Irlanda, Itàlia,
Portugal i Estat espanyol, 1990-2011 (% del PIB)

Font: Elaboració pròpia. Dades extretes del FMI.

Europea, la unió fiscal i la unió política que va ser plantejada de forma genèrica en les discussions prèvies de la Cimera Europea de juny de 2012, però que no es va substanciar en acords, ni tan sols preliminars. Per part d'Alemanya la seva formulació semblava estar vinculada i supeditada sobretot al control efectiu del dèficit/deute i a la cessió de sobirania per a la seva supervisió per part de les autoritats centrals. Aquest enfocament comptable i roï no pot definir un projecte de futur per a la UE. Per tant, aquesta opció conservadora de no tocar l'estatut del BCE i limitar-se a crear fons per impulsar polítiques de rescat i autoritat, esdevé un fort mur per al desenvolupament econòmic de molts països de la zona euro, i pot conduir al col·lapse de l'eurozona en una eventual desarticulació de la seva configuració actual.

La segona opció residiria en el fet que el BCE modifiqués en gran mesura el seu funcionament, és a dir, que aquest organisme es comportés i assumís objectius de la mateixa manera que ho fan la majoria dels bancs centrals de la resta de països desenvolupats. El BCE ha de tenir entre els seus principals objectius no només el control de la inflació sinó també el servir a les necessitats econòmiques dels diferents països, actuant, per exemple, com a prestador d'última instància. Però per

tal que aquesta segona via fos possible, s'hauran de superar els dos problemes principals. El primer d'ells és que l'Alemanya actual veta qualsevol intent de modificació de les funcions a realitzar

pel BCE, en particular la seva conversió en prestador d'últim recurs dels estats. El segon és que en el cas que el BCE assumís un major número de funcions, el grau d'integració, cooperació i integra-

El que realment s'hauria d'integrar en l'estructura institucional de la UE no només és l'austeritat fiscal sinó una estricta reglamentació financera prudencial

ció de la zona euro hauria de ser molt més gran: necessitaria el recolzament d'un tresor comú europeu i aquest fet requeriria la creació d'un veritable govern europeu, és a dir, donar un salt qualitatiu cap a una unió política. Això implicaria un nou Tractat i tenint en compte els moviments polítics de fons en els diferents països sembla un escenari difícilment previsible i que planteja grans dificultats.

La desregulació i liberalització de les finances i els serveis

La UE guiada per les finances es caracteritza, paradoxalment, per un limitadíssim avenç en la regulació comuna de l'activitat bancària i financera. De fet, les regles i els sistemes de supervisió i control segueixen sent essencialment estatals. La funció assignada al BCE i l'Eurosistema se centra exclusivament en l'estabilitat de preus però ignora completament l'estabilitat financera. De la mateixa manera que el pacte d'estabilitat i creixement se centra en la inflació i els desequilibris dels comptes públics però s'oblida dels desequilibris reals i financers. En canvi, la crisi ha esclatat justament en les finances com a conseqüència, entre d'altres causes, de la seva desregulació i de la despreocupació per la seva creixent in-

estabilitat. És amb prou feines a partir de la crisi que les institucions comunitàries comencen a desenvolupar una regulació més exigent per a aquest sector. Les set mesures promogudes en els dos últims anys, algunes a debat al Parlament, intenten fer els primers passos per augmentar el control i la supervisió financera a Europa.

Aquestes set directives corregeixen, parcialment, els problemes que mereixien certa atenció, però no aborden els problemes essencials sobre el paper del sistema financer en l'economia actual. En primer lloc, la nova regulació no aborda la manifesta incapacitat del sistema financer de la majoria de països a l'hora de drenar el crèdit cap al finançament d'activitats productives, particularment en el cas de les pimes. No sembla realista pensar que el problema del racionament de crèdit que pateixen les pimes europees es pugui solucionar a través del recurs al finançament de capital de risc ni als mercats alternatius de valors. Segurament aquesta sigui la solució per a les empreses de sectors molt concrets —tecnologies de la informació, biotecnologia...— però la majoria de pimes, sobretot les que operen en sectors més tradicionals, seran absolutament incapaces d'accedir a aquestes fonts de recursos i continuaran depenent d'un crèdit bancari cada cop més escàs. Això podria passar per

un tipus de mesures diferents com podrien ser la separació de les entitats financeres en funció del tipus d'activitats que realitzin —especialització vs. banca universal—, l'enfortiment de la banca pública, la banca regional de desenvolupament o altres mesures encaminades a incrementar aquest volum de crèdit bancari. En segon lloc, falta una regulació realment exigent dels paradisos fiscals, començant pels que estan a dins de la pròpia UE o en països i territoris «singulars» situats entre les seves fronteres —Illa de Man, Illes Fèroe, Luxemburg, Liechtenstein, Suïssa, Andorra, Gibraltar, Mònaco...—. En tercer lloc, no s'avança realment en el control de productes financers complexos, com certs tipus de futurs o derivats. No s'ataca el problema de la innovació financera ni es regulen productes o pràctiques amb un cert potencial per distorsionar el mercat, creant bombolles que desequilibrin l'economia, com podrien ser les operacions d'alta freqüència i els nous sistemes operatius creats pels bancs d'inversió. En quart lloc, la crisi provocada per la pèssima tasca desenvolupada per les agències de ràting en la valoració del deute sobirà de diversos països va impulsar a la UE a prendre mesures, entre les quals es troba la d'obligar a cada entitat financera a avaluar de manera independent els productes que formen part de la

seva cartera d'actius. El problema que veiem en aquest fet és que les entitats financeres poden veure's temptades a efectuar valoracions tendencioses en funció dels seus propis interessos. Potser l'única solució perquè les qualificacions siguin el més objectives possible és que dependran d'un organisme públic independent. Finalment, és necessari que la regulació europea separi les simples activitats d'intermediació financera d'aquelles que es desenvolupen en mercats financers més complexes i arriscats, com els de derivats, activitats de gran risc que en molts casos estan altament acomodades.

Les directives de serveis i lliure implantació, afegides a les anteriors, reflecteixen l'asimetria del procés de construcció europea i la necessitat de valorar des de l'ordre constitucional intern la conjunció del principi de primacia del dret comunitari amb el fet que aquest ordenament comunitari és difícilment abastable. En el pla intern la constitució econòmica es modula pels drets fonamentals, els principis rectors i altres previsions que permeten tant la plasmació del pluralisme polític com la protecció d'altres valors que són el reflex de la nostra configuració com a estat social. Però, en la mesura en què la UE no aconsegueix avançar en la construcció política d'un territori unit per drets ciutadans acceptats uni-

formement pels estats membres i, en canvi, manté el procés de construcció econòmica, es corre el risc —i la Directiva 2006/123/CE de serveis en sembla un exponent clau— que les llibertats econòmiques puguin qüestionar drets que, paradoxalment, tenen un ancoratge constitucional amb el màxim nivell de protecció en els ordenaments interns dels països membres. Tant la legislació com la jurisprudència comunitària sembla col·locar sota sospita i sotmetre a una interpretació summament restrictiva moltes de les nocions clàssiques que regeixen l'actuació de les nostres administracions públiques o que ens defineixen com un estat social, per exemple, posant la llibertat d'establiment per sobre dels drets laborals o drets bàsics com el de vaga.

La necessitat d'una refundació democràtica de la UE

L'anàlisi d'aquesta deriva de la UE en el marc del procés d'hiperglobalització neoliberal no pot ignorar els seus efectes sobre la qualitat democràtica dels diferents països. No hi ha dubte que les capacitats que tenen els estats per poder dissenyar i aplicar polítiques ajustades a les necessitats del seu desenvolupament es veuen cada vegada més diluïdes en un entorn econòmic amb

més excés de desregularització i liberalització. El capital —i els seus *lobbys*— s'apodera de la capacitat de l'estat i de les institucions de governança creades al marge del control democràtic —BCE, comissions d'energia, comissions de telecomunicacions, comissions de la competència...— perquè es prenguin les decisions que més li convinguin i es produeixi una continua pèrdua de la capacitat democràtica, ja que s'anteposen les necessitats del capital a les necessitats dels individus que formen una societat; aquests són desplaçats i es subordinen a les exigències del capital.

En aquest sentit, si es pretén que el procés de construcció europea garanteixi una qualitat democràtica mínimament exigent, creiem que és molt necessària una reconsideració de les regles neoliberals que avui regulen l'activitat econòmica mundial i que tenen un impacte directe sobre la vida interna de la UE i dels seus pobles. Així doncs, considerem que la UE ha de revisar els seus acords amb la Organització Mundial del Comerç i altres tractats que regeixen el comerç internacional, l'extrema liberalització dels quals no només condueix a la desaparició d'una gran part de la capacitat productiva de moltes regions —amb una intrínseca depressió econòmica amb les respectives conseqüències d'atur i exclusió social—, sinó que acaba encausant els

Si es pretén que el procés de construcció europea garanteixi una qualitat democràtica mínimament exigent, és molt necessària una reconsideració de les regles neoliberals

mateixos fonaments de la democràcia. El fet de limitar radicalment la sobirania i la capacitat de decisió dels pobles en relació als aspectes essencials de la seva vida econòmica i del seu propi model social i de convivència, pot acabar desvirtuant l'efectivitat de l'elecció dels ciutadans i degradant la democràcia. I això pot provocar també el desinterès per les pròpies institucions polítiques així com una profunda desafecció, com la que veiem avui en dia, per les institucions comunitàries —i, de retruc, per les estatals i nacionals. ◀

MÉS INFORMACIÓ

VENCE, Xavier (et al). *An Alternative Economic Governance for the European Union*. Brussel·les: Centre Maurits Coopieters, 2012.

La UE i la governança global: encara més desig que realitat

El principal èxit del projecte europeu és el manteniment de la pau en el si de les seves fronteres des de la fi de la Segona Guerra Mundial. Es passa de la confrontació a la cooperació com a fonament de les relacions internacionals. Una experiència molt positiva portes endins, però que en canvi no s'ha traduït, fins al moment, en una proposta alternativa que guiï la governança mundial.

En parlar de governança global, expressió molt emprada des de fa una mica més d'una dècada, hom sol pensar en la gestió col·lectiva dels problemes compartits pels diversos actors del sistema internacional, en particular el sistema d'estats. Altrament dit, problemes com: l'impacte del canvi climàtic global; la reducció de la capa d'ozó; la provisió de béns col·lectius globals —com la salut, l'educació o el benestar—, el control i gestió del risc de pandèmies derivat de la creixent interconnexió del món i la facilitat del transport; o, finalment, problemes com la gestió dels moviments de capital financer —quasi desregulats i sovint agressivament especulatius i adreçats a obtenir el màxim guany en el termini més curt possible— que des de 1990 han donat molts maldecaps i un grapat de crisis econòmiques. Es tracta doncs de problemes que, tot i tenir diferents impactes a cada lloc, tenen abast planetari i exigeixen solucions globals.

Sovint sol dir-se que la UE, per les seves peculiaritats com a organització internacional, pel seu caràcter de potència civil i pels seus valors ha estat, és i serà un factor cabdal en la millora de la governança internacional. Concretament, durant molt de temps s'ha insistit a senyalar que és una organització internacional atípica, atès que: ser-ne membre implica —almenys en les polítiques comunitaritzades— compartir o cedir sobirania; que és una potència civil —fins fa ben poc, ja que ara ja té un component militar, tot i que molt limitat, en la seva política comuna de seguretat i de defensa; i que els seus valors i el seu exemple giren entorn de la cooperació, la democràcia, els drets humans

Xavier Grasa
Professor de Relacions Internacionals de la UAB
i president de l'Institut Català Internacional per a la Pau
rafael.grasa@uab.cat

» Per les seves peculiaritats com a organització internacional, pel seu caràcter de potència civil i pels seus valors, la UE ha estat, és i serà un factor cabdal en la millora de la governança internacional

la pau i la solidaritat. Certament, tal i com estableix l'article 49 del Tractat de la Unió Europea, per ser membre de la UE cal ser un estat europeu i comparar els valors fonamentals que inspiren el naixement de la Unió. Entre ells, l'article 2 de l'esmentat tractat diu: el respecte i el compromís en la promoció del respecte de la dignitat humana, la llibertat, la democràcia, la igualtat, l'estat de dret i els drets humans, inclosos els drets de les persones pertanyents a minories. A més, hom sol dir —com l'acta de concessió del Premi Nobel de la Pau a la UE—, que la seva creació, mitjançant el principi d'establir interessos compartits —com mostra la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer— allà on hi havia divergències i motius de bel·ligeràncies —sobretot entre França i Alemanya— mostra que el seu exemple ens acosta a la pau i, per tant, a la gestió compartida i cooperativa dels riscos i amenaces. Tot, cert i, per tant, bones eines per construir instrument que afavoreixin millorar la governança global i, per tant, primer la gestió i a la fi la resolució dels problemes suara esmentats o d'altres semblants.

Tanmateix, el tema té més arestes, de manera que, com diu el títol del text, el paper de la UE en la gestió de problemes globals encara és més desig que realitat. I ho és per tres raons que podem esmentar a priori. Primer, per

les pròpies característiques del sistema internacional, en particular pel de postguerra freda en què ara estem instal·lats. Ho deixo de moment perquè m'ocuparé del tema més endavant.

Segon, per l'evolució de la UE i la crisi politicoinstitucional que pateix els darrers anys, agreujada per la forma en què s'ha gestionat la crisi econòmica a partir de 2008 i el rescat dels països amb més problemes. Convé senyalar que la crisi politicoinstitucional de la UE és un clàssic des dels anys 1960, fins i tot abans de la «política de cadira buida» de la França de Charles de Gaulle (1890-1970) que acabà amb una desnaturalització de l'equilibri i diàleg entre Comissió —guardiana dels tractats i defensora dels valors comunitaris— i el Consell —espai de diàleg i confrontació entre els estats—, derivat de la creació del Consell Europeu. Al·ludeixo concretament a les sacsejades cícliques sobre si cal donar prioritat a l'ampliació o a l'aprofundiment, o al debat, també recurrent, entre polítiques comunitaritzades i polítiques intergovernamentals. El cert és que, a hores d'ara, tot i la flexibilitat i pragmatisme a bastament demostrat per la UE, la situació actual, ja amb 28 membres, és poc sostenible i poc eficaç i eficient: continua existint dèficit democràtic substantiu —decisiones en determinats àmbits que no prenen ni els parlaments

de cada estat membre ni el Parlament Europeu, tot escapant de les normes bàsiques de la democràcia i de l'estat de dret; hi ha geometria variable i les cooperacions reforçades —sense emprar l'argot, mecanismes que permeten decidir i aplicar el decidit, en determinats casos, per a constel·lacions d'estats diferents de l'univers total de membres; l'intergovernamentalisme és ja més la norma que l'excepció i la presa de decisions és lenta i feixuga, sense que s'hagi trobat el desllorigador que permeti generalitzar la presa de decisions per majories qualificades a gairebé tots els àmbits de la UE. No cal prendre el que he dit com una crítica, sinó com una constatació. Així, el marge de manobra de la UE en temes de governança global ha minvant, com mostra el paper menor en les conferències del Protocol de Kyoto des de fa uns anys.

I tercer, perquè la UE, fortament dominada per la feblesa de disposar de moneda única però no d'instruments econòmics i financers únics per a gestionar el seu impacte, ha mostrat conductes per gestionar la crisi que no són justament coherents amb l'intent de liderar canvis en el sistema de governança internacional, per exemple en el tema de les institucions financeres internacionals i la regulació de l'especulació financera. Esperem, però, que serà un tema passatger.

El sistema internacional no disposa de separació de poders i hi predomina una situació d'«anarquia» de falta d'autoritat central, legal, legítima i acceptada per tothom

Tanmateix, la possibilitat de jugar a favor de millores en la governança global existeix, tot i els límits derivats dels trets del sistema internacional, com mostraren les dues primeres reflexions: la dedicada a caracteritzar el sistema internacional de postguerra freda, que marca el marge de maniobra real, i la que justament presenta alguns dels temes en joc i les postures ambivalents i fins i tot contradictòries de la UE. Tot depèn de conjuminar, amb realisme ambiciós, voluntat, constància i instruments adients.

El sistema internacional de postguerra freda i els problemes de governança

La constatació que el sistema polític internacional es diferencia des de 1648 —amb la Pau de Westfàlia que posa fi a la Guerra dels Trenta Anys— del sistema polític intern dels estats per la prevalença de la noció de sobirania i no ingerència i per una situació d'anarquia és ja un lloc comú. El sistema internacional no disposa de separació de poders —sense legislatiu ni executiu i amb poder judicial limitat ja que les sentències de la Cort Internacional només són vinculants per als Estats si aquests prèviament ho accepten—, predomina encara una situació d'«anarquia», en

el sentit genuïnament etimològic, de falta d'autoritat central, legal, legítima i acceptada per tothom. Tanmateix, el sistema ha anat adquirint cada cop més ordre i normes, almenys pel que fa al sistema d'estats, molt menys pel que afecta a l'anomenada societat transnacional, és a dir, a les interaccions transfrontereres no dominades, almenys totalment, pels estats.

A més, la postguerra freda ha introduït canvis importants. Si apliquem el principi de situar tot canvi aparentment radical en perspectiva històrica, per tal de relativitzar-ne la immediatesa i percebre les alteracions de «llarga durada» —en sentit «braudelià»—, sembla clar que el món internacional presenta a partir dels anys 1990 dos trets destacats. Per un cantó, ha sofert canvis profunds, però no és encara gens segur que hom pugui parlar de canvis fonamentals en el sistema; per un altre, la intensificació sense parió de les relacions econòmiques, polítiques, culturals i socials transfrontereres obliga a parlar de globalització o mundialització, un fenomen que, tanmateix, comporta a l'ensem tendències fortes cap a la regionalització i la fragmentació local. Dit d'una altra forma, resulta innegable que s'ha produït un canvi en les relacions internacionals, però ni el sentit d'aquest canvi és fàcil de percebre i descriure de forma unívoca ara

per ara ni la causalitat pot atribuir-se en exclusiva als esdeveniments més recents a la fi de la Guerra Freda a partir de 1989, atès que la fi de l'enfrontament Est/Oest posà en primer pla els canvis esdevinguts a partir dels anys 1970.

Breu i ras, la bipolaritat i l'enfrontament Est/Oest, fonamentat en el predomini dels factors polítics i militars (nuclears), havia transcendit i dominat totes les clivelles i fractures presents al planeta, tot sotmetent els altres actors, problemes i conflictes als interessos i ambicions dels dos grans. D'aquí la importància que els analistes donaren a l'esfera política i militar, tot menyspreant o relativitzant els canvis econòmics ja visibles a mitjans dels anys 1970; d'aquí la quasi exclusivitat concedida als actors estatals i al sistema internacional per ells definit. Per tant, en desaparèixer el món i la lògica bipolar a finals de 1989, aviat farà 25 anys, no només es produiran canvis fàctics. Desaparegué també, almenys en gran part, quelcom més important: el model explicatiu de les relacions internacionals que el món bipolar havia sustentat. Així doncs, desapareix l'obstacle que havia impedit observar la importància per a la vida internacional del procés de globalització econòmica i social que s'havia iniciat durant la dècada de 1970. El que es veu aleshores és que els instruments d'anàlisi dominants, basats en la

» El sistema internacional clàssic, amb fronteres i regles força precises, és substituït per un sistema mundialitzat, amb fenòmens contradictoris: globalització, regionalització, fragmentació i localització

primacia de la diplomàcia interestatal i dels mitjans convencionals de mesurar el poder o la geopolítica —territori, matèries primeres i força militar—, ja no poden copsar aquesta nova realitat: la globalització desigual.

La nova realitat, afaïçonada a partir de la dècada de 1970, es caracteritza per la lògica concurrent d'actors diversos que intenten emancipar-se de la tutela dels estats. Dit d'una altra manera, significa la substitució d'un sistema internacional clàssic, amb fronteres i regles de funcionament força precises, per un sistema social mundialitzat, on s'esdevenen fenòmens parcialment contradictoris: globalització, regionalització, fragmentació i localització. Un sistema, però, amb contorns desdibuixats, amb una regulació parcialment aleatòria i on es combinen lògiques diferents. El fenomen cabdal és la globalització, entesa com la intensificació i mundialització de tot tipus de relacions transfrontereres mitjançant factors com el canvi tecnològic. La globalització té dues dimensions: econòmica i social. A més, l'abast del fenomen en cadascuna d'ambdues dimensions pot interpretar-se en sentit merament quantitatiu (restringit) o qualitatiu (ampliat). A nivell econòmic, la diferència entre el sentit restringit i ampliat rau en què es consideri que afecta o no de forma estratègica la vida interna dels estats. En

sentit restringit, la globalització econòmica és una simple interdependència intensificada, és a dir, una internacionalització tan gran dels intercanvis econòmics que permet parlar d'una economia internacional planetària, visible en l'esfera comercial, financera i productiva, però encara amb poca permeabilitat en els dominis claus dels estats nació. A nivell ampliat o qualitatiu, es parla de l'emergència d'una economia global nova, en gran part autònoma —o fins i tot reguladora— de la producció i els mercats interns. En suma, d'un incipient lloc/mercat global en termes de producció, distribució i consum.

Al seu torn, la dimensió social impregna àrees tant diferents com les comunicacions, la seguretat, l'ecologia i el medi ambient, la regulació de la vida quotidiana o la cultura i la ideologia. Es tracta, entesa com un canvi quantitatiu o restringit, d'una creixent i trivial interconnexió entre subjectes i pobles, derivada del fet que vivim en «una aldea planetària». En sentit ampliat, hom parla d'un canvi qualitatiu en les condicions de vida dels pobles i de les persones, de l'aparició del que autors com Anthony Giddens (1938) i James Rosenau (1924-2011) han denominat «societats globalitzades».

Tot plegat, problemes per a la governança global, que també té un aspecte conceptual: la polèmica sobre l'abast

de la globalització i els reptes que planteja als estats. La discrepància dels analistes s'explica per un fet: el fenomen és multidimensional i asimètric. És un fet d'abast mundial, però que afecta de forma diversa, en les seves dimensions econòmiques i socials, a les diferents àrees del planeta. D'aquí que hom parli de globalització desigual, que comporta una clara tendència a la desterritorialització de la política, interna i internacional. Les diferents conseqüències de la globalització depenen de factors com les estructures socials i econòmiques existents a cadascuna de les societats on incideix; o, per un altre cantó, de variacions regionals basades en la xarxa d'interaccions prèvia entre comunitats i estats que la globalització intensifica, frena o dificulta. D'aquí que no sigui incompatible ni amb la integració, ni tampoc amb la regionalització, la fragmentació o la localització. Podem parlar de dos tipus de regionalització: una semimecànica o gairebé inercial, derivada de l'impacte de dècades de creixent fractura Nord/Sud; i una altra derivada de l'efecte combinat del regionalisme i, concretament, dels processos d'integració econòmica regional.

Adicionalment, la fractura Nord-Sud ha adquirit noves dimensions en la postguerra freda, que afecten seriosament la discussió sobre el futur de l'estat i sobre la governança mundial.

El planeta es divideix en una zona de «pau», on els antagonismes difícilment es resol·lran en episodis bèl·lics, i una zona de «turbulència i conflictivitat virulenta», que abasta gran part del Sud

N'hi haurà prou en esmentar dues coses. Primer, que l'impacte de la globalització és, de forma general, força diferent en les societats del «centre» —altament industrialitzades, amb democràcies liberals consolidades i amb un alt grau d'institucionalització interna i externa— i les de la «perifèria» —parcialment industrialitzades o no industrialitzades, amb sistemes de govern autoritaris o semiautoritaris i amb una baixa institucionalització. Segon, que el fet que més de 40 països no hagin tingut cap conflicte armat en els darrers 65 anys permet pensar en un factor diferencial: una *pax democràtica*, l'impacte combinat de la creixent interdependència econòmica i de règims democràtics, que fa força impensable que les societats i estats del Nord recorrin en el futur a la guerra per resoldre els seus antagonismes; la victòria probablement no compensaria les pèrdues. Per tant, el planeta es divideix en dues regions clares: una zona de «pau», on els antagonismes difícilment es resol·lran mitjançant episodis bèl·lics; i una zona de «turbulència i conflictivitat virulenta», que abasta gran part del Sud. A més, la violència directa d'intencionalitat política —conflictes armats i terrorisme— ja no és la principal causa de mort per armes de foc al món, en particular al Sud: vuit de cada deu morts per arma de foc estan vinculades a fe-

nòmens no directament polítics, com el narcotràfic, la inseguretat ciutadana, les bandes juvenils...

Pel que fa a la regionalització econòmica, ja és un fet d'abast mundial, que sembla indicar que per a molts països la cooperació i integració sembla ser una opció estratègica per tal de desenvolupar-se i sobreviure. Naturalment, el fenomen es dona amb nivells relativament baixos d'integració —unió duanera o zona de lliure comerç interna—, com en el cas del Tractat de Lliure Comerç entre Canadà, EUA i Mèxic o amb nivells potencialment molt alts —inclosa la unió econòmica i monetària— com en la UE. La paradoxa és que la regionalització és alhora un factor d'exclusivisme i proteccionisme —en donar prioritat als interessos dels seus membres en front els «altres»— i un factor potencial d'integració econòmica mundial —en potenciar-se la integració regional i els acords entre «blocs» o «regions». Justament la UE n'és un bon exemple, un altre element que limita la seva capacitat de lideratge de la governança global.

Tanmateix, la regionalització no exclou la fragmentació, causada, entre d'altres coses, per la recerca d'identitat derivada de la tendència de la globalització a accentuar les semblances i les diferències. Així, entre els estats i societats capitalistes més poderosos,

La globalització no només no resulta incompatible amb la regionalització sinó que, en cert sentit, fomenta la fragmentació i localització simultània de llocs i identitats

creixement convergents en indicadors socioeconòmics, trobem cada cop més concurrència i rivalitat, fins al punt que impulsen *pro domo sua*¹ els tres principals processos de regionalització a Amèrica, Àsia i Europa. Però trobem també una fragmentació incessant dins de la zona dels països del Sud, parcel·lats en cinc o sis constel·lacions d'estats, amb interessos sovint antagònics a curt i mitjà termini, incapaços des de fa més d'una dècada de parlar amb una veu política unificada.

Per tant, la globalització no només no resulta incompatible amb la regionalització sinó que, en cert sentit, fomenta la fragmentació i localització simultània de llocs i identitats. La nova realitat, el sistema de la dècada de 1990, té doncs una doble cara —global i local—, inevitable, per al·ludir a la qual s'encunyà un neologisme, *glocalització*, que es manifesta en les tres dimensions bàsiques de la vida dels actors políticoeconòmics: a) la seguretat —i, per tant, la conflictivitat armada; b) el creixement econòmic —i la seva traducció social, el benestar; i c) la política interna —és a dir, l'organització de la societat civil i de les formes de govern. D'aquí les dificultats en trobar instruments d'anàlisi per a la nova realitat, i sobretot, instruments per gestionar i resoldre els

problemes de governança que el nou sistema internacional i la nova agenda de reptes i problemes planteja.

La UE davant els nous reptes: límits i virtuts

Què pot fer la UE en aquest context partint de la hipòtesi que la seva crisi actual pot superar-se, almenys parcialment? En primer lloc, podria continuar guiant la recerca sobre el tema, sobretot la inspirada en l'aposta pel multilateralisme que la UE, juntament amb molts analistes i moltes organitzacions de la societat civil, consideren que ha de ser el senyal distintiu de la UE. Cal recordar que el Tractat de Lisboa va confirmar, explícitament i formalment, aquesta aposta pel multilateralisme, tot dient que la UE «ha de promoure solucions multilaterals als problemes comuns, particularment en el marc de les Nacions Unides» i, a més, ha de «fomentar un sistema internacional basat en una cooperació multilateral reforçada i en una bona governança global». Per tant, amb aquest compromís del Tractat de Lisboa cal potenciar l'anàlisi i la recerca propositiva del paper real i futur de la UE en els arranjaments multilaterals planetaris. Un bon exemple és el treball que duu a terme el Centre for Global Governance Studies de la Katholieke

Universiteit Leuven. Concretament han posat en marxa un programa ambiciós subdividit en cinc àmbits que detallem a continuació:

Primer, la naturalesa i desenvolupament conceptual del multilateralisme, tot estudiant com es manifesten aquests conceptes a dimensions com la política de drets humans o el canvi climàtic. Els resultats en l'àrea del canvi climàtic, fins al 2010, són realment encoratjadors. Segon, el paper de la UE en la governança global real, en particular en les relacions i interaccions amb les grans potències mundials, amb els anomenats *global players*, jugadors d'abast planetari. Tercer, el paper de la UE en la governança econòmica i financera, concretament en l'arquitectura de la regulació i control dels serveis financers, una dimensió on cal interactuar amb el G-20, els organismes financers internacionals i cossos reguladors molt importants, tot i que desconeguts del gran públic, com el Comitè de Basilea sobre la supervisió de les activitats bancàries. En quart lloc, el tipus de relació institucional i operativa entre la UE i les institucions multilaterals mundials, dins i fora del sistema de Nacions Unides. En cinquè i darrer lloc, les interaccions i interrelacions entre l'ordre legal de la UE i el dret internacional, un fenomen complex i bidireccional, és a dir, amb doble influència: internaciona-

¹ Latinisme que significa «en profit propi».

Existeix una vocació de promoure el multilateralisme global, però l'ADN pragmàtic de la UE la converteix en una institució que fomenta sobretot acords de lliure comerç d'abast limitat

lització del dret europeu i europeïtzació del dret internacional.

Tanmateix, la realitat, fora del àmbit de la recerca inspirada en les noves aspiracions de multilateralisme derivades del Tractat de Lisboa, és ambivalent. Per un cantó, existeix una vocació de promoure el multilateralisme global, però, per un altre, l'ADN pragmàtic de la UE —o almenys la pràctica reiterada— la converteix en una institució que fomenta sobretot acords de lliure comerç —bilaterals, regionals i interregionals— d'abast limitat. Altrament dit, no és fàcil conjuminar la naturalesa essencial de la UE com a projecte regional, que persegueix amb dificultats derivades de la presa de decisions i de l'intergovernamentalisme un procés d'integració interna, i les aspiracions a canviar profundament el règim comercial de l'Organització Mundial del Comerç i expandir les regles i processos multilaterals.

Cal també esmentar les dificultats en l'esfera política, en particular en les dimensions de política exterior o de seguretat, centrals en els compromisos ja esmentats derivats de la lletra i de l'esperit del Tractat de Lisboa. Prendrem com exemple un tema punyent, la responsabilitat de protegir. Cal recordar que el tema prové d'un debat important generat als anys 1990: els límits al dret de no ingerència quan estan en joc violacions massives de drets humans fo-

namentals, el debat sobre la intervenció humanitària o el que, provocativament, Bernard Kouchner (1939) anomenà el «dret d'ingerència». A partir de la revitalització del Consell de Seguretat en la postguerra freda, de les reflexions sobre les emergències humanitàries complexes i els tres grans fracassos de l'ONU —Balcans i especialment Bòsnia; Ruanda; i Somàlia—, s'obrí pas, de la mà de Francis Deng (1938), una nova doctrina: la sobirania estatal comporta drets, però també deures vers els ciutadans i nacionals, concretament el de proveir dos béns col·lectius cabdals: benestar/desenvolupament i seguretat física.

Quan els estats, per omissió —fragilitat o feblesa— o per acció —actuacions lesives i contràries al dret contra els seus ciutadans— no poden proveir aquests béns, la comunitat internacional pot tenir responsabilitat substitutòria. En altres paraules, la responsabilitat de protegir els ciutadans correspon a cada estat, però, en determinats supòsits, pot ser assumida substitutivament per la comunitat internacional. L'Assemblea General de l'ONU aprovà el setembre de 2005 un Document d'acords respecte de l'anomenada Cimera del Mil·lenni. Doncs bé, els paràgrafs 138 a 140 del document reconeixen la responsabilitat individual i col·lectiva dels estats de protegir a les poblacions de genocidi, crims de guerra,

neteja ètnia i crims contra la humanitat. Posteriorment, l'abril del 2006, el Consell de Seguretat, en la Resolució 1.674, reafirmà aquesta idea. Recentment, el 2011, la idea de responsabilitat de protegir s'invocà, sense esmentar-la literalment sinó com a necessitat de protegir als civils, en les operacions emparades per resolucions de l'ONU a Líbia i Costa d'Ivori.

Què ha fet la UE al respecte? Començaré tot dient que en la preparació de la Cimera del Mil·lenni i en el seu transcurs, la UE, i els seus membres, defensaren amb força la inclusió en el document de la responsabilitat de protegir, com mostra el comunitat del Consell Europeu del 16 i 17 de juny de 2005. Però i després? El cert és que el poc desenvolupament posterior mostra que la UE no juga prou bé i prou fort el marge de maniobra que els seus tractats, la seva naturalesa i les regles del sistema internacional li permeten en matèria de governança global, almenys pel que fa a la responsabilitat de protegir. Per un cantó, el Parlament Europeu ha inclòs reiteradament referències a la responsabilitat de protegir en resolucions sobre temes com la República Democràtica del Congo o la pirateria a Somàlia, però es limiten a referir-se al marc de l'ONU sense elaboracions per als casos que tracten. A més, grups d'esquerres del Parlament han dis-

La UE difícilment podrà ser el líder de la millora de la governança mundial, però podria anar molt més enllà de la retòrica i la política declaratòria, com mostra el cas de la responsabilitat de protegir

crepat de l'ús de la idea perquè, al seu parer, ha esdevingut una cobertura de formes d'intervencionisme. Certament, el 2007 la Comissió, el Parlament i el Consell reafirmaren, en termes generals, el compromís amb la responsabilitat de protegir.

A la pràctica, però, falta voluntat i falten instruments. Ni la Comissió ni el Consell han desenvolupat documents «doctrinals» al respecte, tot precisant com s'ha d'interpretar i implementar en la teoria i en les accions concretes i quotidianes. En general, els documents que en parlen es limiten a citar el text de 2005 i la necessitat que les decisions al respecte emanin de resolucions del Consell de Seguretat. Tot plegat, incoherent, atès que la UE disposa d'instruments i de política de prevenció i gestió de conflictes violents on es pot encabir molt bé alguna elaboració concreta de la idea de responsabilitat de protegir. I, pel contrari, segueixen sense existir elaboracions concretes, aplicables i aplicades.

Tot plegat ens mostra que entre el desig i la realitat hi ha terreny per recórrer. La UE difícilment podrà ser el líder de la millora de la governança mundial, almenys en tots els àmbits i problemes, però podria anar molt més enllà de la retòrica i la política declaratòria, com mostra el cas de la responsabilitat de protegir.

Ras i curt, el marge de maniobra del sistema internacional de postguerra freda, dominat per l'economia i per una geopolítica de dimensions molt més petites, lluny de l'escaquer mundial típic de la Guerra Freda, no és massa gran. Però n'hi ha prou per cercar millores per a molts problemes globals, alguns amb enorme impacte per a les opcions possibles per a les generacions futures, com el canvi climàtic. Tanmateix, per tenir èxits, amb el pragmatisme derivat de la pròpia anàlisi, cal emprar conjuntament, de forma coherent i estratègica, la voluntat, la complicitat i l'empresament dels tractats i acords entre membres, i, sobretot, desenvolupar instruments d'actuació, i atrevir-se a emprar-los. Semblaria que la UE ha oblidat, esperem que només temporalment, el *dictum* de Isaiah Berlin (1909-1997), «només podem fer allò que realment es pot fer, però això cal fer-ho de totes passades».

Voler no és poder, però sense voler mai no es pot. I la UE ha de voler més, en la millora de la governança global, per aconseguir realment resultats. ◀

A

Abelló i Filella, Antònia
(1913 - 1984)

Aiguader i Miró, Jaume
(1882 - 1943)

Aiguader i Miró, Artemi
(1889 - 1946)

Aleixandri i Babot, Joaquim
(1906 - 2002)

Amat-Pinós

MEMÒRIAesquerra.cat

LA HIPERENCICLOPÈDIA
D'ESQUERRA REPUBLICANA
DE CATALUNYA

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

NAVEGADOR

La inevitable condició europea de l'economia catalana

VISTA PRÈVIA

Si les enquestes demoscòpiques mostren algun escull al suport a la independència de Catalunya, aquest és el temor a una hipotètica sortida de la UE. Quedar fora de les dels institucions comunitàries podria fer canviar d'opinió a molts dels que volen un estat propi. Però si ens hi mirem amb detall, veurem que aquest fantasma no ens ha d'espantar, perquè hi ha moltes maneres de beneficiar-se dels avantatges del club comunitari sense formar-ne part.

Tot i que és difícil arribar a conclusions definitives sobre la viabilitat econòmica de la independència de Catalunya, almenys sí que podem dir que no hi ha cap informe ni cap economista que consideri que l'economia catalana no podria sobreviure fora de l'Estat espanyol. Encara que sembli mentida, les estimacions que s'han publicat fins ara o bé afirmen o bé donen a entendre que les característiques de la nostra economia permetrien finançar un estat independent, per bé que no hi ha unanimitat sobre quines serien les conseqüències concretes de la nova situació.

Els informes impulsats pel ministeri espanyol d'Afers Exteriors, per exemple, asseguren que la independència de Catalunya tindria uns efectes desastrosos per a l'economia catalana. De vegades diuen que serien «adversos», de vegades «negatius». Però mai letals, perquè ni tan sols els argumentaris del govern espanyol —perquè es tracta d'argumentaris, més que d'informes— gosser afirmar que als catalans els seria impossible viure fora de l'Estat espanyol.¹ Val la pena llegir-los i adonar-se que no són gaire útils per preveure els efectes que podria tenir la independència en l'economia de Catalunya, perquè no són gaire rigorosos i en canvi, sí molt ideològics.

Una cosa semblant podem dir del recent *La cuestión catalana II. Balanzas fiscales y tratamiento*

¹ DIRECCIÓN GENERAL DE RELACIONES ECONÓMICAS INTERNACIONALES. *Nota interna consecuencias económicas de una hipotética independencia de Cataluña*; i *Por la convivencia democrática*.

Jordi Fortuny
Periodista
jordiortuny1@gmail.com

» No és imprescindible formar part de la UE perquè els intercanvis comercials amb els països comunitaris estiguin lliures d'aranzels

*fiscal de Cataluña*² de l'Instituto de Estudios Económicos. El rigor científic del document, que li aportaria l'investigador Ángel de la Fuente (1962), queda força en entredit per les sorprenents referències al paper de l'Exèrcit espanyol si Catalunya declarés la independència, incorporades a l'informe per l'economista Clemente Polo (1950). Però també s'ha d'admetre que, al costat d'aquestes aportacions al debat, n'hi ha d'altres de més serioses que avisen d'esculls importants per al procés d'emancipació català. Tan importants, diuen, que el podrien fer fracassar.

Una d'aquestes aportacions és la del doctor Francesc Granell (1944), de la Universitat de Barcelona, un dels economistes que ha alçat la veu amb més claredat en aquest sentit. Des del primer moment, Granell s'ha mostrat preocupat per la possibilitat que la política internacional posi traves insuperables al procés sobiranista. Ho explica a l'article «Catalunya i la Unió Europea», un dels textos inclosos en el llibre *Economia de Catalunya. Preguntes i respostes sobre l'impacte econòmic de la independència*,³ del Col·legi d'Econo-

mistes, una referència imprescindible que citarem més d'una vegada.

Granell es basa en consideracions de caràcter polític per alertar dels perills de la secessió, però no diu que la independència sigui impossible. Per ser precisos, diu que «una Catalunya independent no pot aspirar a continuar sent membre de la UE si no es converteix en un estat reconegut per tots els estats membres de la UE», i que aquesta qüestió és cabdal perquè «Catalunya no es pot permetre quedar marginada de la UE».

És a dir, des d'una posició que vol ser molt realista, assenyalava el fet de ser o no membre de la UE com el factor clau de la viabilitat d'una Catalunya independent, i en això coincideix amb altres visions molt més optimistes sobre els efectes de la plena sobirania. Els divuit autors d'*Economia de Catalunya. Preguntes i respostes sobre l'impacte econòmic de la independència* també arriben, en general, a la mateixa conclusió: la independència tindria uns efectes positius, sempre que el futur estat continués sent membre del club europeu. Com ja havien dit abans els autors del llibre *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*,⁴ Modest Guinjoan (1954), Xavier Cuadras Morató (1965) i Miquel

Puig (1954): «la nostra visió de la Catalunya independent és la d'un estat integrat a la Unió Europea i a la zona euro».

Alguns dels autors del llibre del Col·legi d'Economistes opinen que la separació de l'Estat espanyol seria bona per a l'economia catalana fins i tot en el cas que Catalunya hagués de quedar fora de la UE —escenari que poca gent desitja. I encara hi ha una altra opció, la de l'economista Antoni Soy, autor del llibre *Sortir de l'euro per sortir de la crisi?*,⁵ que també defensa la continuïtat d'una Catalunya independent dins de la UE, però fora de l'euro. És a dir, fora de la Unió Monetària Europea (UME).

Les raons per quedar-se a la UE

En definitiva, podem dir que els experts consideren que Catalunya, com a estat independent, se'n podria sortir. També sense ser membre de la UE. Però que més val que ho continuï sent. La llista d'arguments perquè aquesta sigui l'opció amb més adeptes és llarga, però es poden resumir en aquests quatre:

1. Ja fa quasi tres dècades que l'economia catalana forma part del mercat comú i, fins ara, el balanç és positiu. El fet que Catalunya sigui contribu-

2 DE LA FUENTE i POLO, *La cuestión catalana II. Balanzas fiscales y tratamiento fiscal de Cataluña*.

3 AMAT (et al), *Economia de Catalunya. Preguntes i respostes sobre l'impacte econòmic de la independència*.

4 GUINJOAN, CUADRAS i PUIG, *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*.

5 SOY, *Sortir de l'euro per sortir de la crisi?*.

Suïssa, Noruega, Islàndia i Liechtenstein formen l'EFTA, << que va abolir els aranzels entre ells el 1966. El 1994, van signar un tractat amb la UE per crear l'Espai Econòmic Europeu

Taula 01

Indicadors socioeconòmics de països europeus petits

	Població*	PIB (PPP)**
Països Baixos	16.730.348	32.900
Bèlgica	11.094.850	29.900
Portugal	10.541.840	19.500
Suècia	9.482.855	31.800
Àustria	8.443.018	32.400
Suïssa	7.954.662	39.600
Catalunya	7.435.930	29.302
Dinamarca	5.580.516	31.500
Finlàndia	5.401.267	28.800
Noruega	4.985.870	46.900
Irlanda	4.582.768	32.500

Font: GUINJOAN, CUADRAS i PUIG, *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*, pàg. 15

*A 1 de gener de 2012. Eurostat. **PIB per habitant en euros a preus corrents en PPP (Paritat de Poder de Compra), 2011. Eurostat i Idescat

- ent net a les arques de la UE no és un inconvenient, perquè els beneficis d'aquesta situació superen les nostres aportacions amb escreix.
- Un altre argument és la lliure circulació de mercaderies pels 28 estats membres i els seus socis comercials. Els béns i serveis circulen sense barreres aranzelàries per aquest gran mercat de 500 milions d'habitants.
 - La ciutadania europea i la lliure circulació de persones són també factors de prosperitat per als europeus comunitaris.
 - La moneda única, l'euro, i el sistema institucional de la UME formen part de l'escenari de seguretat i estabilitat que necessiten les economies europees.

Aquests quatre factors no estan per ordre. Tots quatre són importants. O més aviat, per ser precisos, estan interrelacionats. Però s'ha de reconèixer que a partir de la crisi global de 2007 la qüestió monetària ha agafat una preeminència que l'ha fet passar al davant d'altres consideracions a l'hora de valorar els avantatges de la integració europea.

Sense la UME, diuen uns, molts països de la zona euro s'enfrontarien a dificultats gravíssimes per finançar-se. En un altre extrem hi ha els que recorden que la crisi econòmica i els desequi-

libris socials i polítics han fet recular molt la reputació de l'euro i la UE, i les crítiques a les institucions europees s'han escampat com la pólvora. Però tot i així, com hem dit abans, entre els experts hi ha poques discussions: els avantatges de formar part almenys de la UE superen els inconvenients, i encara més per als països de les característiques de Catalunya.

De tota manera, en el procés de transició nacional res no està escrit i no

es pot descartar cap hipòtesi. Tampoc la d'una Catalunya fora de la UE durant un període que tant podria ser curt com llarg o, fins i tot, permanent, encara que aquesta possibilitat sigui força improbable. Si aquesta situació no desitjada s'arribés a produir, caldria evitar que els quatre grans avantatges que hem assenyalat se'ns gressin en contra i es convertissin en quatre grans inconvenients per al funcionament de l'economia i del país.

» Turquia, Andorra, Mònaco i San Marino, per exemple, formen part de l'anomenada Unió Duanera de la Unió Europea, que els garanteix un tracte preferent en matèria comercial

Taula 02

Saldo comercial català amb l'exterior (en milions d'euros)

	2002	2012
Saldo amb la resta de l'Estat espanyol	14.398	6.120
Saldo amb l'estranger	-4.171	10.756
Saldo exterior	10.227	16.966

Font: GUINJOAN, CUADRAS i PUIG, *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*, i Idescat

La vida fora de la UE

De fet, hi ha tres països europeus que podem qualificar de pròspers i avançats que no formen part de la UE: Suïssa, Noruega i Islàndia. I no passa res. A ningú se li ocorre dir que aquests tres països estan al caire de l'abisme econòmic per no ser membres del mercat únic, com afirmen els informes del govern espanyol sobre els efectes de la independència de Catalunya. Com s'ho fan per superar els inconvenients de viure fora del club dels 28? Anem a veure-ho.

Comencem per analitzar el comerç exterior, que s'ha convertit en un dels pilars fonamentals de l'economia catalana. La relació amb els altres països de la UE és vital, perquè les exportacions catalanes als 27 socis comunitaris —és a dir, sense comptar les vendes a la resta de l'Estat espanyol— repre-

senten al voltant del 63% de totes les vendes a l'exterior. Al mateix temps, les importacions catalanes dels països de la UE sumen també un 60% del total aproximadament.

Tot això, sense la lliure circulació de mercaderies al mercat comú, seria impensable. Si hi haguessin barreres aranzelàries a les fronteres, les exportacions catalanes s'encaririen i, per tant, disminuirien. Els productes d'importació, alguns imprescindibles, s'apujarien molt de preu. La competitivitat de l'economia catalana cauria en picat. Els aranzels són, precisament, una de les plagues bíbliques que assolarien Catalunya si haguéssim de sortir de la UE, segons els informes del govern espanyol i també, de la potent fundació que presideix José María Aznar (1953), la FAES.⁶

6 FUNDACIÓN FAES, *20 preguntas con respuesta sobre la secesión de Cataluña*.

Però no és imprescindible formar part de la UE perquè els intercanvis comercials amb els països comunitaris estiguin lliures d'aranzels. Primer de tot, perquè els aranzels van en contra de la doctrina de l'Organització Mundial del Comerç, a la qual pertanyen Espanya i tots els altres països comunitaris, que propugna la disminució dels obstacles al comerç internacional.

Suïssa, Noruega, Islàndia i el microestat de Liechtenstein són un bon exemple d'això que diem. Des del segle passat, aquests quatre països formen part de la European Free Trade Association, l'EFTA, que va abolir els aranzels entre els membres de l'associació el 1966, ja fa 48 anys! Molt després, el 1994, van signar un tractat amb la UE per crear conjuntament l'Espai Econòmic Europeu, que permet que els estats EFTA participin del mercat únic europeu sense ser membres de la UE.

El pes de les multinacionals

És difícil imaginar-se que una hipotètica exclusió de Catalunya de la UE impedís la seva incorporació a l'EFTA, una organització que queda molt lluny de la influència del govern espanyol. O que impedís la signatura d'un tractat de lliure comerç amb la mateixa UE, com ja passa amb altres països: Tur-

Els països de l'EFTA es beneficien de l'abolició del control de passaports dels acords de Schengen en les mateixes condicions que els països comunitaris que han signat l'acord

quia, Andorra, Mònaco i San Marino, per exemple, formen part de l'anomenada Unió Duanera de la Unió Europea, que els garanteix un tracte preferent en matèria comercial.

A l'hora de la veritat, les grans multinacionals que tenen activitats industrials a casa nostra, pel seu propi interès, demanarien per a Catalunya l'estatus de soci comercial amb totes les conseqüències. Són empreses que no es poden permetre l'aixecament de barreres aranzelàries entre l'economia catalana i les dels altres països europeus. I n'hi ha moltíssimes: alemanyes (Volkswagen, Siemens, BASF, Bayer, Henkel, Freudenberg...), japoneses (Nissan), suïsses (Novartis, Nestlé...), franceses (Alstom, Danone...), belgues (Solvay), britàniques (Reckitt Benckiser), italianes (Pirelli) i fins i tot espanyoles (Rep-sol). Totes elles tenen connexions més o menys estretes amb la gran banca i amb els governs europeus, i si fes falta les farien valer, com fan sempre.

Schengen, en la corda fluixa

L'altra gran preocupació si Catalunya sortís de la UE seria preservar la lliure circulació de persones a través de les fronteres europees. Ara això és possible a dins de l'anomenada Àrea Schengen, formada per 26 països, la gran majoria

membres de la UE. Perquè n'hi ha alguns que no ho són, com els ja esmentats Suïssa, Noruega, Islàndia i Liechtenstein, que es beneficien de l'abolició del control de passaports dels acords de Schengen en les mateixes condicions que els altres 22, tots ells comunitaris.

Perquè... si en aquests moments és possible imaginar-se una Catalunya fora de la UE, és impossible imaginar-se-la sense la lliure circulació de mercaderies i persones amb els altres països europeus, com tenen Suïssa, Noruega i companyia. Per posar un exemple pràctic, el volum ingent de mercaderies que circulen per carretera i travessen cada dia la frontera de la Jonquera en els dos sentits no resistirien ni 24 hores un pas de duanes amb control de passaports. Un obstacle d'aquesta mena no solament penalitzaria les importacions i exportacions catalanes, sinó també les espanyoles que utilitzen aquesta ruta, que no té cap alternativa a la vista.

A més de les consideracions econòmiques, que fan difícil pensar en una sortida hostil o forçada de Catalunya de la UE, també hi ha factors legals i polítics que fan que aquest supòsit sigui inaudít. Seria gaire senzill —posem per cas— expulsar o excloure de la ciutadania europea, en bloc, els 7,4 milions de catalans? No, seria molt complicat i dolorós per tothom. En els 63 anys d'his-

tòria de les institucions europees no ha passat mai res de semblant. En canvi, sí que ha passat el contrari, quan el 1990 els 16 milions d'habitants de l'antiga República Democràtica Alemanya es van incorporar en bloc a la UE sense que es negociés cap mena de tractat d'adhesió.

En qualsevol cas, els efectes de la crisi econòmica en el mercat de treball han posat en qüestió la llibertat de moviments que la ciutadania europea, d'una banda, i l'Àrea Schengen d'una altra, atorguen als 500 milions d'europeus. Així, darrerament s'han encès totes les alarmes per diferents decisions dels governs alemany, francès i suís relacionades amb la lliure circulació dels ciutadans comunitaris. La pressió de les opinions públiques d'Alemanya, França i Suïssa, tots tres països Schengen, ha fet que els governs de Berlín, París i Berna hagin adoptat o tinguin en estudi diferents mesures per posar límits a la lliure circulació de persones. Per tant, si ningú no ho impedeix, fins i tot els països que ningú no vol excloure de la UE —com, per exemple, l'Estat espanyol) podrien patir una regressió en aquest aspecte.

Dins o fora de l'euro?

Hem deixat per al final la hipòtesi d'una sortida de Catalunya de l'euro, que seria una de les conseqüències directes de la

» Els governs de Berlín, París i Berna han adoptat o tenen en estudi diferents mesures per posar límits a la lliure circulació de persones de l'espai Schengen

sortida de la UE. Tot i el corrent d'opinió majoritari a favor de continuar dins del mercat comú i de l'euro en cas d'independència, l'economista Antoni Soy descarta que la sortida de la moneda única sigui una opció tràgica. Al contrari, la propugna, i recorda entre altres el cas de Suècia, un país ric que, tot i ser comunitari, no forma part de la UME.

És molt difícil pensar que Catalunya pogués seguir el mateix camí de Suècia, encara que tingui característiques semblants —Suècia té 9,4 milions d'habitants i Catalunya 7,4 milions, mentre que el PIB per habitant de Suècia és de 31.800 euros i el de Catalunya de 29.302 euros— perquè l'economia sueca manté un equilibri envejable i aquest no és el nostre cas. Com expliquen els autors de *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*, mentre el deute públic de Catalunya està a punt d'igualar el PIB (95%), el de Suècia està sota mínims (−15,1%). Fins que el nivell d'endeutament de Catalunya no afluixi, una hipotètica divisa catalana ho tindria molt difícil, per no dir impossible, per guanyar-se el respecte dels mercats financers. Corregir aquests desequilibris no és impossible, però demana molt de temps, massa temps.

D'altra banda, seguint amb l'exemple de Suècia, la seva independència monetària és més nominal que efectiva, com és lògic. En un escenari d'integra-

ció econòmica com el que defineixen les regles del joc de la UE, pretendre la sobirania absoluta és il·lusori. Al contrari, la política monetària sueca és força similar a la del Banc Central Europeu (BCE), i tant aquesta institució, amb seu a Frankfurt, com el Banc de Suècia, a Estocolm, tenen com a objectiu de les polítiques respectives l'estabilitat dels preus. En aquests moments, posem per cas, el BCE es proposa «mantenir les taxes d'inflació per sota, però a prop del 2%», mentre que el seu col·lega suec vol «mantenir la inflació al voltant del 2%». Si això no és una fotocòpia, s'hi assembla molt.

Tornem a Catalunya. Atès que una sortida de la UE comportaria la sortida de l'euro, anem a veure què caldria fer en matèria monetària. Ara mateix, l'eurozona està formada per 18 països, tots ells membres de la UE, evidentment, però hi ha quatre petits estats europeus —Andorra, Mònaco, el Vaticà i San Marino— que no hi pertanyen i que també fan servir l'euro, en virtut de diferents tractats monetaris. Kosovo i Montenegro també l'utilitzen, però de facto, sense cap acord formal que ho avaluï.

Els experts assenyalen Andorra i Mònaco com els exemples a imitar si Catalunya sortís de la UME. El Principat d'Andorra té l'euro com a moneda oficial i els bancs que hi operen poden accedir als mecanismes de finançament del

BCE, d'acord amb els pactes que es van signar no fa gaire. Aquesta opció, sense ser l'òptima, seria més que acceptable per a una Catalunya exclosa de la UE. I com que ja hi ha precedents, no seria gaire complicada d'aplicar.

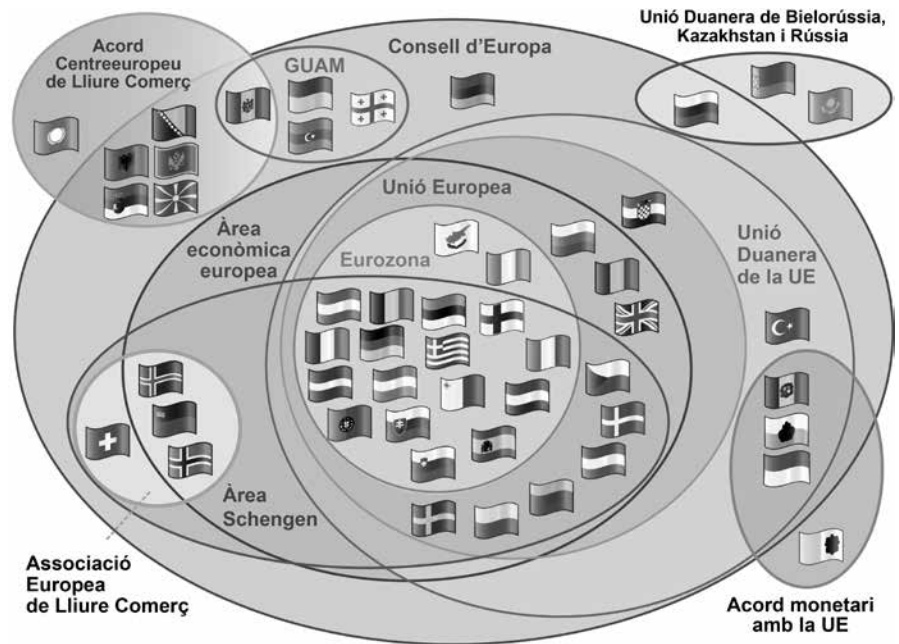
Una altra vegada les multinacionals, i els seus assessors

Ja hem assenyalat abans la capacitat de les empreses multinacionals d'influir en l'adopció de les decisions polítiques que afecten o poden afectar el seu negoci, i l'interès que tindrien a mantenir la lliure circulació de mercaderies i persones entre Catalunya i els altres països de la UE. Amb l'ús de l'euro passa una cosa similar, perquè tant el comerç com la circulació de capitals relacionats amb les grans empreses transnacionals fugen dels riscos de canvi com de la pesta: la condició que la moneda del país d'origen sigui la mateixa o, almenys, tingui un canvi estable amb la moneda del país de destí és condició *sine qua non* perquè aquestes transaccions es produeixin de manera fluïda. L'única excepció són els moviments especulatius que es poden produir en els països amb economies emergents, que busquen el màxim guany possible per retribuir precisament els riscos que prenen els inversors i les empreses.

Andorra, Mònaco, el Vaticà i San Marino no pertanyen a la UE <<
però fan servir l'euro en virtut de diferents tractats. Kosovo
i Montenegro també l'utilitzen, però de facto, sense cap acord formal

Gràfica 01

Organitzacions Supranacionals Europees

Font: <http://en.wikipedia.org/wiki/Eurozone>

Però aquest és un exemple que a Europa, per raons òbvies, no ens serveix.

Arribat el cas, les multinacionals i les grans empreses financeres farien servir el seu pes per evitar els efectes adversos d'un procés d'independència de Catalunya en l'àmbit monetari. És a dir, influirien perquè l'euro continués sent la moneda oficial de Catalunya. Per moltes raons. Massa sovint ignorem que els grans serveis públics que permeten el funcionament de l'economia catalana, per exemple, estan prestats per grans multinacionals europees que patirien estralls en les xifres de negoci si Catalunya abandonés l'euro.

Les empreses líders dels sectors de les telecomunicacions, l'energia o el subministrament d'aigua potable a Catalunya són, efectivament, companyies multinacionals europees que tenen els centres de decisió en diferents països. Les telecomunicacions són cosa de Telefónica, una empresa espanyola amb grans interessos a Catalunya i molt influent a Madrid, on té la seu social. Per pura lògica empresarial, l'última cosa que voldria Telefónica en cas que Catalunya sortís de la UME seria que deixés d'utilitzar l'euro, un factor que penalitzaria fortament el negoci d'aquesta empresa. Crec que així opinaria Rodrigo Rato (1949), exministre espanyol, exdirector del Fons Monetari Internacional i un dels alts assessors de Telefónica.

El mateix passaria amb la companyia líder del subministrament d'aigua potable a Catalunya, el grup Agbar. Té la seu social a Barcelona però el màxim propietari —amb el 75% del capital— és el grup francès GDF Suez, que al seu torn està controlat per l'Estat francès, que n'és el principal accionista (36,7%). Agbar i els seus propietaris tampoc vol-

drien que Catalunya, on tenen un fabulós negoci captiu, sortís de l'euro. Per això no sorprèn que el president executiu d'Agbar, Àngel Simon (1957), digués públicament que no està gens preocupat pel procés polític a Catalunya i que només el preocuparia —que no és el cas, deia— una situació de transició que no assegurés «la confiabilitat amb

» Arribat el cas, les multinacionals i les grans empreses financeres farien servir el seu pes per evitar els efectes adversos d'un procés d'independència de Catalunya en l'àmbit monetari

les inversions que tu has fet». En euros, recordem-ho.

La lògica d'aquestes grans empreses en el supòsit d'independència de Catalunya no seria una altra que la d'assegurar-se que els seus negocis aquí pateixen el mínim possible, i això passaria per minimitzar els efectes d'una sortida de la UE, tot protegint els factors troncals de la interrelació econòmica catalanoeuropea. Als exemples de les telecomunicacions i l'aigua hi podem afegir el del sector elèctric, liderat a Catalunya per Endesa. Aquesta companyia té la seu social a Madrid, però el centre de decisió real a Roma, on hi ha la seu de la companyia italiana Enel, propietària d'Endesa. Com passa en el cas de l'Estat francès i GDF Suez, l'Estat italià també controla Enel, a través de participacions directes i indirectes que sumen el 31,6% del capital.

Si repassem la llista dels grans assessors d'Endesa, com en el cas de Telefònica, hi trobem també personatges amb forts vincles amb el govern o els grans partits espanyols: José María Aznar, expresident espanyol, Pedro Solbes (1942) i Elena Salgado (1949), exministres d'Economia en governs del PSOE. Si, després de fer tot el possible per impedir la independència de Catalunya, no poguessin evitar-la, la defensa dels interessos d'Endesa —i, per tant, d'Enel— els portaria a treballar a

fons per mantenir l'economia catalana —amb un producte interior brut de més de 200.000 euros anuals— dins de l'àrea d'influència de l'euro. I perquè es pogués reincorporar al més aviat possible a la UE i a la UME, de ple dret, i amb totes les conseqüències. ◀

MÉS INFORMACIÓ

AMAT, Oriol (et al.). *Economia de Catalunya. Preguntes i respostes sobre l'impacte econòmic de la independència*. Barcelona: Col·legi d'Economistes de Catalunya, 2014.

DE LA FUENTE, Ángel i POLO, Clemente. *La cuestión catalana II. Balanzas fiscales y tratamiento fiscal de Cataluña*. Madrid: Instituto de Estudios Económicos, 2014.

DIRECCIÓN GENERAL DE RELACIONES ECONÓMICAS INTERNACIONALES. *Nota interna consecuencias económicas de una hipotética independencia de Cataluña*. Madrid: Ministeri d'Afers Exteriors i Cooperació, 2014.

FUNDACION FAES. *20 preguntas con respuesta sobre la secesión de Cataluña*. Madrid, 2014.

GUINJOAN, Modest, CUADRAS, Xavier i PUIG, Miquel. *Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible*. Barcelona: Pòrtic, 2013.

SOY, Antoni. *Sortir de l'euro per sortir de la crisi?* Barcelona: Viena, 2013.

Por la convivencia democrática. Madrid: Ministeri d'Afers Exteriors i Cooperació, 2013.

Exposició itinerant

1837 • 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

Més informació
www.irla.cat/expovalencianisme

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Jill Evans

«Els referèndums d'Escòcia i Catalunya són un catalitzador de canvis futurs per Europa»

Una conversa amb Jordi Solé

Si busquéssim la fotografia tipus de l'europeista, difícilment partiríem d'una persona d'un poble situat a 40 minuts de la capital d'una nació sense estat. El prototip seria el d'un professional liberal sorgit d'una metròpoli comunicada amb el món i que personifica els valors postindustrial. Però Jill Evans (1959) és nascuda a Ystrad Rhondda, un poble de 6.300 habitants del sud de Gal·les i Jordi Solé (1976) és fill de la vila vallesana de Caldes de Montbui. I a ambdós ningú els hi pot dir que no són europeistes. Filòsofa de formació, Evans és eurodiputada des de 1999, arribant a ser l'actual vicepresidenta del grup parlamentari Els Verds – Aliança Lliure Europea. Solé, a part d'alcalde de la seva vila i diputat al Parlament de Catalunya, és vice-secretari general de Relacions Institucionals i Internacionals d'Esquerra Republicana i secretari general de l'Aliança Lliure Europea. Els dos són una mostra del mosaic cultural i lingüístic que configura el vell continent i sense la defensa del qual, difícilment es pot ser europeista.

Ignasi Centelles: Segurament, un dels principals reptes de la UE aquest 2014 són els referèndums d'Escòcia i Catalunya. Com valoreu el paper que hi ve jugant la UE?

Jordi Solé: Els referèndums català i escocès són oportunitats per parlar de drets democràtics bàsics, perquè estem parlant del dret a votar, del dret dels pobles de decidir el seu propi futur polític. Com que la democràcia és un principi bàsic del conjunt de la Unió Europea, crec que tots els demòcrates haurien d'estar al costat de la gent que vol que aquests referèndums se celebrin. Estem segurs que el referèndum escocès es farà el 18 de setembre i nosaltres, els catalans estem convençuts que el nostre referèndum es farà el 9 de novembre, però lamentablement no hem aconseguit arribar a un acord amb el Govern espanyol, i no perquè no hi hàgim insistit, sinó perquè no tenen cap voluntat de permetre-ho, ni tan sols de parlar-ne. No tenen voluntat d'acordar un referèndum, ni tampoc no volen ni tan sols donar al Govern de la

Generalitat i al Parlament de Catalunya la possibilitat de tenir el dret de convocar aquest referèndum. Així que crec que enguany, el 2014, és l'any de la democràcia i del dret a votar, i d'allò que anomenem el «dret a decidir».

Jill Evans: És un any realment important perquè tenim les eleccions europees i tindrem una Comissió nova que ja no serà la del senyor Durão Barroso. Fins ara han negat la possibilitat que cap part d'un estat membre de la UE s'independitzi. Recordo, crec que va ser el 2002, que amb el malaurat Neil McCormick¹ vam publicar per primer cop propostes sobre ampliació interna de l'ALE. En aquell moment tothom se'n mofava, deien que era impossible, que no passaria mai, que no ens havíem de mirar les coses d'aquesta manera. I ara, no gaires anys més tard, som en una posició en què la Comissió haurà d'anunciar què passarà quan Escòcia i Catalunya s'independitzin. Després

¹ Neil McCormick (1941-2009), eurodiputat de l'Scottish National Party entre 1999 i 2004.

Solé: Com que la democràcia és un principi bàsic del conjunt de la UE, crec que tots els demòcrates haurien d'estar al costat de la gent que vol que aquests referèndums se celebrin

de tants mesos dient que no faria comentaris sobre un assumpte que era un afer intern d'un estat membre, crec que les declaracions del president Barroso afirmant que seria molt difícil per no dir impossible que una Escòcia independent entrés a la UE va ser vergonyosa.² Era un intent clar d'influir en el debat a Escòcia, i en el vot de la gent. És una cosa que el president de la Comissió no hauria de fer mai. Crec que va ser molt poc cooperatiu. No crec que el que va dir faci que els escocesos votin que no, havent-hi tantes evidències del contrari.

Jordi Solé: El senyor Barroso es va excedir en les seves declaracions perquè la Comissió no té potestat per interpretar els tractats. Té la potestat de vigilar els tractats, però no d'interpretar-los; i el que va fer era una interpretació dels tractats. El que està clar és que als tractats no hi ha cap disposició que indiqui què passaria amb la pertinença a la UE de part d'un estat membre si s'independitza. No hi ha cap precedent, i no hi ha cap article ni disposició ni declaració clara en cap tractat de la UE. Així, doncs,

el que la Comissió va dir és només una interpretació, i estic convençut que el president de la Comissió Europea hauria de defensar tots els europeus, no només els que creuen per exemple que Escòcia i Catalunya quedaran fora de la UE i que haurien d'iniciar el procés d'adhesió des de zero. Ha perdut la neutralitat que hauria d'haver mantingut.

Jill Evans: En aquest context d'euroescepticisme creixent, que potser és especialment extrem al Regne Unit, però no es limita al Regne Unit, tenim dues nacions que clarament veuen el seu futur al si de la Unió Europea, i el senyor Barroso, en canvi, va i les desanima. No té sentit.

Ignasi Centelles: Hi ha qui diu que després que Escòcia voti «Sí», caldran divuit mesos per negociar la independència.

Jill Evans: L'SNP fa anys que prepara uns arguments molt detallats a favor de la independència. S'ho han mirat amb molt de deteniment; si han dit que el temps que cal és un període de divuit mesos, m'ho crec. El que hem vist a Escòcia és que la campanya del «No», l'anomenada campanya «*better together*», ha fracassat estrepitosament perquè no han preparat arguments

perquè la gent voti «No». No he vist cap prova de ningú que demostrï que amb divuit mesos no n'hi ha prou. La gent que diu que no n'hi ha prou, no aporta cap prova, mentre que el Govern escocès sí que s'ha mirat el que cal fer i han valorat què es podria fer en divuit mesos, així que ho accepto.

Jordi Solé: Em penso que si en totes dues bandes hi ha la voluntat política d'arribar a acords, divuit mesos hauria de ser suficient per concloure les negociacions. Especialment pel que fa a la UE; hauran de renegociar les condicions amb què Escòcia es convertirà en un nou estat membre, però suposo que les negociacions no seran gaire complexes, perquè els escocesos, com nosaltres, són membres i ciutadans de la UE des de fa molts anys i ja fa molt de temps que n'apliquen les lleis, així que, de fet, els canvis que cal negociar són força petits. I pel que fa a la relació amb el Govern britànic, si hi ha voluntat política, divuit mesos hauria de ser suficient.

Ignasi Centelles: I en el cas català, què penseu del dilema entre dret d'autodeterminació o dret a decidir i integritat territorial? Creieu que el principi d'integritat territorial està per damunt del dret d'autodeterminació?

2 Entrevista a José Manuel Durão Barroso a la BBC de 16 de febrer de 2014. Disponible a: <www.bbc.co.uk/>

Evans: De la mateixa manera que tenim en compte la petjada ecològica, hem de tenir en compte la petjada cultural i lingüística en totes les nostres polítiques

Jordi Solé: A l'Aliança Lliure Europea estem convençuts que el que està per damunt de tot és la democràcia. A més, el principi d'integritat territorial també diu una altra cosa semblant al principi d'autodeterminació: integritat territorial vol dir que cap estat en pot envair un altre per modificar fronteres. De fet, fa pocs dies ho hem vist a Crimea: una violació clara del principi d'integritat territorial. Els estats no poden mantenir conflictes entre ells per canviar les fronteres, però això no té res a veure amb els casos de Catalunya i Escòcia, perquè el dret de decidir del poble no implica un tercer, en el sentit que no hi hauria cap agressió a les fronteres del Regne Unit o d'Estat espanyol. Són moviments que tenen lloc dins dels estats, i si com a conseqüència d'aquests moviments polítics hi ha un canvi de fronteres, serà per la voluntat del poble, no arran de cap pressió o amenaça militar. Dit això, el conjunt de la UE adoptarà posicions quan escocesos i catalans hagin votat i hagin rebut un mandat democràtic de construir nous estats europeus. Abans dels referèndums sentirem moltes declaracions contradictòries, però cap d'oficial. Haurien de posicionar-se després que escocesos i catalans hagin votat. Pel que fa al tema de la ciutadania, nosaltres, en tant que

escocesos, catalans o gal·lesos, hem tingut la ciutadania europea des que vam entrar a la UE. Retirar aquest dret a la gent és molt difícil i em penso que és pràcticament impossible, perquè quan tens aquests drets de ciutadania has de fer coses molt mal fetes perquè te'ls retirin, i nosaltres no farem res mal fet. Només votarem, només exercirem la democràcia, així que estic convençut que els nostres drets de ciutadans europeus es mantindran.

Jill Evans: No veig com es podria justificar que ens retiressin la ciutadania europea si ens tracten a tots igual. Sí que crec que després de les eleccions, quan es nomeni una Comissió nova, a Europa hi haurà grans canvis, sigui a través d'una nova convenció constitucional o mitjançant un altre canal. Em penso que aquesta reestructuració d'estats membres formarà part d'aquest canvi, que crec que serà positiu. La UE no pot continuar com fins ara. Ha superat la crisi econòmica, però l'han empesa al límit i les coses han de canviar. La gent demana més democràcia, més capacitat de retre comptes i de decidir què fa Europa. Crec que és el moment de fer-ho, l'any de fer-ho. En certa manera, els referèndums d'Escòcia i Catalunya són un catalitzador de canvis futurs per Europa.

Ignasi Centelles: L'any passat el Parlament Europeu va aprovar amb una abassegadora majoria l'informe Alfonsi sobre llengües en perill, cosa que, citant l'autor del treball, l'eurodiputat cors de l'ALE François Alfonsi «representa un important pas endavant en favor de la diversitat cultural i lingüística a Europa».³ Què hauria de fer la UE en la pròxima legislatura per donar continuïtat a la feina feta en aquests temes?

Jill Evans: A Gal·les encara estem treballant perquè el gal·lès sigui totalment oficial. És una campanya que hem de fer per tot el Regne Unit, és clar, però crec que ens hauríem de fixar atentament en l'exemple d'Irlanda. L'impacte sobre l'economia de convertir l'irlandès en una llengua oficial ha doblat el nombre d'estudiants universitaris que estudien en irlandès i ara, com que és una llengua oficial, els joves irlandesos que saben anglès i irlandès poden demanar feina a la UE. A Gal·les tenim molta gent bilingüe, però no els serveix de res. En tant que ciutadans de la UE, tenim

3 ALFONSI, François. *Informe, de 26 de junio de 2013, sobre las lenguas europeas amenazadas de desaparición y la diversidad lingüística en la Unión Europea* [en línia]. Comissió de Cultura i Educació del Parlament Europeu. Disponible a: <<http://www.europarl.europa.eu>>.

Solé: Els drets lingüístics haurien d'estar
al mateix nivell que els drets
democràtics i socials

drets en els nostres idiomes. Això, a més, és beneficiós per a l'economia. Sí que hi ha hagut un cert reconeixement, però no és suficient. Hem de treballar-hi més.

Jordi Solé: La UE hauria de posar més pressió als estats que no creuen en la igualtat de les llengües i que no hi actuen a favor. En tenim uns quants exemples per tot Europa, i ha arribat l'hora d'actuar i de passar de declaracions i mocions a activitat política. Els drets lingüístics haurien d'estar al mateix nivell que els drets democràtics i socials, perquè la diversitat és una de les característiques de la nostra UE i no només hauríem de creure-hi i parlar-ne tot el dia, sinó que hauríem d'actuar i treure'n profit. No només des del punt de vista de la cultura i la diversitat, sinó també en termes econòmics. És increïble que llengües com el català, amb deu milions de parlants, no siguin oficials al Parlament Europeu. Sens dubte, el principi «un estat — una llengua» està una mica obsolet, i contradiu la diversitat cultural existent a la Unió Europea.

Jill Evans: L'objectiu —que repeteix tothom, començant per la Comissió— és acostar Europa més a la gent. Però si no parles la llengua de la ciutadania, no te'n sortiràs mai, i la gent no deixarà de veure Europa com una cosa aliena i llunyana.

Ignasi Centelles: Quines polítiques creieu que funcionen millor per protegir llengües que coexisteixen? Quines polítiques s'han de posar en marxa per revitalitzar llengües minoritzades?

Jordi Solé: En primer lloc, les institucions i les autoritats públiques han de fomentar la igualtat de drets entre tots els parlants, independentment de la llengua que parlin. Han de

Evans: Les polítiques d'austeritat aplicades a tot Europa han causat moltíssima misèria

donar els mateixos drets a tots els ciutadans. És molt difícil trobar un exemple en què dues llengües coexisteixin al mateix nivell; normalment, una llengua té més força que l'altra. Per tant, trobo que caldria aplicar el principi de discriminació positiva a les llengües que no estan tan esteses ni es parlen tant.

Jill Evans: Tenim alguns bons exemples. En alguns aspectes, Gal·les ha estat un bon model, amb la Llei del gal·lès i la Junta de la Llengua Gal·lesa; però sempre ha estat el resultat de campanyes i pressions, per exemple, en educació o organismes públics. Al llarg dels anys hem avançat molt, però això no vol dir que hagi estat fàcil: ha estat molt difícil i han calgut molts sacrificis per arribar allà on som ara. Hem de compartir aquestes experiències i continuar amb els exemples positius que tenim. Cal reconèixer els drets de les persones, construir sobre els drets. Això s'aplica a tots els aspectes de la feina que fem. En planificació, per exemple, ara ens trobem que a Gal·les s'han adoptat uns plans nous que poden tenir un efecte molt perjudicial sobre la llengua gal·lesa. Si la llengua no és un criteri per avaluar l'impacte d'un canvi que es planifica, ens trobarem que la llengua hi surt perdent una vegada rere l'altra. Aquí molt sovint demanem al Parlament que valori l'impacte medioambiental de tota mena de canvis; doncs també hauríem de demanar avaluacions de l'impacte lingüístic. En altres paraules, de la mateixa manera que tenim en compte la petjada ecològica, hem de tenir en compte la petjada cultural i lingüística en totes les nostres polítiques. Així ho posaríem al mateix nivell, els donaríem la mateixa importància.

Jordi Solé: Encara hi ha massa casos de discriminació lingüística a Europa. És una llàstima que el 2014 encara hàgim

Solé: Ha arribat l'hora d'una unió social. <<
Cal establir objectius específics per assolir
millores en estàndards socials

de lluitar per una cosa tan evident com són els drets lingüístics. Cada llengua és una riquesa i un tresor, i totes les comunitats i totes les persones tenen dret a identificar-se amb una llengua determinada, protegir-la i promoure-la.

Ignasi Centelles: Parlant d'economia. La UE ha fet prou per sortir de la crisi?

Jill Evans: Tot l'enfocament de la crisi s'ha fet malament. Per descomptat, donem suport al control millorat que s'ha posat en marxa, al paper del BCE i als mecanismes destinats a garantir que si hi ha problemes greus a l'horitzó, ens n'assabentem amb marge de temps; però la resposta general, és a dir, les polítiques d'austeritat aplicades a tot Europa han causat moltíssima misèria. Cal més inversió i polítiques encaminades a la creació de llocs de treball. És inacceptable que alguns estats membres tinguin un atur juvenil que ja arriba al 50%. Al Regne Unit és de més del 20% i es considera acceptable! Hem perdut de vista el que era l'objectiu de la UE. Si mireu el Tractat de Lisboa, que és la constitució, s'hi estableix l'objectiu de la plena ocupació. Ara ja ningú no parla de plena ocupació, però hi hauríem de tornar. Hem de ser capaços d'utilitzar els enormes recursos que tenim al pres-

supost de la UE per tornar a estimular l'economia de debò. Crec que l'enfocament ha estat erroni. Ara hi ha estudis que demostren que és així, i que encara que tenim controls financers molt millors, la crisi va desplaçar tota l'atenció a l'economia i els mercats financers. Cal que tornem a centrar-nos en les persones i en construir l'Europa social.

Jordi Solé: Tenim molts exemples d'acords europeus relacionats amb l'economia —mercat comú, zona euro, unió bancària, assumptes d'impostos i taxes...— però no tenim cap gran acord en temes socials i desigualtats, cosa que és inacceptable des del punt de vista social. Hem arribat a molts acords i tenim moltes normes sobre el funcionament del mercat comú, per exemple, però no hem establert estàndards comuns en assumptes socials per reduir les diferències entre països europeus. Ha arribat el moment de centrar-nos en aquests estàndards socials i la justícia social. És evident que hem d'aconseguir que l'economia torni a créixer, però sense oblidar que la crisi econòmica ha empitjorat la situació social, no només a l'Europa del Sud, sinó també a altres zones del continent. Per tant, les polítiques europees s'han de centrar en les conseqüències socials de la crisi i les

desigualtats creixents que tenim dins de la UE.

Ignasi Centelles: Quines són les millors estratègies per construir un estat del benestar europeu? Quin és el paper del BCE i altres institucions europees, i com es pot compatibilitzar l'harmonització i integració fiscal europea amb els diferents models que hi ha a Europa?

Jordi Solé: Caldria incrementar els recursos del pressupost de la UE, sens dubte. El pressupost de la UE ja és important, però Europa ha d'invertir més en les persones, i especialment en polítiques que poden ajudar a millorar les condicions de vida i la situació social. Hem d'incrementar el pressupost europeu però també hem de trobar ingressos nous, com ara mitjançant la taxa sobre transaccions econòmiques, la taxa Tobin. D'aquesta manera, el pressupost europeu tindria més recursos que podria invertir directament en programes de formació i fins i tot en prestacions socials. No dubto que amb acció i polítiques europees, aquestes desigualtats i diferències tan grans en els estàndards socials es reduïrien.

Jill Evans: Hauríem d'estudiar temes com ara el salari mínim, que sé que ac-

» Evans: Cal que tornem a centrar-nos en les persones i construir l'Europa social

tualment no és competència de la UE. Però si hi hagués alguna mena de salari mínim o de renda mínima, això corregiria la situació actual, que fa que la gent abandoni les seves comunitats per anar a treballar a altres països, on sovint troben feines molt mal pagades. Estic totalment a favor que la gent es pugui moure i treballar en altres països de la UE, però és una situació totalment diferent que la de les persones que es veuen forçades a abandonar casa seva només perquè no tenen feina. Necessitem polítiques que ajudin les comunitats més pobres. Sempre hem crescut en la taxa sobre transaccions financeres. És molt popular entre la gent i és una manera que els banquers i els sectors financers tornin part del dany que han causat. Sé que les taxes europees en si podrien no tenir gaire bona acollida —al Regne Unit, segur que no—, però en aquest cas crec que és un tema en què cal insistir molt. No podem tenir una situació en què cada quatre o cinc anys els estats membres discuteixin quant retallaran del pressupost. Ja toca que la UE tingui els seus propis ingressos; si no del tot, almenys podria reduir la contribució dels estats membres introduint la taxa financera.

Jordi Solé: Ha arribat l'hora d'una unió social. Cal establir objectius específics per assolir millores en estàndards socials. Està clar que les situacions són molt diferents, però aquest cop la UE hauria de centrar els esforços en la lluita contra la pobresa i aquests immensos desequilibris que tenim en termes socials.

Jill Evans: A l'ALE encara fem servir la paraula «solidaritat».

Ignasi Centelles: El polític gal·lès Adam Price en un article⁴ recent parla sobre l'«efecte petita flota» en el qual suggereix

4 PRICE, Adam. *The Flotilla Effect* [en línia]. Plaid i ALE-Els Verds. Brussel·les, 2011. Disponible a: <<http://www.english.plaidcymru.org>>.

» Solé: La globalització facilita que els països es puguin convertir en nous estats, perquè el cost de construir un nou estat en realitat no és cap cost, sinó una oportunitat

que els estats petits i mitjans són més flexibles i poden reaccionar millor als mercats internacionals en una economia internacionalitzada, o reaccionar millor als escenaris de crisi, perquè poden reestructurar les seves economies més fàcilment per sortir d'una possible crisi financera.

Jordi Solé: Les economies avançades estan obertes i molt interconnectades. L'època en què el mercat es reduïa a l'àmbit estatal és cosa del passat. La mida de l'economia no és el factor determinant del seu èxit; el que realment importa és la manera en què aquestes economies estan vinculades, i com s'obren a l'exportació. Estic d'acord amb la idea que els països petits oberts i ben situats en termes geoestratègics es poden adaptar més fàcilment i més de pressa a les sotragades de l'economia, perquè tenen bones connexions i tenen una mentalitat oberta i predisposada a l'exportació. La globalització facilita que els països es puguin convertir en nous estats, perquè el cost de construir un nou estat en realitat no és cap cost, sinó una oportunitat. Potser, fa 30 anys, quan l'economia no estava tan oberta i entrelaçada, proposar l'emergència de nous estats era una idea arriscada; les nacions petites depenien molt del mercat estatal. Però això ja no és així. Els costos de convertir-se en un nou estat s'han transformat en oportunitats.

Jill Evans: El que els estudis demostren és que els països petits no tenen cap desavantatge en una crisi econòmica. L'argument que es feia servir contra Escòcia, per exemple, era que no es podia independitzar, perquè hi havia una crisi econòmica i Escòcia no podria sobreviure-hi; de fet, el que els estudis demostren és que els estats petits no només sobreviuen, sinó que, treballant junts, poden ser més flexibles i sobreviure a una crisi econòmica millor que els estats grans.

Crec que és important avaluar com algunes economies han aconseguit créixer molt durant la crisi econòmica, com per exemple el País Basc. Ha estat el resultat d'una planificació amb previsió pensada per a una economia pròspera de futur. La identitat nacional basca ha estat un element bàsic d'aquesta planificació i de la manera que veuen el seu futur com a nació en el marc d'Europa. Crec que això és una cosa molt important que hem de fer a Gal·les. Escòcia ho ha fet molt bé: han desenvolupat sectors propis, com ara l'energia renovable, sector en el qual han estat capaços de liderar a tota Europa. El que importa no és la mida d'un país o d'un estat, sinó com desenvolupem l'economia i com ens especialitzem.

Jordi Solé: Si la mida fos realment important, com es podrien explicar que països com Dinamarca, Suïssa o Noruega ocupin llocs tan alts en els rànquings econòmics i de nivell de vida? Està demostrat que el que és important no és la mida de l'economia, sinó com es gestiona.

Ignasi Centelles: I pel que fa a les properes eleccions europees, com les veieu? Com valoreu la pèrdua de confiança dels ciutadans envers la UE des

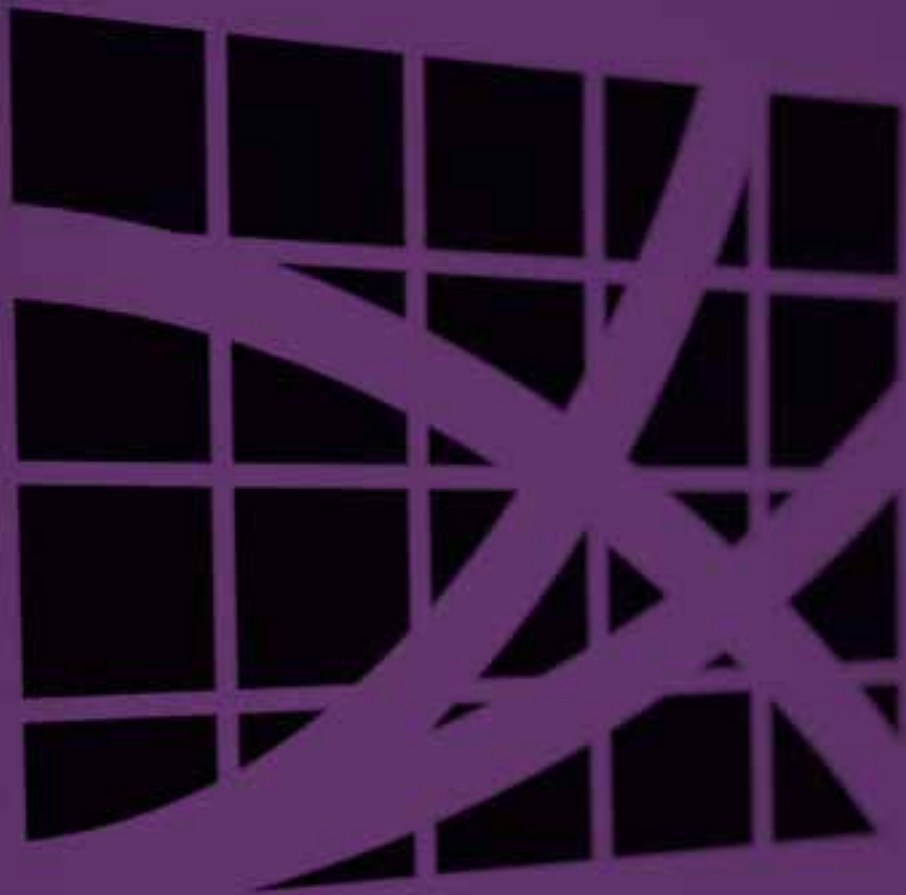
del començament de la crisi? Quines estratègies hi ha per invertir aquesta tendència?

Jill Evans: Varia d'un país a l'altre, és clar, però hi ha una manca de confiança. No hi ha dubte que al Regne Unit el suport a l'UKIP⁵ està augmentant en gran mesura, que això tindrà un impacte sobre la resta de partits i que es tracta sobretot d'una protesta contra el sistema, encara que l'UKIP és més sistema que la resta de nosaltres. Sembla un vot de protesta, i que podria fer que gent que no havia votat mai a les eleccions europees ara vagi a votar. Per a nosaltres són unes eleccions difícils, perquè costa mantenir un autèntic debat sobre els interessos nacionals de Gal·les i el futur de Gal·les a Europa quan totes les previsions se centren en si el Regne Unit s'hi quedarà o en sortirà. En general, crec, arran de les converses que hem tingut, que hem demostrat al Parlament que podem marcar la diferència tot i ser un grup petit, i que si l'ALE no és al Parlament, temes de què hem parlat com ara la igualtat lingüística i altres qüestions culturals, però també temàtiques com l'aprofundiment democràtic i els drets

dels països petits no serien a l'agenda, perquè ningú no els demanaria. Són unes eleccions crucials per a l'ALE i per a Europa perquè hem d'aconseguir posar totes aquestes coses al capdamunt de l'agenda europea.

Jordi Solé: Aquest cop, els votants haurien de ser conscients que el seu vot no només decidirà la composició del nou Parlament, sinó també qui serà el proper president de la Comissió, el qual dirigirà les polítiques els propers cinc anys, que seran crucials. No és el mateix una persona progressista que un conservador o un liberal. Seran els anys posteriors a la crisi i els anys de la reconstrucció de la confiança en el projecte i els valors europeus. En aquest sentit, són unes eleccions molt importants. Les properes setmanes hem de convèncer la gent que si creiem realment en el projecte europeu, hem d'anar a votar i fer ús del nostre dret com a ciutadans europeus, i hem de votar pensant en la importància dels pròxims cinc anys. ◀

5 UK Independence Party, principal partit euroescèptic del Regne Unit.

VARIABLES

Què ens fa europeus?

Actituds i valors de l'Enquesta Social Europea

VISTA PRÈVIA

Quan intentem definir l'europeisme, sovint ens centrem en el conjunt d'idees que advoquen per un projecte polític, econòmic, social i cultural comú dels diferents pobles i nacions del continent europeu. Però rere aquestes idees, hi ha uns valors que els europeus compartim? De la fortalesa d'uns valors comuns en depèn la capacitat per a bastir un futur polític sòlid.

La UE és una institució que es percep llunyana i per tant, costa que generi interès. El complex entramat institucional, la lentitud dels processos, la necessitat de buscar acords entre una multitud de parts implicades i la falta d'informació sobre els debats que s'hi donen, no ajuden a acostar-la a la ciutadania. Però si alguna cosa ha aportat l'actual crisi econòmica, és la sensació que la UE té un impacte molt important en les nostres vides. Tant el Sud —per les dures condicions imposades per part de la Troica— com el Nord —per la sensació d'haver de pagar els errors comesos pels altres— han pres consciència de la rellevància de les decisions que es prenen a Brussel·les. Aquesta diferent visió sobre la crisi econòmica per part dels estats del Nord i els del Sud pot fer pensar que potser partim de visions molt llunyanes sobre el projecte europeu. És així? Compartim una visió sobre cap on ha d'anar la integració europea? O les idees al respecte són molt diferents?

L'objectiu d'aquest article és intentar respondre aquesta pregunta mitjançant les dades de l'última Enquesta Social Europea (ESE).¹ Una enquesta que es realitza cada dos anys des de 2002 i que es fa simultàniament a més de 30 països d'Europa.² Utilitzant algunes de les preguntes incloses en aquest qüestionari, analitzarem les preferències dels ciutadans dels diferents països de la UE sobre certs temes, sobretot intentant descobrir fins a quin punt hi ha coses que ens uneixen i que

Berta Barbet
Doctoranda en Ciències Polítiques a la University of Leicester
bbp5@le.ac.uk

1 Enquesta Social Europea.

2 L'article només contempla els països que formen part de la UE.

>> La crisi econòmica ha tornat lleugerament més crítics als ciutadans amb les bondats de la integració europea

poden servir de base per desenvolupar un projecte europeu comú.³

Compartim una visió de quin camí ha de seguir la UE?

Una de les preguntes de l'ESE demana als ciutadans que se situïn en una escala que va des de «la integració europea ha anat massa lluny» (0) fins a «la integració europea ha d'anar més lluny» (10). El 2002, la posició mitja dels europeus en aquesta escala va ser de 4,56, confirmant la tendència descendent —és a dir, cap a posicions més crítiques amb la integració— ja observada entre el 2008 i el 2004 —4,91 i 5,27 respectivament— i que mostra que l'aprofundiment en la integració europea està lluny de ser un projecte compartit i acceptat.

No obstant, les mitjanes solen ser molt enganyoses, ja que no expliquen fins a quin punt les posicions poden estar molt o poc polaritzades. Una mitjana de 5 tant pot voler dir que tots els ciutadans tenen posicions intermèdies com que es divideixen per la meitat ocupant els extrems oposats. És interessant, doncs, veure quin percentatge de votants està ubicat en les posicions

més extremes de l'escala per entendre fins a quin punt hi ha polarització entre els ciutadans o si bé, es tracta més aviat d'ambivalència i indiferència. En aquest sentit, el més significatiu del 2012 no és que augmenti el percentatge de ciutadans que creuen que la integració ha anat massa lluny —del 16,67% el 2002 al 16,87 el 2012—,⁴ sinó que sobretot disminueix de forma força clara el percentatge de ciutadans que creu que s'ha d'aprofundir més en el procés de integració —del 22,17% el 2002, al 21,71% el 2008, i al 17,93% el 2012. En conjunt, però, no ha augmentat el percentatge de ciutadans en les posicions més extremes, ja que es compensen.⁵ Sembla, doncs, que la crisi no ha portat una polarització en el conflicte i que els ciutadans no s'han radicalitzat en les seves posicions. Simplement s'han tornat lleugerament més crítics amb les bondats de la integració. Però aquesta és una tendència comuna a tots els països o només en alguns estats? Observant la posició mitjana en l'escala per als ciutadans dels diferents països podem veure que aquest canvi no ha estat generalitzat, sinó que s'ha donat sobretot en

el Regne Unit, Portugal i alguns països de l'Europa de l'Est —Polònia, la República Txeca, Eslovènia o Eslovàquia. En canvi, països com l'Estat espanyol, Suècia, Bèlgica, Alemanya o Dinamarca han mantingut uns nivells de suport a la integració força constants —veure gràfica 1.

De la mateixa manera, l'evolució del percentatge de ciutadans que se situen en les posicions més extremes és diferent entre els diferents estats —veure gràfica 2. Es pot fer una distinció clara entre dos grups: a) països on les persones que creuen que la integració ha d'anar més lluny són clarament majoritàries —l'Estat espanyol, Alemanya, Dinamarca, bona part dels països de l'Est inclosos a l'enquesta i en menor grau els Països Baixos i Bèlgica—, i b) països on la situació és clarament inversa —Finlàndia, Regne Unit o de forma més equilibrada, Suècia i Portugal.

També hi ha moltes diferències en les tendències que s'observen des de 2004 fins a 2012. Per exemple, a països com Bèlgica o Alemanya les actituds favorables a la integració han crescut mentre que les contràries han disminuït lleugerament. En canvi, a països com Gran Bretanya o Dinamarca la tendència ha estat més aviat la contrària: una caiguda dels partidaris d'aprofundir en la integració. Per altra banda, a països de l'Europa de l'Est —Polònia, Repúbli-

3 Les gràfiques només inclouen aquells països dels quals disposem de la sèrie completa de dades. Totes són d'elaboració pròpia en base a les dades de l'ESE.

4 Tot i que sí que augmenta respecte al 2004 quan només un 13,52 se situava en aquest extrem de l'escala

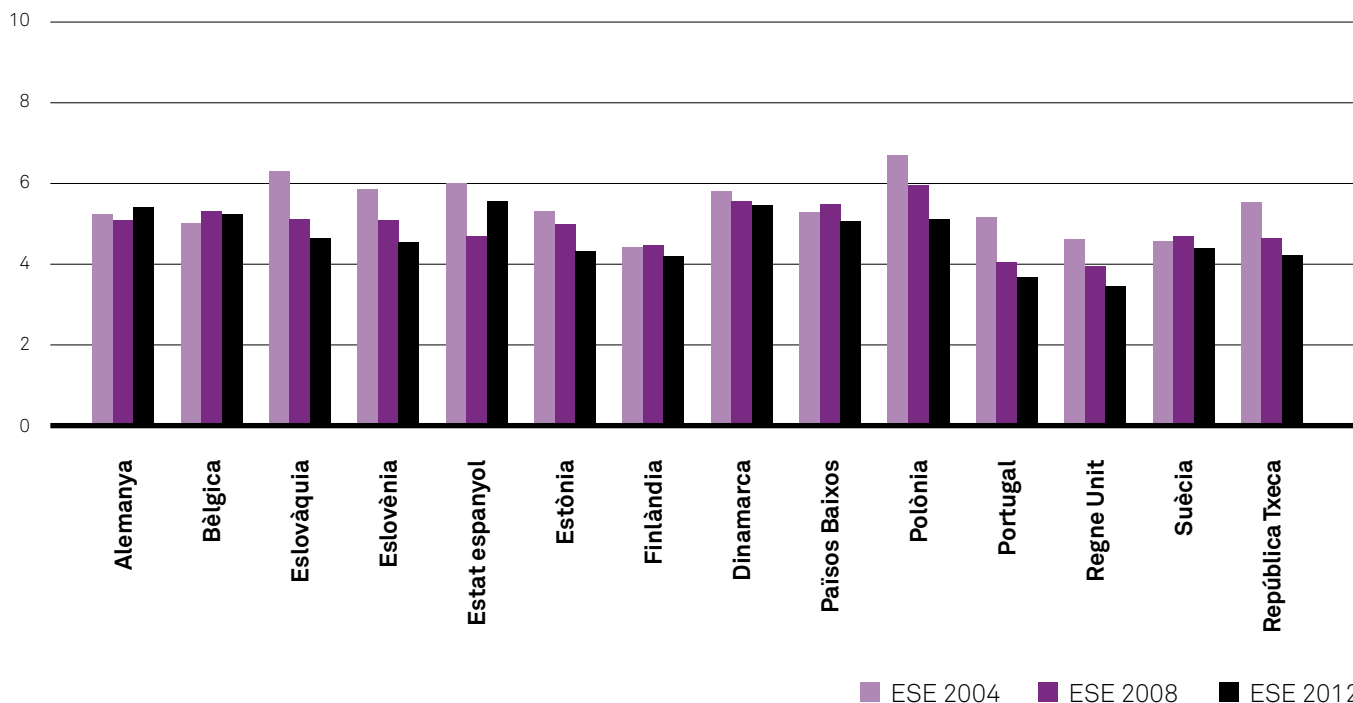
5 El 2004, el 39% de la ciutadania se situava en una o altra posició. El 2012, un 33%.

A països com Bèlgica o Alemanya les actituds favorables a la integració han crescut mentre que a països com Gran Bretanya o Dinamarca la tendència ha estat més aviat la contrària

Gràfica 01

Evolució posició mitja en l'escala sobre cap on ha d'anar la integració europea per país (2004-2012)

ca Txeca, Eslovàquia, Eslovènia o Estònia—, les opinions favorables a una major integració han disminuït de forma clara, un fenomen que segurament s'explica per la caiguda de l'entusiasme inicial que va suposar la seva entrada a la UE —el 2004 tenien uns nivells de suport a la integració força alts.

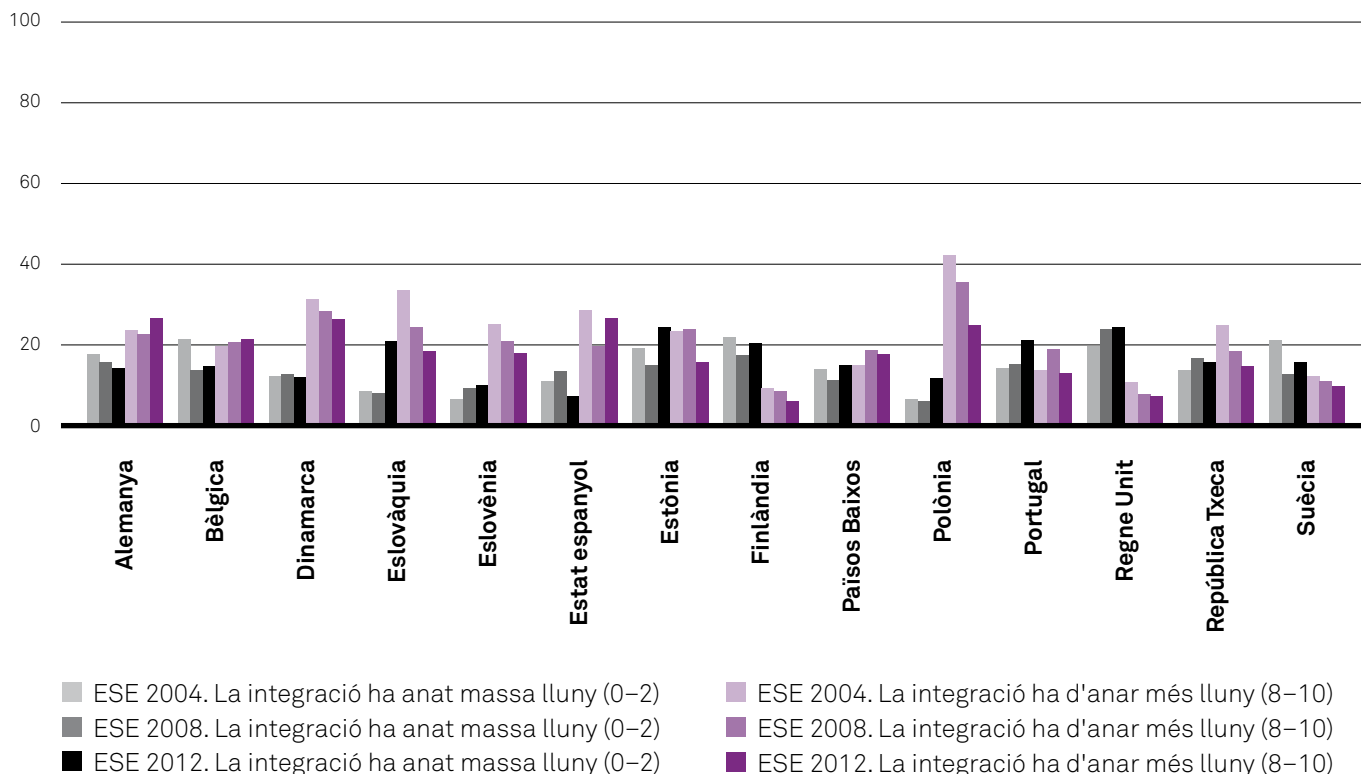
Malauradament, a l'enquesta de 2012 no s'hi van incloure preguntes sobre a quin nivell de govern —local, regional, estatal o europeu— preferien els ciutadans que es prenguessin les decisions sobre diferents temes, ni sobre fins a quin punt creien que el país es beneficiava de pertànyer a la UE. El que

sí que inclou l'enquesta són preguntes sobre el nivell de confiança que tenen els ciutadans en els parlaments europeu i estatals. Com explica el politòleg Ignacio Sánchez Cuenca (1966), els nivells de confiança de què disposen els diferents òrgans de govern en podem inferir el suport que l'hi atorga la ciu-

» A l'Europa de l'Est, les opinions favorables a una major integració han disminuït de forma clara, un fenomen que s'explica per la fi de l'entusiasme inicial que va suposar l'entrada a la UE

Gràfica 02

Evolució del percentatge de ciutadans en posicions més extremes de l'escala sobre cap on ha d'anar la integració europea per país (2004-2012)

tadania perquè tinguin més o menys poder.⁶ Així, per exemple, alts nivells de confiança en el Parlament Europeu

implicarien preferències perquè aquest disposi de més poder i competències, mentre que uns nivells baixos, podrien ser interpretats com que els ciutadans estiguessin disposats a donar el poder a qualsevol altre òrgan de decisió.

En general, el nivell de confiança tant en el Parlament Europeu com en els estats ha caigut des de 2002. En el cas de l'europeu ha anat d'una mitjana de 4,73 sobre 10 el 2002 a una de 3,92 el 2012. La diferència potser no

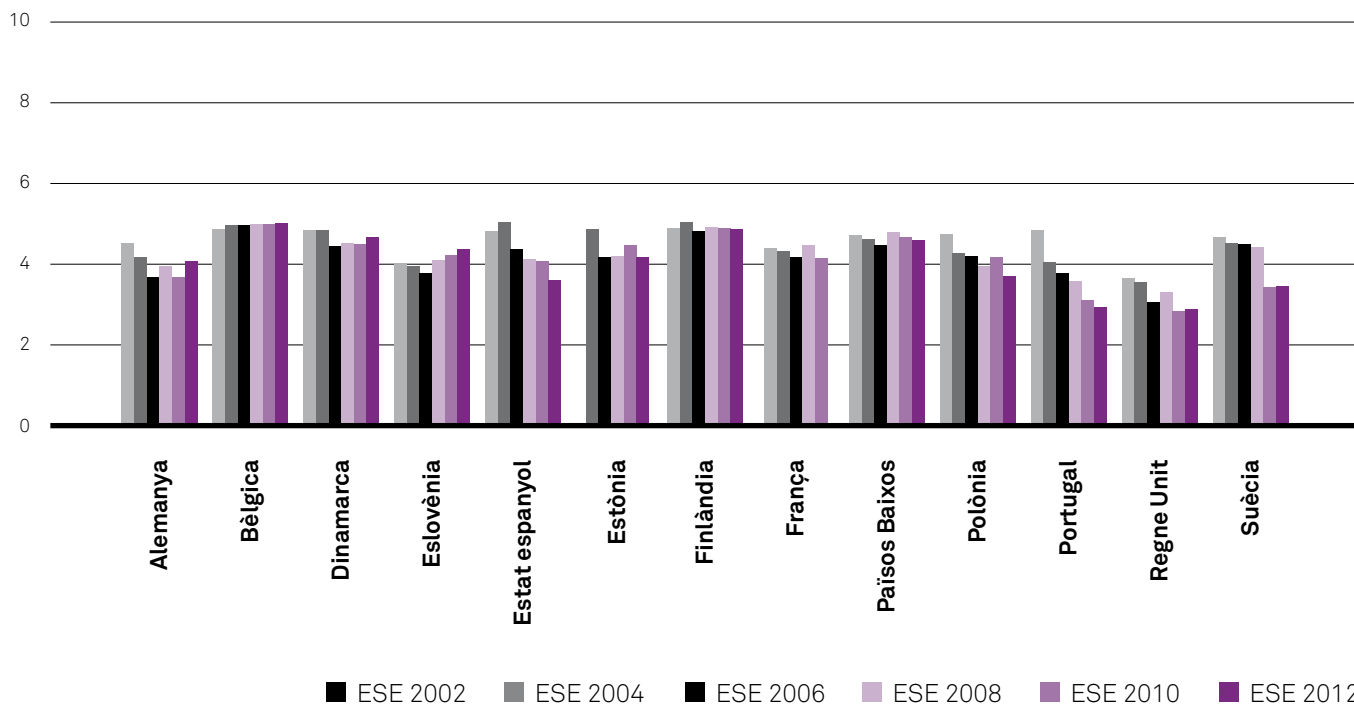
6 SÁNCHEZ-CUENCA, «The political basis of support for European Integration».

En general, el nivell de confiança tant en el Parlament Europeu com en els estats ha caigut des de 2002

Gràfica 03

Evolució del nivell mig de confiança en el Parlament Europeu per país (2002-2012)

és massa gran en termes substantius però estadísticament és significatiu. Aquesta caiguda però, no sembla que sigui exclusiva de la institució europea, sinó que comparteix tendència quasi paral·lela a l'observada en els nivells de

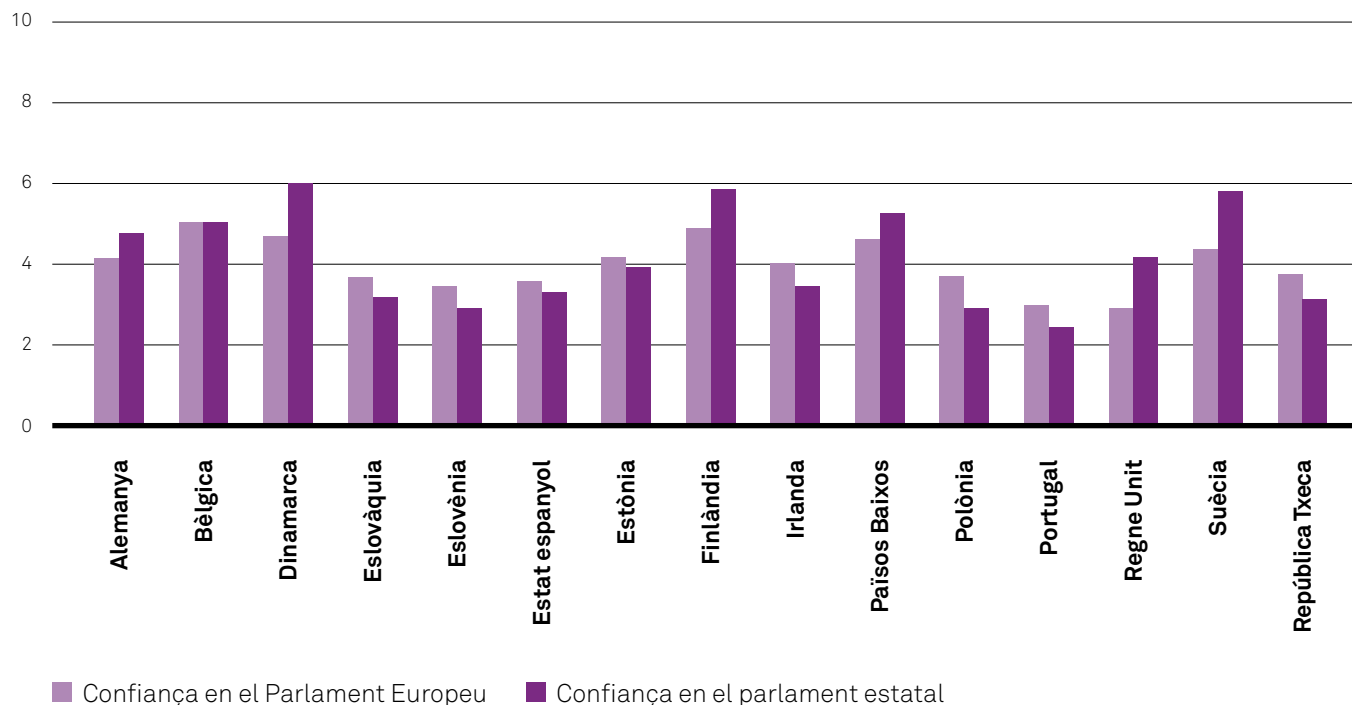
confiança cap als parlaments dels diferents països, que cauen d'un nivell de confiança mig del 4,82 el 2002, al 3,95 el 2012. Com passava en el cas del suport a la integració, el descens del nivell de confiança en el Parlament Europeu

també és molt desigual i segueix, tot i els matisos, unes pautes força similars. Països com el Regne Unit, Grècia, Portugal, o en menor grau, l'Estat espanyol i els països de l'Europa de l'Est, han patit una davallada molt gran en

» El Regne Unit, Grècia, Portugal o en menor grau l'Estat espanyol i els països de l'Est, han patit una davallada molt gran en els nivells de confiança en el Parlament Europeu

Gràfica 04

Comparativa de la mitja del nivell de confiança entre Parlament Europeu i parlaments estatals per països (2012)

els nivells de confiança en el Parlament Europeu, tot i que aquesta tendència comença en moments molt diferents a cada estat. En canvi, països del Nord com Bèlgica, l'Estat francès, Finlàndia, Suècia, Països Baixos, o en menor grau Alemanya i Dinamarca no han patit gaires moviments —veure gràfica 3.

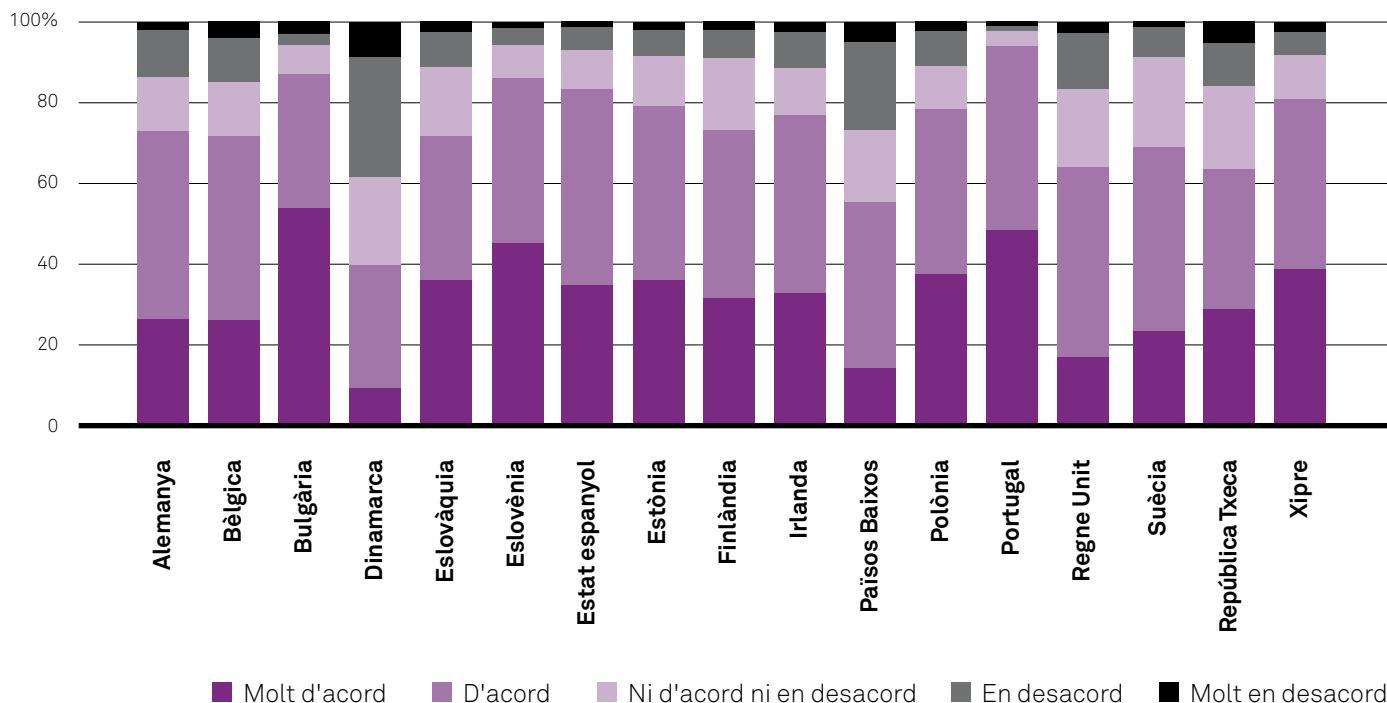
De totes maneres, analitzar només l'evolució dels nivells de confiança en el Parlament Europeu pot donar lloc a confusió, ja que la crisi, que ha afectat de diversa manera als diferents països, pot haver provocat una caiguda dels nivells de confiança en totes les institucions. En aquest sentit, pot ser inte-

ressant comparar el suport que rep el Parlament Europeu en relació amb el suport que rep el parlament del propi país. La gràfica 4 mostra com entre els països del Nord com Dinamarca, Finlàndia, Països Baixos, Suècia, Alemanya o el Regne Unit, els nivells de confiança en els parlaments estatals són més alts

Els països que tenen uns estats del benestar més desenvolupats, com per exemple els nòrdics o els Països Baixos, són on trobem uns nivells de suport al paper redistributiu de l'estat més baix

Gràfica 05

Grau d'acord amb l'afirmació «el govern hauria de prendre mesures per reduir les diferències en els nivells d'ingressos», per país (2012)

que els que té el Parlament Europeu. En canvi, els anomenats PIIGS⁷ —almenys Portugal, Irlanda i l'Estat espanyol, ja que no hi ha dades de 2012 per Itàlia i

Grècia— i la majoria de països de l'Europa de l'Est, els nivells de confiança en el Parlament Europeu, tot i que baixos, són superiors als nivells de confiança en els parlaments estatals propis.

La integració europea, doncs, té un suport força desigual segons el país. Però això és degut a que els ciutadans

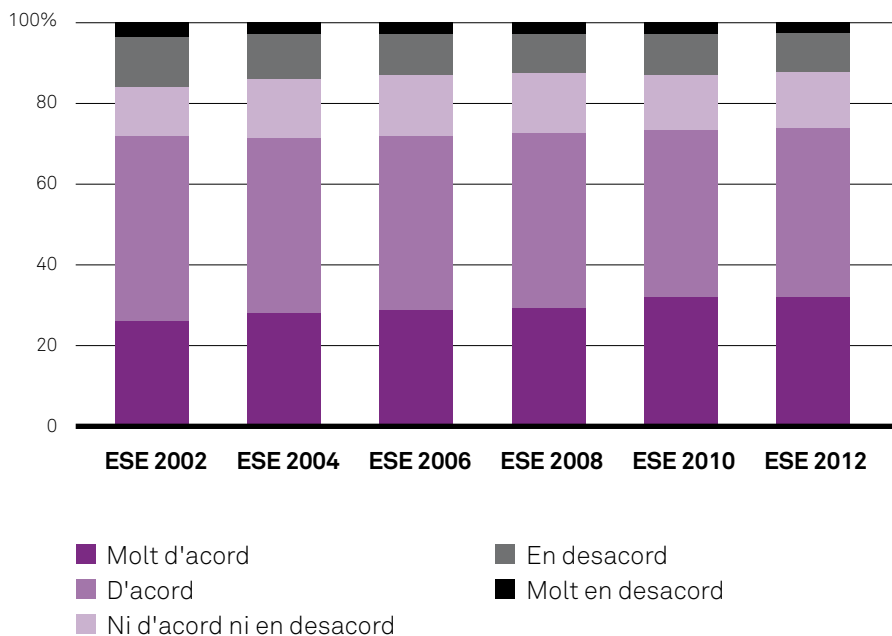
tenen preferències diferents segons el país? Hi ha ciutadans que creuen que el seu model de societat està en perill a nivell europeu? La resta d'aquest article se centrarà en intentar analitzar fins a quin punt existeixen unes bases prou potents com per desenvolupar un projecte polític compartit a nivell europeu.

⁷ Acrònim pejoratiu configurat per les inicials en anglès de països de la UE amb greus problemes financers: Portugal, Itàlia, Irlanda, Grècia i l'Estat espanyol.

» A nivell europeu la preferència per la redistribució del recursos per part de l'estat ha augmentat lleugerament des de 2004

Gràfica 06

Evolució del grau d'acord amb l'afirmació «el govern hauria de prendre mesures per reduir les diferències en els nivells d'ingressos», a nivell europeu (2002- 2012)

Els europeus compartim una mateixa visió sobre l'economia?

Un tema clau a l'hora d'analitzar la integració europea és l'economia. El projecte europeu es va iniciar precisament amb un mercat comú i de fet, és en aquest espai on més s'ha progressat. Tal ha estat el grau d'interdepen-

dència que fins i tot alguns estats de la UE han acabat compartint moneda. No obstant, la unió monetària no ha anat acompanyada d'una unió fiscal ni d'una homogeneïtzació en matèries com els serveis que dóna l'estat del benestar, els impostos que es paguen o el tipus d'economia que impera en cada país. Aquesta falta de coordinació podria ser

deguda a l'existència de grans diferències en la visió sobre l'economia entre els ciutadans dels grans països europeus. És a dir, els ciutadans d'Europa comparteixen la mateixa visió sobre com hauria de funcionar l'economia?

L'ESE no inclou gaires preguntes sobre el model d'estat del benestar preferit. En canvi, sí que inclou preguntes sobre si els ciutadans estan d'acord amb què l'estat ha de reduir les diferències en els ingressos dels ciutadans o quins valors i actituds relacionades amb les preferències per un estat del benestar més o menys fort consideren importants.

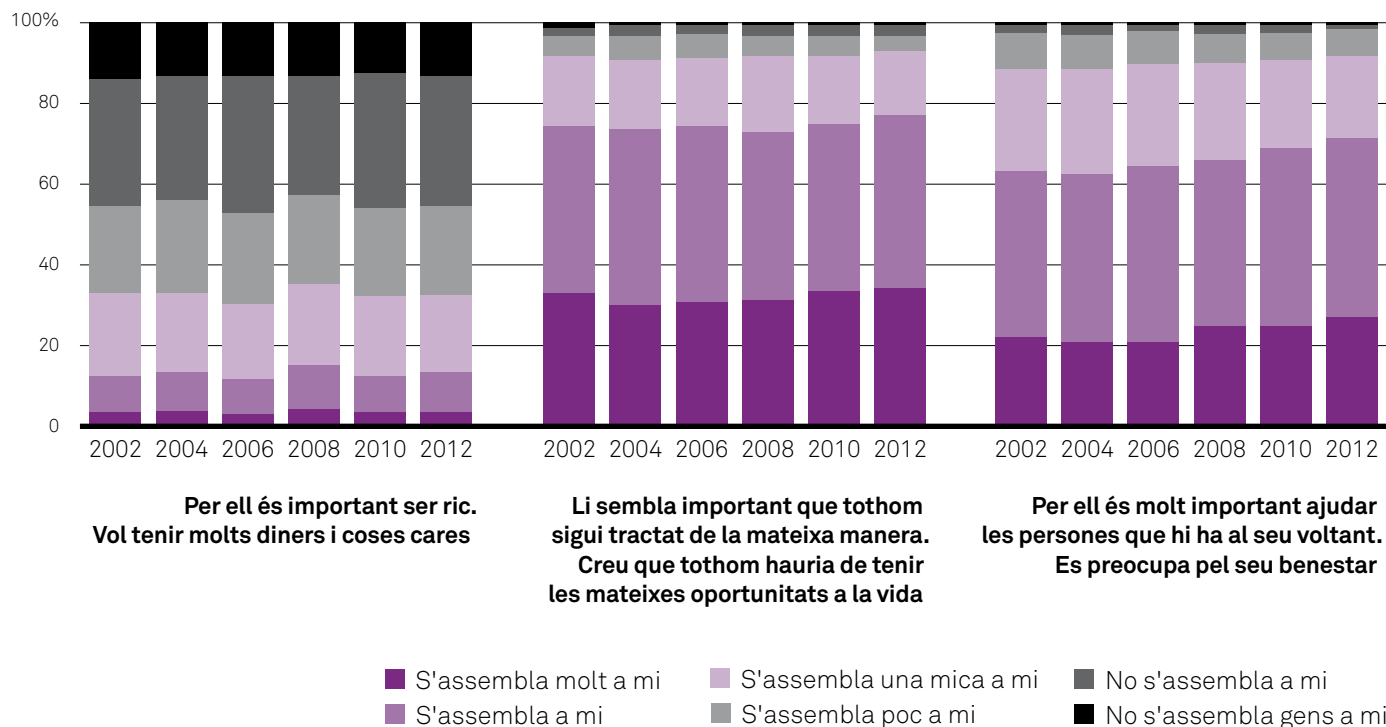
D'aquesta manera, podem veure com tots els països tenen una majoria de població que està d'acord amb l'afirmació «el govern hauria de prendre mesures per reduir les diferències en els nivells d'ingressos» —veure gràfica 5. Curiosament, els països que segons l'OCDE⁸ tenen uns estats del benestar més desenvolupats, com per exemple els nòrdics o els Països Baixos, són on trobem uns nivells de suport al paper redistributiu de l'estat més baix. Això ens porta a pensar que és probable que la pregunta no es percebi igual en els diferents països i que aquest rol redistributiu no sigui vist amb els mateixos ulls a tot arreu. És probable que les respostes a la pregunta d'alguna manera depenguin del nivell

⁸ Social and welfare issues.

En general, els ciutadans dels diferents països europeus comparteixen una visió de l'economia on l'estat ha d'intervenir per reduir o limitar les diferències d'ingressos dels seus ciutadans

Gràfica 07

Evolució de la importància dels valors econòmics a Europa (2002-2012)

actual d'intervenció per part de l'estat. De tota manera, que els països amb un estat del benestar menys intervencionista —com l'Estat espanyol o Portugal i en menor mesura, els països de l'Est— es mostrin particularment partidaris de la intervenció, fa pensar que és proba-

ble que existeixi en tots els països una preferència clara per un model econòmic on l'estat té un rol actiu.

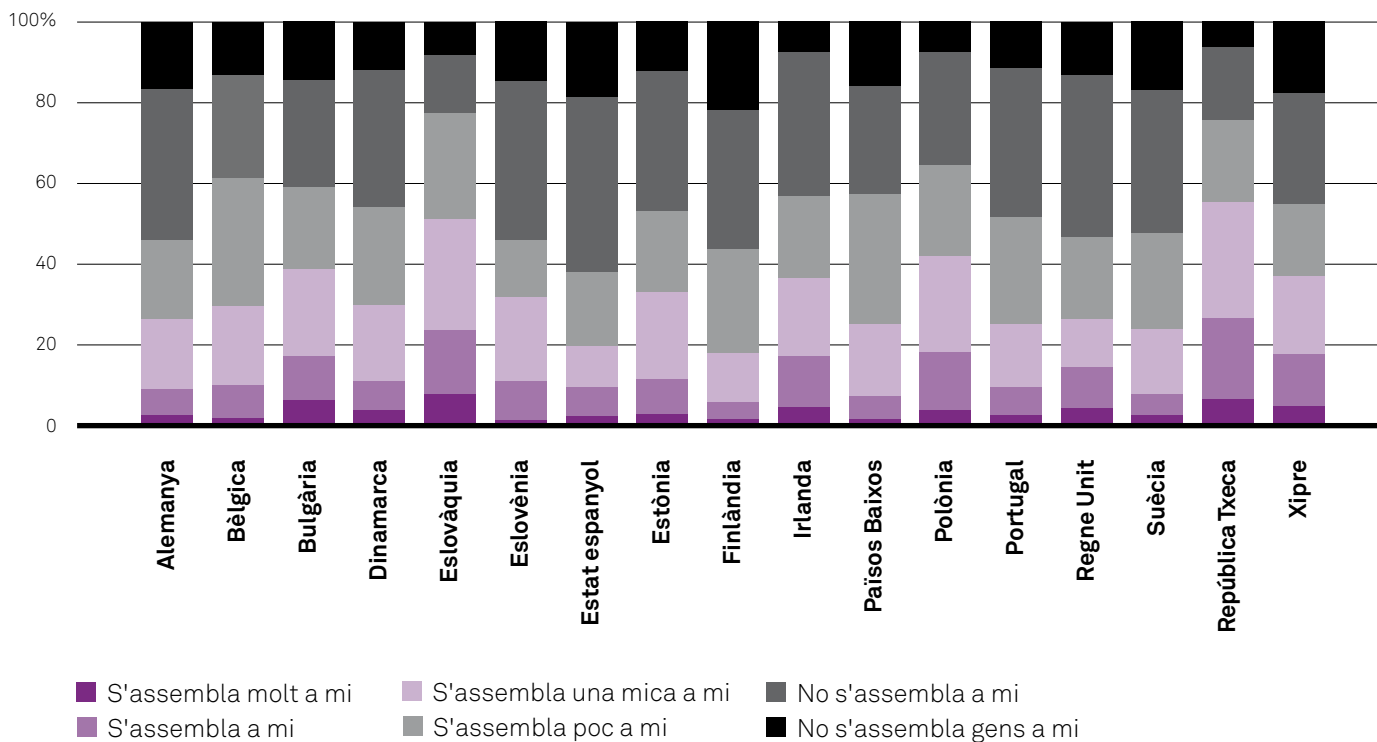
Observant l'evolució d'aquestes opinions a nivell europeu, veiem com les preferències per la redistribució dels recursos per part de l'estat, han augmen-

tat lleugerament des de 2004 —veure gràfica 6. Per tant, es pot dir que, en general, els ciutadans dels diferents països europeus comparteixen una visió de l'economia on l'estat ha d'intervenir per reduir o limitar les diferències d'ingressos dels seus ciutadans.

>> Entre els ciutadans europeus, valors com la igualtat d'oportunitats o la preocupació pel benestar comú s'imposen al valor de la riquesa

Gràfica 08

Distribució per països de la importància de l'afirmació «Per ell és important ser ric. Vol tenir molts diners i coses cares» (2012).

A part d'aquesta pregunta directa, l'enquesta també incorpora una bateria de preguntes on es demana als ciutadans el punt d'importància de certs valors, alguns dels quals són valors que també poden estar relacionats amb les preferències de models econòmic —la

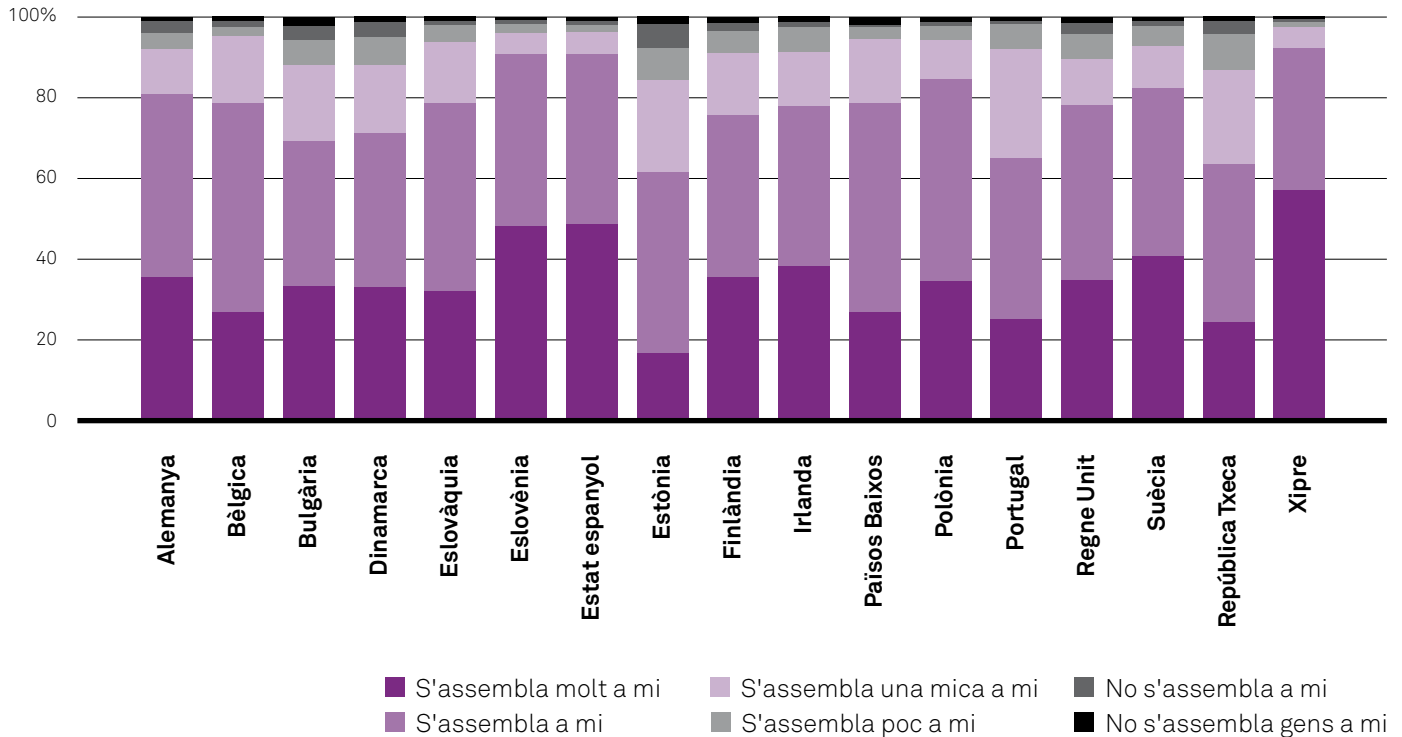
importància de ser ric i tenir diners i objectes materials de valor; la importància que tothom sigui tractat igual i hi hagi igualtat d'oportunitats; la importància d'ajudar la gent i preocupar-se pel benestar dels altres... En sintonia amb la pregunta anterior, la gràfica 7 mos-

tra que entre els ciutadans europeus, valors com la igualtat d'oportunitats o la preocupació pel benestar comú s'imposen al valor de la riquesa. Cert que aquest tipus de preguntes presenta problemes de desitjabilitat —es respon el que queda bé dir i no el que de veritat

El valor de la igualtat només és acceptat per un 20% de la població de països com Portugal, República Txeca o Estònia <<

Gràfica 09

Distribució per països de la importància de l'afirmació «li sembla important que tothom sigui tractat de la mateixa manera. Creu que tothom hauria de tenir les mateixes oportunitats a la vida» (2012).

es pensa perquè es considera que no és socialment acceptable— que poden explicar aquesta desigualtat, però les diferències són grans i a més, es mantenen al llarg del període estudiat.

Pel que fa al valor de la riquesa, trobem una notable diferència entre paï-

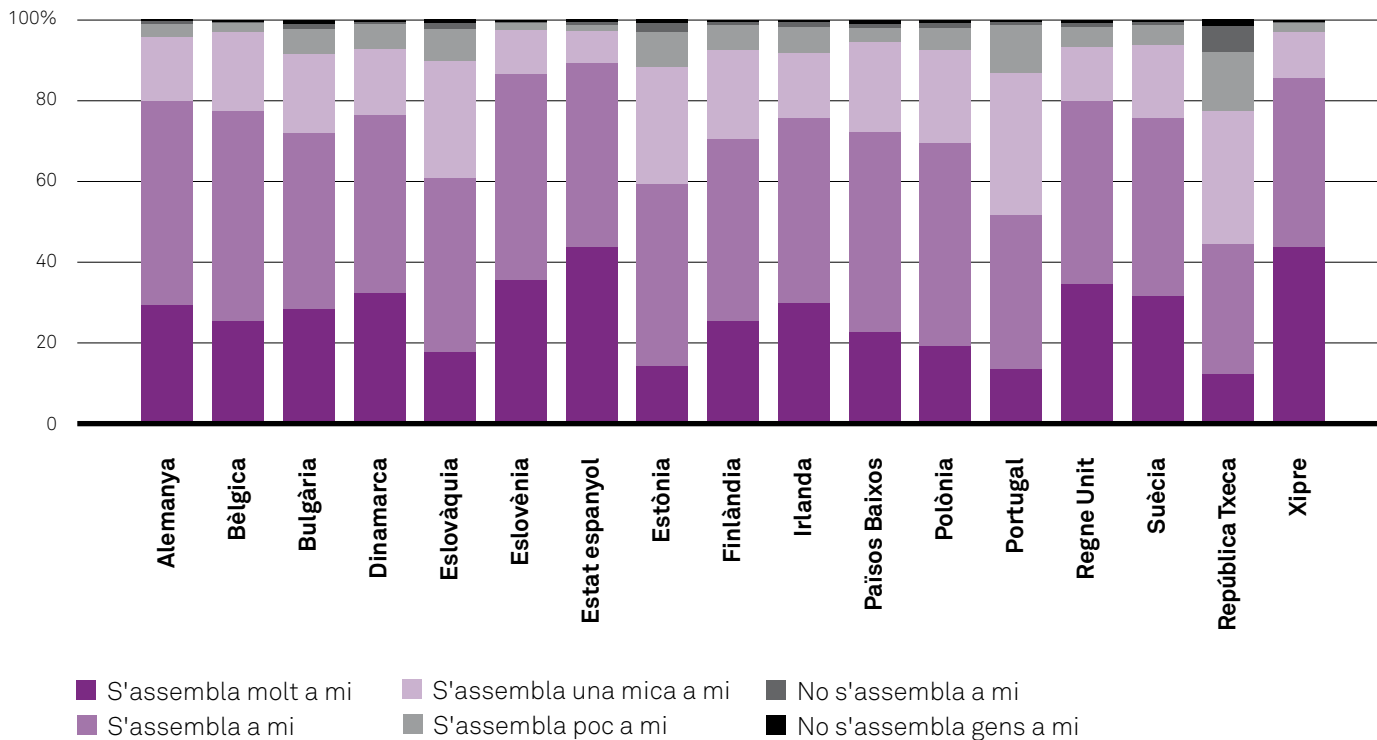
sos de l'Europa de l'Est i la resta ja que acostumen a donar més importància a ser ric —a tots ells se supera el 30% de ciutadans que s'hi identifiquen— mentre que entre els països més antics de la UE només Irlanda té uns percentatges similars —veure gràfica 8.

També hi ha diferències en la importància de la igualtat d'oportunitats —veure gràfica 9. Malgrat que a tots els països existeix una majoria àmplia de ciutadans que creuen que és un valor important, a països com Xipre, l'Estat espanyol o Eslovènia el valor és molt

» Mentre que a la República Txeca el percentatge de persones preocupades pel benestar dels altres arriba al 44,08% a Xipre, Dinamarca, l'Estat espanyol o Suècia el percentatge és del 90%

Gràfica 10

Distribució per països de la importància de l'afirmació «per ell és molt important ajudar les persones que hi ha al seu voltant. Es preocupa pel seu benestar» (2012)

important mentre que a Portugal, República Txeca o Estònia aquest percentatge tot just arriba al 20%.

La importància de preocupar-se pel benestar dels altres torna a ser un valor en el qual la distribució de les respostes no és igual per a tots els estats

—veure gràfica 10. En molts països hi ha una majoria de gent per a qui és un tema important o molt important, però a la República Txeca, per exemple, només és important o molt important pel 44,08% dels ciutadans i a Portugal pel 51,75% en comparació amb el més de

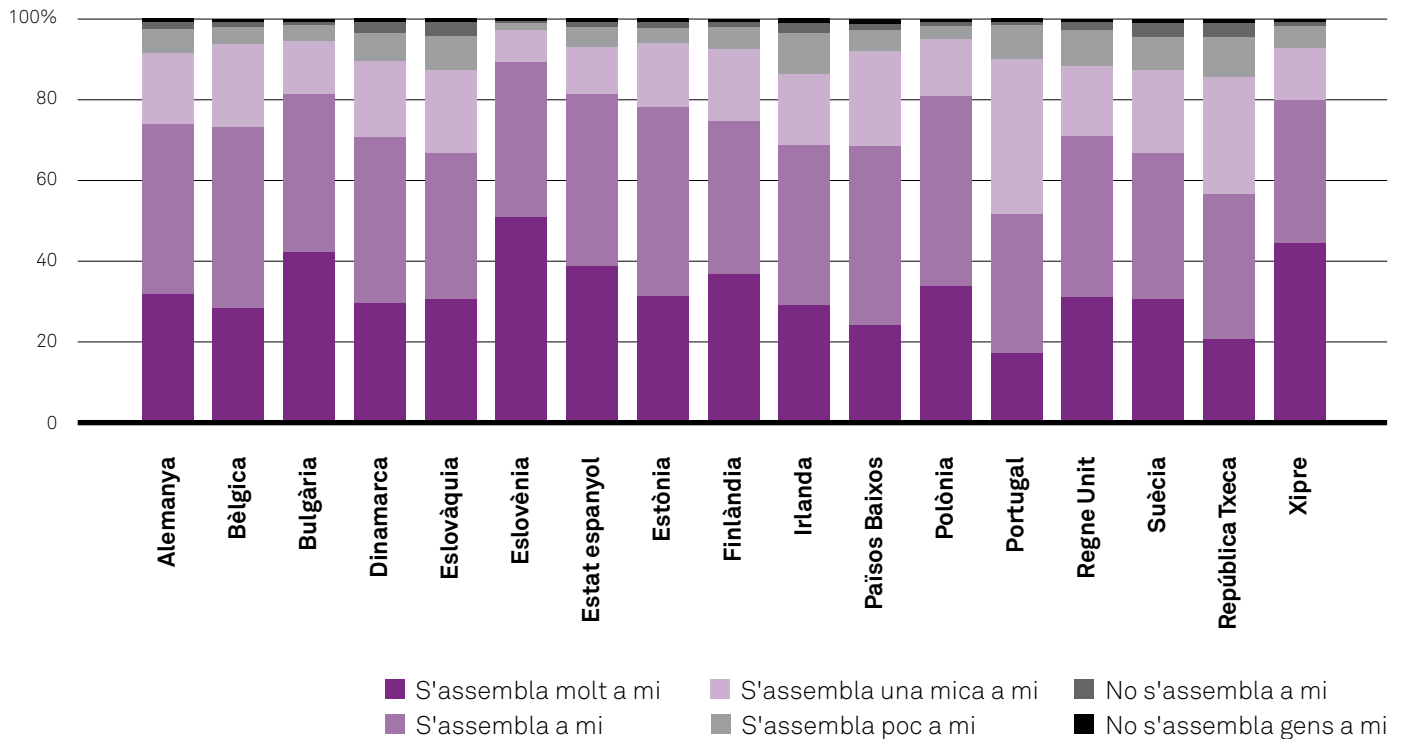
90% de Xipre, Dinamarca, l'Estat espanyol o Suècia.

Finalment, l'enquesta pregunta sobre la importància que els europeus donen a tenir cura de la natura i el medi ambient, un tema que també té influència en el tipus d'economia a desen-

Gairebé tres quarts dels ciutadans europeus
(72,37%) s'identifiquen amb els valors
que podríem atribuir a l'ecologisme

Gràfica 11

Distribució per països de la importància de l'afirmació «creu fermament que la gent hauria de preocupar-se per la natura. Tenir cura del medi ambient és important per ell» (2012)

volupar a Europa. En general, cuidar el medi ambient és molt important per al 31,68% dels europeus i important pel 40,69%, és a dir, gairebé tres quarts dels ciutadans europeus (72,37%) s'identifiquen amb el valor que podríem atribuir a l'ecologisme. Tanmateix,

hi ha diferències entre els ciutadans dels diferents països?

Com ens ensenya la gràfica 11, tot i que a tots els països hi ha com a mínim una majoria simple (50%) de ciutadans que se senten identificats o molt identificats amb la protecció de la natura, existeixen,

de nou, notables diferències: Eslovènia, Bulgària i Xipre superen el 80% de persones enquestades que se senten identificades o molt identificades amb la protecció mediambiental; en contraposició poc més d'un 50% dels portuguesos o els txecs se situen en posicions ecologistes.

» A Eslovènia, Bulgària i Xipre un 80% de persones s'identifiquen amb la protecció mediambiental. Per contra, només un 50% de portuguesos i txecs se situen en posicions ecologistes

En general, sembla doncs, que tot i les diferències —que entre països poden ser petites però estadísticament sempre són significatives— hi ha temes i valors econòmics que els europeus compartim majoritàriament. Elements com la importància d'un sistema que redueixi les diferències d'ingressos i es preocupi pel benestar dels altres tenen el suport no només de la majoria dels europeus, sinó també en cada un dels estats membres. Aquesta pot ser la base d'un projecte en què tots se sentissin identificats.

Control de fronteres i immigració: pot Europa compartir una política migratòria?

Un altre tema que ha saltat a l'agenda europea és el tema de la immigració i el control de fronteres. Sense anar més lluny, al Regne Unit l'euroescepticisme ha utilitzat molt sovint l'argument que cal sortir de la UE per poder recuperar el control de les fronteres, i a Bèlgica s'ha arribat a demanar l'expulsió de ciutadans comunitaris. Davant d'aquestes manifestacions d'una banda, cal preguntar-se si existeix un problema pel que fa a la gestió de la immigració a Europa, i de l'altra, si els europeus comparteixen una visió del fenomen que pugui ajudar a trobar solucions.

L'ESE inclou preguntes sobre el nombre d'immigrants que s'ha de permetre entrar a la UE i sobre les conseqüències de la immigració per al país receptor. En el primer grup de preguntes, l'enquesta diferencia entre immigrants de la mateixa raça o grup ètnic que la majoria del país i immigrants de diferent raça o grup ètnic que la majoria del país. De la mateixa manera, també té en compte si els immigrants provenen de països més pobres de fora d'Europa. La gràfica 12 resumeix aquestes actituds pel conjunt d'Europa i la seva evolució al llarg dels anys en què s'ha inclòs la pregunta.

Com es pot veure, els europeus prefereixen de forma força clara donar entrada als immigrants que comparteixin el seu origen ètnic o raça, per sobre d'immigrants d'altres races o grups ètnics, o que vinguin de països pobres no europeus. Les diferències entre l'acceptació dels uns i dels altres són notables. En canvi no hi ha gaires diferències entre la permissivitat amb immigrants de diferent raça i els immigrants de països més pobres no europeus. Aquesta distinció és important perquè pot explicar perquè el tema de la immigració i de la lliure circulació s'ha tornat problemàtic quan l'entrada de nous països ha suposat un increment en la diversitat cultural i racial dins de la UE.

Pel que fa a l'evolució al llarg dels dotze anys d'estudi, veiem com, en general, hi ha molt poc moviment en les preferències. Existeix un lleuger increment en les posicions més permissives en els tres casos —immigrants de la mateixa raça o grup ètnic; de diferent raça o grup ètnic; i provinents de països pobres de fora d'Europa—, però és un increment que sovint es fa a costa d'aquells disposats a permetre l'entrada d'uns quants immigrants, sense que impliqui una reducció entre aquells que no en volen permetre cap o uns pocs. De fet, aquests, fins i tot creixen en la pregunta sobre els immigrants provinents de fora d'Europa i en cert grau, sobre aquells de diferent raça o grup ètnic.

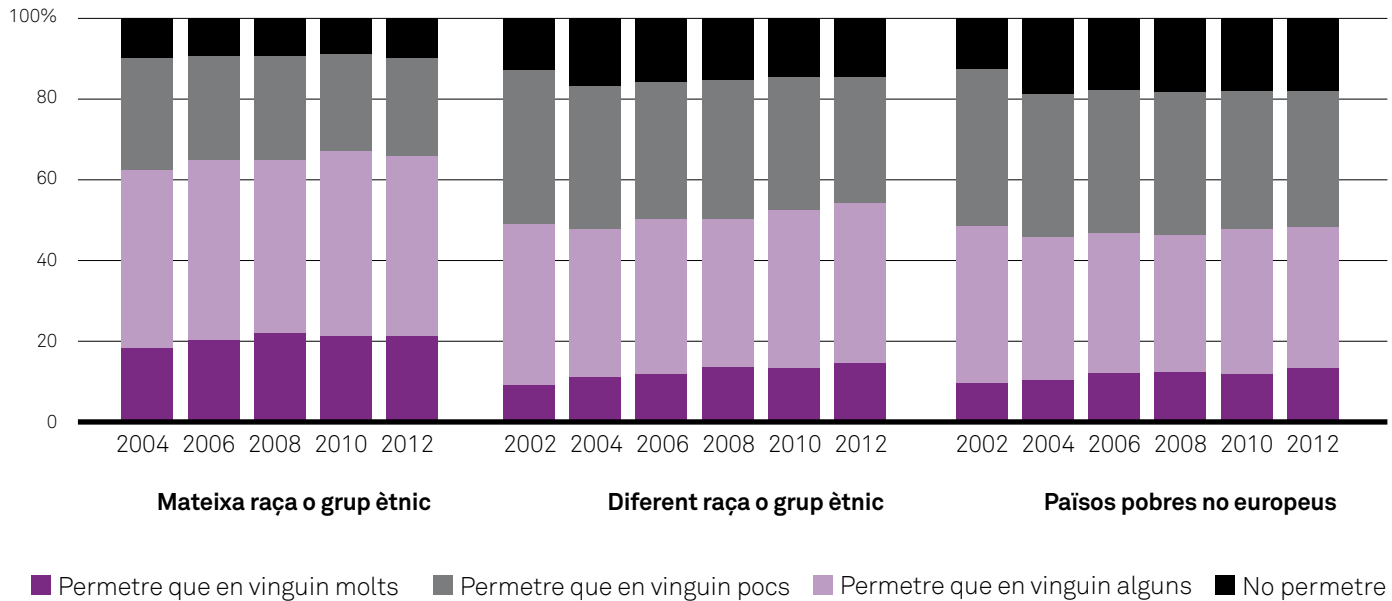
Pel que fa a les diferències d'opinions entre països, observem com Bèlgica, Dinamarca i Suècia es mostren força favorables a l'entrada d'immigrants de la mateixa raça o grup ètnic —més d'un 30% dels ciutadans d'aquests països creuen que s'ha de permetre que en vinguin molts, i més del 70% està a favor de que en vinguin, com a mínim, alguns. L'Estat espanyol també té uns percentatges comparativament elevats pel que fa a la voluntat d'acceptar immigrants del mateix origen ètnic, però curiosament els percentatges de ciutadans disposats a acceptar-ne alguns és força baix, de forma que, de fet, el percentatge de ciutadans disposats a

Països com el Regne Unit, Xipre, República Txeca o Portugal es mostren molt contraris a l'entrada d'immigrants encara que siguin del mateix grup ètnic

Gràfica 12

Evolució de les opinions sobre permissivitat en l'entrada d'immigrants per tipologia (2002-2012)

acceptar-ne pocs o cap torna a ser força alt. En canvi, països com el Regne Unit, Xipre, República Txeca o Portugal es mostren molt més contraris a l'entrada d'immigrants encara que siguin del mateix grup ètnic. També els Països Baixos i Finlàndia es mostren força crítics en aquest sentit —veure gràfica 13.

Pel que fa als immigrants de raça o grup ètnic diferent o provinents de països pobres no europeus, les pautes entre els diferents estats de la UE són força simi-

lars.⁹ De fet, es repeteixen les mateixes pautes amb els països més permissius en el grup anterior que també són els més permissius en aquest i viceversa. L'única diferència és que els ciutadans

⁹ Les distribucions de les preferències de permissivitat pel que fa als immigrants de diferent raça o grup ètnic i als immigrants provinents de països pobres no europeus són similars així que per motiu d'eficiència i espai s'ha decidit mostrar només les preferències pel que fa al primer grup.

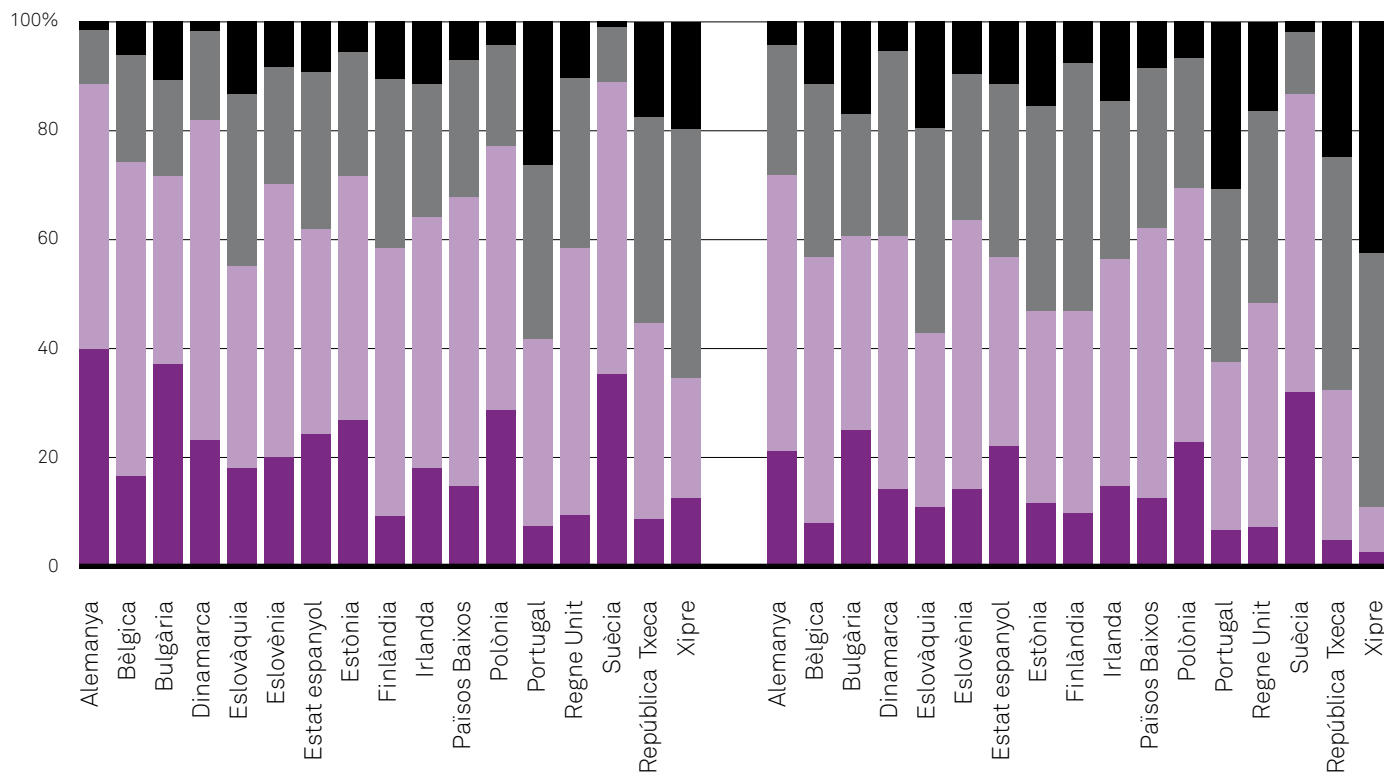
de tots els països es mostren força menys permissius en aquest segon cas. Així, per exemple, mentre que fins a un 40% dels danesos es mostraven partidaris de deixar entrar molts immigrants de la mateixa raça al país, només un 20% ho creu convenient pels de diferent raça. I mentre un 40% dels xipriotes creu que no s'ha de permetre que vingui cap immigrant de diferent raça, només un 20% ho creu pels de la mateixa raça.

L'ESE també pregunta per les conse-

» Els ciutadans europeus són més optimistes pel que fa als efectes de la immigració sobre la vida cultural del país que pel que fa a l'economia i a la qualitat de vida

Gràfica 13

Preferències sobre permissivitat en l'entrada d'immigrants per països (2012)

Mateixa raça o grup ètnic

Diferent raça o grup ètnic

■ Permetre que en vinguin molts
■ Permetre que en vinguin alguns

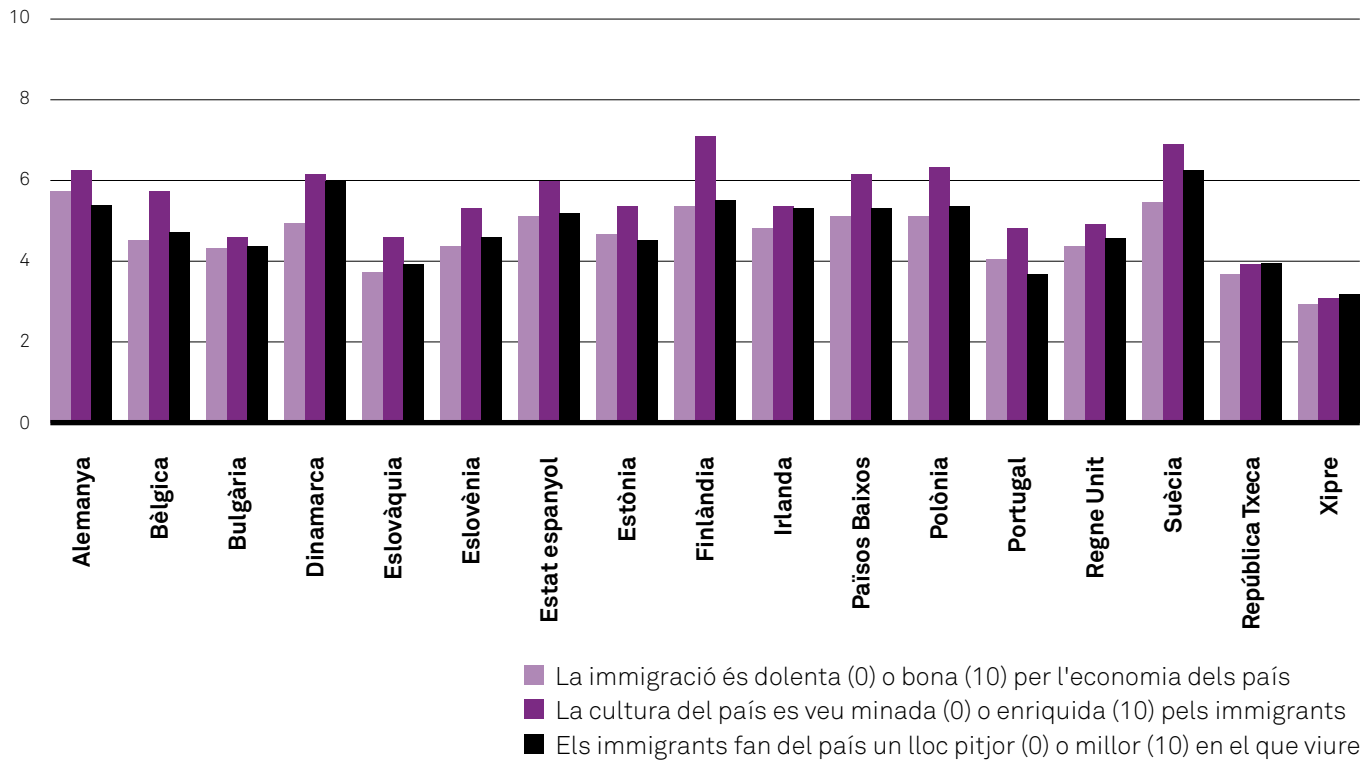
■ Permetre que en vinguin pocs
■ No permetre

Els europeus es troben en general, molt poc inclinats a obrir les seves fronteres i permetre que gent de fora s'estableixi en els seus països

Gràfica 14

Posició mitja en escales sobre els efectes de la immigració per país (2012)

qüències de la immigració en diferents aspectes com si creuen que la immigració beneficia o perjudica l'economia del país, si n'enriqueix o mina la vida cultural i si milloren o empitjoren les condicions de vida. Les preguntes es formulen en forma d'escala que va de 0 a 10 on 0

simbolitza la visió negativa de la immigració —és dolenta per l'economia, mina la vida cultural i empitjora les condicions de vida— i 10 la visió positiva —és bona per l'economia, enriqueix la vida cultural i millora les condicions de vida. D'aquesta manera, la gràfica 14 ens

mostra com els ciutadans europeus són més optimistes pel que fa als efectes de la immigració sobre la vida cultural del país que pel que fa a l'economia i a la qualitat de vida. La posició mitjana dels ciutadans en l'escala cultural és sempre superior a la de les altres dues —amb

» Hi ha un important gap entre Europa Occidental i l'Europa de l'Est alhora d'acceptar que els homosexuals tinguin els mateixos drets que els heterosexuals

l'excepció de Xipre, Irlanda i la República Txeca— cosa que pot resultar sorprenent si tenim en compte que el grau de permissivitat amb aquells que comparteixen raça i origen ètnic és més alt que amb aquells amb qui no es comparteix. Tot això pot indicar que el principal problema dels europeus amb la immigració és més de tipus material que no pas racisme cultural —sempre, és clar, que no ens trobem una vegada més amb un problema de desitjabilitat en la resposta.

Pel que fa a les mitjanes dels diferents països un cop més hi ha força diferències. Per exemple, Xipre, República Txeca, Portugal, Bulgària o Gran Bretanya, obtenen una posició mitja inferior al 5 en totes les escales. En canvi, a països com Finlàndia, Suècia o Alemanya, les tres notes superen el 5 de forma clara. Les diferències entre les posicions mitges en les tres escales també varien molt. A Finlàndia, Països Baixos, Portugal, Bèlgica o Suècia la posició mitjana en l'escala cultural és gairebé un punt més que la posició mitja en l'escala econòmica. En canvi, a Gran Bretanya, Irlanda i Bulgària les diferències són més petites.

Resumint, trobem forces diferències pel que fa a la permissivitat i la visió que es té de la immigració entre els diferents estats europeus. Però, sobretot, i segurament més problemàtic, trobem que els europeus es troben en general, molt poc inclinats a obrir les seves

fronteres i permetre que gent de fora s'estableixi en els seus països. No és difícil imaginar com aquestes actituds impliquen que no consideren la gent de fora el país com a membres de la seva comunitat, i això segurament dificulta molt la creació d'un projecte comú.

Una política social europea. Els europeus compartim una mateixa visió de la societat?

Per últim, cal parlar de les preferències relatives al tipus de societat que desitgen els ciutadans dels diferents estats d'Europa. Això implica, per un costat, temes que fins ara no s'han regulat a nivell europeu com els drets dels homosexuals, l'avortament o la cultura. Però també, temes com la seguretat i el rol de l'estat a l'hora de protegir la integritat física de les persones i fins a quin punt s'ha de poder sacrificar la privacitat i/o la llibertat per garantir-la. Temes com el cas de les escoltes americanes o la política de defensa europea, també afecten, d'una manera o altra, al model de societat que estem buscant els europeus. Existeixen diferències en les preferències dels europeus en aquestes temes?

Podem observar, per exemple, el grau d'acord amb la frase que «els gais i les lesbianes haurien de tenir llibertat per viure com vulguin» —veure gràfica 15. La

distribució de respostes per país mostra importants diferències entre els estats de l'Est i els de l'Oest. A Eslovàquia i Estònia, el percentatge de ciutadans que hi estan d'acord no arriba al 50%; i a Polònia, República Txeca, Eslovènia i Bulgària no supera el 60%. Entre els països de l'Europa occidental, els percentatges acostumen a ser força més alts, superant sovint el 80% de suport —només Portugal i Finlàndia els tenen més baixos.

Un altre tipus de pregunta que pot ajudar a entendre si els europeus compartim un model social fa referència a fins a quin punt ens sentim identificats amb valors com els costums i les tradicions, sobretot de caràcter religiós i familiar —veure gràfica 16. Una vegada més, la importància que té aquesta afirmació entre el ciutadans dels diferents països varia. Mentre a Xipre o Polònia el percentatge de ciutadans que s'identifica o s'identifica molt amb la importància de mantenir els costums arriba al 70%, a Finlàndia, Portugal o Suècia amb prou feines arriba al 40%.

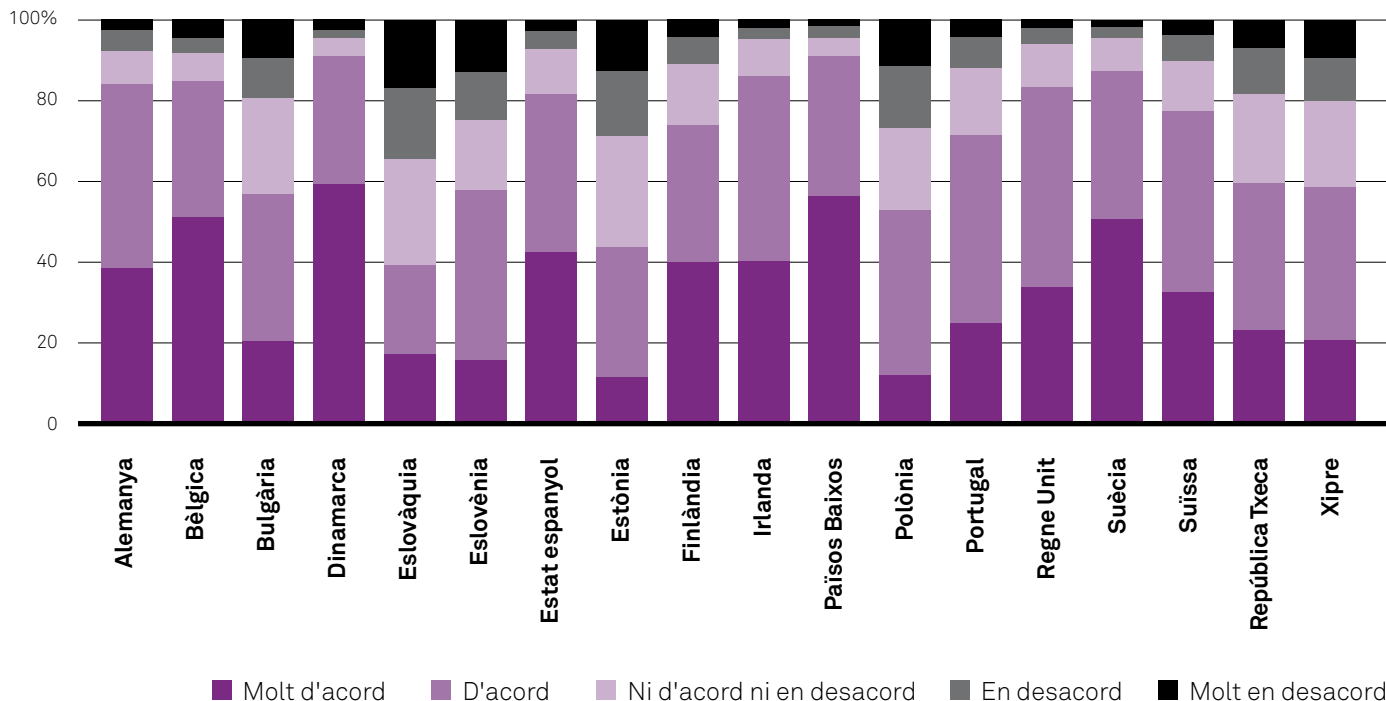
Pel que fa al segon gran eix del model de societat, el de la seguretat i la privacitat, l'ESE incorpora també algunes preguntes sobre la importància que el govern en sigui garant. Si veiem la importància que se li dóna a la seguretat per països, de nou trobem grans diferències —veure gràfica 17. Per exemple, a països com Bulgària, Xipre o Es-

Hi ha notables diferències entre els diferents països europeus pel que fa al rol de la tradició i la religió i al paper que ha de jugar l'estat a l'hora d'imposar un model de societat

Gràfica 15

Grau d'acord amb l'afirmació «els gais i les lesbianes haurien de tenir llibertat per viure com vulguin», per país (2012)

lovènia fins a un 40% s'identifica molt amb el valor de la fortalesa de l'estat com a garant de la seguretat. En canvi, a altres del Nord d'Europa com Bèlgica, Dinamarca, Països Baixos o Suècia aquest percentatge no arriba ni al 20%.

Resumint, existeixen, aquí sí, notables diferències entre els diferents països eu-

ropeus pel que fa al rol de la tradició i la religió i al paper que ha de jugar l'estat a l'hora d'imposar un model de societat. Unes diferències que compliquen una mica l'establiment d'un model de societat europeu amb el que tots els ciutadans de la UE es puguin sentir identificats.

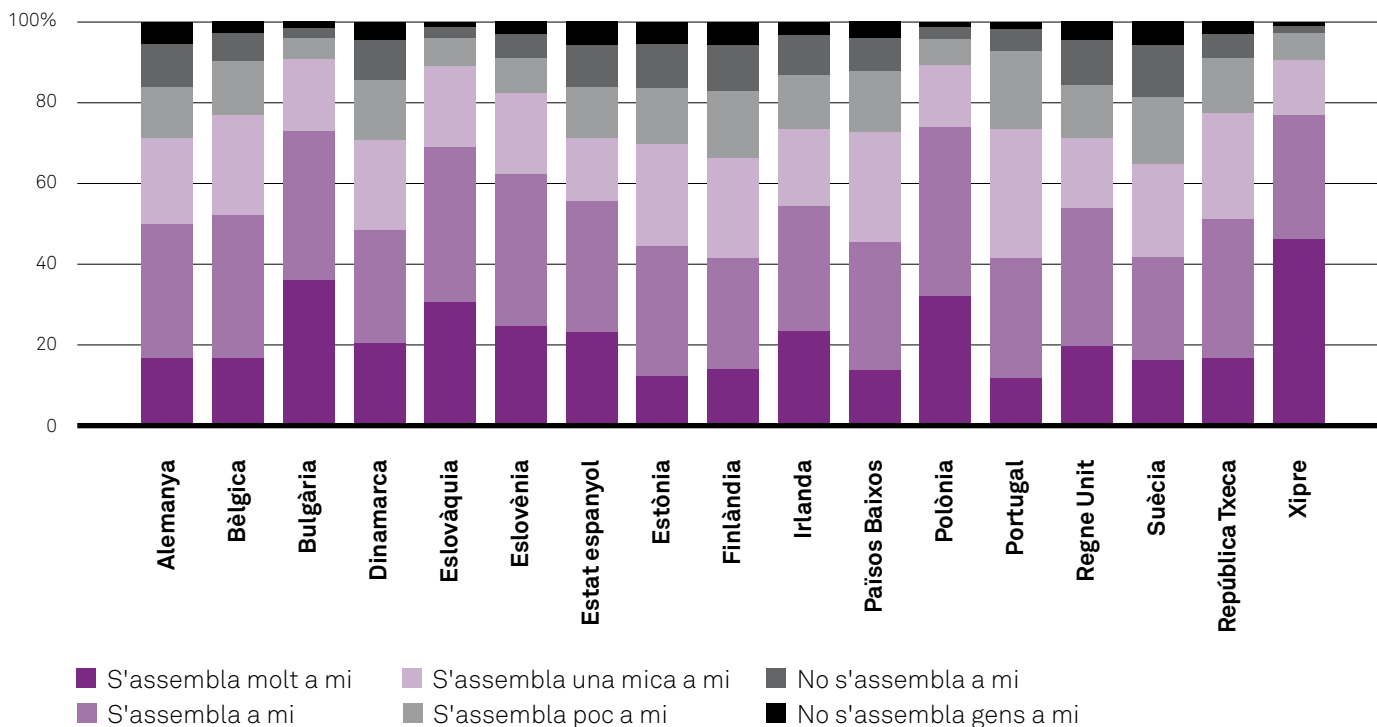
Conclusions

La varietat d'opinions i preferències és comuna en tota societat o grup polític i la UE no n'és una excepció. No obstant, existeixen forts punts de coincidència sobretot pel que fa a un model econòmic que prioritzi el benestar per sobre

>> Hi ha consens a nivell europeu entorn a un model econòmic que prioritzi el benestar dels altres per sobre la riquesa i que defensi un rol actiu del govern per reduir les desigualtats

Gràfica 16

Distribució de la importància de l'afirmació «les tradicions són importants per ell. Intenta seguir els costums de la seva religió o de la seva família», per país (2012)

de la riquesa, i que defensa un rol actiu del govern per reduir les desigualtats d'ingressos. Més complicat, en canvi, és trobar grans majories socials en camps com la política social, on existeixen diferències importants entre els valors que prioritzen els ciutadans dels diferents països. Tanmateix, el

major impediment per al desenvolupament d'una UE forta sembla ser la creença força estesa que la immigració no té efectes positius per al país i la voluntat de molts de limitar el nombre d'immigrants de raça o origen ètnic diferent al majoritari del país. Amb una Europa diversa internament, aquest

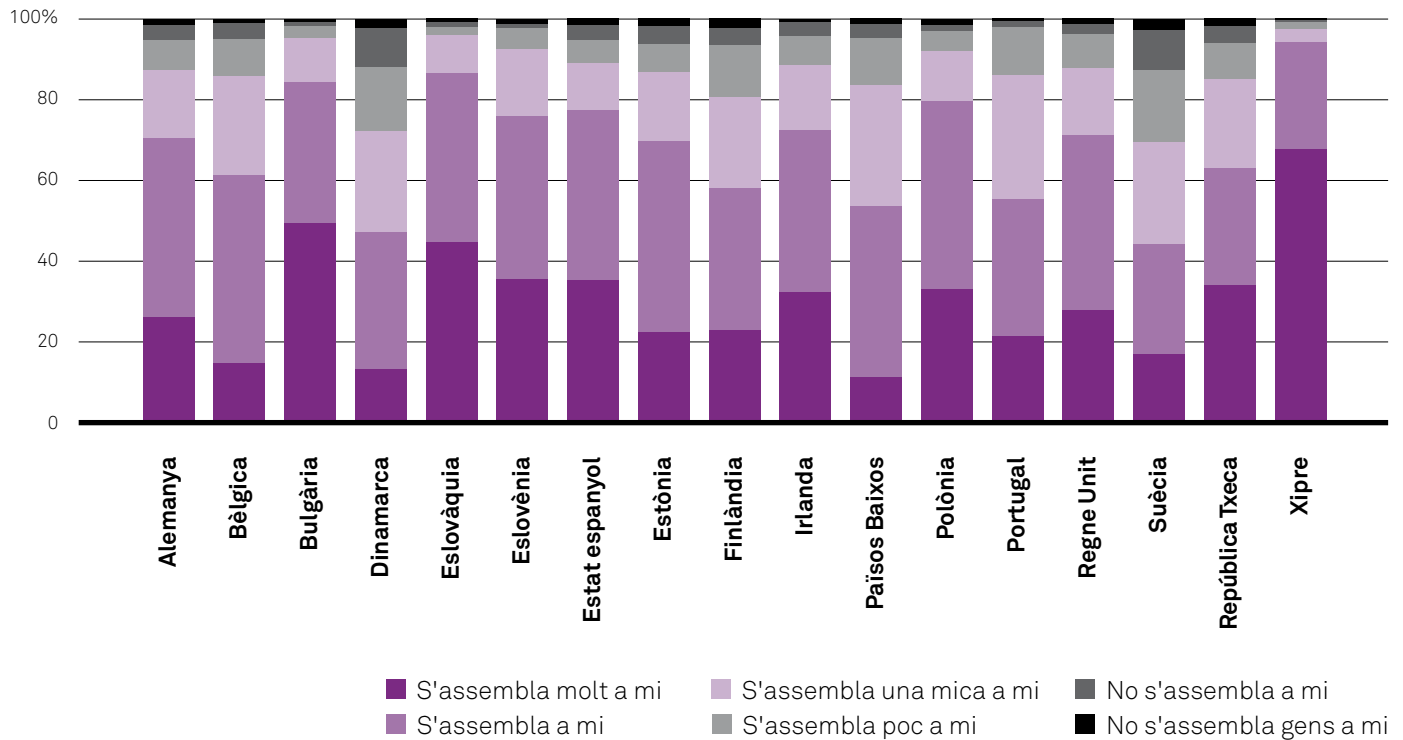
tipus d'opinions suposen un llast difícil de superar. La lliure circulació de persones és una condició necessària per a qualsevol integració i una visió positiva dels seus efectes també. Si no hi ha moviment de persones no hi pot haver uns valors compartits ni una societat comú. ◀

La creença que la immigració no té efectes positius i la voluntat de molts de limitar el nombre d'immigrants és el principal escull d'un projecte europeu compartit

Gràfica 17

Distribució de la importància de l'afirmació «és important per ell que el govern garanteixi la seva seguretat contra qualsevol tipus d'amenaça. Vol un estat fort capaç de defensar els seus ciutadans», per país (2012)

MÉS INFORMACIÓ

Enquesta Social Europea [en línia]. Sisena edició (2012-2013). Disponible a: <www.upf.edu/ess>.

Social and welfare issues [en línia]. OCDE. Disponible a: <www.oecd.org>.

SÁNCHEZ-CUENCA, Ignacio. «The political basis of support for European Integration». *European Union Politics*, 2000, volum 1:2, pàg. 147-171.

FULL DE CÀLCUL

La taxa Tobin. Qui posa el cascavell als bancs?

De proposta altermundista a base de la refundació del capitalisme. O el que és el mateix, d'Ignacio Ramonet a Nicolas Sarkozy. Un pas que deixava entreveure un fil de llum a tots aquells que esperaven que la duresa de la crisi no fos en va. Però en el moment que els bancs s'han vist salvats, l'ordre s'ha restablert. Si més no, fins la propera crisi. La que obrirà un nou bri d'esperança per construir un món més just.

La pressió de la banca ha descafeïnat una de les iniciatives de major abast amb què el món, i en particular Europa, havien reaccionat al sotrac financer iniciat l'estiu del 2007 als EUA, transmutat després en la primera recessió global després del *crash* de 1929: gravar les transaccions financeres.

Calia fer-ho en primer lloc per frenar els especuladors disfressats d'inversors que operen als mercats; i en segon lloc, per forçar la banca a efectuar una contribució substancial i proporcional als estralls que havia causat i amplificat.

Ambdós propòsits no són cap dard enverinat de quatre radicals amb animadversió contra els senyors de les finances. Quan la tempesta va esclatar, totes les institucions de pes de la comunitat internacional —començant pel G-20¹ i el Fons Monetari Internacional (FMI)— van creure en recuperar una idea —ara veiem que fugaçment— formulada fa quatre dècades pel Nobel James Tobin (1918-2002): desencoratjar l'especulació amb les divises, que avui mobilitzen 4 bilions d'intercanvis al dia en un grapat de capitals financeres com Londres, París, Frankfurt, Nova York, Hong Kong o Zuric, tot sometent-la a un impost. A partir d'aquí, tota mena de variants han estat estudiades, sempre des de l'escepticisme. Perquè si la taxa no l'aplica tothom, és l'argument més reiterat, només assistirem a deslocalitzacions d'operacions i a pèrdues de llocs de treball. De vegades es confonen entre si quan se'n parla.

¹ Ens que reuneix les dinou economies estatals més importants del món més la UE.

Ariadna Trillas
Periodista d'Alternativas Económicas
atrillas@alternativaseconomicas.coop

» La pressió de la banca està descafeïnant una de les iniciatives de major abast amb què el món, i en particular Europa, havien reaccionat a la crisi: gravar les transaccions financeres

Els moviments antiglobalització, i en particular l'organització Attac² creada justament amb aquesta idea al cap, sempre havien posat el focus sobre la recaptació que es podria aconseguir amb les transaccions financeres per combatre problemes socials com la pobresa i ecològics com el canvi climàtic. Per captar més diners, de fet 200.000 milions d'euros només a Europa, la seva aposta és gravar no només els moviments de divises, com deia Tobin, sinó qualsevol operació financera, amb una taxa del 0,1% sobre les accions i productes estructurats i amb una del 0,05% sobre els productes derivats. James Tobin va declarar abans de morir que allò que l'havia mogut a formular la seva proposta no era aconseguir una quantitat ingent de diners per a bones causes, per justes que fossin, sinó reduir el nombre d'operacions; és a dir, frenar l'especulació tot actuant preventivament. Cal recordar el context en què Tobin, deixeble de John Maynard Keynes (1883-1946), va reprendre una de les idees del mestre per minvar la inestabilitat: era el 1972, en un context de crisi del petroli, quan la lliure flotació de les divises havia provocat estralls, amb el patró or ja ben esgotat.

Entre les diverses variants posteriors hem llegit també la proposta de l'economista Paul Bernard Spahn, que, centrat en un impost al mercat de canvi, va parlar fa uns anys de vincular la suma de l'impost al volum de l'especulació. La Xina, segona potència econòmica del món, està estudiant a fons alguna mena de taxa Tobin per navegar en els actuals mercats oberts. Al Canadà també està en estudi.

I pel que fa a Europa... onze països del club comunitari —Alemanya, Àustria, Bèlgica, Eslovàquia, Eslovènia, Estat espanyol, França, Estònia, Grècia, Itàlia i Portugal— s'han compromès a definir la contribució de les finances abans de les eleccions al Parlament Europeu d'aquest maig. Una part dels ministres d'Economia i Finances de la UE està d'acord en crear un Impost sobre les Transaccions Financeres (ITF), que d'entrada no afecti les divises però sí les accions i a aplicar-lo a partir de l'1 de gener de 2015. Tot i això, popularment es parla d'una taxa Tobin europea, la qual parteix d'una proposta base de la Comissió Europea del 2011, replantjada dos anys més tard, que tot seguit examinarem. Ara bé, tal com van les coses, l'únic nou impost pactat políticament, amb serrells pendents, equival a una mena de tireta per frenar una hemorràgia sense fi.

Ajuts per als bancs

Com hem arribat fins aquí? No es pot entendre com es va passar de considerar fora de lloc la proposta de James Tobin sense recordar la factura que arrossega la banca. La UE ha autoritzat els seus estats membres a comprometre 4,6 bilions d'euros per ajudar els bancs. D'aquesta pila de diners, 1,6 bilions han estat efectivament utilitzats. I val a dir que no parlem només d'avalis i préstecs, doncs 400.000 milions d'aquests diners tenen forma de capital injectat directament a les entitats. A l'Estat espanyol, se n'hi han destinat 170.000 milions, dels quals són capital 59.000 milions. I 41.300 corresponen al famós rescat europeu del juny del 2012, que tot i limitar-se en teoria a una part del sector financer, ha condicionat la política d'austeritat que pateixen els ciutadans. Tot i això, sabem que l'efecte bumerang d'aquesta política ha acabat convencent Brussel·les d'afluïxar en el calendari de l'ajustament —no en la seva bondat—, i sempre podem imaginar fins a quin punt ens hagués collat més fort un rescat total de l'economia espanyola.

L'ona expansiva d'una economia excessivament *financiaritzada* es tradueix, en estimacions de Brussel·les, en un 20% del PIB europeu, percentatge que inclouria les operacions de rescat i garanties finançades pels contribuents

2 Associació per la Taxació de les Transaccions i per l'Ajuda als Ciutadans.

La taxa Tobin pot frenar els especuladors disfressats d'inversors i forçar la banca a efectuar una contribució substancial i proporcional als estralls que havia causat i amplificat

entre el 2008 i el 2012, i també l'atonía provocada a l'activitat econòmica arran de la incertesa respecte de l'estabilitat dels sistemes econòmic i financer. Amb aquest panorama, l'FMI va instar el 2012 a estudiar com es podrien restringir obertament algunes activitats del negoci bancari. Parlem d'operacions que sumen un volum molt superior a les que tenen lloc en l'economia productiva —segons Intermón Oxfam, la proporció de les transaccions financeres al món respecte les de l'economia real és de 75 cops més.³ A més, la banca és una de les activitats comparativament menys sotmesa a impostos —no coneix l'IVA—, i una part del seu negoci que ha resultat perjudicial per a la nostra economia i la nostre societat roman amb una regulació deficient.

L'arma del crèdit

Tanmateix, el temps ha anat passant i els bancs tocats no tan sols s'han refet del naufragi sinó que fins i tot se n'han sortit, almenys en part, més forts. Qualsevol exigència que se'ls planteja —més capital, o un coixí més gros de provisions davant eventuais impagaments, o, per descomptat, una contribució que eviti nous maldecaps als contribuents de cara al futur— té com a resposta el

mateix advertiment: «ai, que es tancarà l'aixeta del crèdit».

Val a dir que l'aixeta dels préstecs tampoc no s'havia obert com a contrapartida als ajust públics ni als regals —liquiditat en forma de diner barat— per part del Banc Central Europeu (BCE). Tampoc no ho ha fet ara, malgrat el tímid canvi de to del PIB. Prou que ho saben les petites i mitjanes empreses.

Si acaba tirant endavant, l'erròniament anomenada taxa Tobin europea s'emmiralla, sense anar gaire més enllà, en les passes que ja han donat països com Itàlia i l'Estat francès, que dins de les seves fronteres apliquen mesures similars a les accions d'empreses de grans dimensions que cotitzen a Borsa. És la conclusió de l'acord polític assolit entre els onze socis —dels 28 de la UE— que s'han apuntat a la taxa sobre les transaccions financeres.

Dues han estat les zones de fricció. La primera és quin abast té l'aplicació, és a dir, quins haurien de ser els productes financers afectats per la taxa —derivats, monedes, deute públic, accions... Sobre aquest punt val a dir que sempre ha estat fora de discussió que els préstecs al consum per als particulars, les hipoteques, el crèdit a les empreses, els contractes d'assegurances o les operacions amb tarja de crèdit no formarien part dels productes als quals es pot aplicar la taxa i a les em-

preses. La segona zona de fricció és a qui es fa pagar. Aquí es contraposen, tot i que haurien de combinar, dos criteris: si allò que cal tenir en compte és la participació d'una entitat financera —o més— establerta en qualsevol dels estats membres on s'aplica la taxa, encara que la transacció es produeixi en un país de fora de la jurisdicció de l'impost; o bé si allò que importa és el lloc on té lloc la transacció. Pot ser que cap de les parts que intervinguin en una operació es radiqui als països on és en vigor la taxa, però el producte negociat sí que hagi estat emès dins d'aquesta jurisdicció. Són els anomenats criteris de residència i d'emissió.

Veiem com operarien ambdós criteris. Comencem pel de residència. Un banc alemany que tanqui una transacció amb una companyia d'assegurances espanyola generaria el pagament de la taxa dues vegades: com que tant Alemanya com l'Estat espanyol són sota la jurisdicció de la taxa, aquesta es pagaria a tots dos països. Si un banc radicat a l'Estat francès fa una operació amb una altra entitat financera suïssa que té presència a la República francesa, la taxa es pagaria dos cops —una per cada entitat—, però només a l'Estat francès. Ara, posem per cas que un *hedge fund*, un fons d'inversió lliure, dels EUA ven títols del Tresor grec a un banc japonès, i que ho fa a la borsa de

3 OXFAM, «Informes para medios de OXFAM».

En teoria, onze països de la UE s'han compromès a pactar com definir la contribució de la banca abans de les eleccions al Parlament Europeu d'aquest maig

Londres. Ens trobem amb què cap dels participants a l'operació pertany a la jurisdicció de la ITF, a banda que el lloc de la transacció —el Regne Unit— també n'és fora. Tot i això, en aplicar-se el principi d'emissió, Grècia cobraria dos cops l'impost, perquè és al país hel·lènic, que sí que aplica la taxa, on s'ha emès l'actiu objecte de la transacció.

Si s'apliqués la proposta de la Comissió Europea —la qual cosa ja sabem que no passarà, almenys a curt termini—, els tècnics de Brussel·les han calculat que hi hauria una reacció dels mercats, més que una deslocalització geogràfica fora de la zona de l'impost. Estimen una disminució inferior al 15% de les accions i obligacions i, pel que fa als productes derivats, inferior al 75%.

Riscos per al deute

Traduït a diners, imposar l'eurotaxa als onze països que no se n'han despenjat recaptaria entre 30.000 i 35.000 milions d'euros, dels quals entre 4.200 i 4.900 li pertocarien a l'Estat espanyol. La xifra, que vindria de gravar amb un 0,1% les operacions de bons i accions i amb un 0,01% els derivats, és molt inferior als 57.000 milions estimats si fos tota la UE la que s'apuntés a aquesta aposta.

Tanmateix, hi ha productes que posen els pèls de punta a alguns estats

membres, els més castigats pels atacs especulatius dels mercats al seu deute. L'Estat espanyol, que durant la crisi del deute va patir costos exagerats per poder finançar-se, n'és un. Per aquesta raó, Madrid és una de les capitals comunitàries que més ha pressionat perquè els acords de recompra i el mercat secundari del deute públic quedi net d'impostos, per no restar atractiu al deute sobirà. Una quarta part dels ingressos que Brussel·les calculava de recaptació se suposa que vindrien dels impostos sobre les transaccions sobre deute públic. Dels 35.000 podríem baixar al voltant de 8.000 milions. El govern espanyol s'estima més que regeixi el criteri d'emissió, on es fa l'operació, que no pas el de residència.

I no està sola. L'Estat francès, Alemanya i Itàlia —els països grans— mantenen el discurs a favor de la taxa formalment, però busquen una versió de curt abast, al menys en una primera etapa que no queda clar si tindrà continuïtat. En comptes de gravar la compravenda d'accions, bons, derivats i d'altres productes financers, s'exclouria el deute sobirà per impedir que l'impost acabí amb el mercat de *repos* de deute —operacions de venda que inclouen un pacte de recompra— i evitar així un cop a l'estabilitat financera, considerant que aquestes operacions s'utilitzen per gestionar la liquiditat del Tresor, i tam-

bé dels bancs. Taxa, sí. Però sempre que perjudiqui al veí del costat.

La proposta base de la Comissió Europea, reforçada posteriorment pel Parlament Europeu, fa de la ITF una eina poderosa. Però ha posat els estats membres dins d'un laberint del qual no saben com sortir-ne. Sobretot davant una de les crítiques frontals més reiterades contra la iniciativa: si no s'aplica a tot arreu, sense una sola excepció, no val per gaire cosa. En el seu moment, el mateix Tobin va considerar l'exigència d'una aplicació unànime una exigència imprescindible, quan parlava de gravar els moviments de divises.

Crida l'atenció com la retòrica grandiloqüent dels inicis de la crisi, quan l'expresident francès Nicolas Sarkozy (1955) parlava de refundar el capitalisme i el món prenia consciència de fins a quin punt els mercats financers governaven l'economia, s'ha anat temperant fins a esquarterar —un cop més! per una raó més!— el club comunitari. I els compromisos a què ens té acostumats la UE són propis d'aquell que vol fer veure que fa.

Pressió de l'opinió pública

El discurs es manté cara a la galeria, però els matisos —ja no entre els partidaris de l'impost i els seus detractors,

sinó entre els que encara el defensen— ja no es poden amagar. De fet, el fins fa poc ministre d'Economia francès, Pierre Moscovici (1957), i el de Finances alemany, Wolfgang Schäuble (1942), han fet tàndem a favor de la ITF, el primer ha parlat d'actuar amb «ambició», però també amb «realisme» perquè la mesura resulti «efectiva». En canvi, el titular d'Economia alemany i vicecanceller, Sigmar Gabriel (1959), ha dit que un impost és «indispensable» perquè «seria difícil explicar als ciutadans que els principals responsables de la crisi no s'impliquin en el reemborsament del deute». El govern federal de Berlín, que ha ocupat el poder amb una gran coalició favorable a l'impost segons el seu programa de govern, estaria content que la taxa s'apliqués als mercats d'accions i productes derivats d'aquestes. La idea no agrada a l'Estat francès. Bancs com Société Générale i BNP-Paribas tenen una important presència en aquest darrer mercat, al contrari del que passa amb les entitats financeres alemanyes. Els països més petits són favorables a la major de les bases imposables possible. Els peus de plom amb què la UE, o part de la UE, es fa enrere té molt a veure amb l'opinió pública. A l'inici de la crisi, davant uns ciutadans astorats i enfadats amb el poder per la ingent quantitat de diners públics abocat a salvar el sector financer, Sarkozy

va titllar la taxa de «tècnicament possible, financerament indispensable i moralment inevitable».

Les enquestes de l'Eurobaròmetre sobre la qüestió, que es van efectuar el 2011, parlen clar.⁴ Un 63% dels habitants dels països de la zona euro i un 61% dels de tota la UE recolzen l'impost europeu sobre les transaccions entre operadors financers (no per als ciutadans). La xifra que correspon a l'Estat espanyol, un dels estats membres on hi ha un nombre més elevats de «no sap/no respon», és un 52%. Inversors de renom com Warren Buffett (1930), especuladors influents com George Soros (1930), nobels com Paul Krugman (1953) o empresaris globals reconver- tits en filantrops com Bill Gates (1955) figuren entre els partidaris d'una taxa.

Culpes poc clares

El pas del temps i el tebi canvi d'humor de la macroeconomia estoven, però, la duresa amb què es volia tractar inicialment els bancs. Els reiterats pronunciaments del G-20, el FMI i la pròpia UE, a forçar la banca a contribuir a rescatar l'economia amb un impost es basaven en unes responsabilitats que s'han anat diluint. Avui no tothom les

⁴ Eurobarómetro.

» Els préstecs al consum per als particulars, les hipoteques, el crèdit a les empreses... no formarien part dels productes als quals es pot aplicar la taxa

té tan clares. El comitè de savis presidit per Manuel Lagares (1941) a qui el ministre espanyol d'Hisenda, Cristóbal Montoro (1950), va encarregar recentment un estudi sobre la reforma fiscal es permet dubtar sobre la responsabilitat dels bancs a la crisi financera, en l'apartat en què es parla de l'impost sobre els dipòsits d'algunes comunitats autònomes.⁵

Un dels factors que ha influït, més enllà de les pressions del sector, és la que han exercit els banquers centrals i els estats membres que no formen part de la cooperació reforçada per la taxa. Al BCE, que ha estat sostenint el sistema financer de la zona euro amb liquiditat a preu regalat al qual els bancs estatals han pogut treure tres cops més rendibilitat, l'impost no li fa cap gràcia. Tem que sigui una font de nova inestabilitat, si la taxa afecta el deute públic.

Un dels dirigents que més fort ha alertat contra la taxa és el governador del Banc de França, Christian Noyer (1950), que a l'octubre passat va descriure la proposta de Brussel·les com «un enorme risc», una mesura «inviabile» i que havia de «revisar-se de dalt baix». El risc consisteix, va dir, en «desfermar la destrucció de segments sencers de la indústria financera francesa,

provocaria una deslocalització massiva de llocs de treball i posaria pals a les rodes a la represa econòmica». Ens movem en un pou de temors sobre les catàstrofes que vindran si es tira endavant. L'Estat francès encarna la modulació de la vehemència.

Pel que fa a la reacció dels estats *outsiders*, direm com a tast que el Regne Unit ha denunciat la taxa davant el Tribunal de Justícia de la UE, amb seu a Luxemburg. I els països de l'Est s'han situat en una òrbita similar. Els tractats de la UE preveuen que es pot constituir un grup de països que aposti per a una política determinada al marge de la resta i que suposi una major cooperació, però també que ha de respectar les competències, els drets i les obligacions d'aquells socis que no hi participin. I el zero impacte de la proposta de la Comissió si s'apliqués tal qual és posada en dubte a places financeres com la City de Londres, a paradisos fiscals com Luxemburg o a estats que en el passat van tenir una experiència dolenta, tot i que en un altre context, amb la imposició d'un impost a la seva banca, com és el cas de Suècia. Paradoxalment, al Regne Unit està vigent des de fa anys el vell impost de segell, l'*stamp duty*, un precedent a l'impost sobre la compra d'accions introduït al 1808. S'ha anat modificant, a la baixa, sobretot a partir de la dècada

del 1980, des d'un tipus del 2% a un del 0,5%. La baixada ha beneficiat a les grans empreses.

Base legal, en qüestió

En contra del que ha sostingut sempre la Comissió, —que l'ITF proposat és «legalment sòlid i respectuós amb els tractats»— els serveis legals del Consell de caps d'Estat i de Govern de la UE van detectar problemes legals de pes en la mesura. Per exemple, que les competències fiscals dels països que queden fora queden tocades, o falta de base jurídica en el fet de per fer pagar l'impost a entitats que no resideixen a la zona ITF, de manera que es podria provocar «una distorsió als moviments de capitals».

És evident que aquests interrogants buiden el principi de residència que ja hem esmentat —la Comissió volia gravar qualsevol transacció amb un comprador o venedor resident a la UE, es tanqués on es tanqués l'operació. Si no s'aplica aquest principi, el perill és obvi: que l'impost desviï moltes transaccions fora dels onze països que diuen que el volen. Per això, insistim, la Comissió volia un impost amb una base impositiva molt ampla.

Un altre dels arguments amb què juguen els detractors és la sequera de li-

5 COMISIÓN DE EXPERTOS PARA LA REFORMA DEL SISTEMA TRIBUTARIO, *Informe*.

Traduït a diners, imposar l'eurotaxa als onze països que no se n'han despenjat recaptaria entre 30.000 i 35.000 milions d'euros. La xifra seria de 57.000 milions si fos tota la UE

quiditat que pot suposar desincentivar les operacions «d'elevada freqüència», que, mitjançant potents ordinadors permet fer transaccions en microsegons de temps. Tot i això, els economistes partidaris de la taxa asseguren que la por és exagerada quan parlem d'una taxa tan petita (0,01%).

Goldman Sachs ha estimat en 170.000 milions d'euros el cost total per a 42 bancs europeus d'implantar la taxa de Brussel·les.

L'associació europea que representa bona part dels accionistes minoritaris, EuroFinUse, ha carregat contra la taxa perquè no s'adreça a l'especulació amb divises i sí, si s'aplica a la compravenda d'accions «als ciutadans, els petits inversors que operem a mercats regulats».

De fet, hi ha reculls d'un calaix de sastre d'impostos financers, no sempre comparables entre si, a més de 30 països del món, segons un estudi sobre la Taxa Tobin del Institute of Development Studies de la University of Sussex.⁶ De Taiwan a Suïssa, passant pel Brasil.

I en aquesta llista, els detractors de l'ITF busquen què hi falla. L'impost que s'ha endut pitjor fama és el que es va aplicar a Suècia els anys 1980. Fa tres dècades, el govern d'Estocolm va decidir gravar amb un 1% la compravenda

d'accions i amb un 0,03% les operacions amb valors de renda fixa, pública i privada. La iniciativa afectava transaccions on hi participessin clients suecs, però també estrangers. En pocs anys hi va introduir canvis. Però el resultat va ser dolent. L'activitat financera va fugir en un 60% al Regne Unit. I el deute públic suec se'n va ressentir. Però la mesura no és comparable a la proposta de la Comissió, doncs a Suècia no regia el principi d'emissió.

Tot i això, el *lobby* financer està força mobilitzat contra la taxa europea. Crèdit Suisse es va apressar a calcular com el volum de negociació a la Borsa havia caigut prop d'un 20% després que l'Estat francès va començar a aplicar un impost sobre la compravenda d'accions de grans multinacionals, que havien de tenir una capitalització a la Borsa de més de 1.000 milions d'euros —parlem, doncs, d'un centenar d'empreses. L'impost, que havia somniat aplicar l'exprimer ministre Lionel Jospin (1937), sense sortir-se'n, va establir-lo Nicolas Sarkozy —0,1% sobre l'import. Posteriorment, el socialista François Hollande (1954) el va elevar al 0,2%. Itàlia havia fet el pas abans. En el seu cas, sobre l'adquisició d'accions també d'empreses d'una dimensió inferior, amb un valor de més de 500 milions. En el punt de mira de l'impost (0,12%), les operacions d'alta freqüència exe-

cutades per societats amb presència a territori italià. Les queixes del sector no s'han fet esperar.

El sector financer espanyol —mig centenar d'institucions vinculades a l'Asociación Española de Banca (AEB), Inverco o Bolsas y Mercados Españoles, passant per l'associació que aplega les antigues caixes— ha avisat al Govern del PP que el tribut es traslladaria de les entitats als seus clients, empreses i particulars, com si es tractés d'una comissió més, de manera que no es podria presentar com una taxa antiespeculadors. Per no parlar de l'exagerada fugida de capitals. Amb l'afegit que es reduirien el crèdit i el creixement, com escrivia l'expresident de l'AEB Miguel Martín (1943) a l'informe «El futuro del sector bancario», de Funcas.⁷ El think tank New Direction advertia que la taxa destruirà 641.000 llocs de treball, entre els quals 81.000 a Espanya. Alemanya seria la més perjudicada.

Les cauteles dels governs es poden entendre, però els mateixos problemes i reptes que van haver d'entomar el 2008, quan semblava que el món s'havia d'ensorrar després de la fallida del banc d'inversió Lehman Brothers, no han canviat. Si l'impost era necessari aleshores, encara ho és ara. I que aplicar-lo resulti efectiu depèn de la base

⁶ McCULLOCH i PACILLO, *The Tobin Tax. A Review of the Evidence*.

⁷ FUNCAS, «El futuro del sector bancario».

» Un 63% dels habitants dels països de la zona euro i un 61% dels de tota la UE recolzen l'impost europeu sobre les transaccions entre operadors financers

imposable, que ha de ser generosa. No pot ser que la seva implantació es pugui defugir fàcilment, com argumenten els bancs, mitjançant les deslocalitzacions d'activitat, i alhora el sector financer temi tantes pèrdues. Sí que és cert que moltes operacions es reduirien, pel bé de l'estabilitat. «Els països del Sud com Espanya, Portugal i Itàlia haurien d'assumir una posició activa», sostenen els economistes Manuel de la Rocha (1972) i Erika María Rodríguez, d'Economistas Frente a la Crisis, en el treball *ITF en el marco de cooperación reforzada de la UE. Evolución y Perspectivas*.⁸ La seva conclusió és que «un 80% de les operacions financeres són especulatives, totalment al marge de l'economia real», i que cal desinflar-les. L'impost, afegeixen, projectaria un xic de llum sobre un sector conegut per la seva opacitat. A banda de la potència recaptatòria que suposa, que, davant la temptació de destinar-se als problemes futurs dels bancs o a reduir el dèficit públic podrien tenir finalitats socials i mediambientals.

Prop de 300 organitzacions internacionals sense ànim de lucre favorables a la taxa i membres de l'Aliança per la Taxa Robin Hood han demanat per car-

ta al govern de Mariano Rajoy (1955) que no cedeixi davant el sector financer i que li apliqui el màxim d'operacions, amb la idea de destinar els diners a combatre la pobresa i el canvi climàtic. L'ONG Intermón Oxfam calcula que si només es grava la compravenda d'accions de grans empreses cotitzades, com s'ha pactat per a una fase inicial en línia amb allò que volia Madrid, al calaix quedarien poc més de 4.000 milions.⁹ A tot Europa.

Mentrestant, als EUA, la nova presidenta de la Reserva Federal, Janet Yellen (1946), podria tenir-hi moltes coses a dir. Doncs va ser deixeble del mateix Tobin. Però Yellen no s'ha distingit fins ara per cap posició precisament radical. ◀

MÉS INFORMACIÓ

COMISIÓN DE EXPERTOS PARA LA REFORMA DEL SISTEMA TRIBUTARIO. *Informe*. Madrid, febrer de 2014.

DE LA ROCHA, Manuel i RODRÍGUEZ, Erika María. *ITF en el marco de cooperación reforzada de la UE. Evolución y perspectivas* [en línia]. Economistas Frente la Crisis – Fundación Salud por Derecho. 2014. Disponible a: <www.academia.eu>.

Eurobarómetro [en línia]. Juny de 2011. Disponible a: <<http://www.europarl.europa.eu>>

FUNCAS. «El futuro del sector bancario». A *Papeles de Economía Española*, 2012.

McCULLOCH, Neil i PACILLO, Grazia. *The Tobin Tax. A Review of the Evidence*. Sussex: Institute of Development Studies, 2011.

OXFAM. «Informes para medios de OXFAM» [en línia], de 19 de juny de 2011. Disponible a: <www.oxfam.org>.

8 DE LA ROCHA i RODRÍGUEZ, *ITF en el marco de cooperación reforzada de la UE. Evolución y Perspectivas*.

9 OXFAM, «Informes para medios de OXFAM».

Casa Irla

Sant Feliu de Guíxols

Algavira, 65-69
Telèfon 972 11 74 39
casa@irla.cat
www.irla.cat

HORARI

Divendres i dissabtes, de 18 a 21 h

Dissabtes i diumenges, de 10 a 13 h

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

ARXIU

Una guerra europea, múltiples històries.

La Guerra de Successió i les historiografies nacionals

De què serveix estudiar el passat? Una pregunta que no només es fan, en algun moment o altre, la majoria d'alumnes de secundària, sinó que està molt present al cap dels historiadors. Perquè de la seva resposta en surt una gran responsabilitat: dir qui som i on anem a través d'explicar d'on venim. Escriure el nostre relat compartit. Aquesta és la funció social de la història.

Recentment he participat a Berlín en una trobada de directors i tècnics de museus d'història d'Europa organitzada per la Körber Stiftung. Una de les línies de treball d'aquesta fundació es proposa construir un relat comú per l'ensenyament de la història per a tots els estudiants de la UE. La trobada s'emmarcava en concret dins la doble commemoració del 2014 de les dues guerres mundials del segle XX: el centenari de la Gran Guerra, o Primera Guerra Mundial, i el setanta-cinquè aniversari de la Segona Guerra Mundial.

La dificultat per construir un relat comú al voltant dels grans conflictes bèl·lics europeus del segle XX és prou evident. (Val a dir, encara que sigui entre parèntesi, que l'Estat espanyol no va participar, si més no com a soci de primer nivell, en cap d'aquestes dues guerres, ni tampoc, en aquest nivell, a la Guerra Freda. Aquest és, molt probablement, un dels motius pels quals Catalunya no és encara un estat independent, ja que, com és sabut, a la fi de cada contesa es van modificar les fronteres i van aparèixer nous estats.)

Però el problema té derivades que, en clau retrospectiva, ens poden dur si més no fins a l'edat mitjana. Les diferents històries nacionals són, en bona part, el resultat de la seva historiografia acadèmica i de la seva traducció en l'ensenyament obligatori. La creació de càtedres universitàries d'història i l'establiment de la història —i la geografia— com a assignatures obligatòries són fenòmens circumscrits a la creació i consolidació dels estats liberals al segle XIX. El nou model d'estat aleshores emergent, força més complex que el seu

Agustí Alcobarro
Historiador
www.agustialcobarro.cat

>> Els estats liberals van considerar la història com un element essencial en la construcció d'un relat adequat a un «nosaltres», que s'identificava amb la «nació estat»

precedent absolutista, requeria que els seus ciutadans disposessin d'un coneixement suficient dels seus grans principis polítics i del seu funcionament bàsic. A més, el nou estat exigia un nivell d'adhesió, fins i tot sentimental, a unes realitats que sovint eren molt més abstractes i molt menys homogènies d'allò que dictaven les seves respectives constitucions. En aquest sentit, l'escola es revelava com un espai essencial per generar identitats —i alteritats— nacionals. No cal dir que, dins els programes escolars, la tasca fonamental en la creació d'aquesta identitat es recol·lava en la història —però també en la llengua d'estat i, de nou, en la geografia.

Els nous estats liberals van considerar, doncs, la història com un element essencial en la formació dels futurs ciutadans, sobretot en allò que tenia de construcció d'un relat adequat a un «nosaltres», que s'identificava amb la «nació estat». I, en aquest punt, segons escoles i corrents, es podia situar el naixement de la nació en la més estricta prehistòria, a l'antiguitat clàssica o a l'edat mitjana.¹ De la mateixa manera, la cartografia tenia com a primer objec-

tiu percebre la realitat estatal com una estructura atemporal o, si es vol, eterna.

La historiografia patrioter o xovinista no va ser patrimoni de cap estat, sinó que va esdevenir una pràctica comuna i generalitzada arreu, si més no fins a la fi de la Segona Guerra Mundial. Una anàlisi comparativa, per exemple, dels llibres de text francesos, anglesos i alemanys en el curs escolar 1913-1914 difícilment podria marcar diferències significatives en aquest punt —tampoc, òbviament, en els manuals escolars espanyols.

La Guerra de Successió. Un punt i a part

La Guerra de Successió a la Monarquia Hispànica iniciada a la mort de Carles II (1661-1700) va mobilitzar centenars de milers d'homes. Com a conseqüència directa o indirecta d'aquella contesa van morir 1.200.000 persones. L'enfrontament va afectar en primer pla els estats borbònics —és a dir, la França de Lluís XIV (1638-1715) i l'Espanya del seu nét, el duc Felip d'Anjou o Felip V (1683-1746)— i els estats de la Gran Aliança de la Haia —Anglaterra, esdevinguda Gran Bretanya el 1707, les Províncies Unides dels Països Baixos i els dominis dels Habsburg a l'Imperi Germànic i a Hongria, i també els petits estats de Savoia i Portugal. Però també se'n van

1 Una obra clàssica sobre els llibres de text d'història: FERRO, *Cómo se cuenta la historia a los niños en el mundo entero*. Entre les aportacions recents: CARRETERO, ASENSIO i RODRÍGUEZ-MONEO, *History Education and the Construction of National Identities*.

La Guerra de Successió va suposar la guerra total al continent europeu. I, com no podia ser d'altra manera, el conflicte es va estendre als dominis colonials

derivar la Guerra del Nord, que va afectar els estats escandinaus i Rússia, i la Tercera Guerra Turca, que va enfrontar l'Imperi Otomà amb la República de Venècia i els Habsburg. És a dir, de fet, va suposar la guerra total al continent europeu. I, com no podia ser d'altra manera, el conflicte es va estendre als dominis colonials. Així, a l'Amèrica del Sud, va suposar l'enfrontament de les colònies espanyoles i portugueses, mentre que a l'Amèrica del Nord va enfrontar les colònies angleses i franceses —un episodi que també va tenir les seves rèpliques a l'Índia i a l'Extrem Orient.²

La guerra va registrar un altre tret de modernitat, que reapareixerà en les altres grans conteses contemporànies, des de les guerres napoleòniques fins als conflictes del segle XX. El conflicte no només va mobilitzar de manera col·lectiva les diplomàcies i els exèrcits dels monarques. També va suposar la mobilització armada dels col·lectius nacionals o identitaris més o menys institucionalitzats, que es trobaven a disgust en els seus conglomerats dinàstics. Així, Hongria va iniciar l'anomenada Guerra dels Malcontents contra el procés de germanització política i

cultural creixent instigat pels Habsburg de Viena. Els hongaresos es van proclamar independents i van comptar amb armament i diners francesos. A la fi, el tractat de Szatmár —primavera de 1711— va permetre confirmar les llibertats hongareses dins la monarquia composta dels Habsburg —i va donar un important respir a la causa imperial en aquest front. Per la seva banda, a Escòcia, els jacobites —partidaris de Jaume II Estuard (1633-1701)— van protagonitzar diversos desembarcaments i alçaments als Highlands contra la recentment creada Gran Bretanya (1707) —també amb diners i instigació borbònics. I fins i tot al cor de la França de Lluís XIV, a la regió de les Cévennes —al massís Central—, els hugonots o calvinistes francesos van iniciar la Guerra dels Camisards contra la prohibició de la tolerància religiosa imposada per Lluís XIV amb la revocació de l'Edicte de Nantes. En aquest cas, els hugonots van comptar amb un ampli suport d'Anglaterra, on la colònia d'exiliats calvinistes era molt activa i influent. No cal dir, doncs, que la signatura del Pacte de Gènova (1705) entre el Regne d'Anglaterra i l'oposició catalana a Felip V no va ser un fet excepcional.³

Aquests no van ser els únics elements de modernitat d'aquella guerra. El desenvolupament de l'artilleria havia propiciat l'aparició de canons d'una gran precisió i potència de tir. La infanteria s'havia dotat d'una arma extraordinàriament mortífera, que anava a perdurar durant més d'un segle: el fusell amb la baioneta, d'efectes letals en el combat cos a cos. I acabava d'aparèixer la granada —o magrana—, i amb ella el cos de granaders —com també l'ús de mines, de gran eficàcia en la destrucció d'estructures defensives.

Per primera vegada, la guerra es dirimia també en l'àmbit de l'opinió pública, de gran importància a l'hora de generar consensos entre els propers i desmoralització i derrotisme entre els contraris. Per això els estats i els partits van invertir quantitats ingents de diners en polemistes i opinadors, dibuixants i gravadors. I aquest no va ser només un afer polític, sinó també comercial. Perquè, arreu l'opinió pública va mostrar un interès creixent per conèixer de primera mà les batalles i els esdeveniments que s'estaven produint en terres molt llunyanes i fins molt poc abans simplement desconegudes. Així, els gravats sobre els grans esdeveniments bèl·lics van aparèixer de manera immediata a les gasetes, però també als almanacs, o calendaris, que rememoraven els grans esdeveniments de l'any

2 Sobre la Guerra de Successió, vegeu, entre d'altres: ALBAREDA, *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*; ALCOBERRÓ, *Catalunya durant la Guerra de Successió*; i BÉLY, *Espions et ambassadeurs au temps de Louis XIV*.

3 FREY i FREY, *Societies in Upheaval. Insurrections in France, Hungary and Spain in the Early Eighteenth Century*.

» Per primera vegada la guerra es dirimia en l'àmbit de l'opinió pública, de gran importància a l'hora de generar consensos entre els propers i desmoralització i derrotisme entre els contraris

anterior. I van romandre en llibres de batalles i en obres il·lustrades, com la que va acollir la sèrie de sis gravats del setge de Barcelona de Jacques Rigaud (1680-1754), impresa a París abans de 1738. Aquesta sèrie, per cert, va ser reeditada a Londres i a Augsburg i presentada en altres formats —com una versió preparada per al seu visionat en tres dimensions mitjançant un zograscop, que avui custodia el Museu d'Història de Catalunya. D'aquesta manera, aquests cèlebres gravats trenquen, pel seu detallisme i intensitat, però també pel gran interès que hi havia arreu pel setge de Barcelona de 1714, una regla d'or de la publicística: que només s'havien de representar les victòries. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que hi ha més de cent gravats referits a la capital del Principat durant la Guerra de Successió.⁴

És interessant destacar aquest element, perquè la publicística i la premsa coetània constitueixen la primera font per a la construcció del relat d'aquella guerra —juntament amb els dietaris i les cròniques, sovint hagiogràfiques o justificatives, dels seus grans protagonistes.⁵

Allà on la polèmica va ser més profunda i àmplia en el temps va ser a Anglaterra. Aquest país havia esdevingut amb la Revolució Gloriosa de 1688 una monarquia parlamentària, organitzada al voltant de dues cambres, la dels lords, de caràcter hereditari, i la dels comuns, electiva —per bé que no democràtica. Els representants polítics es trobaven dividits en dos partits: els *whigs*, o liberals, i els *tories*, o conservadors. La seva actitud davant la Guerra de Successió de la Monarquia Hispànica era radicalment enfrontada. Els *whigs* eren el partit que havia entrat a la guerra i que havia signat el Pacte de Gènova amb l'austriacisme català. Els *tories* eren partidaris que Anglaterra abandonés la contesa, sempre, això sí, que els Borbons els garantissin importants contrapartides estratègiques i comercials. El debat entre uns i altres va anar a més durant tota la guerra, i va esdevenir particularment punyent després del Tractat d'Utrecht, que va iniciar l'anomenat «cas dels catalans». En la polèmica hi van participar les primeres plomes del moment, com Daniel Defoe (1660-1731) o Jonathan Swift (1667-1745).

A la resta d'Europa, el debat no va poder prendre el mateix to polèmic, ja

que el clima de llibertat d'expressió que es vivia a Anglaterra era del tot excepcional. Però arreu els governs van encarregar obres als seus millors intel·lectuals per justificar les pròpies actuacions polítiques. Cal destacar, en aquest sentit, el gran filòsof i matemàtic Gottfried W. Leibniz (1646-1716), autor d'un text en defensa dels drets polítics i dinàstics del candidat austríac que justificava la formació de la Gran Aliança de la Haia (1701) i d'un llarg memorial molt crític amb la Pau d'Utrecht. Leibniz argumentava que els estats no són patrimoni particular d'una dinastia, motiu pel qual els monarques no poden decidir sols, per testament, el futur dels seus països; ben al contrari, aquest correspon als seus parlaments. A més, el filòsof alemany advertia dels perills de la «monarquia universal» que estava construint Lluís XIV: un imperi amb voluntat global, que feia perillar la llibertat i la sobirania de tots els estats d'Europa.

Tanmateix, les cròniques de la guerra generades a Viena i a l'entorn imperial van construir la imatge d'una «etapa gloriosa», que ha perviscut en la historiografia austríaca contemporània més de la mà del príncep Eugeni de Savoia (1663-1736) que no pas dels emperadors. Cal tenir en compte que, a la fi de la Guerra de Successió d'Espanya i de la Tercera Guerra Turca, els tractats

4 ALCOBERRÓ, *Barcelona 1714. Els gravats de la Guerra de Successió*.

5 PÉREZ PICAZO, *La publicística española en la Guerra de Sucesión*; i CAMPRUBÍ, *L'impressor*

Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a Catalunya del seu temps.

L'impacte de la Guerra de Successió entre els coetanis té una única excepció: l'Espanya de Felip V. El primer Borbó peninsular va imposar amb mà de ferro una política d'amnèsia

d'Utrecht i Rastatt (1713-1714), d'una banda, i el Tractat de Passarowitz (1718), de l'altra, van suposar l'annexió al domini dels Habsburg respectivament d'una gran part d'Itàlia i Flandes i de territoris de les actuals Romania i Sèrbia —on un grup d'exiliats hispànics van crear la Nova Barcelona el 1735.⁶ El prestigi en vida del príncep Eugeni de Savoia va ser enorme. Ell mateix es va encarregar de conrear-lo mitjançant un comportament magnífic i el mecenatge de cronistes i poetes.⁷ L'admiració cap a Eugeni de Savoia és encara ben visible a Viena, on el seu palau d'estiu, el Belvedere, hostatja un magnífic museu. Cal dir, a més, que el seu Palau d'Hivern, igualment impressionant, ha estat obert al públic a la fi del 2013, tot just unes setmanes després de la inauguració del Born Centre Cultural a Barcelona.

La crònica francesa de la guerra per excel·lència és *El segle de Lluís XIV* de Voltaire (1694-1778), publicada el 1751. Aquesta obra magna del filòsof es troba més a prop de l'elogi de la *grandeur* perduda de Lluís XIV que no pas del

pensament il·lustrat. És probable que Voltaire erigís aquest monument al Rei Sol com una forma de crítica al monarca d'aleshores, Lluís XV, i a l'estat de decadència de la França coetània. Però en tot cas, sobta l'elogi desmesurat al vell monarca i al seu temps on, com no pot ser d'altra manera, Voltaire endevina tots els elements de prestigi i modernitat. Així, el filòsof destaca àmpliament el talent polític i diplomàtic del rei, però també la preeminència cultural de França i el seu domini militar del món. Els elogis a l'heroisme dels catalans van acompanyats també de les crítiques del seu suposat fanatisme religiós, que havien de tenir gran repercussió en els historiadors posteriors, també a Catalunya.

L'impacte de la Guerra de Successió entre els coetanis té una única excepció, si bé clamorosa: l'Espanya de Felip V. El primer Borbó peninsular va imposar amb mà de ferro una política d'amnèsia. En tot el segle XVIII no es publicà en els seus regnes cap obra completa referida a aquella contesa. Fins i tot les obres de signe favorable, i fins ha biogràfic, publicades fora van ser prohibides aquí. És el cas, a tall d'exemple, dels *Comentarios de la Guerra de España e Historia de su rey Felipe V el Animoso*, del botifler sard Vicente Bacallar y Sanna (1669-1726), marquès de San Felipe. L'obra, publicada a Gènova el

1725, va ser tot seguit prohibida a Espanya, on només es va poder imprimir a la fi de la centúria.⁸

De fet, gairebé tota la producció de caràcter crònic o històric coetani es va fer a la Corona d'Aragó. La majoria de textos, fins i tot els escrits per insignes botiflers, van restar aleshores inèdits, o es van haver de publicar a l'estranger. El cas més emblemàtic, en aquest sentit, és *De bello rustico valentino* [«Sobre la guerra dels llauradors valencians»], del pare trinitari botifler Josep Manuel Minyana (1661-1730). L'obra descriu la guerra al País Valencià com un conflicte de classes, en què només els sectors populars haurien donat suport a l'alçament maulet. Expressa, així, un punt de vista molt estès entre els botiflers valencians, que consideraven que el decret de Nova Planta havia suposat un càstig desproporcionat i injust, ja que havia castigat globalment el país —i, en primer lloc, les seves classes rectores. Fos com fos, l'obra de Minyana es va publicar en la llunyana data de 1752, i encara en la més llunyana —en termes geogràfics, però també polítics— ciutat de la Haia, als Països Baixos. Podríem afegir-hi en-

6 ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1747)*; i ALCOBERRO, *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*.

7 Una visió de conjunt a HUSSLEIN-ARCO i VON PLESSEN, *Prince Eugene, general-philosopher and art lover*.

8 BACALLAR Y SANNA, *Comentarios de la Guerra de España e historia de su rey Felipe V el Animoso*; una visió de conjunt a ALCOBERRO, «'Monarquia moderada' i 'llibertat de la pàtria'. Notes sobre el pensament polític de l'austriacisme castellà a l'exili».

» A l'Estat espanyol, de manera molt tardana, la historiografia liberal va encunyar el mite jacobi del «reformisme borbònic»

cara, amb el patrocini del més ric i poderós dels exiliats austriacistes valencians: Joan Basili de Castellví i Coloma (1675-1754), comte de Cervelló.⁹

L'austriacisme català, per la seva banda, va publicar els seus grans textos polítics i historiogràfics de postguerra a l'exili. Entre els primers, cal destacar dues obres de gran calat publicades en el context d'una nova guerra internacional per reivindicar el «cas dels catalans»: *Via fora als adormits* (1734) i *Record de l'Aliança* (1736). Ambdós textos tenen alguns trets comuns: són escrits en català però també en una llengua d'ús diplomàtic, el francès, en el primer cas, el llatí, en el segon; s'adrecen a les cancelleries europees, però alhora a l'opinió pública anglesa; i proposen com a alternativa viable la formació d'una «república lliure de Catalunya» sota protectorat britànic —una opció que ja havien defensat els ambaixadors catalans durant el setge de 1713-1714.¹⁰

Un dels exercicis més reeixits de memòria a l'exili és el plànol *Barcino Magna Parens* [«Barcelona, gran progenitora»] imprès a Viena el 1718 per ordre del Consell d'Espanya. L'obra, de grans dimensions, és de fet una descripció dels gran

episodis del setge, que proclama al món l'heroisme dels defensors del cap i casal. El seu autor va ser Francesc de Castellví i Cruz, capità d'enginyers a Cardona.¹¹

Però l'obra més important des de tots els punts de vista van ser les *Narraciones históricas* de Francesc de Castellví (1682-1757). L'obra del noble de Montblanc, capità de la Coronel·la el 1714, i posteriorment represaliat, es va iniciar abans fins i tot del seu exili a Viena, esdevingut el 1726. Allí hi va continuar treballant fins a la seva mort, el 1757. La història de Castellví té uns trets d'una notable modernitat: l'aplec d'un gran nombre de fonts documentals i d'arxiu, que publica; el recurs al testimoni oral —o per correu— dels protagonistes i dels coneixedors directes dels fets; el contrast de les diferents versions o relats d'un mateix esdeveniment; i, molt especialment, la seva visió desapassionada i objectiva, que pretén deixar crònica notarial de «la fi de la nació catalana» —potser esperant-ne algun dia el seu renaixement.

Cal dir, però, que Castellví no ha estat recuperat fins molt recentment. La seva història no es va publicar a Viena, contra el que ell havia previst, i va restar inèdita al Haus-, Hof- und Staatsarchiv, el gran arxiu d'estat de la capital imperial. Gai-

rebé un segle i mig més tard, Salvador Sanpere i Miquel (1840-1914) en va fer una còpia, sobre la qual va bastir l'obra que injustament va titular *Fin de la nación catalana* (1905). Aquesta obra, com veurem, va transformar el coneixement de la Guerra de Successió a Catalunya, justament per les nombroses aportacions extretes de la crònica de Castellví. Tanmateix, Sanpere va cenyir el seu text als catorze mesos del setge de Barcelona, mentre que Castellví s'havia estès al període 1700-1725 —i encara, hi havia afegit una breu història de Catalunya, a mode d'introducció, i notables notícies posteriors al 1725 sobre els personatges de la contesa. A més, Sanpere i Miquel seguí una pràctica malauradament prou comuna entre els historiadors, que podem descriure com la còpia literal de l'original acompanyada de desmesurades —i sovint injustes— crítiques al seu autor. En tot cas, les *Narraciones históricas* no han estat publicades fins al període 1997-2002, en quatre volums, i no precisament a Catalunya.¹²

Les historiografies contemporànies

Les històries nacionals conformades a partir del segle XIX, en les seves dues vessants universitària i escolar, es van

9 MINYANA, *La Guerra de Sucesión en Valencia. De bello rustico valentino*.

10 TORRAS, *Escrips polítics del segle XVIII*; i LLUCH, *Escrips polítics del segle XVIII*.

11 Vegeu-lo, per exemple, a ALCOBERRÓ, *Barcelona 1714*, pàg. 126-130.

12 CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*.

La postguerra de Successió i el nou règim borbònic van actuar de frens del creixement econòmic. Catalunya va créixer malgrat els Borbons, i no precisament gràcies a ells

construir des del doble paradigma del Romanticisme i del Positivisme. Amb el primer, es va bastir la història d'unes nacions estat enteses com a blocs homogenis, i gairebé eterns o atemporals. Aquestes nacions, o pobles, s'expressarien mitjançant una *volksgeist* —per emprar el terme encunyat per Johann G. von Herder (1744-1803)—, o «ànima del poble», que les faria singulars i úniques. Amb el Positivisme, per la seva banda, es va destacar la importància de l'establiment dels fets i de la seva fonamentació en la documentació d'arxiu —amb una preferència clara pels grans arxius estatals.

Així, la historiografia liberal francesa va tendir a presentar el seu propi model com a paradigma universal de la modernitat. Des d'aquest punt de vista, la monarquia absoluta —concepte encunyat aleshores— hauria estat un inequívoc element de progrés, que d'alguna manera presagiava ja el futur estat nació liberal. Així, els monarques absoluts s'haurien recolzat en la burgesia per retallar poder a la noblesa feudal, tot avançant en la centralització política, condició *sine qua non* del progrés i la modernitat. Poc importa que aquest enfocament jacobí de la història hagi estat avui totalment superat. L'important és que l'hegemonia cultural francesa fins a la Segona Guerra Mundial va marcar decisivament la resta d'his-

toriografies europees contemporànies en el seu moment fundacional.

D'altres elements van contribuir a aquesta tendència. La historiografia anglesa ha tendit tradicionalment a presentar el seu propi cas en termes d'excepcionalitat. Les historiografies prussiana i italiana es van construir en gran part des de la rivalitat amb Viena i els Habsburg. És ben sabut que la unificació alemanya va representar el triomf de Prússia i el bandejament, o marginalització, d'Àustria en l'espectre cultural alemany. També ho és que el nacionalisme italià es va haver d'enfrontar als Habsburg, que posseïen la Llombardia i el Vèneto com a conseqüència, respectivament, de la Guerra de Successió d'Espanya i de l'ocupació napoleònica. El discurs antiaustríac es troba també a la base de les historiografies nascudes amb la desfeta de l'Imperi Austro-hongarès a la fi de la Primera Guerra Mundial —com ara l'hongaresa, la txeca o la pansèrbia.

A l'Estat espanyol, de manera molt tardana —no abans de mitjan segle XIX—, la historiografia liberal va encunyar el mite jacobí del «reformisme borbònic». Aquesta interpretació dels fets es va generalitzar durant la dictadura franquista. En síntesi, afirma que l'Espanya dels Àustries era, a la ratlla del 1700, un estat decadent, i que els Borbons van suposar un autèntic re-

» El mite del «reformisme borbònic» avui no se sustenta per enlloc, però continua mantenint els seus seguidors

vulsiu modernitzador. La tesi té fins i tot de vegades derivades biològiques, que contraposen la feblesa dels Habsburg hispànics a la salut dels Borbons —tot ocultant, per cert, els gravíssims trastorns mentals de Felip V. Així, els decrets de Nova Planta foren un primer pas cap a la modernització de l'Estat i un precedent de les mesures, més o menys il·lustrades, que mig segle després aplicaria Carles III de Borbó. L'argumentació té un punt clau en la justificació del creixement econòmic de Catalunya durant el segle XVIII, que aquest corrent identifica amb les «reformes» imposades per força per les autoritats d'ocupació l'endemà de la desfeta. Avui sabem, amb Pierre Vilar (1906-2003) i Albert Garcia Espuche (1951),¹³ que l'embranchida econòmica de Catalunya venia de lluny, i que la postguerra de Successió i el nou règim borbònic van actuar, en tot cas, de frens i d'endarreridors d'aquell creixement. És a dir, que Catalunya va créixer malgrat els Borbons, i no precisament gràcies a ells.

El mite del «reformisme borbònic» avui no se sustenta per enlloc, però continua mantenint els seus seguidors —entre els quals, no ho oblidem, una

part molt majoritària dels alts funcionaris de l'Estat, dels quals es nodreix la política espanyola.

Cal dir, però, que una gran part de la historiografia catalana del segle XX ha estat també molt condicionada per la francofilia. Per a la generació de Salvador Sanpere i Miquel, que va viure amb passió la Guerra Francoprussiana, i ja no diguem per a la de Ferran Soldevila (1894-1971), que es va formar amb la Gran Guerra, França era la terra de la llibertat, el progrés i la raó. I els anomenats «imperis centrals», espais de la reacció i la intolerància. Ja en una altra ocasió vaig fer notar que el presentisme impregna aspectes molt importants de la seva interpretació de la Guerra de Successió i del comportament polític de Catalunya aleshores.¹⁴ Aquest relat, de fet, no ha estat trencat fins a la fi del segle XX, en especial amb les brillants aportacions d'Ernest Lluch (1937-2000), que subratllen les connexions de la burgesia catalana de 1700 amb Londres i Amsterdam i el caràcter compost —podríem dir-ne confederal, *avant la lettre*— de la Monarquia dels Habsburg.¹⁵

En les darreres dècades, la historiografia catalana ha modificat sensiblement el coneixement i la interpretació de la Guerra de Successió. Però, a un altre nivell, també s'han viscut importants aportacions arreu d'Europa i d'Amèrica. Entre els camps d'estudi que han viscut una renovació més significativa cal esmentar: la noció d'estat modern, desllindada avui clarament de la d'absolutisme o despotisme il·lustrat; l'estudi de la formació de la diplomàcia, i també de la revolució militar i la guerra d'estat; l'anàlisi de la publicística, des del punt de vista de la interpretació dels textos, però també de la seva producció i difusió; i el coneixement de la diversitat social i cultural i dels col·lectius nacionals minoritzats.

Molts d'aquests aspectes s'han pogut analitzar en el *Congrés Internacional Els Tractats d'Utrecht*. Clarors i foscors de la Pau. La resistència dels catalans, que, organitzat pel Museu d'Història de Catalunya i la Universitat Pompeu Fabra, ha aplegat a Barcelona i Cardona l'abril del 2014 alguns dels millors especialistes d'aquí i d'arreu. Ens remetem a les actes, que ben aviat seran publicades. ◀

13 VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*; i GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*.

14 ALCOBERRÓ, «El vessant internacional de la Guerra de Successió en la historiografia catalana del segle XX: el malentès aliadòfil».

15 LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes.

MÉS INFORMACIÓ

ALBAREDA, Joaquim. *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona: Crítica, 2010.

ALCOBERRO, Agustí. *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2002, 2 vols.

ALCOBERRO, Agustí. «El vessant internacional de la Guerra de Successió en la historiografia catalana del segle XX: el malentès aliadòfil». A *Revista de Catalunya*, 2005, núm. 211, pàg. 3-7.

ALCOBERRO, Agustí. *Catalunya durant la Guerra de Successió*. Barcelona: Ara Llibres, 2006, 3 vols.

ALCOBERRO, Agustí. «'Monarquia moderada' i 'llibertat de la pàtria'. Notes sobre el pensament polític de l'austriacisme castellà a l'exili». A *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 2007, núm.27, pàg. 173-196.

ALCOBERRO, Agustí. *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*. Barcelona: Rafael Dalmau ed., 2011.

ALCOBERRO, Agustí. *Barcelona 1714. Els gravats de la Guerra de Successió*. Barcelona: Efadós, Ajuntament de Barcelona, 2013.

BACALLAR Y SANNA, Vicente. *Comentarios de la Guerra de España e historia de su rey Felipe V el Animoso*. Edició a cura de Carlos Seco Serrano. Madrid: 1957.

BÉLY, Lucien. *Espions et ambassadeurs au temps de Louis XIV*. París: Fayard, 1990.

CAMPRUBÍ, Xevi. *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*. Tesi doctoral inèdita: Universitat de Barcelona, 2014.

CARRETERO, Mario, ASENSIO, Mikel i RODRÍGUEZ-MONEO, María (eds.). *History Education and the Construction of National Identities*. Charlotte, N.C.: Information Age, 2012.

CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas*. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1997-2002, 4 vols.

FERRO, Marc. *Cómo se cuenta la historia a los niños en el mundo entero*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1990.

FREY, Linda i FREY, Marsha. *Societies in Upheaval. Insurrections in France, Hungary and Spain in the Early Eighteenth Century*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 1987.

GARCIA ESPUCHE, Albert. *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid: Alianza, 1998.

HUSSLEIN, ARCI, Agnes i VON PLESSEN, Marie. Louise. *Prince Eugene, general-philosopher and art lover*. Viena: Hirmer verlag, 2010.

LLUCH, Ernest. *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*. Vic: Eumo, 2000.

LLUCH, Ernest (ed.). *Escrips polítics del segle XVIII*. Tom III: *Via fora als adormits*. Vic: IUHJV – Eumo, 2005.

MINYANA, Josep Manuel. *La Guerra de Sucesión en Valencia. De bello rustico valentino*. València: 1985.

PÉREZ PICAZO, María Teresa. *La publicística española en la Guerra de Sucesión*. Madrid: CSIC, 1966, 2 vols.

TORRAS, Jospe Maria (ed.). *Escrips polítics del segle XVIII*. Tom II: *Documents de la Catalunya sotmesa*. Vic: IUHJV – Eumo ed., 1996.

VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona: Edicions 62, 1964-1967, 4 vols.

EXPLORADOR

El laberint ucraïnès

VISTA PRÈVIA

Les lectures simplistes, sovint amb interpretacions maniquees que defugen les arestes i els matisos, dominen bona part dels relats dels conflictes que no vivim en primera persona. Aquest és el cas d'Ucraïna, on les tensions internes es barregen amb els interessos russos, europeus i nord-americans. Tot plegat configura un magma que recorda el joc de la Guerra Freda, en el qual, la UE, tal com l'entenem avui, no hi acaba d'encaixar.

La crisi social i política que està vivint Ucraïna des de finals de novembre es caracteritza per la seva gran complexitat, la qual sovint dificulta l'anàlisi i comprensió de les causes que han conduït el país fins a la situació actual. Aquesta dificultat per interpretar els esdeveniments s'incrementa en un context històric en el qual bona part de la informació internacional té com a única referència l'actualitat immediata, generant anàlisis parcials que sovint analitzen els conflictes internacionals basant-se en una dicotomia de bons i dolents. En el cas d'Ucraïna aquest reduccionisme no ha estat una excepció, i els fets dels darrers mesos han estat sovint explicats com una lluita del conjunt del poble ucraïnès contra el tirà Víktor Ianukóvitx (1950) i l'opressió russa.

En una entrevista del passat març de Rafael Poch al politòleg Mikhaïl Pogrebinski (1946), director del Kyiv Center of Political Studies and Conflictology,¹ aquest identificava ni més ni menys que sis nivells analítics necessaris per comprendre el conflicte ucraïnès en tota la seva magnitud. Prenent com a punt de partida aquests nivells proposats per Pogrebinski, l'objectiu d'aquest article és doncs el de desenvolupar tota una sèrie de factors que d'algun manera o altra han jugat un paper en la crisi ucraïnesa actual, incloent-hi causes estructurals, causes conjunturals i desencadenants.

Abel Riu
Politòleg per la UB i màster en Política i Estudis Internacionals
per la Uppsala Universitet (Suècia)
ariu@hotmail.es

¹ POCH, «Mikhail Pogrebinski: 'Impedir una destructiva guerra civil'».

» Avui no estaríem parlant d'Ucraïna si no fos per la seva importància dins la batalla geopolítica entre Rússia i Occident pel control de l'antic espai soviètic

Orígens de la crisi social i política a Ucraïna

En primer lloc, probablement avui no estaríem parlant d'Ucraïna si no fos per la seva importància dins la batalla geopolítica entre Rússia i Occident pel control de l'antic espai soviètic. En aquest context, Ucraïna és una de les peces més preuades, sobretot per la rellevància estratègica, política i simbòlica que té per a Moscou. Quins són però els factors que determinen aquesta importància?

Primerament, Ucraïna és un dels majors consumidors de gas d'Europa. Amb unes importacions de prop de 30.000 milions de metres cúbics anuals, també és un dels majors importadors de gas rus del continent, només per darre d'Alemanya. A causa de l'elevat preu que Kíev i els consumidors ucraïnesos pagaven pel gas rus —havent passat de 240 dòlars per mil metres cúbics el 2010 fins a més de 400 dòlars el 2012—, durant els darrers dos anys les autoritats del país havien mirat de reduir aquesta dependència respecte del gas que entrava a Ucraïna directament des de Rússia, buscant maneres de reimportar-lo a un preu força inferior a través de vies alternatives des de la UE —Polònia, Hongria i Eslovàquia. En virtut de l'acord del 17 de desembre entre Kíev i Moscou, Ucraïna passava a pagar

268,5 dòlars per mil metres cúbics —una rebaixa del 33% respecte del preu anterior—, amb la implantació d'un sistema de preus que s'havia d'anar renovant cada quatre mesos mitjançant negociacions entre Gazprom i Naftogaz —l'empresa gasista estatal ucraïnesa—, i el qual tot feia indicar que hauria estat utilitzat com a element de pressió de Moscou sobre Kíev. Com a conseqüència de l'acord, a principis de gener l'exministre d'Energia ucraïnès Eduard Stavitski (1972) va anunciar la fi de les reimportacions de gas des de la UE, afirmant la intenció del govern de tornar a importar el 100% del gas directament des de Rússia.² Amb la caiguda de Ianukòvitx i la formació del nou govern aquest acord ha quedat en no-res, i Gazprom ja ha anunciat que des de l'abril cobrarà el gas a Kíev a un preu de ni més ni menys que 485.50 dòlars per mil metres cúbics,³ una nova càrrega per a Kíev que se suma a la reclamació per part de Moscou del pagament d'un deute d'11.000 milions de dòlars.

Ucraïna no només és un consumidor energètic clau per a Moscou, sinó també un actor clau en el transport de gas de Rússia cap a la Unió Europea. Rússia és el major exportador de gas natural del planeta —amb un 14,6% de les exportacions mundials de gas natural el 2012—,⁴ i la UE el major importador. No és d'estranyar, doncs, que un 76% de les exportacions de gas natural russes tinguin com a destinació els països de la UE —sobretot Alemanya, Itàlia i França. Es dona la circumstància que prop d'un 50% del total de comerç de gas natural entre Rússia i la UE passa pels gasoductes situats en territori ucraïnès. Tenint en compte que Rússia exporta al voltant del 34% del total d'importacions de gas natural que importa la UE —un 25% del seu consum total—, aproximadament un 17% del total de les importacions de gas de la UE creua Ucraïna, un volum que representa al voltant del 5% del total de comerç internacional de gas natural.

L'economia russa depèn fortament de les exportacions d'hidrocarburs —les quals van passar de representar el 63% del total d'exportacions russes el 2009⁵ al 70,3% el 2012—,⁶ i equivalen al 18,2% del total del seu PIB. Tot i que durant els darrers anys Gazprom ha posat

2 «Ukraine no longer wants reverse gas flows from EU».

3 «Yatsenyuk: Russia's decision to abolish zero export duty on gas 'unacceptable'».

4 «Trade Performance HS: Exports of Russian Federation - 27 Mineral fuels, oils, distillation products, etc (2009, in USD thousands)».

5 «Trade Performance HS: Exports of Russian Federation (2009, in USD thousands)».

6 «Trade Performance HS: Exports of Russian Federation (2012, in USD thousands)».

Les exportacions ucraïneses de productes com el ferro i l'acer representen un 38% de les importacions russes. Rússia és la principal destinació de les exportacions ucraïneses

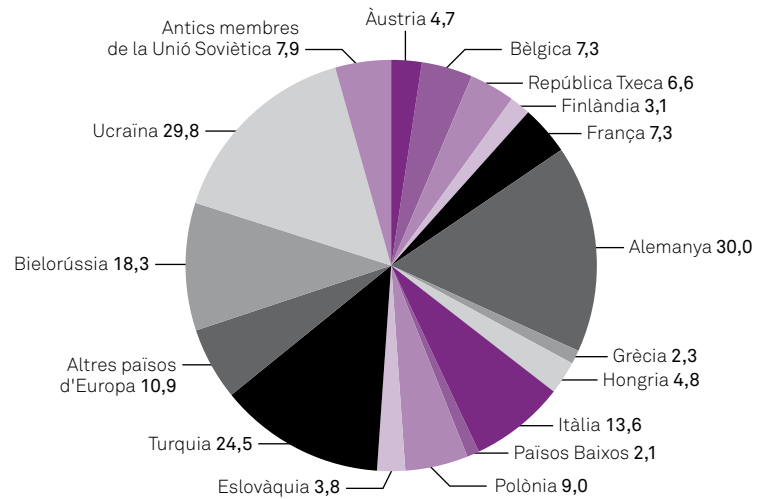

en marxa la construcció de grans gasoductes que facin de bypass a Ucraïna, tant pel mar Bàltic —Nord Stream, en funcionament des de 2011— com pel mar Negre —South Stream, amb una posada en funcionament prevista per al 2015—, per a Rússia segueix sent clau tenir uns vincles forts amb Kíev a fi d'assegurar el transport de gas cap a Europa, i sobretot de cara a evitar episodis com els de les guerres del gas de 2006 i 2009.

A part de les qüestions energètiques, Kíev és un dels principals socis comercials de Moscou. Amb 45 milions d'habitants i un PIB de 245.000 milions d'euros, Ucraïna és la segona economia més important d'entre les antigues repúbliques soviètiques, un potencial que es basa sobretot en les seves exportacions de ferro i acer, productes químics, cereals i maquinària pesant. Proveïdor clau de productes per a l'economia russa —5,6% del total de les importacions, només pel darrere de la Xina i Alemanya—⁷ les exportacions ucraïneses de productes com el ferro i l'acer representen un 38% de les importacions russes. No és d'estranyar doncs que Rússia sigui la principal destinació de les exportacions ucraïneses, amb un 25,6% del total —xifres de 2012.⁸ La interconne-

Gràfic 01

Exportacions russes de gas via gasoductes (bilions de m³). Dades de 2012

Font: «CHART: Here's Where Russian Gas Goes»

xió comercial és mútua, com ho mostra el fet que Rússia sigui l'origen de ni més ni menys que el 32% de les importacions d'Ucraïna.⁹

En aquest sentit, l'objectiu principal de Brussel·les amb la signatura d'un Acord d'Associació amb Ucraïna, a part de fomentar la integració econòmica i la cooperació política, és fomentar un canvi en la inclinació comercial ucraï-

nesa de l'est cap a l'oest, en perjudici de Rússia i en benefici sobretot del capital alemany. Pel que fa a la Unió Duanera impulsada per Rússia, Vladímir Putin (1952) probablement és conscient que la incorporació d'Ucraïna a aquesta és una possibilitat totalment descartable a causa del fort rebuig que Rússia genera entre gran part de la població occidental del país —segons algunes enquestes, el suport a l'entrada d'Ucraïna a la Unió Duanera ha caigut del 36% al

7 Trade Map.

8 Trade Map.

9 Trade Map.

L'objectiu de Brussel·les amb la signatura d'un Acord d'Associació amb Ucraïna és fomentar un canvi en la inclinació comercial ucraïnesa en perjudici de Rússia i en benefici d'Alemanya

27% en els darrers mesos.¹⁰ Així, el seu objectiu fins al moment no ha estat altre que intentar aturar la integració d'Ucraïna en l'espai econòmic europeu a fi de mantenir un statu quo en el que Kíev en l'àmbit polític es manté en terra de ningú i manté una diplomàcia «multivector», però que de facto depèn fortament de Rússia sobretot en els sectors energètic i comercial. Els esdeveniments dels darrers dos mesos —sobretot el cop d'estat contra Ianukòvitx i l'annexió de Crimea— han fet fracassar momentàniament aquesta estratègia.

Per últim, Ucraïna és una peça simbòlica per a Rússia, en tant que allà és considerada per a molts com a «bressol» de la nació russa¹¹ —entre els segles IX i XIII, Kíev va ser la capital i centre del «Rus de Kíev», el primer estat rus-eslau oriental de la història. En conseqüència, per a bona part de la classe política russa —sobretot per al Kremlin— però també per a una part important de la seva població, Ucraïna és un territori sobre el qual Moscou té un dret de control i influència legítim basat en la història, i part de la seva política envers aquest país es basa

en aquesta interpretació imperialista segons la qual els destins de Rússia i Ucraïna estan lligats l'un amb l'altre,¹² sobretot en un moment en el qual Rússia comença a ressorgir com a potència amb aspiracions de jugar un paper important en el nou ordre mundial multipolar, intentant reconstruir el seu espai d'influència econòmica i política —sobretot en l'espai exsoviètic— amb iniciatives com ara la Unió Eurasiàtica o l'Organització del Tractat de Seguretat Col·lectiva. En aquest sentit, una possible entrada d'Ucraïna a l'OTAN és un dels pitjors malsons de les autoritats russes, i és per això que un dels seus objectius en el context de les negociacions amb els EUA és afavorir l'adopció d'un estatus de neutralitat militar per part d'Ucraïna.

Una altra de les causes principals que expliquen la crisi actual és la lluita d'interessos entre sectors empresarials dins d'Ucraïna. Des de la seva arribada al poder el 2010 —i amb el reforçament de les seves prerrogatives presidencials gràcies a l'anul·lació de la reforma constitucional de 2004—, l'ex-president Víktor Ianukòvitx va construir un sistema de poder i influència al voltant seu, basat en bona mesura en el suport d'oligarques clau com ara Rinat Ajmétov (1966) i Dmitro Fírtaix (1965),

els quals s'han beneficiat àmpliament gràcies a les privatitzacions i contractacions irregulars fetes pel govern ucraïnès durant els darrers anys, sovint en perjudici d'altres magnats no afins al Partija Rehioniv [Partit de les Regions] de l'expresident. Des de finals de 2011 però, el cercle més proper a Ianukòvitx —conegut com «la família» i format per les persones més lleials al president, sobretot els seus fills Oleksandr (1973) i Víktor (1981) i alguns polítics de segona línia— va anar guanyant una importància i influència creixents no només en l'àmbit polític sinó també econòmic,¹³ aprofitant la seva situació privilegiada per expandir els seus negocis sovint de manera il·legal i amassant unes fortunes considerables —i escandaloses en casos com els del mateix fill gran de Ianukòvitx, qui va incrementar la seva fortuna en un 7.285% en només tres anys, arribant fins als 510 milions de dòlars.¹⁴ Paral·lelament, durant els darrers anys alguns membres de «la família» van passar a ocupar posicions clau al Govern, en posicions al capdavant del Ministeri de l'Interior, del Servei Estatal de Comunicacions Especials o del Ministeri de Defensa.

10 «Ukraine's Polls: Presidential Contenders Clear».

11 KUZIO, «Historiography and National Identity among the Eastern Slavs: Towards a New Framework», pàg. 110.

12 «Full text of Putin's speech on Crimea».

13 «Ukrainian Oligarchs and the 'Family', a New Generation of Czars – or Hope for the Middle Class?», pàg. 2.

14 «Ukraine leader's son ran major business empire».

En els seus prop de quatre anys de presidència, Ianukòvitx va crear una cadena de comandament mitjançant la qual dominava totes les estructures de poder del país

Davant d'aquesta situació, bona part dels oligarques que donaven suport a la Ianukòvitx van començar a percebre amb creixent preocupació aquest increment de la riquesa i poder del cercle més proper a l'expresident, i a poc a poc se'n van anar allunyant. A aquests se'ls sumen d'altres magnats com Petro Poroxenko (1965) i Ígor Kolomoiski (1963), els quals van decidir donar suport obertament a l'oposició reunida en el moviment conegut com a Euromaidan —amb declaracions públiques, suport financer o a través dels mitjans de comunicació que controlen. Molts oligarques van patir també les restriccions comercials imposades per Rússia a partir de l'estiu de 2013 com a mesura de pressió per a impedir la signatura de l'Acord d'Associació, un fet que —tot i les seves reserves inicials— va acabar inclinant la balança, convertint l'acostament cap a la UE en l'opció preferida entre la majoria del poder industrial i financer del país.

En tercer lloc, se situa la variable revolta «democràtica» o de protesta social del conflicte, amb especial incidència sobretot a les regions econòmicament més febles a l'oest i centre del país. Tot i nàixer inicialment com a reacció a la negativa de l'expresident Ianukòvitx a signar l'Acord d'Associació amb la UE a finals de novembre de 2013, la protesta de seguida va evolucionar cap a una demanda de dimissió del president

i d'una reforma constitucional en clau parlamentària. La facilitat amb la qual les mobilitzacions es van estendre per diferents punts del país no deixa de ser una resposta a la gran concentració de poder que va tenir lloc durant els darrers tres anys. El nombre d'abusos comesos pels representants i persones afins al Partija Rehioniv també es va disparar des de 2010, i en conseqüència es van incrementar els nivells de corrupció, deteriorant-se el funcionament de les institucions democràtiques. En els seus prop de quatre anys de presidència, Ianukòvitx va crear una cadena de comandament mitjançant la qual dominava totes les estructures de poder del país¹⁵ —tribunals, agències, hisenda, fiscalia...— les quals utilitzava per aconseguir els seus objectius polítics així com per debilitar els seus rivals. No és casualitat doncs que, segons l'Índex de Democràcia del Economist Intelligence Unit, Ucraïna passés de la posició 53 del rànquing mundial el 2008¹⁶ a la 80 el 2012,¹⁷ una caiguda de prop de 30 posicions en quatre anys. Molt relacionat amb l'anterior trobem

una altra dimensió analítica clau: el component liberal de les protestes. En aquest sentit, el moviment Euromaidan sorgeix també com un nou intent de les classes mitjanes i de la petita i mitjana burgesia per reivindicar la seva posició en el repartiment del pastís nacional davant del creixent poder dels magnats i de la burocràcia estatal. La seva situació relativa s'ha debilitat des de 2010, un període en el qual s'han accelerat les dinàmiques de concentració de capital i de monopolització dels principals sectors econòmics en unes poques mans —fins a arribar a una situació en la qual el 0,00003% de la població, uns 100 individus de 46 milions d'habitants, controla un 80% del PIB del país—,¹⁸ havent-se triplicat la riquesa i els béns en mans dels oligarques en aquest espai de temps. Aquestes demandes són les que en bona mesura van motivar també la «revolució taronja» de 2004, erigint-se el llavors candidat a la presidència Víktor Iúxenko (1954) com a defensor dels sectors liberals i dels petits empresaris —tot i que en arribar al poder va mantenir l'estatu quo—, els quals a la vegada percebien i perceben l'acostament a la UE com una via per millorar la seva posició.

15 «A Ukrainian Journalist Explains 10 Things The West Needs To Know About The Situation In Kiev».

16 «The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2008».

17 «The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2012».

18 «Ukrainian Oligarchs and the 'Family', a New Generation of Czars – or Hope for the Middle Class?», pàg. 2.

Euromaidan és un intent de les classes mitjanes i de la petita i mitjana burgesia per reivindicar la seva part del pastís nacional davant del creixent poder dels magnats i de la burocràcia estatal

Una altra de les causes principals de la crisi i que li ha afegit un nivell important de conflictivitat són els intents dels sectors ultranacionalistes ucraïnesos de portar a terme la seva «revolució nacional». En aquest sentit, les protestes sorgides a finals de novembre van ser vistes per alguns —sobretot els seguidors del partit nacional-populista Svoboda [Llibertat] i de l'extrema dreta del Pravy Sektor [Sector de Dretes]— com una oportunitat històrica per tirar endavant els seus plans d'imposar la seva concepció particular d'Ucraïna al conjunt del país, una concepció basada en una única llengua, en una visió de la història, en un conjunt de símbols i herois i en un fort sentiment antirús.

Aquestes organitzacions i els seus intents d'imposar una «agenda nacional» van jugar un paper clau durant les protestes violentes contra Ianukòvitx, exercint com a punta de llança d'una revolta que en última instància va acabar per provocar la caiguda del Govern i la fugida del president la nit del 21 de febrer després de la massacre del dia 20. Aquesta dimensió del conflicte és transcendental, atès que els símbols feixistes que utilitzen sovint aquests sectors, així com part de les seves reivindicacions —il·legalització del Komunistychna Partiya Ukrayiny [Partit Comunista d'Ucraïna] i del Partiya Rehioniv, reconeixement oficial de la figura del col·laboracionista

nazi Stepan Bandera (1909-1959), prohibició de la simbologia comunista i destrucció dels símbols de l'època soviètica, tornada del rus a l'estatus de no oficial...— algunes de les quals van ser presents en forma d'iniciatives parlamentàries durant el caos que va seguir a la caiguda de Ianukòvitx, són les que en gran mesura van provocar les reaccions de temor i angonya entre bona part de la població sud-oriental del país, en general més vinculada a Rússia i sociològicament soviètica. Tot això, juntament amb la violació de l'acord del 21 de febrer i la manera com es va prendre el poder a Kíev —utilitzant l'amenaça de la força per derrocar Ianukòvitx i mitjançant una destitució presidencial exprés que va saltar-se els procediments previstos a l'article 111 de la Constitució d'Ucraïna—, van ser els arguments que en última instància va utilitzar el Kremlin per justificar la seva ocupació militar i posterior annexió de Crimea. Per últim —i tot i que molt relacionat amb el primer nivell analític—, trobem els moviments geopolítics portats a terme per Washington i alguns dels seus aliats occidentals per desestabilitzar els governs no afins en zones sensibles del planeta. En aquest sentit, la instrumentalització d'Euromaidan i la posterior caiguda de Ianukòvitx es poden catalogar com una continuació de les «revolucions de colors» que van tenir lloc entre 2003 i

Una de les causes de la crisi i que li ha afegit un nivell important de conflictivitat són els intents dels sectors ultranacionalistes ucraïnesos de portar a terme la seva «revolució nacional»

2005 a Geòrgia, el Kirguizistan i la mateixa Ucraïna, amb un salt qualitatiu important com és l'ús de mitjans violents com a element desestabilitzador. No és casualitat que, en una conferència realitzada durant el desembre, l'assistent de John Kerry (1943) per a Europa i Euràsia, Victoria Nuland (1961), declarés públicament que els EUA havien invertit (sic) al voltant de 5.000 milions de dòlars en la democratització d'Ucraïna des de la seva independència el 1991.¹⁹ La presència de polítics nord-americans i europeus a la Maidan Nezaléjnosti [plaça de la Independència] de Kíev —Victoria Nuland, John McCain (1936), Catherine Ashton (1956)...— durant el desembre i el gener per mostrar el seu suport explícit a les protestes, així com algunes de les comunicacions entre responsables polítics nord-americans punxades i publicades durant el febrer,²⁰ evidencien que rere la cortina de suport a una revolta de caràcter també democràtic s'amagaven una sèrie de plans per col·locar a Kíev un govern afí que actués d'acord amb els interessos europeus i nord-americans, sobretot pel que fa a la signatura de l'Acord d'Associació.

Perspectives de futur

La crisi dels darrers mesos ha suposat la irrupció a molts punts del país d'una societat civil organitzada i crítica amb els abusos del poder, el que suposa un canvi important i genera una certa esperança de cara al futur. A la vegada però, la crisi ha marcat el punt de màxima tensió interna i externa en la història d'Ucraïna des de la seva independència el 1991. Avui més que mai el país es troba atrapat dins les seves contradiccions internes, però sobretot enmig d'una pugna geopolítica que ha convertit Ucraïna en la primera línia del front obert entre Rússia i Occident, al bell mig de la nova frontera que cada cop més divideix Europa.

Per una banda, Rússia considera que Ucraïna és una línia vermella en l'expansió de la UE i l'OTAN cap a l'Est, i està disposada a arribar fins on faci falta per tal d'evitar que això es produeixi. A més, amb l'annexió de Crimea, Vladimir Putin ha aprofitant la crisi oberta per prendre's una sèrie de venjances històriques pel que considera abusos dels EUA a la seguretat internacional i al paper de Rússia com a potència des de la caiguda de l'URSS —Iugoslàvia, Kosovo, Iraq, Líbia, escut antimíssils de l'OTAN a Europa...

De l'altra, amb l'expansió de l'OTAN a l'Europa Central i de l'Est —trencant

un dels compromisos fets amb Mikhaïl Gorbtxov (1931) perquè l'URSS acceptés la reunificació d'Alemanya—²¹ i el llançament de l'Eastern Partnership el 2009, la UE i els EUA semblen tenir clar que per a ells aquesta regió del planeta és un joc de suma zero en la qual la influència russa ha de ser progressivament eliminada. Enmig d'aquesta pugna es troben Ucraïna i els ucraïnesos, víctimes d'una confrontació internacional en la qual els dos bàndols aprofiten la complexitat política, històrica i ètnica del país per estirar cap a una banda o cap a l'altra, accentuant el risc de trencament o inclús de conflicte civil. Amb un Consell de Seguretat de l'ONU presoner del seu mal disseny i una Organització per la Seguretat i la Cooperació a Europa a la qual no s'ha volgut dotar de mecanismes efectius que reforcin el seu paper de garant de la seguretat a escala europea, ara mateix el futur d'Ucraïna està sobretot en mans d'alemanys, russos i americans. De la seva capacitat de negociació i cessió i de la manera com es gestioni la campanya electoral i els resultats electorals de les eleccions presidencials del maig en dependrà en bona mesura el futur del país a mitjà i llarg termini. ◀

19 «Assistant Secretary Nuland at US-Ukraine Foundation Conference».

20 «Ukraine crisis: Transcript of leaked Nuland-Pyatt call?».

21 «NATO's Eastward Expansion: Did the West Break Its Promise to Moscow?».

MÉS INFORMACIÓ

«Assistant Secretary Nuland at US-Ukraine Foundation Conference» [en línia]. A *IIP Digital*, 16 de desembre de 2013. Disponible a: <<http://iipdigital.usembassy.gov>>.

«A Ukrainian Journalist Explains 10 Things The West Needs To Know About The Situation In Kiev» [en línia]. A *Business Insider*, 23 de gener de 2014. Disponible a: <<http://www.businessinsider.com>>.

«CHART: Here's Where Russian Gas Goes» [en línia]. A *Business Insider*, 3 de març de 2014. Disponible a: <<http://www.businessinsider.com>>.

Constitution of Ukraine [en línia]. Disponible a: <<http://www.refworld.org>>.

«The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2008» [en línia]. A *The Economist*, 3 de març de 2014. Disponible a: <<https://graphics.eiu.com>>.

«The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2012» [en línia]. A *The Economist*, 3 de març de 2014. Disponible a: <<http://www.eiu.com>>.

«Full text of Putin's speech on Crimea» [en línia]. A *Prague Post*, 18 de març de 2014. Disponible a: <<http://praguepost.com>>.

KUZIO, Taras. «Historiography and National Identity among the Eastern Slavs: Towards a New Framework». A *National Identities*, vol. 3, núm. 2, 2001.

«NATO's Eastward Expansion: Did the West Break Its Promise to Moscow?» [en línia]. A *Spiegel*, 26 de novembre de 2009. Disponible a: <<http://www.spiegel.de>>.

POCH, Rafael. «Mikhail Pogrebinski: 'Impedir una destructiva guerra civil'» [en línia]. A *Diario de Berlín*, 15 de març de 2014. Disponible a: <<http://blogs.lavanguardia.com/berlin>>.

«Trade Performance HS: Exports of Russian Federation - 27 Mineral fuels, oils, distillation products, etc (2009, in USD thousands)» [en línia]. *Trade Competitiveness Map*. International Trade Centre. Disponible a: <<http://legacy.intracen.org>>.

«Trade Performance HS: Exports of Russian Federation (2009, in USD thousands)» [en línia]. *Trade Competitiveness Map*. International Trade Centre. Disponible a: <<http://legacy.intracen.org>>.

«Trade Performance HS: Exports of Russian Federation (2012, in USD thousands)» [en línia]. *Trade Competitiveness Map*. International Trade Centre. Disponible a: <<http://legacy.intracen.org>>.

Trade Map [en línia]. International Trade Centre. Disponible a: <<http://www.trademap.org>>.

«Ukrainian Oligarchs and the 'Family', a New Generation of Czars – or Hope for the Middle Class?» [en línia]. IREX. Disponible a: <<http://www.irex.org>>.

«Ukraine crisis: Transcript of leaked Nuland-Pyatt call?» [en línia]. A *BBC*, 7 de febrer de 2014. Disponible a: <<http://www.bbc.com>>.

«Ukraine leader's son ran major business empire» [en línia]. *Reuters*, 28 de febrer de 2014. Disponible a: <<http://in.reuters.com>>.

«Ukraine no longer wants reverse gas flows from EU» [en línia]. A *EurActiv*, 10 de gener de 2014. Disponible a: <<http://www.euractiv.com>>.

«Ukraine's Polls: Presidential Contenders Clear» [en línia]. The Polish Institute of International Affairs, 26 de març de 2014. Disponible a: <<http://blog.pism.pl>>.

«Yatsenyuk: Russia's decision to abolish zero export duty on gas 'unacceptable'» [en línia]. A *ITAR-TASS News Agency*, 10 de gener de 2014. Disponible a: <<http://en.itar-tass.co>>.

DOTADA AMB
6.000 €

**BECA
D'ESTUDI
PRESIDENT
IRLA
2014**

www.irla.cat/becairla2014

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

«Un continent turbulent i poderós: quin és el futur d'Europa?»

Anthony Giddens, professor emèrit de la London School of Economics

Conferència Jean Jacques Rousseau 2013 del Lisbon Council for Economic Competitiveness and Social Renewal. Brussel·les, 25 de novembre de 2013

El Lisbon Council for Economic Competitiveness and Social Renewal és un think tank europeista creat a Brussel·les el 2003 amb l'objectiu d'incentivar el debat sobre els reptes que ha d'afrontar el procés de construcció europea. Des del 2004, aquesta organització celebra anualment la conferència Jean Jacques Rousseau amb la qual busca donar resposta als principals problemes socials i mediambientals que afecten la societat contemporània. Tradicionalment, aquest espai ha sigut una tribuna pels principals comissaris europeus, però en l'edició de l'any passat, es va obrir per primera vegada a una personalitat de l'àmbit acadèmic de reconegut prestigi europeista. Així, Anthony Giddens, pare intel·lectual de la polèmica tercera via i exdirector de la London School of Economics, va tenir l'oportunitat de radiografiar l'actualitat europea fent especial èmfasi en els reptes del seu futur immediat.

*Conferència traduïda i publicada amb el permís del Lisbon Council for Economic Competitiveness and Social Renewal i d'Anthony Giddens.

Traducció: Mireia Bartolomé-Sanz

En primer lloc, és un plaer ser aquí aquest matí amb un públic tan distingit. No vull que soni com si fos una societat d'admiració mútua, però m'agradaria agrair en Paul [Hofheinz],¹ l'Ann [Mettler]² i tots els companys no només el fet que m'hagin convidat avui, sinó tota la feina que el Lisbon Council ha fet els darrers anys i continua fent. De fet, l'he utilitzada sovint en aquest llibre³ i per això vull mostrar el meu agraïment al Lisbon Council. Així mateix t'estic molt agraït, Joaquín [Almunia],⁴ que hagi vingut. És un detall per part teva que hagi pres el temps per assistir a aquesta xerrada. Acaba d'arribar de l'Índia fa deu minuts i ha vingut aquí directament. És formidable, oi? Tinc ganes de sentir els seus comentaris.

1 Paul Hofheinz, president i cofundador del Lisbon Council

2 Ann Mettler, directora executiva i cofundadora del Lisbon Council

3 GIDDENS, Anthony. *Turbulent and Mighty Continent: What Future for Europe?*. Cambridge: Polity Press, 2013.

4 Joaquín Almunia (1948), vicepresident de la Comissió Europea. Va presidir la Conferència Jean Jacques Rousseau 2013.

En el marc d'aquesta Conferència Jean Jacques Rousseau, és un honor doble ser aquí per pronunciar-la. El Lisbon Council ha estat molt generós i us ha fet arribar aquests exemplars del llibre. De fet, em fa una mica de vergonya perquè sembla que no s'hagin pogut vendre. És com aquella història tan divertida d'Alan Bennett, satíric britànic molt famós que ha escrit un bon grapat de llibres. Una vegada va passar per una llibreria i hi va veure aquelles piles de llibres a la botiga. Llavors va pensar: «No els poden vendre». Per tant, hi va entrar i va dir: «Voleu que signi aquests llibres?». I el venedor se'l mira amb horror i va respondre: «Oh no, ja tenim prou problemes amb la signatura que hi duen!».

Bé, senyores i senyors, el títol d'aquest llibre procedeix d'un discurs que crec que tothom coneix: el cèlebre discurs que va pronunciar Winston Churchill el 1946 a Zuric, el discurs al qual recentment va al·ludir el president Barroso.⁵ Estic segur que ja el coneixeu, però m'agradaria llegir-ne un parell de fragments i preguntar-vos, on ha anat

5 José Manuel Durão Barroso (1956), president de la Comissió Europea.

» Hem d'invertir aquesta inèrcia habitual que ens porta a pensar que perdem sobirania o que fins i tot cedim sobirania quan un estat s'incorpora a la Unió Europea

a parar la retòrica? Què se n'ha fet, de l'emoció? Per als proeuropeus això seria un esbós molt adient del que vull exposar avui.

Si girem la vista 70 anys enre, aquest discurs encara ens parla a través de les generacions. Com deia Churchill, «avui els vull parlar sobre la tragèdia d'Europa. [...] En grans àrees una massa tremolosa d'éssers humans turmentats, afamats, desposseïts i estabornits es troben davant de les ruïnes de les seves ciutats i de les seves llars, i miren la foscor de l'horitzó tement un perill, una tirania o un terror nou». Sona força familiar avui dia, oi?

«Entre els vencedors hi ha una gran confusió de veus agitatedes; entre els vençuts, el silenci ombrívol de la desesperació. Encara així hi ha un remei que, si la majoria de pobles de molts països l'adoptés d'una manera general i espontània, podria, com si fos un miracle, canviar tot el panorama».

En realitat, tenia pensat anomenar aquest llibre «Com si fos un miracle, canviar tot el panorama», però no m'acabava de convèncer.

«Quin és aquest remei eficaç? Es tracta de tornar a crear la família europea o, si més no, tot el que se'n pugui fer, i dotar-la d'una estructura amb la qual pugui viure en pau, seguretat i llibertat. Hem de construir una espècie d'Estat Units d'Europa. [...] Per què no pot ha-

ver-hi un grup europeu que doni un sentit d'ampli patriotisme i ciutadania comuna a les gentes pertorbades d'aquest continent turbulent i poderós?»

En la meua opinió, val la pena reflexionar avui dia sobre aquest discurs, amb tota l'eloqüència i la passió que destil·la. Churchill ho va deixar ben clar i actualment resulta sorprenent que el Regne Unit no formi part d'aquest gran projecte. L'imperi del Regne Unit era una realitat i Churchill hi veia futur. Churchill va dir en un altre context: «Si als britànics els fessin triar entre Europa i el mar obert, sempre triarien el mar obert». De nou, una idea que resulta sorprenent avui tenint en compte la postura actual del Regne Unit.

Si llegim de nou aquest discurs que ens sona tan familiar, el mirarem amb ulls nous. De fet, m'hi vaig inspirar i d'alguna manera me n'he distanciat amb tot el que he de dir avui en aquesta xerrada.

Sóc britànic i sóc proeuropeu, la qual cosa em fa una mica peculiar actualment. Però tinc moltes coses més a dir. M'agradaria que hi penséssiu. Sóc un proeuropeu apassionat i m'agradaria preguntar-vos això: què se n'ha fet, de la passió dels proeuropeus? Per què vivim en aquesta Europa dividida entre els tecnòcrates, que semblen els defensors del projecte europeu, i els populistes, que sembla que tenen l'exclusivitat

de l'emoció? Sé que la passió d'aquesta situació no és sens dubte l'adequada.

Tothom sap que aquest públic és proeuropeu, però crec que encara així cal dir per què em sento proeuropeu i apassionat. I us ho explicaré amb quatre motius.

D'una banda tenim les tres «pes» i de l'altra, una «essa». La primera és la Pau. Ara les paraules de Churchill sonaran familiars. Fa tan sols vint anys vam patir una guerra a Europa. Encara hi ha molta feina a fer als Balcans. És crucial incorporar Sèrbia, Kosovo, Albània i altres estats dels Balcans a la Unió Europea. En segon lloc, tenim la Prosperitat. Sona una mica estrany, però la prosperitat d'Europa millora especialment amb el mercat únic, que afegeix aproximadament més del 2% al PIB europeu. En tercer lloc... Permeteu-me que m'expliqui. El més important per a mi ara mateix és com hauria de ser el nou discurs, i aquest nou discurs té molt a veure amb el Poder. Sóc de l'opinió que el sistema internacional actual és bàsicament un sistema de poder que no està encapçalat per les associacions transnacionals, com ara les Nacions Unides; simplement és un sistema de poder. L'elecció d'Europa és un món amb un G2 o un món en què Europa és una espècie d'actor comparable. Per a mi això és crucial per al futur d'Europa. I finalment, el quart punt, amb la «essa»

La possibilitat real d'una zona de lliure comerç entre els EUA i la UE, és una reconstitució parcial d'Occident. Seria la intervenció més important de la història dels darrers deu o vint anys

és el que jo anomeno «Sobirania +». Com a proeuropeus, crec que hem d'invertir aquesta inèrcia habitual que ens porta a pensar que perdem sobirania o que fins i tot cedim sobirania quan un estat s'incorpora a la Unió Europea. Jo crec més aviat que cada país que és part de la UE guanya una quantitat neta de sobirania fent aquest pas, fins i tot quan actua en solitari. A mi em sembla un aspecte crucial. En realitat, d'alguna manera és un dels problemes de la UE perquè les nacions se senten més importants del que són fins i tot actuant independentment.

Quan el Regne Unit, per exemple, opera en l'escena internacional, sap que té tot el suport perquè els altres països saben que és part de la Unió Europea i està vinculat a una associació potent. Això ho anomeno «Sobirania +», és a dir, sobirania amb un signe de suma, que crec que inverteix la saviesa tradicional.

Doncs bé, la idea principal del meu discurs es divideix en dues parts, que corresponen en certa manera a les diferents parts d'aquest llibre. D'una banda, crec que és un gran error centrar el debat a la UE únicament en la UE. I de l'altra, considero que és un error encara més gran el fet de centrar-lo tan sols en els problemes de l'euro. Per això, la meva intenció a l'hora d'escriure aquest llibre va ser plantejar una teoria social i política.

M'agradaria exposar un parell d'aspectes sobre el que crec que és el teló de fons de qualsevol debat actual sobre el futur de la Unió Europea, amb temes que posen l'accent sobre la Unió Europea mateixa.

Així doncs, us vull parlar de tres punts bàsics, el primer dels quals és metodològic. Durant molts anys he exercit com a analista social i he escrit un bon grapat de llibres avorrits com els que he esmentat abans. Sempre he pensat que el principi més útil per a un analista social és que cada cop que hi ha una tendència socioeconòmica, hem de pensar en la possibilitat d'inversió. Dit d'una altra manera, penseu des d'un punt de vista dialèctic en la situació mundial actual i la posició que hi ocupa la Unió Europea. Per a mi no sembla gaire probable que els propers 20 o 30 anys hagin de ser com els darrers 20 o 30 anys. És possible que la pròxima era sigui com el segle asiàtic, però també crec que hem de tenir importants reserves en aquest sentit. Si tenim en compte la categoria de BRICS,⁶ es pot veure que, de fet, ja no es pot considerar una categoria. Ja no podem parlar amb tota la franquesa de l'èxit de les economies emergents. La majoria de les xifres dels països que

formen l'acrònim BRICS, com ara Rússia, Sud-àfrica o el Brasil, presenten problemes greus. I després tenim el cas de la Xina, que l'hem de tractar amb molta cura. La Xina també pateix problemes importants. I no són, segons el meu parer, els problemes convencionals dels quals tothom parla. N'hi ha que tenen a veure amb l'entorn i n'hi ha altres de bàsics, estructurals. A tall d'exemple, no ens cansem de dir que a Occident tenim un problema molt greu pel que fa a l'envelliment de la població, però la Xina també té un problema en aquest sentit, que de fet és més greu que les dificultats de casa nostra. La Xina no té cap sistema de protecció social, com a conseqüència en gran mesura de la política del fill únic. De fet, crec que ha de crear el sistema de protecció social. El mètode que tenen a la Xina per tenir cura de la gent gran és estalviar. Però si estalvien, no gasten. I si no gasten, no tenen demanda interna. Aleshores, els líders de la Xina, molt conscients d'aquests aspectes, estan reorientant la seva economia molt encertadament, en la meva opinió, a partir de la trajectòria que portava abans. Crec que tots sabem que el gran acord entre la Xina i els Estats Units ja no es pot mantenir. Dit d'una altra manera, la Xina fabricava tots els productes per als EUA i d'alguna manera nosaltres pagàvem aquests productes amb diners que no teníem,

6 BRICS, acrònim en anglès per referir-se al conjunt de països emergents configurat per Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-àfrica.

» Tinc la impressió que no exagero si dic que l'arribada d'Internet i tot el que hi està relacionat és la força més transformadora de tota la història humana

finançats per la Xina. I aquest sistema, sens dubte, no és sostenible.

Considero que hem de mirar la història des d'un punt de vista disjuntiu o, si voleu, dialèctic i tenir en compte la posició d'Europa en l'economia mundial. Segons la meua opinió el més important, i potser Joaquín [Almunia] en parlarà, és la possibilitat real, que sabem que existeix, d'una zona de lliure comerç entre els EUA i la UE, que per a mi és una reconstitució parcial d'Occident. Jo m'hi pronuncio totalment a favor, ja que afegiria un component enorme al PIB i seria la intervenció més important de la història mundial dels darrers deu o vint anys, crec. Per tant, és un projecte cabdal per a Europa i per als Estats Units. I si prospera, m'agradaria que fes possible una associació més profunda més enllà d'aquesta zona de lliure comerç. Com tothom sap, hi ha un munt d'obstacles que obstrueixen el camí per assolir aquesta fita.

Aquest ha estat el primer punt, el punt metodològic, que afecta Europa. I és que de vegades els aspectes que semblen més problemàtics milloren ràpidament. No afirmaré que això ha de passar necessàriament, però hi ha indicis que apunten que això es podria produir a Europa. Quan pensem que toca fons, en realitat pot ser un punt d'inflexió, especialment si s'hi apliquen les polítiques adequades.

El segon punt és un punt que considero absolutament fonamental de la teoria social quan pensem en la UE perquè és essencial per al món actual: vivim en un món immers en una transformació social, econòmica i tecnològica increïble i inèdita. Per posar-ne un exemple, tothom es mira el telèfon mòbil dissimuladament per sota la taula... O no tan dissimuladament! Però això no és més que un petit detall. El que està passant és una transformació formidable de la societat mundial en un període de tan sols vint anys i d'una manera tan canviant que tots els actors lluitem per acceptar-los i adaptar-nos-hi.

Tinc la impressió que no exagero si dic que l'arribada d'Internet i tot el que hi està relacionat és la força més transformadora de tota la història humana; mai en la història de la humanitat no hem viscut una revolució d'aquestes característiques en un període de temps tan curt i això tan sols és el principi. Diria que resulta evident que només es tracta de l'inici. També té a veure amb la producció. M'explico: hi tinc molt d'interès i n'he parlat força al llibre, no només sobre la impressió en 3D, sinó sobre la producció digital més generalment. I el Lisbon Council també ha debatut sobre aquest tema, que crec que és absolutament transformador.

L'arribada de la producció digital podria transformar completament no no

més el sector de la fabricació, sinó el dels serveis, i pot reubicar aquests sectors. Per tant, està totalment en contra del model de deslocalització i per als temes nacionals és crucial un debat sobre la deslocalització. Més endavant explicaré contra què hem de lluitar a la Unió Europea i contra què hem de lluitar en certa manera a tots els països industrialitzats.

Per a mi això vol dir que vivim en un món únic històricament del qual no coneixem cap precedent. D'això, en el llibre en dic la «societat de grans oportunitats i grans riscos». D'una banda, la intervenció humana en la natura és tan profunda que els geòlegs han inventat una paraula per a aquesta era: l'*antropocè*. És a dir, que ja som a l'era de l'*antropocè*, que significa que la natura ja no és natural, sinó que és humana. És tot un esdeveniment que els geòlegs diguin això. Hem envaït la natura fins a tal punt que ara la natura és un projecte humà que crea una diversitat extraordinària de riscos per al sistema, però també d'oportunitats. Això sí, crec que també estem envaïnt el cos humà i la ment humana, de manera que estem transformant la naturalesa de l'ésser humà. Per exemple, quan utilitzem el telèfon mòbil i ens adonem que no podem viure sense aquest aparell, ens hem de preguntar: utilitzem el telèfon mòbil o el telèfon mòbil ens utilitza a

Hem envaït la natura fins a tal punt que ara la natura és un projecte humà que crea una diversitat extraordinària de riscos per al sistema, però també d'oportunitats

nosaltres? Perquè d'alguna manera s'ha convertit en una part del cos. Les ulleres de Google representen un pas més enllà i encara queden tantes coses més per arribar!

Així doncs, la conseqüència d'això és que vivim en un món totalment nou en què les oportunitats i els riscos, incloent-hi els riscos per al sistema, s'entrellacen d'una manera que no podem preveure fàcilment amb antelació com assolirem l'equilibri. Les oportunitats que tenim són enormes, són formidables, i crec que també per a l'economia. És molt difícil veure-les amb temps perquè són molt noves i costa diferenciar-les de la resta.

En el llibre he mirat d'introduir la idea de reformar la societat de grans oportunitats i grans riscos, relacionada en aquest tema amb les decisions específiques sobre polítiques.

Pel que fa al tercer punt, en el marc d'aquesta secció teòrico-metodològica, crec que és el moment de dirigir la mirada novament al projecte europeu en conjunt. I no consisteix simplement, com deia abans, a centrar-se en la crisi de l'euro. Segons el meu parer, no té res de sorprenent. Gairebé tots els llibres que tracten sobre el futur d'Europa se centren avui dia en la crisi de l'euro, però aquest és un període transformador de la història mundial que afectarà totes les institucions europees. En el llibre he

intentat tractar tot l'espectre d'institucions europees, al marge del fet que es trobin formalment dins de la competència de les institucions de la UE o no.

De fet, podem prendre molts exemples d'això, com ara l'experiència de la immigració, un problema molt greu a Europa avui dia. La naturalesa de la immigració ha canviat fonamentalment ara que podem parlar cada dia amb la família que ha quedat a casa, cara a cara gràcies al telèfon mòbil o a la *tablet*, i en temps real i gairebé de franc. Això transforma completament el significat del terme «immigrant» i és només un exemple dels canvis espectaculars que s'estan produint, gràcies a aquests aspectes que també afecten les polítiques.

Si prenem un altre exemple, no podem separar de cap manera el futur del model social europeu del debat sobre el futur de l'euro i els problemes més amplis de l'economia. I, en la meua opinió, el motiu d'això és que hem de desmuntar la divisió convencional que existia entre l'Europa econòmica i l'Europa social. Se suposa que l'Europa social és el sistema de protecció social europeu. Però els nostres socis cometien el gran error de tractar aquests dos aspectes per separat. La idea tradicional del sistema de protecció social es fonamentava en el fet que es genera riquesa a través de l'economia i després es redistribueix des d'un punt de vista

social. Aquest sistema ja no funciona; és una realitat que tots coneixem. Hem de disposar d'un model de benestar basat en inversions. I també sabem que el que passa en sectors com ara l'educació afecta directament el rendiment de l'economia i de l'estat de benestar. De nou, hem de pensar radicalment sobre què representa el model social europeu i, de nou, podem pensar-hi d'una manera molt productiva, en relació amb la tecnologia.

Per exemple, algunes persones que ens acompanyen avui són analistes socials i el nom de Michel Foucault?... Mare de Déu, un altre cop ocupat amb el mòbil! Bé, potser hauríem de dir que el mòbil està ocupat amb ell.⁸ Bé, Michel Foucault tenia aquella visió tan interessant del sorgiment d'una societat moderna en què trobem concentracions de disciplina a l'entorn de treball, a les escoles i a les universitats, als hospitals, a les presons...

Ara és possible que en els propers vint anys veiem una inversió radical d'aquesta tendència: la descentralització de la vigilància i el poder, àrees que han d'estar impulsades en part per la tecnologia, però també pel simple nivell

⁷ Michel Foucault (1929-2003), filòsof francès.

⁸ Giddens es refereix a Paul Hofheinz, model·lador de l'acte, que està utilitzant el telèfon mòbil.

L'Europa que tenim és alemanya. Però una Europa alemanya, des del meu punt de vista, és inherentment inestable perquè no té legitimitat

de globalització. A tall d'exemple, treballa en el sector universitari i estic segur que diverses persones del públic han seguit l'arribada de la globalització a la universitat i la gran quantitat de cursos en línia. És un fet totalment transformador per a l'ensenyament superior. D'alguna manera, són una amenaça directa o bé una transformació de la universitat tradicional al campus. Pots, per exemple, assistir a un seminari a la universitat global, pel qual per cert no pagues res, amb deu companys de diferents països i parlar-hi en temps real. És una transformació increïble. I passa el mateix en el sector sanitari i a les presons. De fet, podríem desmantellar les presons gràcies a les opcions que ens donen els sistemes de vigilància les 24 hores, que a hores d'ara és més o menys complet. Aquests sistemes podrien ser molt útils en el cas dels problemes bàsics que hem d'afrontar pel que fa al model social europeu.

Sabem que tenim un problema amb l'envelliment de la població i això es tradueix en tensions en el sistema d'atenció sanitària, però actuar a distància pot tenir un paper molt important en el futur. No sé si algú del públic ha estat a l'Índia o a Nova York darrerament. Tothom porta aquella espècie de polseres que controlen l'energia consumida al cap del dia, la qualitat del son i altres variables. I aviat controlaran la pressió sanguínia i

les pulsacions. Doncs bé, l'usuari pot facilitar tota aquesta informació al metge per mail i rebre tractament a distància.

Hi ha un bon grapat d'aspectes que hem de pensar. En el marc del model social europeu hem de pensar molt més enllà del model social europeu per tal de transformar-lo. Això és el que vull dir per a Europa en conjunt.

Ara bé, pel que fa als problemes principals que preocupen actualment la majoria de ciutadans sobre el futur de la UE, m'agradaria exposar tres tesis, a les quals podeu objectar.

Aquestes tres tesis sobre el futur d'Europa engloben no només la Unió Europea, sinó tot Europa en conjunt. En primer lloc, una tesi crucial, crec, sobre la qual el Lisbon Council en sap molt, és la crisi econòmica, que no només és cíclica, sinó estructural. Dit d'una altra manera, crec que ningú no mirarà de resoldre els problemes econòmics de la Unió Europea simplement tornant a confiar en la demanda, de manera que haurem de ser molt més imaginatius a l'hora de fer front als problemes econòmics principals que tenim. En la meua opinió, hem d'anar molt més enllà del debat sobre inversió/austeritat. Crec que aquest debat certament s'ha de reformar, però fins i tot hi ha tants aspectes al voltant del mercat de treball relacionats amb la tecnologia. En Paul [Hofheinz] i l'Ann [Mettler] han fet un

estudi molt interessant de les petites *start-ups* d'Internet. Ara dues persones poden muntar una empresa i utilitzar tecnologies que només podien usar grans empreses fa tan sols deu anys. Trobo que és totalment transformador.

El que vull dir és que hem d'ampliar el debat sobre el futur econòmic d'Europa i ens hem de concentrar amb fermesa, de la mateixa manera que en altres països industrialitzats, en un tema cabdal: com crearem nous llocs de treball nets. D'on procediran aquests nous llocs de treball nets? Pensem en el nombre de llocs de treball que s'han de crear. Hem de crear ocupació per a la gent jove.

Opino que les estadístiques sobre l'atur juvenil no són del tot fiables i algunes dades s'utilitzen molt àmpliament. De vegades hem de mirar més aviat la relació d'atur, i no pas tant la taxa d'atur, per fer una valoració real de l'atur juvenil. I és que algunes de les notícies que es llegeixen a la premsa són una mica exagerades.

Sigui com sigui, hem de crear molts llocs de treballs per als joves, però també per a persones no tan joves, perquè com sabem, no podem mantenir el sistema actual de pensions. Com crearem nous llocs de treball nets? D'on procediran aquests nous llocs de treball nets? Han de ser llocs de treball nets perquè el ritme de destrucció d'ocupació és elevat. Tanmateix, no tenim prou temps per

No entenc com la coordinació eterna pot substituir la integració. <<

La UE és un procés enorme que avança a un ritme molt lent, la qual cosa contrasta amb la velocitat supersònica del món actual

parlar-ne en detall. Hem de fer tots els possibles, ampliar el debat i portar-lo més enllà, incloent-hi també aspectes de la situació internacional quant a creació d'ocupació. Hem de treballar de valent i unir els nostres esforços als de la UE i la comunitat internacional per re-integrar el món anàrquic de l'economia global. Perquè aproximadament la meitat del capital mundial del qual parlem resta inutilitzat a paradisos fiscals i altres mecanismes arreu del món. Crec que un bon grapat d'aquests diners són nostres i els hauríem d'utilitzar de manera productiva en la ciutadania.

Les desigualtats del món contemporani no són com les de l'estat del benestar d'una altra època. Ara són extremes, tant que no les podríem haver imaginat fa uns anys. Hem de posar-hi imaginació. De nou em refereixo al model social europeu: no podem parlar del model social europeu com a ens independent. Hem de fer front a aquestes desigualtats o el teixit social es podria desintegrar, i hem d'actuar de manera preventiva en l'escena internacional. Ens hem d'acostumar a pensar que això forma part del nostre marc de polítiques. Tot i que no és gens fàcil, hi ha consens entre el G8 i el G20, que coincideixen que podem i hem de fer-ho d'aquesta manera, entre d'altres la Xina, els EUA i la Unió Europea. Crec que és el primer cop que hi ha una possibilitat real i és la primera

vegada que podem veure un canvi real. Podem esmentar Suïssa com a exemple de canvis reals que es poden assolir. I en necessitem més d'aquest tipus.

Així, doncs, segons el meu parer tot això és rellevant quan parlem del problema de la creació de llocs de treball nets, perquè es tracta de la necessitat d'obtenir inversió: no podem tenir quantitats enormes de diners bloquejats en préstecs de capital privat improductiu. De tota manera, mirarem de limitar-los.

En segon lloc, vivim en una Europa alemanya que té una espècie de president informal a la Unió Europea: Angela Merkel. I qui és Angela Merkel? Angela Merkel... Joaquín [Almunia], tu que vens de l'Índia segur que saps que Angela Merkel és la persona que la gent identifica amb Europa.

L'Europa que tenim és alemanya. Però una Europa alemanya, des del meu punt de vista, és inherentment inestable perquè no té legitimitat, a part de la legitimitat funcional. Per tant, em sembla que el que passi a Europa en els propers sis mesos aproximadament tindrà la influència decisiva del que passi a Alemanya.

Actualment a Europa vivim una situació molt curiosa: no podem fer gaire res sense el vistiplau d'Alemanya. Però Alemanya ni tan sols ha convocat el govern.⁹

És com un parèntesi. Perquè sabem que en els propers mesos arribaran els canvis fabulosos en la circumscripció dels cercles oficials i les eleccions europees. És com si Europa estigués paralitzada mentre espera què passarà a Alemanya. Sens dubte, no podem tolerar aquesta situació indefinidament.

Per a mi això es tradueix en una transformació estructural. No sé què en deuen pensar els nostres companys alemanys presents aquí avui, però després d'haver analitzat la situació detalladament, no trobo la manera perquè la zona euro pugui assolir l'estabilitat sense un cert nivell de neutralització del deute. Tanmateix, hi entren en joc un munt de condicions. No entenc com la coordinació eterna pot substituir la integració. Ara per ara estem immersos en la coordinació eterna del semestre europeu, entre altres funcions. Però és un procés enorme que avança a un ritme molt lent, la qual cosa contrasta amb la velocitat supersònica d'aquest món actual.

Per a mi, Alemanya és vulnerable. L'economia alemanya no és tan forta com sembla, ja que depèn en part de la seva pertinença a l'euro. M'agradaria que el lideratge alemany canviés d'actitud, però no sé si ho farà; no sembla

de setembre de 2013. Les negociacions per conformar un nou govern entre la CDU-CSU d'Angela Merkel i l'SPD es van allargar fins a mitjan desembre.

9 Les eleccions alemanyes es van celebrar el 22

» Els problemes estructurals que sempre ha tingut la UE s'han de resoldre des d'un punt de vista institucional en els propers deu o quinze anys. Si no, no veig cap futur al projecte europeu

que hagi de passar. Crec que si en els propers sis mesos Alemanya pot fer un gest vers la resta d'Europa, tindria un efecte formidable en les eleccions europees, que és el que ens preocupa a tots els proeuropeus, és clar.

Finalment, en tercer lloc, tenim una tesi força polèmica. Per a mi, aquest període sembla el final del mètode intergovernamental. Molta gent diu que ara hem de reprendre el mètode intergovernamental perquè no hem tingut l'oportunitat d'introduir més transformacions a Europa. Crec que això és un error en si mateix. No entenc com Europa pot ensopegar indefinidament tenint en compte les circumstàncies actuals, sobretot si es tracta més aviat d'una involució cap al passat que no pas d'una transformació cap al futur. I, per tant, crec que els problemes estructurals, que sempre ha tingut la UE —molt compromís democràtic dels ciutadans i un lideratge eficaç— s'han de resoldre des d'un punt de vista institucional en els propers deu o quinze anys. Si no es resolen, no veig cap futur al projecte europeu. Penseu-hi bé: si el projecte europeu i l'euro fracassessin, les conseqüències serien desastroses no només per a les economies europees, sinó per a l'economia mundial en general.

Ara per ara el problema principal, com tothom sap, és que Europa no sembla voler el que en realitat necessita. És a

dir, els ciutadans no tenen gaire interès a ampliar-ne la integració, justament en el moment en què l'existència mateixa de la zona euro suposa avançar en el procés d'integració. La zona euro ha integrat Europa; sense embuts, és així. La zona euro és un conjunt d'economies interconnectades, i els països que l'envolten, com ara el Regne Unit, hi estan estretament vinculats amb el destí de la zona euro. Per tant, es tracta d'una economia europea més o menys integrada, però, com sabem, no té els mecanismes corresponents, ni tan sols amb el progrés de la unió bancària per exemple, per donar-li estabilitat.

Bé, tots coneixem la situació. Aquesta és per a mi una part crucial de la meua intervenció, si més no pel que fa als mitjans de comunicació i a les innovacions i els problemes polítics. Crec que la manera normal d'entendre la situació és que els europeus no volen més integració. Ara ens hem d'aturar aquí i hem de reconèixer que els populistes i els euroescèptics poden tenir un efecte enorme a les eleccions europees el 2014 que podria afectar la transformació de les posicions institucionals clau al Consell, a la Comissió i arreu de la UE.

Doncs bé, m'agradaria proposar-vos una lectura totalment oposada de la situació, que no sé si voldreu acceptar. Europa té per primera vegada un espai públic. Per primera vegada Europa té un

espai públic perquè la Unió Europea és un tema de debat constant en la política de totes les nacions europees que la componen. I això no havia passat mai. Un bon exemple d'això en el Regne Unit és que quan va començar la campanya electoral a Alemanya la premsa britànica va dedicar pàgines i pàgines a aquest tema, un fet que no s'havia produït mai. I per què? Doncs bé, és un reconeixement d'interdependència, no trobeu? És un reconeixement d'interdependència.

El problema és que l'espai públic a Europa —que en la meua opinió és el reconeixement que Europa ha esdevingut una comunitat predestinada impulsada en gran mesura per l'estructura de la zona euro, una comunitat predestinada com no ho era abans— està constituït negativament, d'acord amb els crítics de la Unió Europea i els moviments populistes que ens envolten.

I per què no ho capgirem tot plegat? Repeteixo: sóc un proeuropeu apassionat. Per què hauríem de deixar la passió als populistes? Per què hauríem de deixar tot l'activisme als populistes? Per què els proeuropeus haurien de ser tecnòcrates enmig del sentiment genuí, popular i públic mentre els altres no?

En definitiva, la meua idea és la següent: per què no mirem d'ocupar aquest espai polític d'una manera positiva? I per què els proeuropeus no hauríem de ser tan activistes com els

El problema principal és que Europa no sembla voler el que en realitat necessita. És a dir, els ciutadans no tenen gaire interès a ampliar-ne la integració

populistes i els euroescèptics? I em refereixo a un activisme que no vagi de dalt a baix, independentment de les intervencions farragoses de la Comissió, perquè aquest tipus d'activisme és part del sistema establert.

M'agradaria fer una crida a tots els altres proeuropeus presents perquè col·laborin amb les bases i contribueixin a la formació de l'espai públic europeu, especialment a mesura que s'acosten les eleccions europees. Se m'acut que es podrien celebrar trobades de think tanks amb els mitjans afins i actes d'altres grups proeuropeus per crear un diàleg públic adient sobre el futur d'Europa. Perquè actualment no mantenim aquest diàleg? Per què no hi injectem una mica de passió?

Jo mateix he treballat una mica en això i estic mirant de fer-ne un esbós; és el que anomeno el «Projecte Europa». Jo no vull ser la persona que el dirigeixi, però us el presento a tall de proposta. De fet, crec que tothom hauria de viatjar per Europa, exposar el cas europeu i fomentar vincles més estrets entre els think tanks en els mitjans per tal d'assolir versions populars dels arguments clau per als mitjans.

No hi ha un indret millor on aquest projecte sigui més important que al Regne Unit. M'agradaria acabar la meva intervenció fent un parell de comentaris sobre el Regne Unit. La situ-

ació és que si els Conservadors tornen al poder, tenen un compromís total per celebrar un referèndum intern. I tenen possibilitats de tornar al govern. Abans, però, se celebrarà el referèndum sobre la independència d'Escòcia. És un moment absolutament important per al Regne Unit. El que em preocupa no és tant que el Regne Unit abandoni Europa, sinó que el Regne Unit abandoni Europa sense que la població tingui idea del que això implica. I és que el nivell de debat popular sobre Europa al Regne Unit és molt baix actualment.

Per tant, crec que tenim una obligació especial al Regne Unit en els sis mesos que ens separen de les eleccions europees, i també en els propers tres o quatre anys per crear un debat popular adient sobre el paper del Regne Unit a Europa. No ho dubteu. El Regne Unit podria sobreviure si sortís de la UE, però significaria un canvi d'identitat punyent. Els ciutadans no han de caminar cegament en aquesta direcció i per això vull plantejar una espècie de versió especial del «Projecte Europa» per al Regne Unit.

M'agradaria animar a tothom a ser més actiu, voltar per Europa i estimular entre els ciutadans el debat proeuropeu sobre aquests temes tan candents. Hem d'igualar l'activitat dels populistes i els escèptics. Crec que durant els propers sis mesos es lliurarà una batalla pel futur

d'Europa i durant un període més ampli hem de mirar d'esforçar-nos per assolir una posició equilibrada a la batalla.

Havia començat la meua intervenció parlant de Churchill, un home inspirador, mestre de la retòrica emocional. I també era un home amb molt d'enginy. Per això, acabaré amb una anècdota que segurament un parell de persones de la LSE¹⁰ ja coneixen, però crec que la resta no.

George Bernard Shaw, que fou un dels fundadors de la LSE, de la qual vaig ser director, tenia una relació mordaça amb Winston Churchill. Us explicaré una anècdota basada en un fet real. Una vegada George Bernard Shaw va enviar a Winston Churchill dues entrades per a la nit d'estrena de la seva darrera obra. I li va dir: «Benvolgut Winston, aquí li envio dues entrades per assistir a la primera sessió de la meua obra nova. Vinguí amb un amic, en cas que en tingui algun». I Winston Churchill li va respondre: «Estimat Bernard, moltes gràcies per les entrades. Em sap greu comunicar-li que no podré assistir a aquesta primera sessió. Li agrairia que m'enviés dues entrades per a la segona sessió, en cas que n'hi hagi una segona». ◀

10 London School of Economics.

Woodrow Wilson (1856-1924)
President dels Estats Units entre 1912 i 1920

«Els Catorze Punts»

Discurs de Woodrow Wilson, president dels EUA, al Congrés nord-americà el 8 de gener de 1918

El discurs de Woodrow Wilson del 8 de gener de 1918 en una sessió conjunta del Congrés dels EUA, tenia l'objectiu de justificar, amb la recerca de la pau a Europa, la participació a la Primera Guerra Mundial. Els Catorze Punts es van convertir en la base dels termes de la rendició alemanya, negociada a la Conferència de Pau de París el 1919 i documentada en el Tractat de Versalles, tot i que el Senat dels EUA no el va ratificar. El discurs recull molts dels principis del progressisme que havien generat les reformes internes als EUA i els trasllada a la política exterior: lliure comerç, democràcia i autodeterminació de les nacionalitats.

Senyors del Congrés,

Un cop més, com en repetides ocasions anteriors, els portaveus dels imperis centrals han manifestat el seu desig de debatre sobre els objectius de la guerra i la possible base d'una pau general. S'han encetat negociacions a Brest-Litovsk entre representants russos i representants de les potències centrals a les quals s'han convidat tots els bel·ligerants amb l'objectiu d'establir si seria possible ampliar aquestes negociacions a una conferència general sobre els termes d'un acord per la pau.

Els representants russos no només van presentar una declaració perfectament definida dels principis en virtut dels quals estarien disposats a signar la pau, sinó també un programa d'aplicació concreta d'aquests principis. Els representants de les potèn-

cies centrals, per la seva banda, van presentar un esborrany d'acord que, tot i ser molt menys definit, semblava susceptible d'interpretació liberal fins que s'hi va afegir el seu programa específic de termes pràctics. Aquest programa no proposava cap concessió ni a la sobirania de Rússia ni a les preferències de la població les fortunes de les quals afectava, sinó que significava, dit resumidament, que els imperis centrals conservarien cada pam de territori ocupat per les seves forces armades — cada província, cada ciutat i cada posició estratègica — com a afegit permanent als seus territoris i al seu govern.

És raonable la suposició conforme a la qual els principis generals de l'acord que van suggerir en primer lloc procedeixen dels homes d'estat més liberals d'Alemanya i Àustria, els homes que han començat a sentir la força del pensament i l'objectiu del seu propi poble, alhora que els termes concrets de l'acord en si procedien dels líders militars que no tenen cap pensament, sinó preservar el que tenen. S'han trencat les negociacions. Els representants russos van ser sincers i seriosos. No poden contemplar aquestes propostes de conquesta i dominació.

Tot aquest incident té una importància cabdal. I també és completament desconcertant. Amb qui estan tractant els representants russos? Per a qui estan parlant els representants del imperis centrals? Estan parlant per a les majories dels seus parlaments respectius o per als partits minoritaris, aquella minoria militar i imperialista que fins ara ha dominat tota la seva política i ha controlat els

Traducció: Mireia Bartolomé-Sanz

assumpes de Turquia i dels Balcans, que s'han sentit forçats a esdevenir socis en aquesta guerra?

Els representants russos han insistit, molt justament, molt sàviament i en l'esperit genuí de la democràcia moderna, que les conferències que han celebrat amb els homes d'estat teutònics i turcs haurien de ser a porta oberta, no a porta tancada, i que el món sencer actués de públic, tal com es desitjava. I doncs, qui hem estat escoltant? Aquells que donen veu a l'esperit i la intenció de les resolucions del Reichstag alemany del passat 9 de juliol, l'esperit i la intenció dels líders i els partits liberals d'Alemanya o bé aquells que resisteixen i desafien aquell esperit i aquella intenció i insisteixen en la conquesta i la subjugació? O és que potser estem escoltant totes dues parts, sense possibilitat de reconciliació i en una contradicció oberta i sense remei? Aquestes són preguntes molt serioses i plenes de significat. De la resposta que hi donem depèn la pau del món.

Independentment dels resultats de les negociacions de Brest-Litovsk, al marge de quines siguin les confusions de parer i propòsit en les declaracions dels portaveus dels imperis centrals, aquests han intentat un cop més informar el món dels seus objectius en

la guerra i han desafiat un cop més els adversaris perquè diguin quins són els seus objectius i quina classe d'acord considerarien just i satisfactori. No hi ha cap bona raó per la qual no s'ha-gi de respondre aquest desafiament, amb una resposta totalment franca. Nosaltres no l'esperàvem. Ja diverses vegades hem exposat la nostra opinió i el nostre propòsit al món, no només en termes generals, sinó cada vegada amb prou definició perquè quedi ben clar quina mena de termes definits de l'acord n'han de sorgir necessàriament. La setmana passada Lloyd George¹ ha parlat amb una franquesa i un esperit admirables davant el poble i el govern de la Gran Bretanya.

No hi ha cap confusió d'opinió al si dels adversaris de les potències centrals, cap incertesa pel que fa als principis, cap imprecisió de detalls. L'únic secretisme d'opinió, l'única manca de franquesa intrèpida, l'única absència de declaracions fermes dels objectes de la guerra correspon a Alemanya i als seus aliats. Els assumptes de la vida i de la mort depenen d'aquestes definicions. Cap home d'estat que tingui la mínima concepció de la seva respon-

sabilitat s'hauria de permetre en cap moment continuar aquest vessament tràgic i esgarrafós de sang i valor, tret que per ventura estigués segur que els objectes del sacrifici vital formen part de la vida de la societat i que el poble per al qual parla els considera justos i imperatius tal com ho considera ell.

A més a més, hi ha una veu que demana aquestes definicions de principi i propòsit que és, segons el meu parer, més punyent i urgent que qualsevol de les moltes veus emotives que omplen l'aire pertorbador del món: és la veu del poble rus. Podria semblar que estan prostrats i gairebé indefensos davant la sinistra potència d'Alemanya, que fins ara no s'ha aplacat ni ha tingut pietat. Aparentment, no tenen cap poder, però no tenen una ànima servil. No cediran ni en el principi ni en l'acció. La concepció que tenen d'allò que és just o d'allò que és humà i honorable com per acceptar-ho ha estat explicitada amb total franquesa, amb amplitud de mires, una generositat d'esperit i una empatia humana universal que ha d'estimular l'admiració de qualsevol amic de la humanitat, i s'han negat a emmotllar els seus ideals o a abandonar-ne d'altres amb la finalitat de salvar-se ells mateixos.

Apel·len a nosaltres per preguntar-nos què és el que volem i en què

¹ David Lloyd George (1863-1945), primer ministre britànic entre 1916 i 1922.

difereix, si és el cas, el nostre propòsit i el nostre esperit dels seus. I crec que el poble dels Estats Units voldria que jo respongués amb total simplicitat i franquesa. Tant si els actuals dirigents ho creuen com si no, el nostre desig més sentit i la nostra esperança és que es pugui establir un mitjà a través del qual tinguem el privilegi d'ajudar el poble de Rússia a assolir l'esperança plena de viure en llibertat, en ordre i en pau.

És el nostre desig i propòsit que els processos de pau, quan comencin, siguin absolutament oberts i que no impliquin ni permetin a partir d'aquest moment cap mena d'entesa secreta. L'època de conquesta i engrandiment ha passat, de la mateixa manera que ha passat l'època d'acords secrets formalitzats en l'interès de governs determinats que puguin alterar la pau mundial sobtadament. Aquest és un fet molt feliç, evident actualment a la vista de qualsevol home públic que no pensi en una època ja passada, que fa possible que qualsevol nació amb propòsits en línia amb la justícia i la pau del món reconegui ara o en qualsevol moment els objectes que té en perspectiva.

Vam entrar en aquesta guerra perquè es van produir unes violacions del dret que ens van ferir ben endins i feien impossible la vida del nostre poble

tret que es corregissin i el món s'assegurés per sempre més que no es tornarien a produir.

Per tant, el que demanem en aquesta guerra no és res d'especial segons el nostre parer: que el món sigui un lloc apte i segur per viure-hi i, en particular, per a qualsevol país que vulgui viure en pau i que, com el nostre, vulgui viure la seva pròpia vida, decidir les seves pròpies institucions, rebre garanties de justícia i tractes justos per part d'altres pobles i contra la força i l'agressió egoista.

De fet, tots els pobles del món són socis en aquest interès i per la part que ens toca veiem molt clarament que tret que es faci justícia als altres, no se'ns farà a nosaltres.

Així doncs, el programa de la pau mundial és el nostre programa, i aquest programa, l'únic programa possible, en la nostra opinió, és aquest:

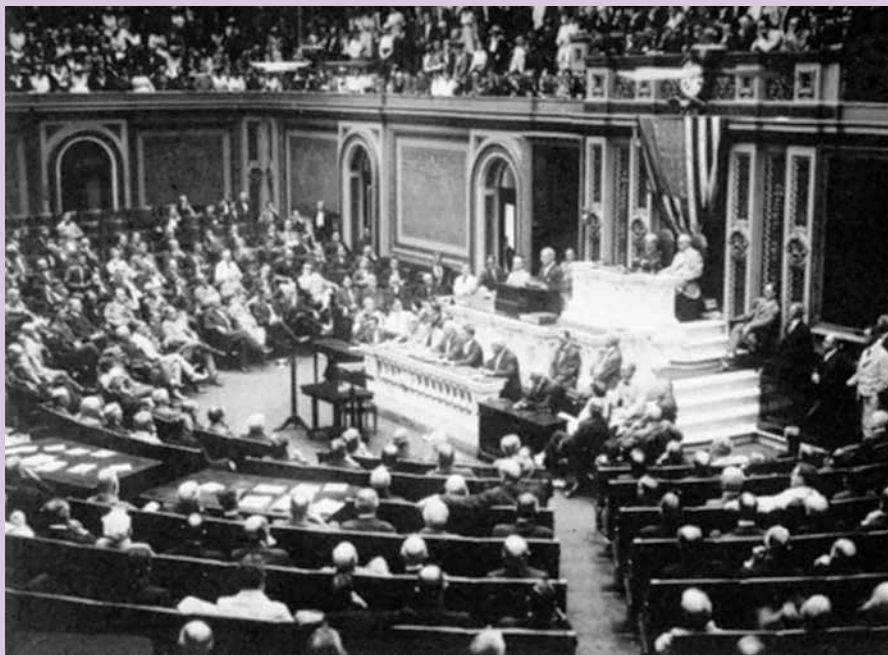
1. S'han d'assolir acords oberts de pau de conformitat amb els quals no hi haurà decisions ni accions internacionals particulars de cap tipus, sinó que la diplomàcia actuarà sempre amb franquesa i a la vista pública.
2. Llibertat absoluta de navegació al mar, fora de les aigües territorials, tant en temps de pau com en temps de guerra, excepte quan els mars

quedin tancats de manera total o parcial a causa d'una acció internacional amb l'objectiu de complir acords internacionals.

3. La supressió, sempre que sigui possible, de totes les barreres econòmiques i l'establiment d'una igualtat de condicions comercials entre totes les nacions que acceptin la pau i l'associació per mantenir-la.
4. Es donaran i s'acceptaran les garanties adequades perquè els armaments nacionals es redueixin al nivell més baix compatible amb la seguretat interior.
5. Una resolució lliure, raonable i completament imparcial de totes les reclamacions colonials, d'acord amb un compliment estricte del principi segons el qual en la determinació de totes les qüestions de sobirania els interessos de la població implicada han de tenir igual pes que les reclamacions justes del govern el dret del qual s'hagi de determinar.
6. L'evacuació de tot el territori rus i l'assoliment d'un acord sobre totes les qüestions referents a Rússia d'una manera que li asseguri la cooperació més adient i més lliure de les altres nacions del món en l'accés a una oportunitat còmoda i sense obstacles per determinar de mane-

ra independent el seu propi desenvolupament polític i la seva pròpia política nacional, i que li assegurí una sincera benvinguda a la societat de les nacions lliures amb institucions de la seva pròpia elecció. I més que una benvinguda, també l'ajuda de tot tipus que pugui necessitar i desitjar. El tracte que atorguin a Rússia les seves nacions germanes en els propers mesos serà la prova de foc de la seva bona voluntat, de la comprensió de les seves necessitats en oposició als seus propis interessos i de la seva empatia intel·ligent i generosa.

7. Bèlgica, com tothom hi deu estar d'acord, ha de ser evacuada i retornada sense cap intent de limitar la sobirania de què gaudeix en comú amb totes les altres nacions lliures. Cap altre acte tindrà validesa, ja que aquest servirà per restaurar la confiança de les nacions en les lleis que elles mateixes han establert i determinat per governar les relacions que tenen. Sense aquest acte reparador, tota l'estructura i la validesa de la legislació internacional queda afectada per sempre més.
8. Tot el territori francès ha de ser alliberat i les parts envaïdes, retornades. I el dany que Prússia va infligir a

França el 1871 en la qüestió d'Alsàcia-Lorena, que ha pertorbat la pau del món durant gairebé cinquanta anys, s'haurà de corregir amb l'objectiu que es pugui assegurar la pau un cop més en benefici de tothom.

9. S'hauria de dur a terme un reajustament de les fronteres d'Itàlia seguint unes línies de nacionalitat que es puguin reconèixer fàcilment.
10. Els pobles d'Àustria-Hongria, el lloc dels quals desitgem que se salvaguardin i s'assegurin entre les nacions, haurien de tenir l'oportunitat més lliure de desenvolupament autònom.
11. Romania, Sèrbia i Montenegro haurien de ser evacuats i els territoris ocupats, retornats; Sèrbia hauria d'obtenir un accés lliure i segur al mar, i les relacions dels diversos estats balcànics entre si s'haurien de regir pel bon sentit amistós seguint les línies establertes històricament de lleialtat i nacionalitat. Així mateix, s'haurien d'atorgar garanties internacionals de la independència política i econòmica i de la integritat territorial dels diversos estats balcànics.
12. Les parts turques de l'actual Imperi Otomà haurien de rebre garanties d'una sobirania ferma, però caldria

garantir a les altres nacionalitats que estan sota govern turc una seguretat vital inqüestionable i una oportunitat de desenvolupament autònom sense cap pertorbació. A més, l'estret de Dardanel·ls hauria de romandre obert permanentment com a pas lliure per als vaixells i el comerç de tots els països d'acord amb garanties internacionals.

13. S'hauria de crear un estat polonès independent que inclogués els territoris habitats per poblacions indiscutiblement poloneses, amb accés lliure i segur al mar, de manera que la independència política i econòmica i la integritat territorial es garantissin per mitjà d'un acord internacional.
14. S'ha de formar una associació de nacions d'acord amb convenis específics amb l'objectiu de concedir als Estats grans i petits garanties mútues d'independència política i integritat territorial.

Pel que fa a aquestes rectificacions essencials d'injustícies i reafirmacions de justícia, ens sentim socis personals de tots els governs i els pobles associats contra els imperialistes. No ens poden separar per interès ni ens poden dividir per a un propòsit. Ens mantindrem units fins al final.

Tenim la intenció de lluitar i continuar lluitant fins que assolim aquests acords i pactes, però només perquè desitgem que prevalgui el bé i assolir una pau justa i estable que només es pot garantir eliminant les provocacions principals que porten a la guerra, tal com fa aquest programa.

No sentim cap gelosia per la grandesa d'Alemanya i aquest programa no té res que la perjudiqui. No li envegem cap assoliment o distinció d'aprenentatge o d'iniciativa pacífica com les que li han fet valer una trajectòria tan brillant i envejable. No tenim cap intenció de ferir-la o de bloquejar-ne la legítima influència o potència. No tenim cap intenció de lluitar contra Alemanya ni amb armes ni amb cap acord comercial hostil si està disposada a associar-se amb nosaltres i amb les altres nacions del món que aspiren a la pau per mitjà de pactes de justícia, llei i igualtat de tracte.

Només desitgem que accepti un espai d'igualtat entre els pobles del món, el món nou en què vivim actualment, en lloc d'un espai de domini.

Tampoc no gosem suggerir-li que alteri o modifiqui les seves institucions. Però hem de dir amb tota franquesa que cal que sapiguem, i ens cal com a primer pas per fer tractes intel·ligents amb Alemanya des del nostre punt de

vista, a qui s'adreça el seu portaveu quan parlen amb nosaltres: si a la majoria del Reichstag o al partit militar i als homes que només creuen en la dominació imperial.

Ara hem parlat segurament en termes massa concrets per admetre més dubtes o qüestions. Hi ha un principi evident que recorre tot el programa que he descrit. Es tracta del principi de justícia per a tots els pobles i totes les nacionalitats, i el dret que tenen a viure en igualtat de condicions de llibertat i seguretat, tant si són fortes com si són dèbils.

Tret que aquest principi en formi la base, no es pot mantenir cap part de l'estructura de la justícia internacional. El poble dels Estats Units no podria seguir cap altre principi, i per reivindicar aquest principi estan disposats a dedicar la seva vida, el seu honor i tot allò que posseeixen. Hem assolit el clímax moral de tot plegat, la guerra culminant i definitiva per la llibertat humana, i estan preparats per posar a prova la seva pròpia força, el seu propòsit més alt i la seva pròpia integritat i devoció. ◀

EXCLUSIVE TELEGRAPHIC SERVICE IN SAN LUIS OBISPO COUNTY OF UNITED PRESS NEWS ASSN. TABLOID FOR BUSY PEOPLE

SAN LUIS OBISPO DAILY TELEGRAM

1918 YEAR—No. 182

SUNDAY, OCTOBER 6, 1918

PRICE 5 CENTS

GERMANY ASKS PEACE EXTRA

ON WILSON'S 14 POINTS

Thousands Gather for Celebration When News of Peace Move Comes

WILSON THE MAN OF HOUR

NO PEACE TALK UNTIL GERMAN TROOPS LEAVE FRANCE, BELGIUM, RUSSIA

WASHINGTON, Oct. 6.—There will be no peace talk until German troops leave Belgium, France and Russia. This was the message that President Wilson sent to the world when he announced his fourteen points for peace. The President's message was received with enthusiasm in San Luis Obispo, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

The news of the peace move came as a great relief to the people of San Luis Obispo, who had been living in a state of anxiety since the outbreak of the war. The news was received with enthusiasm in the city, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

The news of the peace move came as a great relief to the people of San Luis Obispo, who had been living in a state of anxiety since the outbreak of the war. The news was received with enthusiasm in the city, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

WASHINGTON, Oct. 6.—There will be no peace talk until German troops leave Belgium, France and Russia. This was the message that President Wilson sent to the world when he announced his fourteen points for peace. The President's message was received with enthusiasm in San Luis Obispo, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

The news of the peace move came as a great relief to the people of San Luis Obispo, who had been living in a state of anxiety since the outbreak of the war. The news was received with enthusiasm in the city, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

The news of the peace move came as a great relief to the people of San Luis Obispo, who had been living in a state of anxiety since the outbreak of the war. The news was received with enthusiasm in the city, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

WASHINGTON, Oct. 6.—There will be no peace talk until German troops leave Belgium, France and Russia. This was the message that President Wilson sent to the world when he announced his fourteen points for peace. The President's message was received with enthusiasm in San Luis Obispo, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

The news of the peace move came as a great relief to the people of San Luis Obispo, who had been living in a state of anxiety since the outbreak of the war. The news was received with enthusiasm in the city, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

The news of the peace move came as a great relief to the people of San Luis Obispo, who had been living in a state of anxiety since the outbreak of the war. The news was received with enthusiasm in the city, where thousands of people gathered to celebrate the news of the peace move.

Gorka Knörr
Eurodiputat d'Eusko Alkartasuna (1999-2001)
@GorkaKB

Recordant a McCormick

Fa uns dies que he tornat al Parlament Europeu, amb ocasió de la presentació que farem davant del Tribunal d'Estrasburg del recurs dels que, essent membres de la Mesa del Parlament Basc, vam ser condemnats pel Suprem espanyol per haver-nos negat a dissoldre el grup parlamentari Sozialista Abertzaleak.

Aquesta tornada al Parlament Europeu ha estat per mi un retrobament físic amb un espai en el qual vaig desenvolupar, al llarg de dos anys, una feina molt intensa —quelcom al que estan ben acostumats aquells que pertanyen a grups petits i que, com era el meu cas, era l'únic representat de la coalició que integràvem Eusko Alkartasuna i Esquerra—; un retrobament veritablement *frappant* i ple de nostàlgia.

Lògicament, arran d'aquesta visita, durant un parell de dies m'han estat voltant pel cap un munt de persones i d'anècdotes viscudes al Parlament Europeu. Penseu que, d'una banda, per aquella cambra desfilen tota mena de personatges. Un pot trobar-se al passadís, a l'ascensor o entrant al plenari, amb Le Pen o Berlusconi; o seure al costat de Mario Soares; o saludar a velles glòries de l'esport, com ara el recentment traspassat Pietro Mennea, o l'expilot de ral·lis Ari Vatanen; o tenir confidències —que mai no podré explicar en públic— sobre el País Basc amb l'actual president del Parlament Europeu, Martin Schultz; o compartir un viatge de treball a Kosovo amb l'Emma Bonino; o conversar amb l'expresident colombià Pastrana sobre el procés de pau a Colòmbia; o compartir una sessió sencera en Comissió, *tête-à-tête*, amb la ministra

d'Economia de Dinamarca o amb Laurent Fabius; o intentar enraonar —potser hauria de dir, més aviat, barallar-me— amb Mario Monti en sessió pública de la Comissió d'Assumptes Econòmics sobre el concert econòmic del País Basc; i, com no dir-ho, trobar-me amb aquell que, quan jo tenia divuit anys i acostumava a córrer davant la «Gristapo» pels carrers de Barcelona, era el líder del moviment de maig del 68 a París, Daniel Cohn-Bendit, amb el que vaig poder gaudir l'ocasió de compartir moltes sessions de grup parlamentari i xerrades en privat.

Però si em pregunten sobre quin va ser el llibre o qui ha estat la persona que més em va impressionar durant la meua estada al Parlament Europeu, hauria de dir, en primer lloc, que els dos anys que hi vaig ser els recordo com un període de la meua vida en el qual vaig abandonar gairebé d'una manera absoluta la literatura. Quan un s'endinsa en aquella cambra, d'ençà el matí fins la nit viu envoltat de gent que ve a explicar-te la seva vida i els seus problemes, i de muntanyes d'informació en forma de documents de tota mena, dels que amb prou feina aconsegueixes fer una tria del que t'interessa i realment li pots dedicar un temps raonable. A banda d'això has de llegir tot un seguit d'informes sobre el projectes legislatius que has de treballar a la teua comissió i també sobre aquells que, no sent-ho, els has de treballar igualment, discutir al si del grup parlamentari i votar en el plenari mensual d'Estrasburg. Tot això per dir que del meu pas per Estrasburg i Brussel·les no guardo un especial record de cap llibre relacionat amb Europa; tot eren *rapports* dia rere dia.

Durant la participació en la Convenció Europea i al llarg del procés constitucional, MacCormick va encunyar el terme «ampliació interna de la Unió Europea»

Si parlem de persones, en podria parlar de moltes, perquè, malgrat la mala fama que persegueix al Parlament Europeu, hi vaig trobar molt bona gent, i gent molt treballadora, independentment de la pertinença a un o un altre grup. Faré, però, un esment d'una persona molt especial, un gran professor i excel·lent europarlamentari, que vaig conèixer al grup de l'Aliança Lliure Europea; una persona molt respectada per tots els grups, i molt especialment per la seva feina a la Comissió d'Afers Constitucionals: Neil MacCormick, parlamentari del Scottish National Party.

Tinc gravades en la meua memòria aquelles intervencions seves, d'oratòria brillant i contundent. Recordo com s'aixecava del seu escó i prenia la paraula, i amb to enèrgic i respectuós es dirigia al President de la Cambra. Recordo també com es referia a la cambra amb el mot anglès «House», que ressonava tan especial, impactant. No debades era un membre del Scottish National Party, amb una llarga carrera com a jurista, professor, parlamentari i investit «Sir» per la reina d'Anglaterra.

No es gens menyspreable, d'altra banda, la seva contribució al discurs de les nacions sense estat europees, quan durant la seva participació en la Convenció Europea i al llarg del

procés constitucional de la UE, va encunyar el terme «ampliació interna». Trobo que ara, més que mai, en front de tants i tants discursos de la por que es fan per atemorir els partidaris de la emancipació nacional d'Escòcia i Catalunya, amb allò que ens faran fora d'Europa, s'ha de fer valdre el concepte de l'ampliació interna de la Unió Europea. Nosaltres no volem ni hem volgut mai establir fronteres, són ells, els que parlen de la nostra exclusió, els que parlen de fronteres, mentre que nosaltres volem, com deia MacCormick, que la UE miri al seu si i reconegui les velles nacions europees, que hi han estat i hi seran sempre.

Han passat cinc anys d'ençà que en MacCormick ens va deixar. Però el seu discurs, potent i engrescant, seguirà ben vigent al nostre cor i en l'esdevenir dels nostres pobles europeus. ◀

Neil MacCormick
(Glasgow, 1941 – Edimburg, 2009)

L'obituari del diari britànic *The Guardian* definia la mort de Neil MacCormick com una gran pèrdua per al món de l'educació i les lletres però també per al futur d'Escòcia i d'Europa. Fill d'un fundador de l'SNP, Neil MacCormick va fer de la reivindicació nacional escocesa una causa cívica, inclusiva i refractària de plantejaments xovinistes i antianglesos, la qual entronca, inspirant-se en la pròpia Il·lustració escocesa, amb els seus estudis jurídics a favor de la qualitat democràtica. Nació i democràcia, dos elements claus de la vida acadèmica i política de MacCormick. La primera, desenvolupada des de la University of Edinburgh, on va ser, a part de degà de la Facultat de Dret i vicerector, un catedràtic que generació rere generació, des de 1972, va influenciar a multitud d'alumnes. La segona, la política, té el principal escenari al Parlament Europeu, d'on va ser diputat per l'SNP entre 1999 i 2004. De la seva activitat com a parlamentari en destaquen els treballs en el si de la Comissió sobre el Futur d'Europa, encarregada d'elaborar la Constitució Europea. Allà va parlar, per primera vegada, de l'ampliació interna de la UE: el camí d'Escòcia i Catalunya per ser a Brussel·les i al món amb veu pròpia. ◀

Clàudia Pujol
Directora de Sàpiens
redaccio@sapiens.cat

Camins de glòria, de Stanley Kubrick

Ens trobem dins les trinxeres del front francès el 1916, durant la Primera Guerra Mundial. No sabem, perquè no s'hi fa cap referència, on es troben exactament aquestes trinxeres, si ja ha començat la batalla de Verdun (febrer), ni si Portugal ja ha entrat a la guerra (març), ni si ja s'han signat els acords secrets Sykes-Picot entre França i Gran Bretanya per l'Orient mitjà (maig), ni si s'ha iniciat la batalla naval de Jutlàndia (maig), ni si ja estem a les portes de la batalla de Somme (juny). L'únic que sabem és que un general de l'exèrcit francès, Paul Mireau —interpretat per George Macready—, ordena al coronel Dax —Kirk Douglas— i al seu regiment emprendre una missió pràcticament suïcida: fer-se amb un punt estratègic de vital importància per al desenvolupament de la guerra, un fictici Ant Hill.

- «— Coronel, demà el seu regiment ocuparà el turó de les Formigues.
- Amb quin recolzament?
- Amb cap.
- És conscient que la meitat dels meus homes moriran?
- Tota França depèn de vostè, Dax.
- No em compari amb un toro general, no em cal que em posi la bandera al davant perquè l'en-vesteixi.»

Camins de glòria [Paths of Glory], probablement el millor film d'Stanley Kubrick, comença amb un imponent *travelling* a través de les trinxeres, on els oficials i els soldats rasos interactuen contínua-

ment, fumen i debaten quina és la forma menys dolorosa de morir. Els encertats enquadraments, els precisos moviments de càmera i l'esplèndid treball fotogràfic de Georg Krause, amb reminiscències de documental, aconseguixen transportar l'espectador al cor de la Primera Guerra Mundial i que aquest gairebé pugui olorar la pólvora de l'artilleria d'un enemic que no es veu mai —no és necessari— i pugui escoltar els últims batecs d'uns soldats que repton enmig de filferrades en terra de ningú abans de l'expiració final. Al costat de tots ells, el valeros comandant Dax que, xiulet en mà, intenta, endebades, fer avançar les seves tropes cap a l'objectiu impossible que els ha estat assignat.

La missió esdevé un infern. El general Mireau, irritat en comprovar que una part del regiment empen la retirada, ordena disparar sobre els propis soldats. Si són covards per enfrontar-se a les bales alemanyes, ho hauran de fer a les franceses. Mireau repetirà aquesta frase dues vegades: enmig de la fallida presa d'Ant Hill i quan, rabiós pel ja consumat fracàs, decideix imposar al regiment un càstig exemplar: tres soldats seran elegits a l'atzar pels seus superiors, acusats —injustament— de covardia davant de l'enemic i sotmesos a un consell de guerra que serà una veritable pantomima. «Per què no afusella tot el regiment?», el repta Dax. «Volem donar exemple, no exterminar a l'Exèrcit francès», etziba Mireau. «Doncs per això em tenen a mi. Sóc el comandant d'aquesta unitat. La mort d'un home pot ser tan allisonadora com la de molts». A Mireau, aquest raonament no li servirà per canviar els seus plans.

La crua realitat de la guerra on sovint la mort de soldats és un mer dany col·lateral per satisfer ambicions personals, fa de *Camins de glòria* l'al·legat antimilitarista per excel·lència

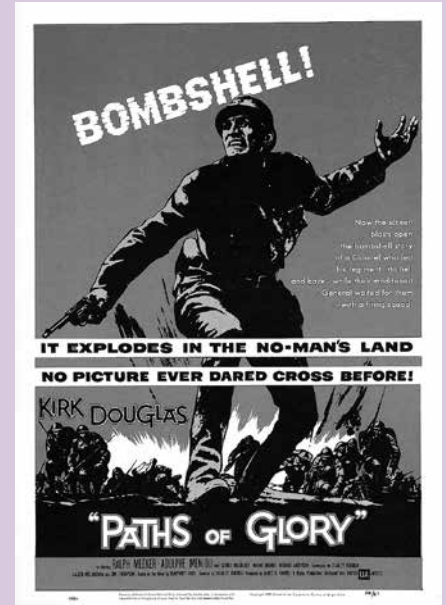

La personalitat deshumanitzada del general, que dóna reiterades mostres de menyspreu per la vida dels seus homes, està inspirada en el comandant de la 119 brigada d'infanteria de l'Exèrcit francès, Géraud Réveilhac, que el febrer del 1915 i després de diversos intents fallits de prendre una posició enemiga, també va ordenar a l'artilleria disparar sobre les pròpies trinxeres per obligar a les seves tropes a atacar. A Réveilhac també se'l recorda per haver ordenat repetir un atac esgrimint que no s'havia produït un nombre, al seu parer «acceptable», de baixes. Efectivament durant la Primera Guerra Mundial, l'Exèrcit francès va dur a terme afusellaments per covardia. Ara bé el nucli central del film, la selecció aleatòria de tres soldats per executar-los com a càstig a tota una unitat, té més paral·lismes amb els mètodes utilitzats a l'antiga Roma, en què era habitual matar a un de cada deu legionaris com a mesura disciplinària, que no pas amb els procediments emprats en els exèrcits moderns.

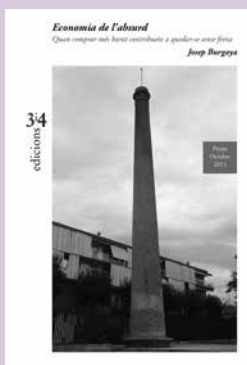
El fet que *Camins de glòria* mostrés de forma tan evident el contrast entre les infernals trinxeres i les estanques àmplies i lluminoses dels generals multicondecorats, i que fes palesa la crua realitat de la guerra, en què sovint,

la mort de soldats esdevé un mer dany col·lateral per satisfer ambicions personals i ascensos, la van convertir en l'al·legat antimilitarista per excel·lència. Com era de preveure, un guió tan incòmode va haver de passar per diversos estudis cinematogràfics abans que la United Artists acabés acceptant-lo —sembla que la determinació de Douglas per tirar el projecte endavant va ser decisiva. El rodatge, tampoc no seria una bassa d'oli: donada la impossibilitat de rodar-la a França, les escenes es van haver de filmar a Baviera. I, finalment, l'estrena del film a Brussel·les el 1958 va desencadenar importants incidents diplomàtics a causa de les pressions de les autoritats franceses que no estaven disposades a acceptar la imatge que es projectava de l'Exèrcit francès —fins al 1975 no s'estrenaria a França.

Des de la primera projecció, el sublim i melancòlic epíleg final va ser un dels punts més comentats per la crítica. I és que, en l'únic moment de relax del film, veiem una cantina plena de soldats francesos escoltant *Ein Treuer Husar* [El militar fidel] interpretada per una espantadissa presonera alemanya dalt de l'escenari. L'escena emocionaria els mateixos soldats que acabarien taral·lejant la cançó amb llàgrimes als ulls; al director Stanley Kubrick —que

acabaria demanant matrimoni a l'actriu, Susanne Chirstian, que interpreta el número— i als mateixos espectadors que es reconforten pensant que, a l'exèrcit, també hi pot haver espai per a la humanitat. ◀

Economia de l'absurd

Josep Burgaya

3i4

València, 2014

El «miracle» de la globalització fa que ens puguem canviar de roba cada dia perquè el preu d'uns pantalons a Zara és irrisori, o bé redissenar cada any «la república independent de casa nostra», perquè les prestatgeries i els sofàs d'Ikea tenen uns preus que semblen de broma. Dissortadament, tot plegat té uns quants efectes col·laterals no desitjats i resulta que allò que aparentment és barat ens acaba sortint, col·lectivament, una mica car. Amb la lògica productiva i econòmica d'aquest sistema, ens anem quedant sense feina o amb feines cada vegada més precàries. ◀

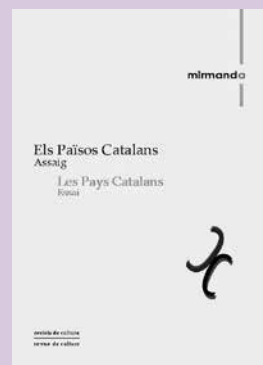
Idees perilloses

Oriol Illa

Els Llums

Barcelona, 2014

Progrés, democràcia, llibertat, laïcitat o bé comú són conceptes prou coneguts però amenaçats per la postmodernitat que ho relativitza tot. Però en canvi és un fet que aquestes idees poden participar intensament en la construcció de la felicitat de les persones tant en el vessant material com emocional o espiritual. El combat ultraconservador contra aquestes idees perilloses és frivoltzar-les, relativitzar-les i deixar a nivell de conjuncions atzaroses els avenços tècnics, socials i humanístics que aquests conceptes ens han aportat. ◀

«Els Països Catalans. Assaig». Mirmanda, número 8

Afers

Catarroja, 2014

Parlar de Països Catalans és un fet natural per la revista *Mirmanda* —editada per l'associació homònima transfronterera, amb seus a Figueres i el Soler—, la qual, en tots els seus números, en parla de forma transversal aportant una perspectiva fresca i innovadora del país. Però en el darrer volum, la publicació aborda directament la realitat de la nostra nació en una obra coral que transita des del vessant cultural al polític. Un bon espai de reflexió i un punt de trobada necessari per a tots aquells que, d'una manera o altra, fan Països Catalans. ◀

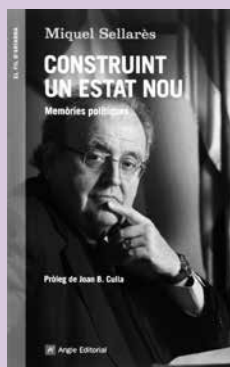
Marta Rovira, cada dia més a prop

Eva Piquer

Pòrtic

Barcelona, 2014

Qui és aquesta vigatana discreta que fa tàndem amb Oriol Junque-
ras? Com i per què ha arribat fins
aquí? Què pensen d'ella els qui la
coneixen més enllà de la faceta
política? Com combina respon-
sabilitat pública i maternitat? La
periodista Eva Piquer ha radio-
grafiada Marta Rovira, secretària
general d'Esquerra Republicana,
copsant la dona que respira i ba-
tega darrere la líder política que té
un paper clau en el procés cap a la
independència de Catalunya. ◀

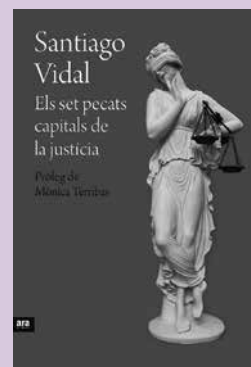
Construint un Estat nou. Memòries polítiques

Miquel Sellarès

Angle

Barcelona, 2014

Al llarg d'aquestes memòries
Miquel Sellarès —un dels noms
imprescindibles per entendre la
lluita antifranquista, la transició i
el procés de rearmament ideològic
del catalanisme— repassa els
moments cabdals dels darrers
50 anys sense defugir els afers
polèmics que han marcat la seva
trajectòria: des de la creació dels
Mossos d'Esquadra a la seva ex-
pulsió de Convergència Democrà-
tica de Catalunya per la denúncia
que va fer de la corrupció dels
sectors vinculats als negocis. ◀

Els set pecats capitals de la justícia

Santiago Vidal

Ara Llibres

Barcelona, 2014

La doctrina Parot, el cas Nóos, el
tancament del diari *Egunkaria*, el
cas Gürtel, el cas Palau, els GAL,
les detencions d'independen-
tistes a Barcelona 92... A partir
d'aquests casos i molts altres,
Santiago Vidal fa una anàlisi va-
lenta i entenedora de com treballa
la justícia actual, de quines coses
funcionen i quines han fracassat
estrepitosament, proposant un
nou model de justícia per al futur
del país. ◀

EINES

ACONSEGUEIX ELS ANTERIORS NÚMEROS

eines@irla.cat

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

TARDOR 2011
**RECONVERTIR
L'ECONOMIA**

ESTIU 2013
**EL COST DE LA
DEPENDÈNCIA**

ESTIU 2011
**LA REVOLUCIÓ
SEXUAL**

PRIMAVERA 2012
**NOSALTRES,
ELS FUSTERIANS**

HIVERN 2014
**LA POLÍTICA:
EL PRIMER
PODER?**

EINES 20

PORTAL

Europa, Europa

Josep-Maria Terricabras

INCORRECTE

La laïcitat, el marc de convivència

Montserrat Coll

REPETES

És l'educació...

**(de Roma a Brussel·les,
d'Hèlsinki a Barcelona)**

Ernest Maragall

VOLTA EL MÓN...

Rússia: subestimar una superpotència pot ser un error fatal

Elisabet Nebreda

...I TORNA AL BORN

M'agraden les europees

Vidal Vidal

ELECCIONS

Parlament Europeu, 1979-2009

Antoni Segura

CONNEXIONS

De William Penn a l'ampliació interna de la UE. Origen i evolució de l'europeisme

Arnau Albert

La solució federal a les crisis d'Europa

Joan Marc Simon

La UE neoliberal i el futur d'una Europa dels pobles, diversa, solidària i democràtica

Xavier Vence

La UE i la governança global: encara més desig que realitat

Rafael Grasa

NAVEGADOR

La inevitable condició europea de l'economia catalana

Jordi Fortuny

FÒRUM

Jill Evans

«Els referèndums d'Escòcia i Catalunya són un catalitzador de canvis futurs per Europa»

Una conversa
amb Jordi Solé

VARIABLES

Què ens fa europeus?

Berta Barbet

FULL DE CÀLCUL

La taxa Tobin. Qui posa el cascavell als bancs?

Ariadna Trillas

ARXIU

Una guerra europea, múltiples històries. La Guerra de Successió i les historiografies nacionals

Agustí Alcoberro

EXPLORADOR

El laberint ucraïnès

Abel Riu

FINESTRA

«Un continent turbulent i poderós: quin és el futur d'Europa?»

Anthony Giddens

CLÀSSIC

«Els Catorze Punts»

Woodrow Wilson

TRIBUT

Recordant a MacCormick

Gorka Knörr

FILMOTECA

Camins de glòria, de Stanley Kubrick

Clàudia Pujol

PUNT DE LLIBRES

